НАРОДНИ УМОТВОРЕНИЯ.

I.

1. Пѣсни периодически и религиозни.

а) Коледни обичаи, пѣсни и слави (благослови).

Изъ Горня-Баня (Софийско).[1])

Записалъ *Хр. П. Константиновъ.*

Коледенъ обичай.

Приготовления. Щомъ настжпжтъ коледнитѣ пости, сдумвали се 30 40 или повече души пѣснопое да прѣговарятъ коледарскитѣ пѣсни. Тѣ се събирали днесь въ една кжща, утрѣ въ друга, а нѣкой пжть въ „селското школо“ при черквата и пѣяли пѣснитѣ. На 24 Декемврий сж се събирали всички на събрание и сж избирали изъ помежду си 8 души отъ най-способнитѣ и най-гласовититѣ за коледаре.

Съставъ на коледаретѣ. Осъмъ-тѣхъ коледаре сж извършвали разни служби. Отъ тѣхъ е имало:

1 старецъ,
1 баба,
1 гайдáрь,
1 трохобéръ, и
4 четнúци.

Старецътъ е главатарь на коледаретѣ. Той ги води, той имъ заповѣдва и даже ги наказва, разбира се, на шега. Той е ималъ звънци на лактитѣ да дрънчжтъ и е носилъ една тояга съ топузъ на края. Тая тояга той е вьртѣлъ, съ нея е наказвалъ дружината си и на нея е навиралъ подаряванитѣ отъ всѣка кжща колачета и послѣ ги е прѣдавалъ на *трохобера.* Старецътъ е нареждалъ и *славитѣ*, които ще видимъ пó-надолу, както и особеннитѣ заповѣди къмъ трохобера, гайдаря и четницитѣ. Имало е случай, когато старецътъ е убивалъ бабата. Това е било прѣди 40 години. Убиецътъ старецъ е билъ дѣдо Златко Ковачътъ, а убитата баба е билъ отъ

---

[1]) Настоящитѣ пѣсни и слави съмъ слушалъ прѣзъ Юний и Юлий 1886 год. отъ дѣда Коля Стоянковъ Кюнчията, отъ дѣда Младена Гайдарджията и отъ Тодорина Стефчовъ, главатарь на най-многочисленното сега домакинство въ село Горня-Баня. (Пер. Сп. XXI—XII, 434). Първиятъ отъ тѣхъ е билъ много години наредъ коледарь, та е прѣредилъ всичкитѣ коледарски служби; вториятъ много пжти е бивалъ коледарски гайдарь, а третиятъ е билъ тоже коледарь-пѣячъ двѣ три години наредъ. Дѣдо Колю и дѣдо Младенъ сж 70 годишни старци, а бай Тодоринъ приближава къмъ 65-а год. Една пѣсень и нѣколко слави съмъ слушалъ отъ Тодориновия братъ Никола Стефчовъ.

Пѣячетѣ приказватъ за коледарскитѣ пѣсни, че тѣ били останали отъ времето на царь Коледа.

Коледуването е изоставено въ Горня-Баня прѣди 15—20 год. Въ съсѣднитѣ села Суходолъ и Обѣля още си ходжтъ коледаре.

село Клисура [1]), между Владая и Бали-Ефенди. Ужъ на шега поискалъ да ѭ накаже и като ѭ цапналъ съ тукмака въ челото, паднжла си на мѣстото.

Бабата се обличала въ дрѣхи съвсѣмъ инакви отъ мѣстната носия, съ мѫжки чешире подъ ризата, съ невѣстински *подчелникъ* и окичена съ цвѣтя като булка. Тя се е въртѣла около стареца, за да ѭ брани отъ множеството, което е слѣдило коледаретѣ и постоянно ѭ закачали. Тя нѣкой пѫть е искала да се непокорява на стареца и въ такъвъ случай била е наказвана. Прѣправяла се е на млада булка, на стара баба и на болна жена, за да произвежда смѣхове.

Гайдарьтъ е свирилъ гайдата.

Трохоберьтъ е носилъ торби и е събиралъ колачетата, които му е прѣдавалъ старецътъ. Тая служба се е считала за най-долня и най-неприятна, та за това за нея сѫ се мѣрили съ рѫцетѣ на старцовата тояга и чиято рѫка е оставала на края, приемалъ е тая служба. За подсмивъ трохобера сѫ наричали *магаре*.

Четницитѣ сѫ пѣяли пѣснитѣ. Тѣ сѫ се наричали и *пеяче*.

Коледуванне. Коледаритѣ сѫ ходили въ тѣхното и въ ближнитѣ имъ села на 24, 25, 26 и 27 Декемврий, всѣкога слѣдвани отъ множество мѫже, момчетия и дѣца. Като влѣзѣли въ нѣкоя кѫща, казвали "добро іутро домакине" [2]). Старецътъ започвалъ да издава заповѣдитѣ си. Гайдарджията засвирвалъ, четницитѣ запѣвали, бабата започвала смѣшни играчки. Испѣвали сѫ най-напрѣдъ пѣсень за домакина, втора за домакинята, третя за първия синъ, четвърта за първата мома и т. н. т. За всѣки членъ отъ домакинството — било то сдружно или не — си има особенни пѣсни. Има пъкъ отдѣлни пѣсни за всѣки членъ отъ домакинството, споредъ занятието му (за овчарь, козарь, конярь, меанджия, попъ, пчеларъ и пр.)

Всѣка пѣсень за мѫжки членъ отъ домакинството започва така:

„Станенйне господйне,
Тѐбе пеіѐм, домакине,
Добрѝ сме ти гѐские дошлѝ,
Добжр сме ти глас донѐли“.

А завършва:

„Станенйне господине,

Тѐбе пеіѐм (и тукъ добавятъ или „домакине“ ако пѣсеньта е на домакина, или „лудо младо,“ или „младо момче“ или „малко дѣте“, споредъ възрастьта на лицето, комуто се пѣе пѣсеньта.

За женскитѣ членове отъ домакинство, пѣснитѣ захващатъ както горѣ, само че слѣдъ първия стіхъ се добавя: или „и тіѣзека домакінко“ или „и тіѣзека млàдо бу̀лче“ или „и тіѣзека мàлка мòме.“ Така сѫщо и на края на пѣсеньта добавятъ „тѐбе пеіѐм“ или „домакіняко“ или „млàдо бу̀лче“ или „малка моме.“

Домакинътъ има право да казва на стареца, коя пѣсень слѣдъ коя да се пѣе. Слѣдъ испѣванието пѣснитѣ, иде редъ на *славитѣ*. Домакинътъ има право да иписка и *слава* отъ стареца.

Слѣдъ коледуванието, което е ставало нощно време и се означавало съ „Голѣмото Коледо“ коледаретѣ и селянитѣ сѫ се събирали въ една кѫща, та изядали и испивали събраното отъ коледаретѣ. Излишното продавали и съ паритѣ купували вино.

[1]) Това село не сѫществува вече. То се е разтурило, когато Арнаутитѣ отъ Македония сѫ отивали за Видинъ. Землището му е присъединено къмъ Боянското, тъй като повечето жители се прѣселили въ Бали Ефенди (сегашното Княжево) лѣжаще на Боянско землище.

[2]) Въ Софийско на голѣми и радостни дни, гоститѣ казватъ „добро ютро“ и въ вечерно време.

Коледарски пѣсни. [1])

1. На скотовъдецъ.

(На домакинъ що има всѣкаква стока).

Станенійне господіне,
Добрі сме ти госкье дошлі,
Добжр[2]) сме ти гла́с доне́ли,
Низ ху́бава[3]) долна́ зе́мья.
Офцій ти се изіагнили,
Се офчійци ваклошійтки,
И овно́фци виторо́шци;
Козій ти се искозіли
Се козійци виторо́шки
И пжрчо́вци[4]) іарчорі́нци;
Кра́вици се исте́лили,
Се́ кра́вици белобо́ски,
Се́ воло̀вци еленчо̀вци;
Кобі́лки се иждре́били,
Сѐ кобі́лки левогрі́вки,
И коньо́нци патуньо́кци,
Станенійне господіне,
Те́бе пеіѐм, домакине.

2. На орачъ.

Станенійне господіне,
Ора́ч оре́ равно́ по́ле,
Воло́вци му два а́нгелье,
Купра́лья му стржк босі́льок.
Весде́нь орѐ, Бо́га мо́ли:
Да́й ми, Бо́же, да се роді́
Се пчени́ца се белі́іа
Да оме́сим Бо́гу кола́к[5]).

3. На овчарь (а).

Станенійне господіне,
Не́што ми се гла́с зачу́ва,
Низ ху́бава долна́ зе́міа:
Да ли моми́ хоро́ пе́іа[6]),
Или офці́ за со́л бле́іа,
Или вла́сци ро́бье ро́ба?
— Нито̀ моми́ хоро́ пе́іа,
Нито̀ офці́ за со́л бле́іа,
Нито̀ вла́сци ро́бье ро́ба.
Іанкеаі́ ста́до во́ди,
Та му бі́іа злати́ звонци,
И блаі́ му вакло́ іа́гне,
Іа́нкеаі́ іудгова́рьа:
„Шту ми блаіш вакло́ іа́гне
Та ми бла́зниш сиво́ ста́до?“
Іа іа́гне му іудгова́рьа:
„Фа́ла те́бе іанкеаі́,
Іа не дра́зним сиво́ ста́до,
Нал си тржжим моіа́ ма́кьа“.
Іа́нкеаі́ іудгова́рьа:
„Та коі зна́іе вакло́ іа́гне,
Коіа́ офца́ твоіа́ ма́кьа“.
Іа іа́гне му іудгова́рьа:
„Моіа́ ма́кьа млого́ ли́чна:
Ваклоша́та рогоша́та“.
Іанкеаі́ іудгова́ріа:
„Сно́шти ве́чер нападна́ха,
Йни не́ри кле́ти ту́рци,
Та фана́ха твоіа́ ма́кьа,
Фана́ха іа закла́ха іа,
Закла́ха іа, опѐкоха,
Опѐкоха, изе́доха.
Небоі ми се вакло́ іа́гне,
Іазе и́мам се́дам о́сем
Сѐдам о́сем подо́ійници;
Іа чем те́бе одуйти,
Одуйти, учу́вати“.
Іа іа́гне му іудгова́рьа:
„Своіа́ ма́кьа ма́лко до́и.
Ма́лко до́и, млого́ го́и;
Чу́зда ма́кьа, млогу до́и,
Млогу до́и, ма́лко го́и“.

---

[1]) 4 коледарски пѣсни отъ Горня-Баня сж вмѣстени въ „Сборникъ отъ народни умотворения, обичаи и др. събирани изъ разни български покрайнини. Отъ Ат. Т. Илиевъ. Кн. I стр. 92—97. Първата („Сграждание нови църкви отъ камикъ и тухли“) се пѣе на всички домакини, втората („Младъ царь“)—на най-възрастния въ домакинството синъ, третята („Даръ отъ Божа майка“) —на мома, четвъртата („Чудо младо и мома“)—на мома за женидба.

[2]) Ако надъ нѣкоя дума не е отбѣлѣжено ударение, а въ нѣкой слогъ има гласна ж, ударението е надъ тази гласна.

[3]) Съгласната р слабо се чуе.

[4]) Когато надъ звукътъ ж нѣма ударение, приближава се съ ефектъ къмъ а=жа.

[5]) Хлѣбъ що се дава коледаретѣмъ или що се носи въ църкиа.

[6]) *Пеіа* (сегашно вр. трете лице, мн. ч.) вмѣсто пѣятъ.

4. На овчарь (б).

Станенйне господйне,
Снóшти доідóх от оздóле,
От оздоле Оѳчó-Пóле.
Добжр сме ти глáс донéли,
От оѳчйци от оѳчáрье,
Сé се óѳци изіагнйли:
Сé іагнéнца ваклошáтки
Сé оѳчйци белошáтки
Сé овнóѳци виторóшки.

5. На козарь.

Станенйне господйне.
Снóшти доідó из оздóле,
Из оздóле от плáнина
Добжр сме ти глáс донéли
Од козйци од козáрье:
Сé се кóзи искозйли
Се козéнца белошáтки,
Се іарчóвци виторóшки,
Се козйци брадорóшки.

6. На конярь.

Станенйне господйне,
Снóшти доідó из оздóле
Из оздóле од Загóрье.
Добжр сме ти глáс донéли
Глас донéли от коніáрье:
Кобйлки се иждріéбили,
Се коньóвци патунóжки,
Се кобйлки левогрйвки.

7. На механжия.

Станенйне господйне,
Поминá си Желéп Нéно,
На дервéно на мехáни,
Па на Пéтра іудговáрья:
„Пéтре, Пéшо механжйо!
Като седйш на дервéно,
На дервéно на мехáни;
Да ли вйде да помйне,
Да помйне моѐ стáдо?“
Пéтре Пéшо іудговáрья:
„Слáва тéбе, Желéп Нено!
Іá не знáем коіé бéше,
Коіе бéше твоіé стáдо,
Туку стадá поминýіа,
Поминýіа заминýіа“.
Желеп Нено іудговáрья:
„Моіé стáдо дáко лйчно
Дáко-лйчно и обйчно:
Дéвет овнй с мéден звжнéц,
Десèтого вàкла оѳцá,
Вáкла оѳцá с мéден звжнец,
И пред нéго іáнкехаіà.
Іанкехаіà с' каѳáл свйри.
Такóво іе моіé стáдо“.
Петар Пéшо іудговарьа:
„Товá стáдо рáно мйна,
Рáно мйна одзарáна,
До сегà іе достигнáло
Овчó-Пóле бел босйльок,
Покраі река геренлйва,
Под горйца под елйца“.

8. На богатъ човѣкъ.

Станенйне господіне,
Собрàхме се момчетйіа,
Момчетиіа Древопóлскй,
Древопóлски Етропóлски,
Та се зговор зговóрихме:
Да йдеме колéджанье,
Колéджане млáди гòсти.
Проговáрьат момчетйіа,
Момчетйіа Древопóлски,
Дренопóлски Етропóлски:
„Може мóже да йдеме,
Несмеіеме од еднóго,
Од еднóго Пéтра Бáна“.
Тамáн дýма издумáха
Проминжл іе Пéтар Бáна,
Дочýл ги іе Пéтар Бáна
Іудговáрьа Петар Бáна:
„Мóже мóже да йдете,

Небо́іте се од ме́нека;
Ка і́дете да хо́дите,
Да хо́дите по село́то,
И у ме́не да мине́те
Лепо чем ви да́р дари́ти:
Цжрна́ чо́ха, некро́іена,
Мо́р калпа́ци нено́сени,
Врани́ ко́нье неіазде́ни.
Я чем това́ да ви да́рим
Да сте ви́іе благода́рни“.

9. На кошаритѣ.

Станени́не господи́не,
Ле́ком лети́ лева́ чела́,
Ле́ком лети́ по роси́ца,
По роси́ца по треви́ца.
Та сжби́ра мло́гу бла́го,
Та доно́си на ножи́ца,
На ножи́ца по жжлти́ца,
На глави́ца по пани́ца.

10. На скорооженenъ мжжъ.[1]

„Станени́не господи́не,
Маре мла́ди Мануи́ле,
Што ти ли́бе хилно ходи,
Омиіено неплéтено,
А о́прано некжрпено?“
Мануи́л им іудгова́ріа:
„Сла́ва ва́ша коле́джанье,[2]
Виде́ло ме пржвно̀ ли̇̀бе,
Сно́щи ве́чер на кладе́нци,
При момите и неве́сти.
Дало́ сам им по іа́блочка.
Та за това́ хилно ходи,
Омиіено неплéтено,
А о́прано некжрпено“.

11. На невѣста.

Станени́не Господи́не,
„Неве́стице фуру́глице́,
Де́ си била́ ото́нува
Ото́нува досе́нува?
Невестица іудгува́рьа:
„Испра́штах си своіа́ бра́та
У дружи́на коледаре;
Дружи́на го оча́куіа,
Они́ беа не́го немо́жа,
Че им тре́ба на али́ ме́ста,
На али места и на добри́
На али́ места на при́помош,
Іа на добри́ за ра́зговор“.

12. На младоженецъ первецъ (първа година отъ женидбата му).

Станени́не господи́не.
Бра́нко іуна́к коньа́ кове́,
Спорет не́го пржвно̀ ли́бе.
Та му да́ва сребро́ пло́чи,
Сребро́ пло́чи златни кли́нци,
Да си кове́ добра́ ко́ньа:
Бра́нко іуна́к туку мета
Туку мета цжрни́ о̀чи
Ту̀ у коньа ту у ли́бе.
Іа ли̇̀бе му іудговарьа:
„Сти́га ме́таі цжрни̇̀ о̀чи,
Ту у коньа ту у ли̇бе,
Нело ко́ви добра́ ко́ньа
Да си коньа неукове́ш“.

13. На домакиня, която ражда.

Станени́не господи́не,
Замжчи се божа́ ма́кьа́,
Од Игна́та до Божи́ча.
Та си роди́ млада Бога.
Па запретна́ свилни́ ску́ти,
Та си везо́ мла́да Бо́га.
Па се шетна́ низ Іурда́на,
Низ Іурда́на воз Іурда́на,
Та си сресна́ свети́ Ива́н
И му ти́ом іудгова́рьа:

[1] Слушана отъ Никола Стефчовъ.

[2] Въ други коледарски пѣсни записани въ краището Палакария (Самоковска окол.) въ селата Чупетлово и Студена, се казва „Сла́ва ва́мо коледжанье“.

„Добрá срѣ́шта светѝ Іова́н:
Тѐбе срѐснах тѐбе стѝгнах,
Ти че кржстиш млáда Бо́га."
Поплушá ія светѝ Іова́н,
Запретна́л е свилни скýти
Та си земá млáда Бо́га,
Млáда Бо́га лѐва ржка,
Дѐсна ржка стржк босѝльок.
Светѝ Іова́н іудгува́рья:
„Постоі го́ро постоі во́до,
Да си кржстим млáда Бо́га.„
Што іе чýло всѐ станáло,
Едно држво́ недочýло
Недочýло нестанáло.
Товá држво трепетлика,
Проклѐл го е свети Іова́н:
„Хеі ти држво трепетливо!
Да си растѐш по злѝ мѐста
По зли мѐста усоіата.
Да нестáнеш и сас вѐтар
И сас вѐтар и без вѐтар."

14. На ергенинъ за женетье.

Становѝне Господіне,
Изіаздѝло лýдо млáдо,
Лудо млáдо нежѐнето,
Изіаздѝло добрá кóнья,
Та го іаздѝ мало млогу,
Пре планина преа рýдина,
Да си ловѝ добрá лóва.
Искарáло сур елѐна,
Та го гонѝ мáло млóгу,
По планина по рýдина.
Еле́н бѐга надзáт глѐда,
Лудо млáдо се по нѐго,
Се по нѐго та до нѐго.
Сур елѐна іудговáрья:
„Фáла [1]) тѐбе лудо млáдо,
Нетѐпаі си добрá кóнья,
Добрá кóнья и сам сѐбе;
Не іе іелѐн за ден рáсал
Не іе іелѐн іедногóдец,
Нал іе іелѐн троіегóдец,
Три гóдѝн іе трева пáсал,
На планина на рýдина;
Три гóдин іе млѐко сицáл,
На іелѐна кушýтица."
Лудо млáдо іудговáрья:
„Бегаі бегаі, сýри елѐн,
Бѐгаі бегаі да утечѐш:
Конь ми не іе за ден рáсал,
Конь ми не іе однагóдец,
Нал е кóнья троіегóдец;
Три гóдин іе млѐко сйцал,
Три гóдин іе зоба зóбал,
Зóба зóбал зоб белйіа,
Вóда пóіен рѐіно винó
Бегаі бегаі да те гóним,
Че те гóним че те стѝгнем."
Елен бѐга надзáт глѐда,
Лýдо млáдо сѐ по него
Се по нѐго та до нѐго.
Та го скарá дóлье пóлье,
Дóлье пóлье дóлье селó,
Долье поле крива рѐка,
Долье селò Гьургьýлево,
Гьургьýлево Гьуриъýшево,
Дѐка момѝ платна бѐли
И невѐсти тжнкѝ рѝзи.
На побегнá сýр елѐна,
На побегнá да утечѐ;
Проговóри лýдо млáдо:
Хеі вііека мáлки мóми,
Мáлки мóми и невѐсти!
Мáлки мóми сѐстри да сте,
И невѐсти свáхи да сте,
Распрегнѐте белѝ платнá,
И вáшете тжнкѝ рѝзи,
Тжнкѝ рѝзи белѝ кжрпи.
Направѐте платнен сарáі,
Да фáнеме сур елѐна,
На дел че го подѐлиме,
Секому че дел делйти."
Распрегнáли мáлки момѝ,
Распрегнáли белѝ платнá,
И невѐсти тжнкѝ рѝзи,
Тжнкѝ рѝзи бели кжрпи.
Та фанáли сур елѐна,
И на дел го поделѝли,
На си момѝ и невѐсти.
Еднá момá дел нестигнá.
Лудо млáдо іудговáрья:
„Леле, варе, мáлка мóме!
Тизе мѐне на дел нади́á,
Тизе мене іазе тѐбе
И фанá іа дѐсна ржка,
Та іа фжрли кóньу сапá,
Па си оідѐ на дворóве,
От пóрти се провикнуіа:
„Излес моіá старá мáле,
Ето тѐбе іодненица
Мѐне бѐла прѐменица.

[1]) Тая дума нѣкои пѣснопойци пѣлѫтъ *вила*.

15. На скорородено мжжко дѣтѐнце.

Станенѝне господѝне,
Подувá ни вѝри вѐтар,
Вѝри вѐтар низ бел Дýнаф,
Низ бел Дýнаф низ бел Дýнаф;
Та надýха вранá кóнья,
На коньáта сѝньо седлó
На седлóто мжшко детé,
На детéто зелѐн венѐц,
На венѐцо секуíаку
Секуíаку горекó цвѐкье
Наі-пóвише здравичѐто,
Да е детé зáман здрáво
Зáман здрáво млóгу живо.

16. На близнета.

Станенѝне господѝне,
Чувá мáкья два гжлаба
Та ги чувá очувá ги,
Та станáха та литнáха,
Едѝн литнá над Загóрье,
Та одлетѐ на Загóрье;
Дрýги литнá над бел Дýнаф,
Та одлетѐ зад бел Дýнаф,
Та летѐха мáло млóгу,
Мало млóгу до три дѐна;
Та летѐха долетѐха,
На се двáма испѝтуіа.
Пó-младѝо іудговáрьа:
„Ѐле брáте, пó-стар брáте!
Като летѐ над бел Дýнаф,
Да лѝ вѝде нѐгде нѐщто?“
По-старѝо іудговáрьа:
„Ѐле брáте пó-млат брáте!
Алѝ летѐх та си видóх,
Мрená рѝба у бел Дýнаф;
Да зѐмеме тжнкá мрежа
Да ѝдеме да фáнеме
Да фáнеме мренá рѝба.“
Пак старѝо одговáрьа,
Одговáрьа на младѝо:
„Ѐле брáте пó-млат брáте!
Като летѐ над Загóрье,
Да лѝ вѝде нѐгде нѐщто?
Пó-младѝо одговáрьа:
„Алѝ идóх над Загóрье,
Алѝ идóх алѝ видóх;
Та си видóх малкá момá.
Да мáхнеме мренá рѝба,
Мренá рѝба у бел Дýнаф
Да ѝдеме над Загóрье,
Да зѐмеме малкá момá,
Малкá момá за тѐбека.
Да се, брáте, ти ожѐниш.“
Станенѝне господѝне
Вам си пеѐм двé близнѐта

Коледарски слави.

1. На домакинъ.

Кадѐ Цáва цавýвахме,
Кадѐ Бога богýвахме,
Дойдóхме у нашего домакѝна,
Да го развесѐлим.
Он би вѐсел.
Та ни зарадýва, та ни обрадýва,
Нѐго Гóспот
Сос орáтни волóвци,
Сос бжрзи коньóвци.
Сос ягни овчѝци.
Речѐте дружина амѝнь,
Надѝал кумѝнь та то сломѝл.
Дошѐл петѐл та ти го панѐл

Краятъ на тая слава е билъ измѣняванъ споредъ положението на домакинството. Нѣкога старецътъ я завършвалъ така:

Та го дари Гóспот:
Кого лжжѝчка, кого панѝчка
А нѐго колесѝчка сос злáто и сребрó.
Речете дружина аминь и пр.

Пакъ нѣйдѣ е завършвана така:

Забрáха Бóга и светаго Ивáна,
Та го искарáха на високо дѐлье

Него Госпот дари сребро и злато
Та оідѐ домакіи,
Та го докара с колесница.
Речѐте дружйна амйн и пр.

2. На домакиня.

Тази наша домакйнка
Тьа е носена и поднесена
Като рйба длъбочйна
Като орел височйна
И като свракa
С устрената опашка.
Тако ми слава домакйнья.
Речѐте дружйня амин и пр.

3. На трохобера.

На трохобера старецътъ е нареждалъ:

„Трохоберо трохи бралъ,
Друга фаіда невидѐл;
Една ти ржка лоіана,
Друга ти ржка воштена,
Под носа ти мжртва кос,
Да немош аіке на леда
Вода да се напиѐ
Лете у стомна.
Речѐте дружйна амйнь и пр.

4. Друга за трохобера.

Трохоберо додѐ бил, трохи брал,
Други хаирь хич невидѐл;
Една ти ржка лоіана
Друга ти ржка воштена
Зіме при огін непришѐл,
Лете на слжнце непалѐл.
Речѐте дружйна амйнь и пр

5. На гайдаря.

На гайдаря старецa казвалъ:

„Свйри старче свйри, да се насвйриш,
По Руманиіа на кисело млѐко;
Духаі, духаі, духнала ти маікьа
У студѐна уста.
Речѐте дружйна амйнь и пр.

6. На колакътъ.

Като вималъ отъ домакинята колакътъ, старецътъ го навиралъ на тоягата, па нареждалъ слѣдующата слава:

„Тази вйта колачйна,
Превйта, премлѐна, претлѐна.[1])
Тьа е біла на голѐмо нйвье кржсцй,
На мали гумна копнй;
Да неможе светй Иван,
С лѐки бoздуган
Да ги престрелй.
Речѐте дружйна амйнь и пр.

7. На дѣте.

Таак малка нйвица,
У нйвица крушица,
Под крушица лулчица,
У лулчица детѐнце;
Макьа му го льульаше,
Башта му песни пеіаше:
„Расни, Стоіанчо, порасни,
Та да тржгнеш

[1]) прѣсѣяна.

По баштин си занаіат".
Расна Стоіанчо порасна,
Направи си самур калпак,
Запаса си меден кафал,
Па си тржгна поседенки, побѣлилки.
Така и башта му чиньеше на
млади години.
Тако ми слава дружина, аминь,
Паднал куминь, та те сломил и пр.

8. На парата.

Като земе старецътъ парата, що му даджтъ, слави:

Тази парица, ако іе медена,
Медна му кошарица;
Ако іе златна, златна му кесиіа;
Ако іе сребжрна,
Сребро му се лело и ковало,
Като лис на гора,
Като лет на вода,
И като заман водица под воденица,
Тако ми слава дружина и пр.

Всѣка една отъ горнитѣ слави е била заключвана съ слѣдующитѣ думи:

Речете дружина аминь,
Паднал куминь та те сломил,
Дошел петел, та ти го напел.

или

Тако ми слава дружина, аминь,
Паднал куминь и т. н. т.

Когато кажели нѣйдѣ на стареца: „Дедо! Стар ли си, стар ли си?". Той е отговарялъ:

„А, а, а, стар сам, стар.
Кога бе цар Кустадин на Босньак[1])
Дедо са даржеше за квасник,
Кога бѣ цар Кустадин на Бошулья[2])
Дедо са криіеше пот кушулья".

Кога дадѣли малко колаци, старецътъ казвалъ:

„Дай повече.
Тука нема баба да покриіе,
Та нело кокни да добиіе".

За себе си старецътъ нареждалъ:

„Ху ху, ху ху, станениіне
Та виде ли чудо ти
Старецо се премени
Сос потуре бошначки".

Ако въ нѣкоя кжща укорѣли бабата, че неможе да се носи, както трѣба, старецътъ казвалъ:

„Ако згреши други некоі,
Та што на баба остана".

Нѣкои *слави* сж изговаряни отъ стареца и на турски и на български.[3]) Една такава забѣлѣжихъ и тя гласи:

[1]) Село съ това име има въ краището Палакария (Самоковска околия).

[2]) Село между Ветренъ и Пазарджикъ.

[3]) Сжщо и въ града София, на Гергьовденъ, когато извършватъ обичаятъ *мориофелъ* и изваждатъ бѣлѣжкитѣ на момитѣ изъ гърнето съ вода, прѣдричанията за щастието нареченни *мании* се нареждатъ по турски.

„Беш кипй, одўн кесéр.
Алтѫ кипй стéш iакáр.
Казандá дѫр казандá,
Башиндá дѫр калдѫрдѫ“.

На български:

„Петйна дарá сечеха,
Шестина óгин кладеха.
Гѫската пó глава дйга нагóре“.

Изъ Хаджиеллесъ, Хасковско.

Записалъ *С. Поповъ*, учитель.

При настѫпването на коледнитѣ пости, събирали сѫ се момцитѣ отъ цѣлото село на събрание, за да наредѫтъ работата по коледуването. Най-напрѣдъ сѫ се допитвали до пó-старитѣ хора и слѣдъ като взимали тѣхното позволение, измолвали са нѣкой селянинъ да имъ отстѫпи една стая, въ която да се събиратъ прѣзъ поститѣ, за да прѣговарятъ коледарскитѣ пѣсни и да изберѫтъ пѣвци, една или двѣ тайфи.

Всѣка тайфа се е състояла отъ четире души пѣвци, отъ които единиятъ се е считалъ за първъ и се е наричалъ *чета*. Той е билъ длъженъ да знае всичкитѣ коледарски пѣсни и тѣхнитѣ напѣви, и при коледуването той е започнувалъ най-напрѣдъ да пѣе.

Слѣдъ избирането на четитѣ и пѣвцитѣ, тѣ сѫ се събирали прѣзъ нѣколко вечери въ опрѣдѣлената кѫща и сѫ прѣговаряли и учили коледарскитѣ пѣсни.

Пѣснитѣ сѫ пѣяли така: четата съ единъ пѣвецъ е запѣвалъ и сѫ испѣвали единъ стихъ, а другитѣ двама пѣвци сѫ *отпѣвали* или повтаряли сѫщия стихъ.

Слѣдъ изучването на пѣснитѣ, коледаретѣ сѫ намирали една неразрѣзана кратуна, на която пробивали една рѣзка, колкото да влизатъ пари. Кратуната е носилъ единъ особенъ момъкъ, избиранъ отъ и измежду момцитѣ.

Като настѫпѣлъ деньтъ за коледуването, и двѣтѣ тайфи коледаре послѣдвани отъ всичкитѣ селски моми сѫ отивали да пѣѭтъ най-напрѣдъ въ кметовата кѫща. Кмета ги подарявалъ съ пари и имъ давалъ устно позволение да ходѭтъ и по другитѣ кѫщи. Пѣнието е ставало все вечерно време до срѣдъ нощь. И двѣтѣ тайфи сѫ пѣяли и въ кѫщитѣ на селскитѣ първенци, и не по два и два, но по четире и четире пѣвци, така щото да имало по единъ *чета* и въ запѣването на стиха и въ отпѣването му.

Слѣдъ пѣнието въ кѫщитѣ на кмета и първенцитѣ, четитѣ сѫ зимали всѣки своитѣ пѣвци и сѫ отивали единитѣ къмъ една, а другитѣ къмъ друга страна на селото да пѣѭтъ.

Всѣка вечерь тѣ сѫ се събирали въ опрѣдѣлената кѫща и сѫ се сдумвали, коя тайфа къмъ коя махала ще отива да пѣе. Сѫщо и селскитѣ моми, сѫ се раздѣляли на два дѣла и единитѣ сѫ слѣдили едната, а другитѣ — другата тайфа, за да изучаватъ коледарскитѣ пѣсни, та на слѣдующата година, да могѫтъ да бѫдѫтъ избирани и тѣ за пѣвци и чети.

Коледаретѣ не сѫ пѣяли редомъ въ всѣка кѫща, а само въ кѫщята, гдѣто е имало гости. Момитѣ сѫ ги прѣдизвѣстявали, гдѣ имало гостье и гдѣ не. Освѣнъ момитѣ, и момцитѣ сѫ били длъжни да обаждатъ всѣка вечерь на коледаретѣ, въ кои кѫщя имало гости.

Това за прѣдъ бѫдни вечерь; а на бѫдни вечерь, коледаретѣ сѫ ходили да пѣятъ въ всѣка кѫща.

На бѫдни вечерь, четитѣ заедно съ пѣвцитѣ сѫ се събирали по отрано въ общата стая на общо събрание, въ което трѣбало да присѫтствуватъ всичкитѣ селски момци. На това събрание, тѣ сѫ опрѣдѣляли коя тайфа или чета, отъ коя кѫща да захване коледуванието и въ коя да свърши, та да не подминатъ нѣкоя кѫща. Момцитѣ тоже сѫ се раздѣляли на двѣ дружини по една за всѣкоя тайфа. Нѣкои отъ момцитѣ сѫ земали по една торба, за да събиратъ фасуль, булгурь, соль, сланина отъ закланото за коледа свине, масло, отвара, пчелничено брашно и вълна, а двама момци сѫ били назначавани да носѫтъ кравайтѣ или колачетата, които оная вечерь събиратъ коледаретѣ.

На бѫдни вечерь, коледаретѣ сѫ пѣяли не само въ кѫщитѣ, но и по пѫтищата, отивайки отъ една кѫща въ друга. Тѣзи пѣсни, що сѫ пѣли по пѫтищата иматъ и особено название *пѫтни пѣсни* за отлика, отъ другитѣ *коледарски пѣсни*. Въ нѣкои кѫщя, коледаретѣ сѫ испѣвали само по нѣколко пѣсни; въ кѫщитѣ, гдѣто имъ се давало нѣщо за ядение и пиение, т. е. гдѣто сѫ ги гощавали, тѣ сѫ пѣли по много пѣсни. За това, тѣ сѫ били прѣдизвѣстявани, въ кои кѫщи имъ била приготвена гозба.

Прѣзъ деня всѣка домакиня приготовлявала за коледаретѣ единъ кравай. Ако въ кѫщата е имало мома, тя е мѣсила кравая и го е нашарвала съ стафиди. Коледаретѣ пѣяйки сѫ отивали къмъ кѫщата и сѫ се спирали на двора, гдѣто сѫ испѣвали една пѣсень. Четата е приемалъ кравая и е нареждалъ славитѣ. Ако въ кѫщата е имало нѣщо приготвено за ядение коледаретѣ сѫ влазяли вѫтрѣ и прѣдъ сложената трапеза сѫ испѣвали на всѣки членъ отъ домакинството по една пѣсень, като сѫ пѣли най-напрѣдъ на най-стария членъ, а най сетнѣ на най-младия. Слѣдъ това, коледаретѣ сѫ били гощавани и въ сѫщото врѣме, домакинята е донасяла по малко фасуль, булгурь, соль и пр. и го е туряла въ коледарскитѣ торби.

При испращанието на коледаретѣ, домакинята, или пъкъ момата ако е имало въ кѫщата такава — е изнасяла на двора приготвения прѣзъ деня кравай, и го е прѣдавала на четата, който приемайки го съ двѣтѣ си рѫце *славилъ* е съ слѣдующитѣ три *слави:*

1. „Скочете момчета, подскочете, че сме дошли на наш болерина в годината еднаш, та ни дарба подари випан кравај, та му се злато и сребро льало и прес плет прельало.“

2. „Това ако му е малко, дал му Господь синове и штерки, та се носили и подносили като царь сас воиска, като павун по весело, като риба по бъраоть,[1]) като елен вже планина и като шума и гора“.

3. „Дал му Господь до два вола, като два сива гълаба, по небето фъркали, по земьата орали, та изорали на големи нини чести големи кржеци, на харманe големи сорове, а житница пълна сас жжълта пченица.“

Слѣдъ нарежданието на всѣка отъ горнитѣ слави, четата се е обръщалъ къмъ пѣвцитѣ и момцитѣ съ възвикъ: „Речете, момчета, аминь!“ Момчетата извиквали единогласно: „Аминь!“ Всички коледаре изговаряли къмъ домакинитѣ „прощавайте“ и сѫ излазяли, пѣяйки нѣкои пѫтна пѣсень.

Въ послѣдния день, майкитѣ на четитѣ и пѣвцитѣ сѫ приготовлявали по една *масленица*[2]) и по нѣкоя и друга гозба, които насипвали въ единъ сѫдъ и турили въ тавата надъ млина. Всичко вързвали въ единъ мисаль, и всѣка чета и пѣвецъ занасялъ приготвената отъ майка му *слѣдница* въ общата стая, въ която се бѣхѫ събирали по-напрѣдъ всѣка вечерь за

[1]) Бързей.

[2]) Масленица е млинъ месенъ въ масло

да прѣговарятъ и изучватъ коледарскитѣ пѣсни. На общата трапеза бивало да земать участие и другогодишни (лански, по-лански и по-напрѣшни) пѣвци, а и желаещитѣ отъ момцитѣ, що сж слѣдвали коледаретѣ. За общата трапеза со е нaготвювало за ядение и часть отъ събраното прѣзъ почерьта изъ кжщята, което е сварявала въ два три медника нѣкоя жена, а остатъкътъ се е продавало и паритѣ турязи при онѣзи събрани въ кратуната. Кратуната сж строшавали, щомъ коледаретѣ сж со съберѣли на общата трапеза.

Пиршеството и веселбата при общата трапеза се е продължавало цѣлъ день съ свирни, пѣсни и хора. При мръкване, момцитѣ сж се процавали единъ други съ думитѣ: „Хайде, момчета, дано даде дьадо Госпоть за до година сас по-живо и сас по-здраво, да прекараме коледнината.“ Тѣзи думи сж се изговарили и по-напрѣдъ при наздравицитѣ.

Слѣдъ процаванието, коледаритѣ сж се разотивали.

Пѣсни, които се пѣжтъ въ пжтъ.

1.

Чорбаджиіо больарино!
Ко си сжнен бу́ден би́ва,
Ко си пиіан трезвен би́ваі,
Че ти і́дат добрі́ го́сти,
Добрі́ го́сти коледа́ри.

2.

Іорда́и тече́ низ бре́ши,[1])
Над во́да, над во́да, Іордане ле.
Из Іорда́на тжика шаіка[2])
А в шаіката Бо́жа ма́ле.
Ф ржка држжи́ мла́да Бо́га,
Мла́да Бо́га от ху́бости
Божа мале от па́рости,[3])
Шаіката се польульа́ва,
Бредове се позлатьават.
Видели іа офча́рите,
Напусхаха офцете си,
Да претечат шаіка с Бога.
Видели іа орачите
Исхвжрльаха копралите,
Да претечат шаіка с Бога.

3.

Пропаднала тжмна мжгла,
Гиздава равна Романиіа.
Не е била тжмна мжгла,
Гиздава равна Романиіа.
Но іе била лоша ламіа,
Гиздава равна Романиіа,
Лоша ламіа с девет глави,
Гиздава равна Романиіа.
Диха, диха, мжгла издава,
Гиздава равна Романиіа.

Пѣсни, които се пѣжтъ по кжщята.

4. На кметъ

„Стани ниие господине,
Чули сме та, та сме дошли,
Имаш сина златокоса,
Златокоса шестопржста.
Пише му се това име,
Това име царь да бжде.
Даі го даі го с нас да доіде,
С' нас да доіде царь да бжде“.
— „Оі ви момци коледари!
Имам си го бжх неправьа.
Ала ми е мжниничко,
Мжниничко глупавичко,
Неможе се на конь држжа,
Неможе са воіска реди“.
— „Стани ниие больарине,
Ти му пиши това име.
Това име царь да бжде.
Воівода ште му конь држжи

[1]) Ореши = орѣшакъ.
[2]) Шаіка = гемийка.
[3]) Парость = драгость.

И тоі ште му воіска реди."
Тебе пеим домакиньо,[1])
Тебе пеим бога славим,
Од Бога ти много здраве,
Колко здравец по планина,
Толко здраве ф тази кжшта,
Ф тази кжшта ф тая дружина.
Оі коледо моі коледо!

На духовни лица.

5.

Замжчи се божа маіка
От Игнатьа до коледа.
Да си роди млада Бога,
Всички сж се превжрвьали,
Да ми гледат млада Бога.
Поканиха свет Ивана,
Да ми кржсти млада Бога.
Свети Иван одромане:[2])
„Та што кога да си кржстьа,
Да си кржстьа млада Бога?
Ас сжм славиа, тоі е огень".
Млада Бога одромане:
„Преіди, преіди свети Иван,
— Да оставиш божи закон".
Свети Иван се зарадва,
Па запретна бели ржки,
И засука силно скуте,
Силно скуте за поіаса,
И исуна до три свешти.
Свешти зема ф лёва ржка,
А в десница млада Бога.
Млада Бога от кубости,
Свети Иван от парости,
Ржки му се посребриха,
Скуте му се позлатиха,
Брада му се маламоса
Тебе пеим домакиньо, и пр.

6.

Тржгнал ми беше Свети Гьорги,
Рано рано на Гьоргевдень,
Долу долу на зимове.
Да обиде зелен синор,
Сиво стадо шилетина,
Шилетина вакли овни,
Здраво ли іе живо ли іе.
На пжт срешна добра срешка,
Добра срешка свети Ивана:
„Каде збогом свети Иване?"
— Долу ф земьа на зимове,
Да обидам сиво стадо,
Сиво стадо шилетина,
Шилетина вакли овни,
Здраво ли іе зимовало."
— „Вжрни се вжрни свети Гьорги,
И ас сега от там ида
Здраво и живо изимило,
Ош по лепом илагнило.
Клали ти сж Гергьовштина,
Едно агне ваклошато,
Ваклошато каврошато" [3])
Свети Гьорги се зарадва,
Та си фсегна в десни жебие,
Та извади леви кльучие
Та раскльучи небо земльа,
Та пропадна тжмна мжгла,
Та поросьа блага роса,
Та поникна добра трева,
Та попаси сиво стадо,
Сиво стадо шилетина,
Шилетина вакли овни.

7.

Архангеле Мирхангеле,
Што ти дворе разметено,
Разметено расветлено,
Ред по редом наредено,
Бжрзо конье изводено,
Сиње седло заседлано,
С' златни юзди заіуздено,
Да ли мислиш боі да биеш,
Влашка земьа та і Богданска?
— Мили ми драги коледари,
Нетоі мисльа боі да біiа
Влашка земьа и в Богданска.
Снощти ми е слогарь доіджл,
В' деветь села да кумовам,
А в десето да сватовам."
— Мили ни и драк Архангеле!
Като мислиш да кумоваш,
Да кумоваш да сватоваш,
Како ти са млади момци,
Млади момци кривошапци.

---

[1]) Стиховетѣ отъ „Тебе пеим домакиньо" до края се повтарьать слѣдъ всѣка коледарска пѣсень.

[2]) Одромане = отговарьа.

[3]) Каврошато=витарошко.

Кривошапци, левострелци?
  Мили ми драги коледари!
Пратила ги съм доле долe,
Доле доле покраі море
Да ми ловбат дребна лова,
Дребна лова іаребича.
Неловили дребна лова
А ловили добра лова,
Добра лова три елени
Три елени златороги.
На чело им іасно слънце,
На гръди им месечина,
На плешти им дребни звезди,
Напред бегат назад гледат.
Три елени одромали:
— Оі ви момци кривошапци,
Кривошапци левострелци!
Неморéте врáни кóньо,
Некжвóте крíви лъци,
Негубéте тънки стрели,
Не сме ние три елени,
Но сме ние до три светци,
Та слизаме кат година,
Кат година по Коледа;
Прегльаваме Христьяниіа,
Тачат ли си христіанство,
Тачат ли се малко големо,
И момците коледнина.
Тебе, пеим домакиньо и пр.

8.

Свет се Иван вьзвишава
На сребарна патерица,
Ф раі да иде, ф раі да бъде.
Подир иде негоф тьаико,
Вíком вика, тичом тиче:
„Стоі почакаі, моі мил сине,
Моі мил сине свет Иваце,
И ас с тебе ф раі да дóіда,
Ф раі да дóіда ф раí да бъдьа.“
—„Въpни се върни моі мил тьаико
Нéмаш пътьа ф раі да доідиш,
Ф раі да доідиш, ф раі да бъдеш,
Некога си орач бивал,
Синоре си разорíвал,
Сирáци си непрегледвал,
Затó немаш път във раіа,
Ф раі да доідиш ф раі да бъдеш.“
Свет се Иван вьзвишáва.
На сребáрна патерица,
Ф раі да иде, ф раі да бъде.
Подíр íде нéгова маіка,
Вíком вика тичом тíче.
„Стоі почакаі моі мил сине,
Моі мил сине свет Иване,
И іас с тебе ф раі да доіда
Ф раі да доіда ф раі да бъдьа.“
„Върни са върни, мила мал.,
Немаш пътьа ф раі да доідиш,
Ф раі да доідиш, ф раі да бъдеш,
Некога си кума била,
Поюф пльочки недодíла;
Зато немаш път във раіа,
Ф раі да доідиш ф раі да бъдеш.“
Свет се Иван вьзвишава.
На сребарна патерица,
Ф раі да иде, ф раі да бъде.
По нéго върві нéгов брáтец,
Вíком вíка тíчом тíче:
„Стоі почакаі, моі мил братец
И ас с тебе ф раі да доіда,
Ф раі да доіда ф раі да бъдьа.
„Върни се върни моі мил братец,
Некога си офчáр бивал,
Стáдото си разбъркувал,
Нивите си упáсовал,
Затó немаш път във раіа,
Ф раі да доідиш, ф раі да бъдеш.“
Свет се Иван вьзвишава,
На сребарна патерица,
Ф раі да иде, ф раі да бъде;
По него върви негова сестра,
Вíком вика тичом тичо:
„Стоі почакаі моі мил братец,
И ас с тебе ф раі да доіда,
Ф раі да доіда ф раі да бъдьа.“
— „Приди приди, мила сестро,
Некога си слуга била,
Малки деца запазвала;
Зато имаш пъть във раіа,
Ф раі да доідиш, ф раі да бъдеш.“

9.

Свети Никола вино пíіаше,
Млади нам боже ле господíнеле.[1]
Сън го напýени, чáша опýсна,
От сън се сéпна, чáша подхвана,
Нито чáшата до зéмьа допрьа,
Нито се вино от чáша разльá.
Всичките светии се позгледаха,
Та свети Никола догледаха.

[1]) Тоя стихъ се повтаря подиръ всѣки стихъ на таа пѣсень.

Свети Никòла им одромáне
„Што ви сто̀їте, што ви гле́дате?
Кòрап се дáви ние Че́рно-Мòре,
А вжв кораба триста ïунаци
На нòги стоïат ф еди́н глас вìкат:
Ти ни помáгаï свети Никола,
Кòрап ни мáхни на добра́ страна,
На добра́ страна кам че́рна зе́мья,
Што сми обре́кли ште го дадеме:
До три́ста мери все ро̀йно вино,
До три́ста кила́ бьала пченіца.
Не ште Никола, до триста ме́ри,
До триста мери все ройно вино;
Не ште Никòла до три́сте кила̀,
До три́ста кила́ бьала пченіца,
Но ште Никола до една ме́ра,
И ште Никола до един кавал.
Сже добра ржка сже добро́ сжрце.

10

„Ої Илиїа свет Илиїа!
Їа йалели на висо̀ко,
На висо̀ко на поладе,
Та зáсвари с ме́ден кава́л,
„Да се абержт вси светини,
Ште ги пи́там и тефти́шам:[1]
Кої їе сторил таїа ра́дос,
Та огрело льатно слжнце.
„Льатно слжнце ме́сечинка?“
И излезл свет Илѝиа,
На висо̀ко на поладе,
Та засвúри с ме́ден кава́л.
Задал се їе свет Димитар,
И след не́го тжмна мжгла,
Тжмна мжгла льута слáна.
„Ої Димитре, свет Димитре,
За[2]) та питам и тефтишам,
Ти ли стори тáиа рáдос,
Та огрьало льатно слжнце.
„Льатно слжнце мьасечинка?“
— „Прости ма, боже, несжм ас“.
Задал се їе свет Никола,
С тжмна мжгла бели сньагве
„Ої Никòла, свет Никола,
Ште та питам и тефти́шам,
Ти ли стори таїа радос,
Та огрьало льатно слжнце
„Льатно слжнце мьасечинка?“
— „Прости ма, боже, несжм ас“.
Задал се їе свети Гьорги,
С тжмна мжгла бла́га ро́са.
„Свети Гьорги, свети Гьорги!
Ште та питам и тефтишам,
Ти ли сто̀ри таïа радос,
Та огрьало льатно слжнце,
„Льатно слжнце мьасечинка?“
„Прости боже, ас їа сторих,
Та огрева льатно слжнце
„Льатно слжнце мьасечинка“.

11. Пѣсень на момци.

Седи їунак на краї море,
На краї море на постелья,
Постельи му сребарени,
Взглавке му сребарени,
Вечера му морска риба,
Морска риба динско вино.
Слугарьат му малка мома.
„Їаш їуначе, пиї їуначе,
Ис[п]аливаї чаша вино.
Їа напиваї малка мома
Бело лице лебедено,
Черни очи черешови.
Прости їунак таїа вечер,
Їала їунак утре вечер.
„Докле несжм вечерали,
Вечерала нелегнала,
И портите преклъучила
Вжрло песто прехранила.“
Прости їунак таїа вечер,
„Доїде їунак сетна вечер.
Мома била вечерала,
Вечерала и легнала,
Портите їе преклъучила,
Вжрло песто прехранила.
„Добжр їунак порти бие,
Порти бие льуто кжлне,
Где го зачу малка мома,
Ты искочи гола боса,
Бжрзо расклъучи портите,
Прехваня му врана коньа,
Окачи му зоп пченица,
И превани добжр їунак
Вжведе го пренесе му
Морска риба динско вино.

[1]) Вм. сждя.
[2]) За вм. да.

12. Моминска.

Пофали се малка мома,
Че е мома наі-хубава,
По-хубава от слжнцото
По-гиздава од брата му,
Од брата му од месеца.
Од до зачу іасно слжнце,
Тоі си мома одрокане:
„Мари моме, малка моме!
Ти ли си се тжі пофали?
Че си мома наі-хубава,
По-хубава от слжнцето,
По-гиздава од брата му,
Од брата му од месеца?
Нека сторим вьара клетва,
Да се личим, да се красим,
Од истока до захода."
Влезна мома в тьаінова си,
В тьаінова си ламперишка;[1])
Та надьана всичко льапо,
Всичко льапо коприньано
Ошт по-льапо сандалено
Нальазла іе вжн на двора,
Да се личат по хубости,
Од истока до захода.
Личили си по хубости,
Доиде мома по-хубава
Од милното іасно слжнце,
Од брата му од месеца.
Іасно слжнце одрокане:
„Мари моме, малка моме!
Іа влезни си ти вжв кжшти,
Сое да греим до две слжнца;
Изгорьаха жетварите
Жетварите на полето,
Косачите в ливадите
Орачите в' угарите
Офчарите пот сьанките.

Изъ Прилѣпско (Македония).

Записалъ *Марко К. Цепенковъ.*

На 23 Декемвріа вечерта, спроти 24-й, ке се збират децата стрет село или стрет маало и ке палат огон за да се греіат и ке викаат: „Коледе, коледе, коледе!"

По полнокь ке се заберат децата со стапчинья[2]) во раце и со торбинья на гуша[3]), заедно со едно колендарче, вжраано со конец бел и цжрвен, *мартинка*, за поіас Колендірчето ет од едно джрвце изделкано со четири кьошеи и нашарено со рески, едни нацжрвени со боіа. Во него ке надениуа колачинья, каі[4]) што ке му даат, и ке го закачуат за поіас. На конецо ке му вісат колачіньата.

Кога ке одат по пат децата, ке викаат: „коледе," а едни по-големки ке поат вака:

„Коледица варварица,
Сива сива гулабица,
Џолотала от планина,
И донесла убаина.

Друга.

Коледица варварица,
Бери пенья[5]) за вечера,
Мене ми се вечера,
Оти піле ми загина,
Од море до море,
Во царічини двором.
Царица го налазила,
И превцата[6]) му пестурила,
Цітуцвиц ми сторило
И пілето си умрело.

По Битолцки.

Коледица моледица,
И по неа василица,
И по неа дава даві.
Еднаш ни сте во година,
Како цвеке во градина.

---

[1]) *Ламперишка* казватъ задната часть отъ кжщата, гдѣто държатъ ковчезитѣ съ дрѣхитѣ.
[2]) Тоягы. [3]) На вратъ. [4]) Кждѣ [5]) Пѣни. [6]) Червата.

Песвиш вака, ке дојдат прет порти, ке склукат за да му отворат и ке влезат ф кукк: „Коледе, коледе" ке свикаат (Во Крушоо „коледе, баба, коледе" не речат), и ке му даат едни колаци, а друзи костенье [1]) и ке свикаат децата:

„И вгодина дочекале,
Со се ваша мила рода".

После домакинот ке и натера за да пробуричкат [2]) огнот, за да се силат кокошките, да несат јајца. „Пири пири, пири пири" ке речат децата и ке одат во друга кукја"

Дента [3]), секој домакин тарчат за да си пригогви јаденье и пиенье, едно за бадник а друго за божик.

Домакинката ке суреди и ке промени кукьата и ке несит един мазник [4]) посен за вечерта. Вечерта ке се клаи една пеньушка [5]), голема во огнот и таја ке се наречи *бадникојца*. Костенье ке варат и ке јадат вечерта; од водата от костеньето ке си намиат раце и нозе, за да не му пукаат през летото.

Туку-речи санок [6]) не ке заспијат дури да удри клепалото. Тогај старците и секој што може, цаква ке оди. От цаква ке се дојдит и ручекот готоф.

По ручек ке појдат на честенье, кај нункото [7]), кај дедо — зето и кај по-стареа-некој си.

За честеньето ке му стават [8]), неколку мезинья леблебии, сво грозье, смокви и царни слави, джигерче мезе, расол сторен и пиперки. Ракиа и каве ке му се дава.

Од мазнико што ке го месат, ке напраат по еден карс по вратите и ке закачат по троа [9]) смрека [10]) и троа ке запалат за да изгори. Тоа била за арно — за од вапир да немози да влези во таја кукья.

Три дни божик се праат и ора со гајди се играт на срет село.

Коледето туку-речи и по селата го праат како во градот.

Во Крушоо колeдарчиньата викаат вака:

„Колeнде, меленде,
Стара година.
Бабо, отвори ни врата,
Дај, бабо, колака".

На свршуваньето коледото, децата ке речат една песница вака:

„Утре вечер бадник вечер.
Кој го има, ке го тучи [11]);
Кој го нема, ке го лижи".

По селата бадникo го праат поеке од градо. Вечерта ке клаат еден котел костенье да варат за да јадат. Водата от костеньето едни ја турат во арнеико [12]), велеикьум вака:

„На ти царнило.
Дај ни белило".

Тоа кажуат, за да излези гламнидата от пченицата и да бидн бела.

И по селата клаваат пеньушка бадникојца и праат мазник. Во едни села ке остаат нај-старио човк да седни покрај огно, а другите ке излезат от кукья на двор. Еден човк ке крени на глаа мазнико и ке тарчит за да варти [13]) кукьата три пати околу на околу со сите кукьни лугье. На

[1]) Кестани. [2]) Разбъркатъ. [3]) Дента — деньтъ — цѣлъ день. [4]) Баница. [5]) Пѫнь. [6]) Всичката нощь. [7]) Кумътъ. [8]) Сложжатъ. [9]) Малко. [10]) Хвойна. [11]) отъ *тучено* — ядъ-то. [12]) Кладенецъ. [13]) Обиколи

трѐки пат ке влѐзат ф кукья и стáрио ке стáни. „Добро, вечер бадник“ ке рѐчи тоі со мáзнико. „Дал ти Госпот дѐбро, бóжик“ ке отгóорит стáриот.

Ке стáват да вечѐраат и от сѝте што ке имат на трапѐзата ке зѐмат пó троа и ке му клáат прет ѐмешо и црѐслото на тлáнико [1]), чýнки тáка ест тѝе клаани, како да му прáат чес. Ке му зáпалат по ѐдна свѐкья на ѐмешо и црѐслото на іáслите, на рогóите од волóите и биóлите, на самáрите от кóните и магарѝньата, на плýго и на кóлите, на стѐжеро во гýмното, на тѫ̀рлото и госдáринко.

Со свѐките паленье мáслат, óти чес му прáат на бóжик, за да му благосоит алáтите, што рабóтаат нѝвьето.

От тѐстото што го прáат мáзнико, ке напраат кжретоп по сѝте врáти, за да и чýат од лóшо. Сирека ке зáкачат трóа да пóчадат (укадятъ), за да нѐможи вáпир да влѐзи или дрýго нѐкое сѐнище (духъ).

По Порѐчките сѐла, на бáдник ке кáснат (хапнятъ) по ѐдна смóква (смóква и во нáшите сѐла іáдат), по трóа нѝшадѫр и по трóа тѐрьак. Тóа бѝло за да не и вáкьа палáнца (бес).

На бáдник спорет бóжик кáко по сѐлата и во грáдот незаспѝват и ако прѝлегнит нѐкоі, другите ке му рѐчат: „лѐгнуите, ама и бýдни бидете, оти вѐчерва ет бáдник и во цѫрква се óди“.

Едно ке клѐпа пóпо и сѝте ке поідат во цѫрква. Селáните на бóжик и вѐлигден сите се пречестýаат.

Трите дни за бóжик и три дни за вѐлигден по сѐлата го ѝграат óро на стрѐт сѐло и чѐстат [2]) по кýките.

За бóжик ѝкаке ѐдна подгóорка: „Прѐд божик, аѝд божик, кáі да си, домá да си“.

Детински песни за бѫдникъ.

1.

1 Збирáіте сѐ дѐчиньа	Кóледа да вѝкаме,
Стрѐт село не грѐачка [3]).	Кóстенье да збѝраме,
Огон да си пáлиме	За бáдник д іáдиме,
За да се изгрѐиме,	Божик да го чѐкаме
5 Оти пóсле ке óдиме,	10 И прáсе да іáдиме.

2.

Кóлете бре сѐлани
Дѐбелите кѫрванаци [4]),
Оти бóжик ке доідит
У сѐкого нá гости.

—

[1]) *Тланикъ* се казва мѣстото, между двата кжта на огнището надъ огьня. Огнището тамъ сж тъй съградени, че остава такова мѣсто за седенье.

[2]) Ходятъ за много години на гостье.

[3]) Срѣщу коледа дѣцата се събиратъ срѣдъ село, дѣто запалятъ дърва или слама, донесени отъ тѣхъ, и се грѣятъ на този огънь до зори, когато вече тръгватъ да коледятъ по кжщитѣ.

[4]) *Кръвнакъ* = дебела хранена свиня.

б) Лазарски пѣсни.

Изъ Софийско.

Записалъ учитель С. Вълчиновъ.

1.

Имаш iунàк не жѐнен, Лàзаре!
Што го млад не ожѐниш? Лàзаре!
Што му грѝмньи не ковеш? Лàзаре!
Што му пджрстен не лѐiеш? Лàзаре!
Што му гаiтан не шѝеш? Лàзаре!
А маiкьа му говоре: Лàзаре!
И гримньи сам ковàла, Лàзаре!
И пджрстен сам леiàла, Лàзаре!
И гаiтàн сам ушѝла; Лàзаре!
Сал неiдога да наiда, Лàзаре!
Сину лика прилика, Лàзаре!
Што на лицѐ прилѐга, Лàзаре!
И на родà пригода. Лàзаре!
Лазарки й говòре: Лàзаре!
- Лàзарова мàле ле! Лàзаре!
Прилика му прилѝча, Лàзаре!
Лàзарова сестрица; Лàзаре!
Брат й iа Лàзар не дàва, Лàзаре!
Дур не градиш мостове, Лàзаре!
От мòминя двòрове, Лàзаре!
До мòмкови двòрове, Лàзаре!
Когà поiде млад Лàзар, Лàзаре!
Когà поiде на госкье, Лàзаре!
Поли да си не праши, Лàзаре!
Чѐхли да си не кàлья. Лàзаре!

2.

Кирàице белá червенá,
Скòро не бѐх те видѐла
Сегá те видòх на Лазар,
Приииiкнах да те цалувам,
Посѐгнах да те здравувам,
Ти се све ўбос поднѐсе,
Та бегá в гòра зелѐна.
Дек елòн вòда пиiѐше,
Дек паўн трѐва пасѐше,
Окàти пѐрья ронеше;
Дѐка ги момѝ бòреха,
Та ги на венци виѐха,
Та ги на Лàзар нòсеха,
И ги на кѝтки виеха,
Та ги на мòмци дàваха.

3.

Похòди Стоiан отòди
На дòло на тжрговиiа,
Сивѝ говѐда да бѐре,
По-малку живи говѐда,
По-вече момѝ да глѐди,
Да вѝди Дѝнка момѝта,
Порàсла ли iе голѐма,
Што iа iе годѝла мàленка,
Оиите у свѝлни пѐлени
У позлàтени повоiѐ.
Когá iе Стоiан отишел,
У Дѝнкините дворово,
Дѝнка голема порàсла,
Та у градѝна седѐше
И свѝлен гергѐв шиiѐше.

4.

Забележѝл iе млад Стоiàн
У гòра джрво високо,
У поле момá убава.
Рачѝ порачѝ млад Стоiàн
По стàри та на по млàди:
Момàта да ми не лѝбат,
Джрвото да ми не сечàт;
Iа си джрвото познàвам,
По шума по маламѐна;
И ел момàта познàвам
По кòса по бел косiчнице.

5.

Седѐла iе Елѝн-Доiна
У градѝна под калина,
Та си шила сжрмен колàв,
Пошивàла свѝлен ракàв
Пошивàла задремàла,
Задремàла саиувàла,
На сан й се присанило:
Чўдно джрво чудновато,

Вжрхето му дур дò небо,
Сжлпето му дур до земи,
Листáта му маламѐни;
Род родѝло две iáбжлки.
Што iе било тѐмна маглá,
Онò билò тешка грижа;
Штотò билò чýдно джрво.
Онò билò тѐшка свáдба;
Штото билò две iáбжлки,
Онò билò до два млади,
До два млади под два вѐнца

6.

Чул се iе Стоiан и прочýл,
Че ѝма Стоiáн, че ѝма,
Че ѝма двòри кàмени,
Ѫ двòри кулѝ жилезни.
У кулѝ бàчва òлово,
У бачва винò червенó,
У вино iелѐн играiе,
Све позлàтени рогове,
И на рòгове вѝргове,
И на виргове тýгове,
На тýгове синьò седлò,
На седлòто мàшко детѐ,
Ѫ рàка му злàтна чàша,
У чàшата стýдна вòда,
У водàта рòсна кѝтка.
Водàта iе от чешмàта,
Кѝтката iе низ градѝна,
Што iа брала малкà мома.

7.

Каков iе тоiа гидѝiа,
Што iазди коньа дорiia
Низ Едренската чаршѝiа,
Край Едренското кафенѐ.
Турци в кафенѐ седѐха,
Та па се самѝ чýдеха:
Какòв iе тоiа гидѝiа,
Што iазди кòнья дорѝiа;
Што се iе толку премѐнил,
Ѫ тýрска белà премена;
Што се iе толку натàкнал,
Ѫ арнаýтски пиштолѐ.
Никуi си Стоiан не познà,
Едно го турчѐ познàло.
Та па на тýрци говòре:
Това iе Стоiан от Троiан,
Това iе Стоiан гидѝiа,
Што iазди коньа дорѝiа.

8.

Тодор с Тодòра зборева
— Мома чичова Тодòро,
Бiесна момà ýбава,
Налажи баiу девоiкьа.
А Тодòра му говòре:
— Та кòiа бàiе, та чiiа?
Тодòр Тодòри говòре:
— Мома ýбава Тодòро!
Катò си тòлку ýбава,
Зашто си толку глýпава,
Iа се над вòда надведи,
Та кòiа вòдиш у вòда,
Тàiа штеш баiу да лажеш
Тодòра штýра глýпава,
Та се над вòда надвѐде.
Видѐ си сѐнкьа у вòда;
Та на Тодòру говòре.
— Баiе Тодòре, Тодòре!
Катý се, баiе, надвѐдох,
Надведох та се огледах,
Видòх си сѐнкьа у вòда,
Може, ли ба е, да бàде?
На лѝ, сме бàiе, ровднина,
Чѝчо и тàта два брата,
Мàма и стрина iетжрви;
А iàна с тѐбе чѝчови.
Тодор Тодори говоре:
Мома убава Тодоро!
Чѝчова момà ýбава.
Катò си толку ýбава,
Зашто си тòлку глýпава.
Сѝньото нѐбо край нѐма,
Сѝтно кàменье брòi нѐма
Гаста тжрнiца страк нѐма
Джлбока вода брод нѐма,
Ѫ бана момà род нѐма.

9.

Стоян си стадо размамьа,
По вжрх по Стара-Планина
И Овчо поле големо.
Ситна си роса прирон,
Вжрла го дремка пребийла,
Та легна Стоян, та заспа,
В сред Овчо поле големо,
Под столовато орещѐ.
Сепна се Стоян, сабуди,
Кога се сепна, сабуди,
Та па разгледа, разгледа
На горе, та па на доле;
Та па се качи, возкачи
Воз столовато орещѐ,
Сиво си стадо согледа
З Кара-Влашка широка.
Власи му стадо делехѫ,
На деветь дела турахѫ,
Останал овен караджа,
Овен караджа-аладжа.
Стоян се викна провикна
Овен караджа-аладжа!
На кжрст ми стадо кжрстосаі,
Та го при мене доведи,
Дзванецо кьу ти позлата,
Рогове кьу ти посребра.
Дзванецо кьу ти позлата,
Да пейе, като девойка;
Рогове кьу ти посребра,
Да лащтат, като сжлнцето.
Ка го іе дочул караджа
Караджа овен аладжа,
На кжрст му стадо кжрстосал,
Та го при него докара.

с. Локорско, Януарий 1888 год. Слушала отъ Божана Ласкова Вълчинова.

10.

Пасло момче врани коньо
З зеленото ливагье,
Та испасло до три перья,
До три перьа пауневи,
Пауневи галуневи;
Затикна ги на главата,
На главата над очите;
На воседна врана коньа,
Та отиде на чешмата.
Там застече три девойки
Три девойки, едноличи,
Едноличи, едноіменни
Едно руфо пременени
Проговори лудо-младо
— Деле варяі, три девойки!
Три девойки едноличи,
Едноличи, едноимени,
Едно руфо пременети,
Една дума продумайте!
Една игра заиграйте!
Да ви види лудо-младо,
Коіа ще го него земе,
Да іа дари добра дара
До три перьа пауневи,
Пауневи галуневи.
Наведе се наі-старата,
Да си земе до три перьа
До три перьа пауневи,
Пауневи галуневи;
Дисна глава не даде си
Наведе се по-средната,
Лигна глава не даде ги,
Наведе се наі-младата,
Сведе глава даде і ги,
Та іа фана за ржката
Та іа качи коньу себе,
Заведе іа низ друмове,
Та іа свали на дворове.
И качи іа на чардаци,
На чардаци на дрьове

С. Войнеговци. Мартъ 1888 го. Слушана отъ Велика Спасова (Вела Магарова).

11.

Било мало маненко,
Не гледаі го маненко
Ка со гледаі на вран коньо.
Го к му коньа играе . . . .
Задици му дзвездици,
Седлото му сребарно,
Озгор-садол свилено,
Стременьо му пжрстенье;
Коньа му ги рупаше.
Они перьа пущтая,
Дека перьа падаеще
Там топола никнеше.
Под топола Никола,
Чиста чоі кройеше.
Свилни дрехи шиеше,
Сас сребрана иглица,
И с ледени кончица.

с. Локорско, Февруарий 1888 год. Слушана отъ Божана Ласкова Вълчинова.

12.

Тодо́ра кжрши лі[illegible]
Нат това̀ Бело̀ Ду́наво,
Нат това̀ синьо́ е́зеро.
Пу́сти се ли́льак откжрши,
Та се Тодо́ра уда́ви,
У това̀ Бело́ Ду́наво.
Та се Тодо́ра провикна:
— Божеле, мили Божеле!
Ко̀лико село̀ Коіна̀ре
Полови́н моіа ро̀днина,
Оти ме не́вої не чуіе,
От тука да ме изва́ди,
От това̀ Бело̀ Ду́наво.
Тама̀н Тодо́ра наду́ма,
Ете́ че иде башта̀ и̂,
Та на Тодо́ра говоре:
— Плі́ваі, Тодо̀ро, ко̀лку моц,
Та на краі да ми испліваш.
А Тодора му говоре:
— Немо̀га, та̀те, немо̀га!
Немо̀га, та̀те, да плі́вам!
Пу́сти се гаітан упли́та.
У таіа вита ракита.
До де си това́ наду́ма,
Ете́ че иде маікьа и́,
Па на Тодо̀ра говоре:
— Мома̀ двштерко Тодо̀ро!
Коі ми те, мома̀, удави?
Пливаі, Тодо́ро, испливаі,
На краі на пли́тки бро̀дове,
На краі на су́хи бре́гове;
Та маікьа да те прифане,
Прифане, да те пригжрне,
От Ду́нав да те изва̀ди.
А Тодо́ра и́ говоре:
— Ма̀леле, міла маічице
Немо̀га, ма́ле, немо́га!
Немо̀га, ма́ле, да плі́вам!
Пу̀сти се гаітан увива
У тііа га́сти шавар̀е,
Пу́ста са ко̀са уплі́та
У та́іа вита ракі́та.
До де си това́ издума́,
Ете́ че і̂де ли́бето
Ли́бето што го ли́била,
Па на Тодо̀ра говоре:
— Мома убава, Тодоро!
Зашто̀ се мома̀ уда́ви?
Дали́ те маікьа удави?
Илі́ те башта̀ уда́ви?
Илі́ ти дови́ досаді́
От кои тешки іадове?...
Не деі се, момѐ, іадосва́,
Не гині́ млада зеле́на!
Іа плі́ваі, моме́, испливаі
На краі на пліітки бродове,
На краі до су́хи бре́гове,
Іазека кьу те пріі̂фана,
Пріі̂фана да те і̂звада,
От това̀ Бело̀ Ду́наво.
А Тодора му говоре:
— Не мо̀га, ли́бе, не мо̀га!
Те́шка іе гріі̂жа на ме́не.
Бистра̀ се вода дулеіе,
Синьо̀ се не́бо синье́іе;
Пу́сти се гаітан увіі̂ва
У тііа га́сти шаваре́;
Пу́ста се ко́са упли́та
У таіа вита ракита.
Я прі́ди, ли́бе, прі́стапи,
Та ми гаіта́но отвжржи,
Ил ми коса́та отрежи."
Либе нали іе, мило іе.
Фжрлі́ се в Бело̀ Ду́наво,
С ле́ва іа ра́ка прифа́на,
С десната бжркна̀ въ силафе́,
Изва̀ди зла́тна чекі́на,
Та и̂ гаіта̀но отреза
И коса́та и́ отвжрза,
Та іа отъ Ду́нав изве́де,
Пра̀во іа до́ма заве́де,
Та па на маікьа говоре:
„Излез ме, мале, по̀срештни,
Изнеси вино́ червено̀,
Про́стери платно̀ лѐнено."
Ка го іе чу̀ла маікьа му,
Ка го іе чу̀ла, налѐла,
Налѐла та го срештнала
Мла́до на маікьа говоре:
— Іа на́ ти мале отмена,
На сестра́ та́нка . тетушка
И ме́не бела́ пре[illegible]

с. Войкеговци Мартъ 1888 г. Съ[illegible]нана отъ В. Са. и Т. К. Магарановъ.

13.

Возви́ се ела̀ Милнѐва,
Не ми іе ела̀ Милнева,
На ми іе Іанка граждàнка,
Сас Ми́луща се згова̀рат.
Іанка Милу́шу гово̀ре:
— Ли́бе Ми́луше, Ми́луше!
Кога̀ за мѐне доідете,
До̀веди млогу сва̀тове,

Млòгу сам дари готвѝла,
Сèкуму свата по дàра,
Стàрому свèкру два дàра,
Свекѫрви бела кошу̀лья,
На зѫлви белѝ бèлушки,
Дèвере свилави колàнци;
На кумò Петар шамлѝіа,
На шамлѝата іабѫлка,
У іабѫлката жѫлтѝца.

С. Войнеговци, Мартъ 1888 год. Слушана отъ Баба Елена Бешова.

14.

Што ми іе мѝло и дрàго,
Че се іе пролеть пукнàла,
Се іе налòло на трèва
И стòка, марè, и мàка;
Сивѝ говèда в горàта,
Вранѝ коньèне в полèто,
На ильадници овчѝци
И на стотѝни козѝци.
Сѝчка іе стока весела,
Сѝчко іе жѝво станàло,
Сѝчко іе жѝво и здрàво.
Сѝчко на пàша тѫргнàло,
Орач ми орè в полèто.
Полските рамнѝ ру̀дини,
Полските цàли цалини.
Два му волòве ангьеле,
Рàлото му стрàтурково,
Жеглѝте му босѝлкьови,
Босилкьов млòгу мерѝше,
Та сѝчко жѝво сабу̀ди.
Сѝчките жѝви живòтни,
Сѝте по нèго поідòа,
Сѝте се Бòгу молеа:
— Іа да., ни Бòже, іа даі ни!
Таіа годѝна наі-добра,
На сѝчки здраво и живòт,
Орàчу добар берекèт.

С. Войнеговци. Слушана отъ Веша Масарянова.

15.

Ти Пèтре, ти джолèпине!
Сам си се Гòспод покàни
У вас на госкье да доідe,
Мòжеш ли Бòга посрештнà?
Имаш ли платнò свѝлено?
Бѝто набѝто нàткано,
И по кенàре злàтено,
Та млàда Бòга да свѝлиш,
На рѝце да го прифàнеш,
Постѝлкья да му постелеш
И блàго да го погòстиш,
Погòстиш винò напòиш?
Бельàрин Пèтар говòре:
— Іа ѝмам сѝчко готòво
Сал туку̀ Гòспод да доіде,
Іа ѝмам платно свѝлено,
Сѝтно набитò нàткано,
По кенàре іе злàтено
И по средàта шàрено
И òште ѝмам в двòрове,
До три земнѝци с ракѝіа
Чотвѫрти с винò червенò
Дèветь оборè с говèда
И òште дèветь с овчици

С. Локорско. В. Д. Вълчинова.

16.

Прошетà сè младо гьачè
Низ у̀бави Цариграда,
Сас у̀бава вранà кòнья,
Да продàва белà свѝла,
Белà свѝла и цѫрвенà
Синьа бледà богасѝіа.
Сѝте момѝ надоідòа
Да купу̀ват белà свѝла,
Белà свѝла и цѫрвенà
Синьа бледà богасѝіа;
Сал не доіде момà Іана.
Прошетнà се младо гьачè.
Прошетнà си срем-кучѝіа,
Низ у̀лици, воз у̀лици,
Сѝте момѝ надоідòе,
Іа че ѝде момà Іана.
На пред неіа две робѝньи,
Две робѝньи пат размѝтат,
Две ѝ момѝ краіци дѫржàт
И òште две с неіа ѝдат,
Та отидè момà Іана,
Та отидè на стред пазàр
На стред пазàр у чаршѝіа
Па на гьачè проговòри:
— Леле варе, младо гьачè!
Избери ми белà свѝла,

Белá свѝла и цжрвенá
Синьá бледá богасѝiа,
Че ми свѝла iако трéбва
„Да си прáва тáнки дáри.
Проговòри младо гiачé,
Проговори отговори:
— Фáла тéбе, момá Iано!
Iа се кàчи в срем-кучѝца,
Избери си белá свѝла,
Белá свѝла и цжрвенá,
Синьá бледá богасѝiа.
Излагá се момá Iáна,
Излага се, измами се,
Измамѝ се, не верá се,
Та се качѝ ф срем-кучѝца,
Да набере белá свила,
Белá свила и цжрвенá,
Синьá бледá богасиiа
Бутнá гьачè срем-кучица,
Та завéде момá Iaнá.

С. Войнеговци, Мартъ 1888 год. Слушана отъ Мица Стоичкова.

17.

Поканѝ се светѝ Гьòрги,
Да си ѝде у раi Бòжи,
Та обседлья добра кòнья,
Добрà кóнья хилиндàра,
Обседльà го в алàтно седло,
Обуздà го в нòва уздà
Нóва уздà чѝсто сребрò,
Па си оiдé по̓ друмове.
Нèшту му се глас зачỳва,
Глас зачỳва глас дочỳва.
Обжрнà се свети Гьòрги,
Обжрнà се та поглѐдна,
На по нéго стáри баштá
Тиком тичà, глàсом вѝка
„Постói, постói, сѝнко Геòрги!
И iàзека с тебе дѝда
С тѐбе дида у раi Бòжи
В раi да ѝда, в раi да вида,
В раi да вида, в раi да бàда“.
Проговòри свети Гьòрги:
„Назàт, назàт, стари тàте!
Тизе не мòш с мѐне дѝдеш,
Кога бѐше на млат замàн,
Когà бѐше тизе орàч
Чỳжда зèмнья предòрваше,
Не си тѝзе за в раi Бòжи,
Че си тизе много грѐшен“.
Те по нèго тѝком тичá,
Тѝком тича глàсом вѝка
Негòвата мѝла сестрà
И се нѐму мѝлно мòли:
„Iа стоi постоi свети Гьòрги,
„Да те стѝгна и прѝстигна
И iа с тѐбе в раi да ѝда,
В раi да ида, в раi да бàда“.
Проговòри свети Геòрги:
„Назàт, назàт мѝла сѐстро!
Тѝзе не мòш с мѐне дѝдеш
Тизе не си за в раi Бòжи,
Кога бѐше на млат замàн
Кжрчмỳваше, тжргỳваше,
Добрò винò продàваше,
Сас вòда го долѝваше“.
Iа по нèго тѝком тича,
Тѝком тичá ѐком ечѝ,
Негóвата мѝла снаà
Па се глàсом провикнува:
„Постòi, постоi светѝ Гьòрги,
Постòi, постòi причѐкаi ме
И iа с тѐбе в раi да ѝда
В раi да ѝда, в раi да бàда“.
Светѝ Гьòрги кóнья сапрѐ,
Кóнья сапрѐ на назàде,
„Па на снаà проговóри:
Тѝзе можеш с мѐне дѝдеш,
Тизе мòжеш раi да вѝдиш,
Раi да видиш в раi да бàдеш,
Когà бѐше на млат заман,
Чỳжда прѐжда ти предеше,
Когà мера не стигаше,
Сас свòiа iа домóрваше,
Тѝзе можеш раi да видиш,
Раi да вѝдиш в раi да бàдеш“.

18.

„Кмéте, Паỳне, Паỳне“!
Кмет Паун седѝ та пиé,
Та пиè бистрà ракѝiа
И товá винó чорвенò,
На висòките чàрдаци.
Та на сагледá, сагледá,
Г[illegible] под нéбо летéа
Девет редове гáлабе,
Десети сиви паунé.
Кмет Паỳн викнá слугини,
Па на слугѝни говòре:
„Слугѝни мои дворкѝни,

Земéте тестé ключéве
И товá рештò сребрано,
Та отворéте сжрпíia,
Та награбéте белíia,
И червéната ченíца,
Та наранéте гáлабе
И тíia сиви паунè;
Па ги смаиéте, фанéте,
Че когá доіде нáпролет,
Іáзе кьу сватба да прáва,
Кьу жéна сíна Никòла,
Та ми гáлабе требỳват,
Гáлабе òште паунé;
Гáлабе да ми погỳкат,
Пауне да ми попеіат,
Гòскіето да ми весéлат",
И слугíни го слушáа,
Узéли тестé кльучéве
И товá рештo сребрано,
Та отвòриа сжрпíia,
Та нагрéбоа белиiа
И червéната ченйца;
Та наранйа гáлабе
И тíia сиви паунé
Па когá билò нàпролет,
Кмет Паỳн кòнья обсéдльа,
Обсéдльа добрé обуздá,
В цáрики се дрéи премéни
Отидè снаà да дíри;
Та па проминà заминà
През Дймно-рàмно Загòрье,
Сакаде идè обидè
Сйну прилйка да наіде,
Нйкаде немà да наіде,
Та па отидè, отидè
При крáльо при Долàнеско,
Та па му тйо говòре,
„Крáльо Долйанеcки, Долйанески!
Знаеш ли заштò іа доідох?
До тỳка дори до тéбе?
Іа сáкам свàдба да прáва,
Да жèна сíна Никòла,
Та си му дíра прилíка,
Што сротí нéго прилíча
На наша родà пригода".
Когà си товà дỳмаа,
Крáлева момá ỳбава,
Крáлева добрá даштèрка,
Чỳена и прочỳена,
Онá им намèт чíнеше,
Бистрá ракия слỳжеше.
Кмет Паỳн дỳма кáзваше,
Казваше и домèташе,
Как да си стáнат свáтове
Кральо се сети-досèти,
Та си му дỳма продỳма:
„Кмèте ле свáте Паỳне!
Каквò кьу да іа òбреча,
Катò не са се видèли
Сас твòіа сина Никола,
Некьат се бèлки аресá.
Тогаі му Паỳн продỳма:
Свáте ли крáльо Долйанески,
Іа слушаі да ти продỳмам!
Когá за момá доідеме
Іа кьу да доіда за момá
И мой китка свáтове,
Сас три йльади кòньаци
И три йльади пешáци,
Ке дòіде и млат Никòла,
Па ти йалесани, та глéдаі,
Йма ли, катò Никòла?
Йма ли дрỳги пò-ỳбав?
От мòіа сина Никòла?
Аку да има пò-убав,
Свáдбата да ми поваљнеш
И да си зáпреш момáта
Без момá да си йдеме."
Тогáіа крáльо пристáна!
И па дрỳго му продỳма:
„Не мòга свáте да йда,
У дрỳми йма млòгу прах
Дрèште кьу си нáпраша,
Паỳн му тйо дỳмаше
„Свáте ле, крáльо Долйанески!
Іа кьу нáправа дрỳмове
И с чоà кьу ги пòстела,
Па тогаі ти да пашèнеш
И іа кьо да те пòсрешна",
И си се даіма здумáа,
Здумáа и додỳмаа;
На здрáве пиа ракйiа,
На здрáво дỳма думáа,
Та у Недèльа годèжо,
До дрỳга да іе свáдбата.

С. Долня-Ловецъ, 2 Ноемврий 1868 г. Слушано отъ Никола Стояновъ Кърчиски

в) Разни религиозни.

Изъ Ахъръ-Челебийско.

Записалъ *Ст. Н. Шишковъ.*

1.

Бужеа маіка, бугродица,
Бугродица с свеатѐк Пѐтра,
Госпудіу са замолили:
„Отвури ни бужи-расан,
Бужи-расан и долна земіа,
Да ми видим булерьене,[1])
Булеарьене, сирмасене,
Какво надоат, какво пиіоат“.
И Госпуть си хи пуслушеа,
Утвори хми долна земіа,
Долна зѐмьа с Бужи-расан,
Булеарье са заградени
С меарьмерь камеань са вградьени,
Нито надоат, нито пиьоат.
На суфри хми поаре и пепеал
Сирацине, сирмасене,
Сас суфри са заградени,
Сасъ баклици са вградени.
Булеарьене, зеаньгиніене,
Сирмасеам са жеалну молеатъ:
„Йоі сирмаси, йоі сираци!
Дайте и нам с вас да адом,
С вас да адень, ваши гозби,
Ваши гоазби, вашу вину“
— „Йоі булеарье, йоі зеаньгиньє!
Иоі бугати натрупоаье!
Вийе сте и еали, пили:
Наши моаки гозби ели,
Наши соалзи вину пили...

Слушана отъ Митовица Никитийката въ с. Левочево.

2.

„Та слеази ми Свеати Пѐтре,
Та ми подаі отклучене,
Отклиучіене уд бужи раі,
Да утворим бужи расан,
Да ми видим моартьви души,
Шту ми правеат факирьене,
Факирьене, зеангиньене?“
Та ми слеазе Свеати Петар,
Та пудаде отклучіене,
Утворяха бужи-расан,
Та видеха моартьви души,
Факирьене, зеангиньене.
Зеангиньене на краі седьоат,
С мерьмерь камеань приградьени;
Факирьене ф бужи-раеан,
Та ми адоат и ми пиьоатъ
Зеангинье са жеалну молеатъ:
„Ої факирье, наши братіе!
Отвурите мерьмерь камень,
Та и ние с вас да доідим!“
Факирье хми одрумене:
— Ої зеангинье, чурбажіе!
Вие ни сте наши братье,
Та неможим с вас да сидим.

3.

Тоарнали ми са, тоарнали,
Ду тріеста млади хажиіе,
Нах хажалоак штат да идат
Варвеаха, колку варвеаха,
Флеазаха ф пеаіка гимиіка,
Флеазаха ф море длибоку,
Дуіваха зимни веатруве,
Летпаха беали снеагуве,
Чоарну са море залеади
Дѐвеать педеале ледуве
Запреа са шеака гимиіка,
Хажиіене са адумуват:
„Иванчу, млади калимарьу![2])
Та фрипни ф долна градинка,
Накарши раньеан бусилеак,
Скоалеасаі ліу вру свеатціне,
Свеатѐк Никола наі-напрец“.
Иванчу си хи пуслушеа,
Та фрипна ф долна градинка,
Накоарши раньеан бусилеак,
Скалѐсал іе вру свеатціне,
Свеатек Никола наі-напрѐц.
Вруть си свеатціно доідаха,
Свеати Никола ши доіде.

[1]) Въ членоветѣ тѣ, сѣ, нѣ, звукътъ *е* се изговаря съ примѣсъ отъ *а*=еа.

[2]) *Калимарь* се наричать поставенитѣ отъ манастиритѣ хора, да поканватъ людетѣ за *отиване на* поклонение.

Чоарну са море заравлеада,
И свсаті Никола чи доіде,
Адноаш гу с очи погльоадна
Чоарну са море развлеаді,
Та че хажіем віkаше:
„Та воарнитіс са хажіо,
Та три гудини седите
Тугаф на хажилоак йдите.

Слушани отъ Илилъ Пондовский въ Устово.

4.

Сичку си Стуеан имсаше,
Моаску си деате нимеаше,
Та са на Бога молеаше:
„Та хоарнаі ми, Боже лье
Ду іедно моаску деітеанце,
Гв гу гулеаму йскутеам,
Ду двана́деасте гудини,
Курбань ща да гу закулеам.
Доту ти реачеш Госпудіу!"
Зачу му Госпуть молба-ня,
Та си му Госпуть хариза
Ду іедно моаску деітеанце.
Та си гу Стуеан искути,
На двана́деасте гудини,
Тогаф си Стуеан спумасапов,
Каква іе дума прудумал,
Да са іе Стуеан отасувал,
Деітеанце курбань да даде.
Стана гу Стуеан заведе
Нах висока-на планина,
Деатеа-ну курбань да коли.
Ага ми Стуеан утіде,
На планина си пристигна,
Извади сабье огньсну,
Да му главоа на іутсеаче;
Де му са іеви ангеальчеак
Сас іедия іунея каматая,
Та си Стуеану викаше:
„Стуеане гидим, Стуеане!
Нимоі си коли деатеанцо;
Деате са курбань ни коли;
Курбань са коли, Стуеане
Ваклисаи гувои, каматаи.

Слушана отъ Стринджовица, въ село Левочово.

5.

Задили са са, пудали
Ут чоарну море гимійки,
Гимійки поальни и равни,
Гимийки вазрли хаи́утье;
Та си са чудум чудеаха
Ф равну-ну полье широку,
Кутри щат юдрй сурйіа.
Юдрили ми са, юдрили,
Ф Тупуалица-на сурйна,
Тулеам са іобир стòрили,
Ду три ступини увиòве
Ду петь ступини шилета,
Ф чоарну хи море оkіраха.
Чеанкувіе [1]) еасну цоашкаха, [2])
Увиòве жеалну блеаіеха.
Іеничарье мілну плачеаха.
Клехсаіа-на хми вікаше:
„Нимоіте плака уеничарье
Іам са на Бога молите,
Да си ми Госпуть врувòди
Ліу врутъ свеатци-не да доідат
Свсаті Никола наі напрѐд,
Да си ми стаду извади
Ут чоарну море длибоку.
И Госпуть си хи пуслуша,
Та хми свеатці-не врувòди,
Свсаті Никола наі напрѐд,
Та си хми стаду извади
Ут чоарну море длибоку.

Слушана отъ Наса Тикапрътъ, въ село Хасовица.

6.

Пусабра Госпуть меажйне,
Горна и долна махалоа.
Луаé-ну да му васпрашоат
Га беаха ф сраде лудоіну,
Чи ми наідаха, наідаха,
Ду две сребарни сабальки
Та хи дадаха Госпудіу.
Госпуд хи даде ангеаліу,
Ангеаліу, Арахангеаліу:
„На ти ангеале сабальки,
Де чуеш больнеак чилеака,
Да йдиш, да гу убідеш,
С сабалка да гу измаиш,
Душоата да му извадиш".

[1]) Отъ тур. дума *Чана*=звънецъ, умалит. *Чанкуйе*. [2]) Цоашкаха=звънтѣха.

Имáла мáйка, имáла,
Адинѝчьек сѝна, Стусана,
И тоі са бóлин разбулеа
Дé гу іе зачул Ангельчеак,
Та си Ангелчеак утіде.
На Стусануви двóруве,
Стусана да си іубіде
Сеабалка да гу накáчи
Душоа-ва да му навáди
Агá ми Стусан издоахна,
Стусанована мáідица,
Пу рáвни двóрье хóдеаше
Ясени си гласіе пýскаше,
Мóрни си кóси моамеаше
И на Бóга са мóлеаше:
„Бóже лье мѝли, Гóспудьу!
Как ми каідіса Стусана
Стусан бе адѝн у маіка,
И пéтьувничеак у баштá“
Гóспудьу си са нажеалѝ,
Та си áнгьелу вѝкаше:
„Йди си вдѝгни Стусана,
Чи ми іе адін у мáіка
И пéтьувничеак у баштá,
Чи гу мáіка пу жеалеіé“
Утѝде áнгеал, вдѝгна гу.
Стусанува-па мáічина,
Тá си Стусану вѝкаше:
„Стусане, сѝну, Стусане,
Што ми си, сину, пустеавнеал
И блеадан ми си публеаднеал,
И бѝнал ми си на мýхаль?[1]
Бóже лье мѝли, Гóспудьу!
Залтóк ми аймаш и врáшташ“?
Гóспут áнгельу вѝкаше:
„Ангельє, Арахáнгельє,
Йди си воами Стусана,
Чи гу мáіка му нирáчи“.
Ут тугáф Гóспут арнáса,
Да зѝма назáт, да врáшта
Да вдѝга уд гроп умреали.

Слушана отъ Добра Маркова въ Устово.

7.

Рахседала іе леапа Марвіка,
Гáньеан босѝлек ф мáпка градѝна
Ут дé іа вѝдеа сáснуну слоанце,
Тó си мáщи му тѝху румóне:
„Ой малье, малье, ти старя малье,
Зьоами ми, мáлье леапа Марина,
Леапа Марина за поарву льýбе“
Зьоала му мáйка леапа Марвіка,
Леапа Марвіка за поарву льýбе,
Та іе гувеала дéвеат гудѝни:
Бáби и деаду ду трѝ гудини,
Дéлеам, дéверсам ду две гудини,
Стрѝку, стричиний цáла гудѝна,
Кýму, кумеахи дрýга гудѝна,
Поарвуму льýбе ду две гудини.
Ясну ну слоанце тѝху румóне:
„Ой мáлье, мáлье, ти стáра мáлье,
Как ма си прáвеа сас неаму льýбе?
Зьоами ми мáіх ду дрýгу льýбе.
Ду дрýгу льýбе звеада Деаничка,
Зьоала му мáйка ду дрýгу льýбе,
Ду дрýгу льýбе, звеада Деанѝчка.
Агá ми беше на ваньчеанин,
Леапа Марвіка бóрим сносетеане,
Нагуреа бóрна ду тьоании поаретье,
Запáли хи са и дéснеан ракáф;
Звеадра Деанѝчка тѝху румóне:
„Марі Марвіку, леапа Маринку!
Акý си леапа, та слеапа ли си?
Нагуреа борна ду тьоании поаретье,
Запали ти са и деснеан ракаф“.
„Ой звеадду, звеадду, звеадду Деаничку!
Нисоам ни неаха, нисоам пселеапа,
Гувеала ни сам дéвеат гудѝни:
Бáби и деаду ду трѝ гудини,
Дéлеам, дéвераеам ду две гудини,
Стрѝку стрѝчини цала гудина,
Кýму кумечки дрýга гудѝна,
Поарвуму льýбе ду две гудини.
Пак ти ни гувеа ни веанчéлкеа хи,
Леапа Марвіка тѝху румóне:
„Ой Бóже, Бóже, мѝли Гóспудьу,
Та стóри си ма леатну пѝленце,
Леатну пѝленце и леастувичка,
Да си ни ф ракам пу вриет шивьоани!
Та си ми стана леатну пиленце
Леатну пѝленце и леастувичка.
Ту ми исфоарка арие пéльмурките[2].

Слушана отъ Марта Странджува въ с. Левочево.

[1] *Мухаль* казвать на плесеньта. *Мухалеани* = плесенясалъ.

[2] Варьянтъ на горнята пѣсень, слушана отъ Марина Маркова въ Устово е печатана въ изданието ми „Родопски старини“ I книга. Както горната, така и последната пѣвачки

8.

Имáла мáйка ендиíчеак сíна,
Ендьничеак сíна, хýбанеак Пéтра,
Та си ми тоарна нах бужи-рáеви.
Слеад нéгу тоарна стáра му мáйка,
Та си на Пéтра ут срьоашту рýка:
„Чеакаí ма, чеáкаí сíну льу Пéтре,
И ía сас тéбе фаф раí да дóíда,
Нах раí да дóíда, нах раí, бужи-раí
Пéтар мáйци си тíху рumóне:
„Воарни са, воарни стáра мáйле лье
Ти нéмаш поатье с мéне да дóíдиш,
На двор дóíдаха спрáци, спряйси,
Та ти пуíскаха, да ги упратíш,[1]
Пак ти хми рéче стáра мáйле лье:
„Ни сте ни кýди, ни сте ни слеáни,
Та рабутите и са храните.“
Че си хми дáде адно пувеáсму,[2]
Адно пувеáсму, кунóпалеану.“
Пак си ми тоарна Пéтрув бубáйку,
Та си Пéтруму ут срьоашту рýка:
„Чеáкаí ма, чеáкаí сину льу Пéтре,
И ía сас тéбе фаф раí да дóíда,
Нах раí да дóíда, нах раí бужи-раí!“
Пак си му Пéтар тíху румóне:
„Воарни са, воарни стáри бубáйку,
Ти нéмаш поатье с мéне да дóíдиш:
Ти беаше урáч, урáч и купáч,
Та прийимаше чьузду сíнурье,
Чьузду сíнурье и чьузда зéмьа.“
Пак си ми тоарна Пéтрува сéстра,
Та си Пéтруму ут срьоашту рýка:
„Чеáкаí ма, чеáкаí, брáте лье Пéтре,
И ía сас тебе фаф раí да дóíда,
Нах раí да дóíда, нах раí, бужи раí“.
Пак си хи Пéтар тíху румóне,
„Воарни са, воарни, мила сеистрице,
Ти нéмаш поатье с мéне да дóíдиш:
Ти привíваше сíтнуну веалнó,
Сíтнуну веалнó рачеаничину,
Та прийимаше чьузди куврíни.“[4])
Пак си ми тоарна Пéтрува снеаха,
Та си на Пéтра ут срьоашту рýка:
„Чеáкаí ма, чеáкаí, дéверьу Пéтре,
И ía сас тéбе фаф раí да дóíда,
Нах раí да дóíда, нах раí, бужи-раí.“
Чи нéхи Пéтар тíху румóне:
„Хáíда ми, хáíда мíлна снашице,
Ти íмаш поатье с мéне да дóíдиш,
Чи приглъеодуваше и упратише
И спрашие, и спряéсие.

Сулаке отъ Нестелъ Стойчевъ въ с. Левчене

9.

Изльéли са три сьурíи,
Три сьурíи с три офчарье,
Та троасеаха óфцеам треава,
Офцеам треава нé пáсеана
Студна вóда нé пíана.
Утидаха ф Куйнь гóра,
Та наíдаха óфцеам треава,
Офцеам треава не пасеана,
Студна вóда нé пиена,
Распýснаха сиву стáду,
Засвирха кавáльене.
Дé хи дучý сíлна Íýда,
Сíтна Íýда, Самувíла,
Та си фана гулеáмеанук,
Гулеáмеанук уфчеáреанук;
Тоí си хи са жеáлну моли:
„Íýду, Íýду, Самувíлу!
Пuмóí си на кайдíсува,
Чи си íмам поарву льýбе,
Поарву льýбе с дрéбни деца,
Та щат жеáлну да ми плáчат“.
Сíлна Íýда, Самувíла,
Чи си фáна пó срéдьнеанук,
Пó срéдьнеанук, уфчеáреанук;
Па си фáна пó срéдьнеанук,
Тоí си хи са жеáлну моли:
„Íýду, Íýду, Самувíлу!
Пuмóí си на кайдíсува,
Чи си íмам стáра маíка,
Стáра мáíка с дрéбни сéстри,

на горията пѣсонь, ми казаха, че „кугáту да го офчарка деяна Марино стореял ут Господа на деастовичка, прие пеньжурките, деаду хи рíовал да си ia вазрé, та са фáнал за рахýчките! на рачеаникат и оти ни дужил да ia ударжи, скощал хи рахýчките та са разурал и рачениякат увать, затуй сига доастувичкеантеа поарцáта са раздрати на упашкитѣ“. Раздѣлена къмъ двѣ косови.

[1] *Зпраши, упрашиш* въ тая мисль показва даде имъ нѣщо, благодари си съ щедростьта си, испълни имъ просбата.

[2] *Пувеасму* е една тонка (прѣчетена женска) прѣжда.

[3] Между тия редове въ пѣсеньта има и за Петровитѣ братъ и жена, но пѣвачката ги бѣше забравила, както отъ други не можихъ да испитамъ. И за тѣхъ е било отрицателно отъ Петрова страна да го послѣдватъ въ рая, но тѣ сѫщо [illegible] на грѣховетѣ имъ.

[4] „[illegible] [illegible] фалшивитѣ прѣжди на невѣстини рачеаникъ.

Та штат жеáлну да ми плáчеат".
Устáви гу, смилі хи са,
Та са фáна с наі-мáлькеанук,
С наі-малкеанук уфчеáреанук;
Тоі хи тíху óдрумонс:
„Іýду, Іýду, Самувíлу!
Дьоá да стóрим всарип каýль,
Іа да свíреам, пак ти íграі;
Акý си та іа нáтесиреам,
Чи іá тóбеа да пóгубеам;
Пак ку си ма надигрáиш,
Чи ти мéнеа да пугýбиш.
Уфчеáр свíри, Іýда играіе;
Свíрили са, игрáли са
Ду три дéнье и три нощиті,
Ни са іунáк надевíрьува,
Ни са Іýда надигрáва.
Уд дé рóсна сíтна рóса,
Іýди крилцá утижеаха.
Іýда му са жеáлну мóли:
„Брé уфчеáрьу, бре стадáрьу!
Нимóі си ма каідíсува,
Чи си имам стáра маіка,
Поарву льýбе, дребни деацá".
„Іýду, Іýду, Самувилу!
Дé штат плáка млóсу маіка,
Чи дá плáче твоіа маіка".
Та си фана сíлна Іýда,
За крилцáна, раменáна,
Та іа фтаптá дéвеат пéдьо,
Дéвеат пéдье низ земьоáна.

Слушана отъ Лика Бояджиева въ Устово.

Изъ Охридъ.

Сфети Гьóрьгиіа и *Лáміа*[1]).

Записалъ *К. И. Шапкаровъ.*

(Испѣна отъ покойната ми баба (по майка), Арса Г. Стрезова,*) презъ 1855 г.).

Забилó**) ми се сíноно[2]) мóре,
Се закáзала сíлнана[2]) лáмьа;
Ката ден іáдит[3]) и една дéвоіка;
Рéт†) ми іе дóшол за цáреа кьéрка,
Цáреа кьéрка, единóродна;
Цáреа кьéрка да ми іа іадит![3])

[1]) Сравни у Милад. Б. Нар. пѣс. No. No. 11, 31 и 38. С. Н. С. кн. XIII стр. 147. Бълг. Книж. год. III, ч. I стр. 200.

*) Покойната ми баба, Арса Г. Стрезова, която едва преди 15 години почина (се помина) на 90 годишна възрасть, бѣше неисчерпаемъ изворъ и богато съкровище отъ чисто български народни умотворения. За жалость, часть само отъ този богатъ складъ бидохъ честитъ да почерпимъ, и то повече отъ поезията ѝ, а приказки съвсѣмъ малко. Причината на това нещастие за мене е била че, когато покойната бѣше на врѣме и въ състояние да ми предаде съкровището си изцѣло, азъ или не сѫмъ билъ още въ положение да го оцѣня, та да го превземѫ, или пакъ не сѫмъ се намиралъ въ родното си мѣсто и при нея. А когато азъ притежавахъ и двѣтѣ тѣзи условия, тога пакъ она, поради глъбоката си старость, не бѣше вече въ състояние да удовлетвори напълно желанието ми. Ето защо трѣба да се прибързва съ събирание на народни умотворения.

**) Ударението въ западно-Македонский говоръ, освѣнъ въ Костурско, е непостоянно; нъ пакъ това прѣмѣстванието му не става тукъ така и случайно, а по единъ постояненъ и траенъ законъ. То обича въ всѣка рѣчь третята сричка, считана отъ послѣдната, а, когато до една трисрична рѣчь на края ѝ се прибави още нѣкоя или нѣкои срички, членътъ и п., или нѣкои окончания по склонителнитѣ правила или по производителни, тогава то слиза надолу съразмѣрно съ прибавенитѣ частици, така щото пакъ да стои на трети сричка. Сѫщо това става и когато по енклитиката, която е много обична у насъ, се прибере до рѣчьта нѣкоя или нѣкои още други едносрични или двусрични рѣчи, които заедно съ главната, прѣдидуща рѣчь съставятъ като една нераздѣлна рѣчь, както н. п. въ дадений тукъ случай.

[2]) *Сіньно* и *сілнана;* послѣднитѣ срички: *но* и *на* сѫ членове, употрѣбявани въ западно Македонский говоръ, които се срѣщатъ и у Рупалинский въ Родопитѣ. За този членъ повече ще се види другадѣ и другояче.

†) *Рет,* вм. *ред;* причината на това неправилно правописание, както и въ други още рѣчи, е строгото фонетично начало, което сѫмъ слѣдвалъ и слѣдвамъ въ записванието събранитѣ ми материяли, за което впрочемъ повечко въ другъ случай ще кажѫ.

[3]) *Іадит* и *іаит,* = іаде, — ѣде. Въ говора на западно Македонското българско население, освѣнъ въ Костурското, въ 3-то лиц. ед. чис. наст. накл. у глаголитѣ, послѣдната сѫсл. б. *и* се запазила, я и до днесь се пази; като: *ходит, плачи, сушит, сѣчит, іадит* и др. Колкото за бук. *и* вм. ѣ или *е* и обратно, и за *и* вм. *е* ще имаме случай да кажемъ въ другъ случай.

Ми се собрали сфите граждани,[*]
Сфите граждани по пиргоите,[††]
За да ми видат как кье се iадит,
Как кье се iадит цареа кьерка,[†††]
Та ми iе дошол Сфети Гьорьгиiа:
„Хаi ти, девоiко, цареа кьерко!
Шчо ми си дошла краi синó море?“
„Хаi гьиди мили Сфети Гьорьгиiа!
Налегла ми iе силнана ламьа;
Секьи ден iадит и една девоiка,
Рет ми iе дошол мене, сирота“
И му говорит и солзи[5]) ронит!
„Малчи, девоiко, солзи не рони“
Iе[6]) се наведи на скутоите:
„Цареа кьерко, да ме попошчиш;
Кога кье доiдит силнана ламьа,
Тога ти мене да ме разбудиш“
Како ми легнал на скутоите,
Така ми заспал Сфети Гьоргьиiа.
Тога ми таiа си го попошчи.
Ми се забило синоно море,
Се закачала силнана ламьа;
Тога си рече сама сó себе:
„Секьи ден iадаи[7]) и една девоiка,
Денесе кьи iаедам двене девоiки“.
Девоiкье[8]) било страм[9]) да го будит,
Да го разбудит Сфети Гьорьгиiа;
Тук[10]) ми зарона солзи горешчи,
Та му капниа на негва глава,
Му изгореа[11]) руданá глава.
На часот тоi ми се разбуди,
На часот скочи Свети Гьорьгиiа:
„Хаi ти, девоiко, цареа кьерко!
Ти шчо ми рониш солзи горешчи?“
„Хаi гьиди мили Сфети Гьорьгиiа!
Ми се заказа силнана ламьа!“
Колку реч уште не ми доречла,
Та ето ми iа силнана ламьа;
Колк се заказа силнана ламьа,
Тоi ми iа удри со злати мждрак.
Ми искочнле[12]) сфите граждани,
Мужджие да земит от царатого[13]),
От куртулиса цареа кьерка.

*) Граждани по Охридский говоръ изговаря се: граджджани, а пакъ по тая наречений Бърсячкий говоръ — грађьани, както по-обширно тоже ще се види другадѣ.

††) Пиргоите = пирговетѣ, гръц. рѣчь, = стълбове, или тур. кули. Въ Охридъ има една кула, до главната порта, която и до днесъ се нарича, като съ собствено име, „Пиргъ“; това се види и отъ една отъ брачнитѣ ни пѣсни, която захочва така:

„Долетал iе сивi сокол, изобжрен...
Долетал iе сивi сокол на пирга,
Изайкал iе сфем граждани на име
Дали стоiт таiа нова ...
Донесол сум злате ...“
(Брач. пѣсн. No. 1 ...)

†††) Цареа-кьерка ви. Цареви кьерка. Въ нашия говоръ бук. в въ последнята срички често се исхвърля, както въ този случай, а особито въ окончанието мн. ч. на едносричнитѣ имена и на прилагателнитѣ, както се види и въ по горнитѣ: пиргоите, скутоите и пр.

[5]) Солзи, сълзи. Бук. з много пѫти у наший говоръ се изговаря: дз, като: дзвезди, ,рѣжнам. солдзи, дзвоно, дзвонец и пр., съгласно съ древното S.

[6]) Iе или ѣ, 3-то личн. мѣстоим. ж. р. дат. пад. ви. ѝ; повече другъ пѫть.

[7]) Iадам = им, — ѣдж = съ Елинското ἔδω, ἐσθίω.

[8]) Девоiкье, дат. пад. = девойки, на девойката. У наший говоръ дат. пад. на ж. р. ед. ч. окончава на е—ѣ, а не на и, както у другитѣ български говори; като: майце, сестре. Богородице и пр.

[9]) Страм = срам; бук. с, когато се случи предъ р, зима между себе и последующата си бук. р, едно т, како: страм, страх (тл.), стреде, стредко, стребро и пр. вмѣс. срам, срах, среде, средско, сребро и пр. Сѫщо и бук. з предъ р, зима д, — здрело вмѣс. зрело, и др.

[10]) Тук = туку = нъ.

[11]) Капниа, изгореа, = капнаха, изгореха. Съгласн. бук. х, у мн. ч. аор. 3-то на прѣм. врѣм. у насъ не се слуша ясно или и съвсѣмъ е изоставено, както обикновенно и когато се намира тя въ началото на рѣчьта, а и когато се чува, звукътъ не е точно подобенъ на грѣцкото χ. Горѣпоменутата ми баба никога не можеше да произнесе х освѣнъ гърлово, подобно на французското h.

[12]) Искочнле, = изскочиле, изскакали, скокнали, та излѣзли вънъ. Въ Велешко и Щипско гл. искачам има значение на просто: излизам, искочи = излѣзъ.

[13]) Царатого, вин. пад., и царовиому. дат. падежъ. Подобни древни форми често се срѣщать не само въ умотворенията, които сѫ останали отъ по-прѣжни врѣмена, а и въ днешний живъ говоръ, а особито въ г. Охридъ

„Дететому ...,
Девет iаiца ...“.

(Послов. No. 198.)

2. Пѣсни изъ личния животъ.

Изъ Ахъръ-Челебийско.

Събралъ С. Н. Шишковъ

1.

Марѝ мумѝньке, машька кумѝньке,
Іѐ си на гѝли, каінý са гѝли,
Іѐ си ми кѝжи дрýга да гѝлем,
Дрýга да гѝлем, дрýга да елсадем,
Че га са женим и мень калесаі,
Момин [1] да дойда, конь да ти вóдие
Рѝтаі да ти сам за три гудѝни,
Дудѐ ми рудѝш мала мумѝца,
Мѝла мумѝца с' мóрна кусица,
Тебь да ми невса ф' чіóрни-не óчи,
Ф чіóрни-не очи, ф' беалу-ну лице,

Слушала отъ Мария Дечева въ Устово.

2.

Стуеане пóарву льубовье,
Ни ли ти са іе дудеалу
На вóалавые-ну лижеаые,
Сѝньу ну нéбу глодавье,
Стáни, Стуеане, пóслушеі,
Какво́ іе пѝлье запеалу,
Ф' чіóста-на гóра зелена?
Дѝмке ле поарву льубовье,
Тѝ гу Дѝмичице пóслушеі.
Стуеане пóарву льубòвье,
Да ни біò хòдил Стуеане,
Фаф дéвет села на хòру,
Да ни біò гѝлил, Стуеане,
На кáта сéлу пу мумá.
Ф' Рáйкуву сéлу двé мòми.
Дѝмчица Кольувѝчина,
Марѝіка Тóдуричина;
Че та Стуеане прислеади
Димчица Кольувѝчина,
Та іе Стуеане привéде,
Прие Крáльува-на барчѝна,
Та іе дуведе Стуеане,
На висóка-на плáнина,
Че лéгна болан да лижѝш.

Слушана отъ Димитръ Стоянов отъ с. Кремание

3

Марѝ Тудòру, тіòнка Тудòру
Штý ти іе соарце сòлкуф вéселу,
Та везмò везéш и пеасне пеіеш?
Іоі пѝле, пиле, пиле билбьýле,
Как да ми ни іе соарце вéселу,
Га сигà има дéвет гудѝни,
Как ми забеагна поарву ну льубе,
Нитò духода, ни хабер прàпта;
Сига сам чýла, чи си ми ідеа.
Сас трѝста мòмци бої тьуфекліѝе.
Марѝ Тудòру, тіòнка Тудòру,
Наймаш ли са да гу дучáкаш?
Іоі пѝле, пѝле, пиле билбьýле,
Наймам си са, дучáка гу шта,
Налеала ми сам двé боачви вину,
Двѐ боачви вину, боачва ракѝіа,
Пусадѝла сам на двор калѝнка,
Иалсазам, флсазам и зароачем ѝи:
„Рáсти ми расти, тіòнка калѝнку,
Да ми нарастеш тіòнка, висóка,
Сас двéста стоальби, с' триста филѝзе,
Га си ми дòіде поарву ну льýбе,
Да си ми варзé боарза-на кòнь
И да закáчи тіòнка-на пушка".

4.

Мѝла ми іе, мѝла маічу,
Сифкуска-ла сѝтна гòра
Цену са рану раалѝсува,
Рáну, рáну, пу Гергіòфден;
Га ми мѝнах прие сурѝца,
Та ми сіòдна пуд éлица,
Пуд éлица на сеничица,
Та залуже тіонка спіанька,
И закаче тіонка пýшка

Слушани отъ Добра Маркова въ Устово.

[1] „Мѝманѣ" роднина на момата, която ще се жени и която е длъжна да съпровожда невѣстата отъ дома ѝ до момъкътъ, дѣто го гледиватъ и даратъ.

5.

Калу́герчица ба́тьува,
Кѝтку панагѝрцка,
Іа шта та питам батьува,
Пра́ву да ми ка́жиш.
Китку панагирцка,
Утко́ле ли си батьува,
Илѝ ут ско́ру батьува?
— Ти га ма питаш, ба́тьу ба.
Пра́ву да ти кажеам,
Ни соам утколе, батьу ба.
Ни соам ут скору;
Сага́ ми ста́нва, батьу ба.
Деветь гудини,
Как соя удрѝха, батьу ба,
Ту́рце с булгаре;
Та ни прибиха, батьу ба,
Поарву ту лі́убе,
Кир Тудураки, батьу ба;
Ни тоі духода
Ни хабе́р пра́шта, батьу ба.
Калу́герчице батьува,
Китку панагирцка,
За когу бра́ниш ба́тьува
Чоарни-те очи.

6.

Ко́ньу льу алеан ка́матан,
Висо́чку вдигаі главоа-на,
Сітьничку пу́скаі рахванан.[1]
Тебе са справѝ бре ко́ньу,
Пашмаклицку іе сукачіе
И Ра́ікуcьу іе куна́чіе,
Устоска ситна чеарщика.
Іа шта та мо́леам, бре ко́ньу,
Ага́ наближим ко́ньу льу,
До́лна махалоа Ра́ікуву,
Ситьничку ситни рахванан,
Висо́чку вдигаі главоа на
И да са коньу изнаштѝш[2])
И с но́ги да са путоапиш;
Там имам льу́бе и дру́гу,
Га́льену не́ дуга́льену,
Льу́бену не́ дульу́бену;
Дано́ излеазе́ бре́ ко́ньу
На висо́ки-не кьо́шкьуве,
На шеарени не кеачьде́рье,
На ситьничкине кафе́зье,
Да си ми видеам льу́бе-ну;
Та шта та зо́беам, ко́ньу льу,
Фильбоцка беала пчиница;
И шта та по́еам, ко́ньу льу,
Адалцко́[3]) вину чеарве́ну.

Слушана отъ Михалъ Авдиковъ въ с. Пашмакли.

7

Сно́шта бех ма́ічу пусабрал,
Ду седеамдесе́ мо́мчета;
Та хи сам служѝл и густе́л
И нарьо́ат хи сам пугльо́адал:
Бруть беаха, ма́ічу, главе́ни,
Главе́ни с поарстеань жеане́ни,
Льу іа беах само́ ле́фтеару.
Ха́іда и ме́не за́гливл
И іа главе́ну да хо́деам,
Главе́ну сас главе́ни-не?
— По́худи, сину, пукуди,
Ду дру́геан ле́атан Пѐтрув деань,
Пе́трув-деань света́ Нидеа́лья;
Ле́фтеару кеашта да градѝш,
Ле́фтеар гиздільу да пра́виш.
— Малье лье, стара ма́лье лье,
Ха́іда ми, ма́ічу, за́глави,
Дудо́ пу се́лу ни хо́деам,
Дуде́ ти беальо́и ни пра́веам.
Чи мо́мче ну ни чо́ка,
Чи му духо́дат ма́лье лье
Іут че́три страни му́марье.

Слушана отъ Стайка Манолова въ Устово.

¹) Турската дума *рахванъ*, название на единъ ходъ на конетѣ, на който ходъ тѣ се прѣдпочитатъ, обиченъ въ Родопитѣ. Българско название не съществува, или поне не се знае до сега въ Родопитѣ за ходътъ на домашнитѣ товарни животни, освѣнъ търчание, което казватъ *грибене, припускане*. *Рахванъ* казватъ когато коньтъ върви силно, но не стрѫскаво, и нозѣта си прѣдни коге повдига малко, та прави ходътъ си малко като че куца и главата си държи високо и гордо. *Кичеръ-чекимъ* казватъ когато по-напрѣдъ вдига прѣднитѣ си нозе една по една, а послѣ заднитѣ. *Линкание* казватъ когато съ една предна и друга задна, като че подскача, та стрѫскова и върви много слабо. Той ходъ е най простиятъ и всичкиятъ добитъкъ върви по него, естествено вървѣние на по-вѣрно на всичкитѣ четвероноги животни. Коньетѣ се учжтъ на такива ходове докле сж малки съ помощьта на връзки „спони" които имъ връзватъ на нозетѣ.

²) *Изништиш* отъ *нища* = цвили, изцвилишъ.

³) *Адалцко* = островитянско, вино отъ островитѣ на Архипелагъ въ които Ахъ-Челебийскитѣ абаджии шивачи ходятъ по търговия.

8.

Гла́ва ли та були, сину мої, или пулуви́на?
— Ни моа гла́ва були, ма́їчинку, ниту пулувина,
Сарцéсу ма були „ сарцé-су ма були,
За сиóшнеан вéчеар „ . . . .
За сиóшнуну льýбе. „ . . . .
— Па лажеа ште иалéа, сину мої . . . .
— Как ми бива лажеа, ма́їчинку . . . .
Сигá ут там идам „ . . . .
Пóрти раствóреани „ . . . .
Двóрье изметеани „ . . . .
Стóлье нареадéни „ . . . .
Мунá на стол сиди, „ . . . .
Три їа бýльки плеатоат „ . . . .
Бýлькиницку плéтьуву, „ . . . .
За мунчé їа гóтьвеат „ . . . .
За какво-су мéне, ма́їчинку, за какво́-су мéне.

9.

Ста́ни, мумице, поглеадаї,
Скóру ли ми са соавнува,
Душлó ли ми їе времьóдану,
Да ми са вéлкеа раздевлим?
Ста́на мумица пугльóда
И назать си са завоарна,
Та на їунака викаше:
— Пóсипи, пóсади, їуна́че,
Оштеа їе на ноаш пулуноаш;
Поарви са пеатли нé пеали,
Нé пеали, нé пуфтóрили
Їуна́к мумица ни слýшеа,
Рипна самїчеак пуглЬóда,
Чи са бе беалу[1]) соавналу;
Дéну ми кóнче сеадла́е,
Чи ми їе слсанце угрéалу
На муминькини двóруве.

Слушана отъ Мария Дечува въ Устово.

10.

Зоамни ми, ком пье лье, чеашка-на,
Пиїни ми ут ракиїка-на,
Колени ми ут меамица-на;
Да заплеам и да вкарунам,
Чи штиме да са зоамиме!
— Юначе дуду и младу,
Госпуть та ипил, юначе!
Пуста ти била чеашка-на,
Чеашка-на сас ракиїка-на,
Ракиїка сас меазица-на.
Бубиїку ф равну-ну поле,
Бра́тче ми ф чоарну-ну море!
— Мумице мари хубава,
Ти моли Бога, мумице,
Маїка ти дано ни стане,
Баща ти дано ни доїде,
Братче ти там да устане,
Ние с теб да са зоамиме,
Чи ми сме пуста прилика,
Каиу два строака иглика.

Слушана отъ Стайка Моноль... въ Устово

11.

Стави ми, маїчу, їоткачи,
Моїа-на ситна баламоа;
Сетьничку да ти посвиреам,
Жеальничку да ти попеасам,
Зам[2]) да ми видиш, малье лье,
Как соа сме другуи галили,
С близу кумшицку момече;
Сига гу менье ни да́ват,
Ами гу дават другеаму,
Другеаму ф друга махалоа.
Поди жми речи, малье лье,
Ага гу мене ни дават
И нему да гу ни дават,
Га гу пита иисли, малье лье[3]),

[1]) *Беалу соавнеалу* казвать когато се разсъмне добрѣ.
[2]) *Зам* се произнася вмѣсто *за* или *ма*, като: *зама да дойде* = за да дойде, *зама да пиé* — за да пѣе и пр
[3]) Съгласната се произнася меко прѣдъ мекитѣ гласни.

Другеаму ф друга махалоа,
Чи да гу миелеам, малье ле,
Ф чоарна-на земьа расипна,
Дену ми, маічу, расенпа,
Моми и млади іунаци
И опце дребни деачінки.

Слушана отъ Рада Стайкова въ с. Горно-Райково.

12.

Ра́ду лью, моа доаштерью,
Ста́ни са Ра́ду раабуди,
Та ми по́слушеаі пильчкове,
Какво́ ми жеаляу утпеават!
— Малье лье, стара, малье лье,
Мене ни соа іе слушеалу
Пілешти ѥасни гласуве,
Нитý ма водеат, ма́лье лье,
Пілеашти кіпри дра́густье[1];
Ме́неа іе соарце струшену,
Струше́ну и загу́бену:
Ђе́лу ми лице заблеаде́,
Тьо́янка ми снага завеа́хна
Завеа́хна и засоахнала.
— Ра́дице моіа доаштерью,
Заштóк ми дýмаш, Ра́дице,
Такива дýми притажни?
Дýмам ти дýмам, малье лье,
Дýмам ти и ште да стíне.
Агá ми, маічу, развоарна,
Подоан-но ми мума́рье,
Мума́рье поарни касме́тье;
Тó стана, маічу, себе́пан,
Да ти са Рада пувоарне[2],
Та іа ни во́деат, ма́лье лье,
Пильешти ѥасни гла́суве,
Да слýше, агá утпеа́ват

Слушана отъ Добра Маркова въ Устово.

13.

Соан сам соанила, міла ма́му,
Ф соабута ве́чер,
Срешту́ видеа́ла: „ „
Да са имеа́хме
На двор калі́нка, „ „
Ду калі́нка-на
Тьоаяка съульвика, „ „
Ду съульвіка-на
Чарве́н треандафел „ „
На тріендафела-в
Ду три пильчко́ве. „ „
Поарву-ну пиле
Пеа́ ка́зува: міла ма́му
Терзие-не штат
Да са увіда́т; „ „
Фтору-ну пиле
Пеа́ ка́зува: „ „
Дьульге́ре-не са
Збі́рат тоарнуват. „ „
Тре́ту-ну пі́ле
Пеа́ ка́зува: „ „
Кундуражіие штат
Туе да си сидьоат „ „
Моми да гълеат.

Слушана отъ Василка Вълчова въ с. Долно Райково.

Отъ с. Сестрино (Ихтиманско).

Записалъ Тола Георгиевъ.

Изъяснило се е небото
Милчо воіводо воіводо;[3])
Нашарила се іе земньата
Секакво цвете шарено,
Повеке ружа алена
И бела лоза винена.
Милчо под лоза седеше
И мола Бога молеше:
Боже ле, мили Боже ле.
Ако се с Іанка неземем,
Кога се Іанка годева,
Іа болен да се побола;
Кога Іанки годеже пиіат,
И іа оште по-зле да стана;
Кога се Іанка зажени,
И іа с душа да се разделa;

[1] *Дра́густе* = радости, веселби.

[2] *Пувоарне* въ горната смисълъ означава повръщане здравието и назадъ си връщане. Въ друга смисълъ въ говора *пувоарна са* казватъ, когато човѣкъ се е обѣщалъ или е далъ нѣкому нѣщо, па се раскае отъ послѣ и си го вземе назадъ. Въ такъвъ случай казватъ: *„Нимо́й са пуврáщата, чи кату ни са пувоарне кургýнти“*.

[3]) Тоя стихъ се повтаря слѣдъ всѣки стихъ.

Кога си Іанка венчават,
И мене да си опеват;
Кога си Іанка изваждат,
И мене да си изнасьат;
По Іанка свàи да пéат,
По мене сестри да плачат."
Какво рекал така било:
Куга се Іанка годила,
Милчо се болен поболи;
Куга Іанки годеш пиле,
Милчу си по-зле настана;
Куга се Іанки важени,
Милчу се е душа раздели;
Куга Іанка изважда'а,
И Милчо си пзнаса'а;
По Іанка свàи пее'а,
По Милчо сестри плаче'а.
Па се прет цр҄жкви ставиле
Іанка девере говори:
„Девере, стари кумове!
Не е закон да ви думам,
Іала кьу да ви продумам.
Пуштете ми десна рака,
Сас Милчо да се простиме,
Че сме се ногу искале,
Іа па не сме се узеле."
Кумове се несетиле,
Пуснале й десна рака,
Сас Милчо да се проштават.
Дури се с Милчо простиле,
Іанка се с душа раздели,
Па си двама закопале.
Іанка туриле прет цр҄жкви,
Милчо туриле зат цр҄жкви.
Кога било утре рано,
Утре рано на преливки,
На Іанка танка топола,
На Милчо расне зелен бор.
Та се прес цр҄жкви превеле,
Па си вр҄жове ставиле,
Та се двама пригр҄жнале.
Кое ка ги е виделю,
Се е сл҄жзи поронило.
Іанкина макьа маічица,
На ли е макьа маічица,
Сас студна вода прилива.
Милчова макьа маште'а,
Сас врела вода прелива,
Корене да му иса'нат,
Они оште порàскуват.
Та са пот цр҄жкви прорасле,
Па са се двама ставиле.
Кое ка ги е видело,
Се е сл҄жзи поронило.

3. Пѣсни изъ челядния животъ.

а) Сватбарски.

Отъ село Вързово (Рупчосъ).

Записалъ *М. Катержиевъ.*

—

1. На зета.

Што стуи ваз теб҄ж[1]), зіокіо,
Кюнку та високу,
Белу та чарноку?
Іа с҄ж[2]) м҄ж[3]) гу прудаі.
Іа с҄ж м҄ж гу мен҄ж[4]).
–Ниту гу прудавам.
Ниту гу меновам;
Ваівода гу зима.
Ваівод҄ж[5]) гу давам;
Лъу неіа да зима.
Лъу неіа да вогьа.

2. На девеpя.

Ти с҄ж м҄ж с҄ждиш, дев҄жріо,
Та пиеш и іадеш,
Та м҄ж н҄ж нидиш, дев҄жріо:
Кон҄ж т҄ж сигот у плет ворзан҄ж,[6]
Та врин҄ж[7]) м҄ж конку ф градина,
Та накарци м҄ж чарвен тр҄жндафил,
Та хетин҄ж коньам, кон҄ж да гриаат,
Кон҄ж да гриаат чарвен тр҄жндафил.

[1]) Тебе. [2]) си. [3]) ме. [4]) мѣни. [5]) войводи. Това особно на Рупчосъ фонетично явление не е било до сега отбѣлѣзвано отъ събирачитѣ на народнитѣ умотворения.

[6]) Конье ти седьтъ у плетъ вързани [7]) връщи, скочи

3. На зълвата.

Ету чорнѫ[1]) очи, золво,
Ету белу лицѫ[2])
Іа сѫ мѫ хи прудаі,
Іа сѫ мѫ хи менѫ.
– Ниту хи прудавам,
Ниту хи меновам;
Ваівода хи иска,
Ваівода хи давам.

4. На кума.

Станѫ, куме, конѫ ковѫ[3])
Конѫ ковѫ, воіска вдигаі.
Откупи сѫ, милни куме.
Откупи сѫ кумицана.
Вредна ти и за два града.
За два града утраденѫ[4]),
Утраденѫ заграденѫ,
Друиѫ ти и за день далеч,
День далечѫ камѫнѫву[5]).

Отъ Широка Лѫка (Рупчосъ).

Записалъ *Крьстю С. Узуновъ.*

1. Кога извидатъ невѣстата.

Русо, мала моме,
Пржвальаі, пржвальаі
Пржа вжсоку борцѫ[6])!
Назать са убрашпаі,
Маицѫ тѫ нарочаі:
— Мале, мала мале.
Села сам бусильак
В долнана градина
В среднана льашица.
Та ми гу заливаі.
Заливаі, пудливаі
Вутжрну с русица.
Вечеру с вудица.
Ага са заварна.
Китки да пувивам
Моіанньам[7]) бракьа,
Моіанньам деажрѫ.

2. Кога тръгватъ нахъ невѣстата за да ѭ доведѫтъ.

Русо, мала моме,
Што сѫ уникнала?
Дали дарѫ немаш,
Дарѫ да даровaш,
Спапьа[8]) да туварьаш?
И дарѫ сѫ имам,
Дарѫ да даровам,
И спапьа сѫ имам.
Спапьа да туварьам;
Ам сѫ жѫ и балну,
Отѫ ма удельат
Уд маика, уд баща,
Уд гулема рода

3. Кога отведѫтъ невѣстата у зета.

Бабу, мила бабу,
Раамиташ, пудбираі,
Чѫ тѫ водѫм, бабу,
Млада намьаница [2]).
Да сѫ та изменьа
Зимѫ ут мразува.
Летѫ ут пекуиѫ.

Отъ с. Демирджилеръ (Овче-Хълмено).

Записалъ *Г. К. Дойнковъ, учитель*

1. Кога тръгватъ отъ кѫщата на момъка.

Летьала іе уругдица,
Хем летьала, хем питала:
— Дека има роіно вино,
Роіно вино, баш ракиіа?
— У Ивана (името на момъка) роіно вино,
У Драгана (името на момата) баш ракиіа.

[1]) черни. [2]) лице. [3]) Стани, куме, коньe кови. [4]) оградени. [5]) каменина, каменлийу
[6]) бърдце. [7]) на моитѣ (дател. пад. множ. число отъ *моине*).
[8]) *Спапь* се вика сестрата (прикя, чеизъ) на момата.

2. Кога отиватъ свадбаритѣ да взиматъ булката.

Іана двори мела,
С китка босилкова,
Вълка сраторова.
Пушки испушнаха,
Іани рѫка трепна,
Метлица испусна,
Іана в кѫщи влезьа.
Па маіци си кажи:
Мале, мила мале.
Пушки испушнаха.
Маіка Іани кажи:
— Не бои ми се, Іано,
То іе твоіта свадба.

3. Кога излизатъ свадбаритѣ съ булката отъ дома на момата.

Мѫгла припадвала
На момини двори;
Слѫнце іе огрьало
На момкови двори.

Слушана отъ Мария Д. Стоянова

Отъ Чепино.

Записалъ Хр. П. Константиновъ.

(Пѣе се отъ момичетата на помашка свадба, прѣди да изведѫтъ булката).

Іану[1]) стáра маíку ле,
Іану ле стара майку ле[2]),
Я іóбарни[3]) са надайде,
Я іобарни са ле надзаде.
Да си ти нешту зáрачам,
Да си ти нешту ле пóрачам:
Да ми дрýшките пусрешташ,
Пусрешташ, Іану ле, испрáшташ,
Вéчер вýтрица сас вóда,
Па на пладнина сас сóльо.
Іану ле стара майку ле,
Кугату пýшки запýкат,
Па іази, іане, ша доіда
Па тугас, маіку, ша доіда.
— Штéрку ле мила по-стара,
Штерку ле мила ле еднôта[4]),
Мене си, штерку ле, нежали,
Іами си глéдаі либето,
Іам си пусрештаі либето,
Либето штéрко маікьа ти,
Маікьа ти, штерко, баштá ти,
Та тугáс добре ше ти іе.
Штерку ле мила еднôта,
С махалóта не кáраі са,
Сас махалéне си бíваі[5]),
Чи іутре за іогии ше íдеш,
Леба да крáтиш ше идеш,
Шо идеш, штерку ле, да зéмеш;
Солта ше кратиш, штерку ле,
Ше идеш, штерку ле, да иштеш.
— Іану ле стара маіку ле,
Іану ле стара ле безýмна!
Фногу девеpьe си имам,
Іоти ма, маіку, пудáде,
Іоти ма, маіку ле, іупрати
— Штерку ле мила ле еднôта,
Іóти са, штерку ле, бугáти
За жито не штеш ле да кýпиш.

[1]) Въ нѣкои отъ помашкитѣ краища, помацитѣ сѫ промѣнили българскитѣ роднествени названия на турски. Така, бащата казватъ бубá (зв. пад. бóба), майката анá (въ Ахъ-Челебийско помацитѣ сѫ добавили къмъ думата ана последнята часть отъ майка — ака) и казватъ анайка вм. майка. Въ краището Чепино, гдѣто е записана тая пѣсень, вмѣсто анá казватъ яна (зв. пад. праща яну и яне). Въ всичкитѣ почти Чепински помашки пѣсни, редомъ съ яну или яне, стои думата майку, както е въ първия стихъ на горната пѣсень. Въ Ахъ-Челебийскитѣ помашки пѣсни твърдѣ на рѣдко се срѣща въ пѣснитѣ думата анайку и то безъ да слѣдва редомъ думата майку, защото българското окончание айку на първата е сѫ доближило до втората.

[2]) Тая пѣсень се пѣе нѣкакъ по-проточено съ полутѫжовна мелодия, съ каквато мелодия се пѣятъ въобще пѣснитѣ при свадбенитѣ обичаи въ Родопитѣ. Всѣки стихъ се повтаря и при повторното испѣвание на стиха се добавя частицата ле.

[3]) Гласнитѣ звукове въ началото на думитѣ не се умекчаватъ и въ говора, както въ пѣснитѣ. Така думата обарни въ пѣснитѣ се чуе іобарни, а въ говора обарни.

[4]) Єдиóти вм. єднаши (въ Ахъ-Челебийско єдноаны). Тѫпиятъ звукъ оа, който въ Ахъ-Челебийския говоръ замѣства ѫ и ъ въ срѣдата на думитѣ въ Чепино повече клони къмъ о, съ твърдѣ малъкъ ефектъ къмъ а. За това, тоя звукъ се отбѣлѣзва тукъ съ о съ знакъ ˆ надъ него, за отлика отъ о-то, което не замѣства тѫпогласнитѣ ѫ и ъ.

[5]) Бивай — добрѣ живѣвай, погаждай се.

Ли́бе ти не што̂т ле да запро̂т.
— Іане ле стара, майко ле,
Што си ле ду́маш таа дума?
Тоі си ми, іане ле, негалчі́,
Тоі си ми, маіку ле, недýма,
Колкиш си влезе́ при ме́не.
Тоі си са, маіку ле, неесме́
Тоі си са, маіку ле, љу вôси.
Как ше са, маіку ле, іутржпи!
Іоі мо́ме іоі ма́лка моме,
Момече ле ма́лко ле штýраво,
Што си си гла́дна и жо̂дна,
Та си са то́лкос ле іудбе́сьаш?
— Іану ле стара ле маіку ле
Іану ле стара безумно̂,
Іа́ ша си іане ле да бе́гам,
Іа ша си іане ле да доідам.
— Штерку ле мила маічина,
Штерку ле мила штýрава,
Не што̂ та штерку да доідеш,
Не што̂ та маічина да влезеш,
Іа́ си та да́дох, пруда́дох,
Какту си штôт да правьат.
Да ти месо́то ле іутоньо́т
Да ти лі́цето ле загубьо́т.
Іану ле стара маіко ле,
Іа́ну ле стара ле штурава,
За леба ша ти ра́ботьа[1].
Штерку ле мила едно̂та,
Штерку ле мила штурава,
Не што̂ си да та ле іоставьа.
Нека си маіку ле да не штеш,
При тебека ле ша се́дьа,
При бра́т ми маіку ле ша седьа
Ша му деца́та разна́сьам,
Ша му децата развіíвам,
Ша му ра́бута ле подаржа́вам,
Ама се́дьала[2]) ша доіда

Слушана отъ Исмаилъ Еранчовъ Чолакътъ на 16 Априлъ 1886 год.

Отъ село Грамада (Кулска околия).

Записалъ *Н. Ивановъ*

—

Воіник Стоіан и Кралица.

Зажèни се млад Стоіàн
Ф сжбота срештý недѐлья,
Ф сжбота булка довѐде,
Ф неделья свадба заправи.
Кога іе било понделник,
Кралица писмо допрати,
Да иде Стоіан, да иде,
Да иде младо воінѝче
На това тешко воіа́нство,
Напред барьака да носи.
Стоіан ги[3]) дýма продýма.
— Много сте, братье, чекале,
Іош' малко да ме чекате,
Вжв среда до икиндиіа,
Свадбата да си развалиа,
Госкето да си испрата.
Іони му дума продумáа:
— Не ште те чекам до іобед,
Камо ли, море, до среда,
До среда до икинд іа
Свадбата да си развалиш,
Госкето да си испратиш.
Стоіан си за вера улови,
Рас ежрльа бела премѐна
Баща му коньа седлàе,
Майка му меси бѐли леб,
Сестрà му реши рус перчин,
Бýлка му влезна в' градина,
Набрала цвеке свекакво,
Искити китка мешана,
Мешана китка воіа́нка.
Когà ле Стоіан да поіде,
Младо воиниче да иде,
Іонà му китка подаде
И си Стоіану дýмаше:
— Либе Стоіане, Стоіане!
Че нà ти китка мешана,
Денем у поіас да носиш,
Ноштем у водя да топиш
Додѐ ти і' китка весела,
До тогаиа іа ште седа,
Ште седа да те почакам[4]).
Катò ти китка повене,
Да знаеш, либе, да повниш,

[1]) Съгласнитѣ *д*, *н*, *л* се произнасятъ много умекчени прѣдъ гласнитѣ *е*, *и* и *ю* и първата доближава звукътъ *с*, а втора — *н*. *Седя* се чуе като *сеся*, *рабоня* — *рабиня*, *тютюнъ* — *кюнкюнъ*.

[2]) *Седяла* се чуе *сеяла*

[3]) Тукъ *ги* е употрѣбено вмѣсто *м*.

[4]) Пѣвецътъ по нѣкой пжть произнасяше думата: *чекам* ту чекам, ту чакам.

Іа ште се, либе, ожѐна.
Іожена, либе, пристанж.
По дру́го либе ште иде.
Стоіан си китка іузѐло,
У ален іа поіас поднѐло,
Младо воіниче отиде,
На това тешко воіанство.
Денем іа в' поіас носило,
Ноштем у вода то̀пило.
Доде іе Стоіан поседѐл
На това тешко воіанство,
Нешто се малко минало
Тжкмо ми девет години,
Настжпи годин' десета.
Нареди Стоіан воіаци,
Наред гатанки гатале
И Стоіан ся ги досешта.
Кога ми гатна млад Стоіан
Чу́іете мене, дружина,
Дома си имам іабжлка
Све цжфти, брате, вжрзува,
Іа сичи не корен исжхна,
И што завжрзя, о̀падня.
Никоі се не іе досетил,
Досетила се кралица,
Іале Стоіану продума:
— Стоіане младо воіниче,
Іа іалаі близу до мене
Ти ржка іа ми цжлунии
И пропиш да те іопро́сти
От това тешко воіанство;
До̀ма си, море, да идеш,
Че си невеста іоставил
До іот за̀ран те чека̀ла.
А іот за̀рана си пристала,
Іот днеска и іе свадбата.
Нелѝ іа Стоіан поверва,
Близо до неіа отѝде,
Та па и ржка цжлу́ва.
И кралицата го опро́сти
От това тешко воинство,
И станал беше млад Стоіан,
На стегня конче 'ранено,
Дорде в зенгиіа да стжпи,
Преминал Стоіан преминал
Дор девет гори зелени.
Стоіан през лозье минува,
Нему се милост домиле,
Лозьето да си юбиди.
Ня се на лозье отбило,
У лозье беше баштя му —
В' неделья лозье режеше.
Стоіан му ду́ма продума:
Бог ти помага стареo!
Што режеш лозье в' неделья?
Да ли го режеш да роди
Іели го режеш да сжхне?
Башта му ду́ма проду́ма:
— Дал ти Бог добро, пжтниче!
Не ре́жа лозье да роди,
Іала го ре́жа да сжхне.
Іот жалба ют Стоіанова.
Имал сжм сина Стоіана,
Младо воиниче отиде,
Таіа девета година,
Ка іе невеста оставил,
До іот заран го чекала
Іот заран ся іе пристала
Іот днеска и̃ іе свадбата.
Стоіан ми нищто не ре́че,
Че бу́тна конья 'ранена,
Право у село отиде,
Та па си дома іотишло.
Дома ся беше майка му
Стоіан и̃ дума проду́ма·
— Бог ти помага, старице!
Што тачеш платно в' неделья?
Дали го тачеш да носиш,
Или го тачеш за покров?
Днеска се платно не тачѐ,
Іоти іе света недѐлья.
Майка му зпна продума.
Не тачѐм платно да носим.
Іазе го тачем за покров,
Іот жалба ют Стоіанова
Има' си сина Стоіана.
Има' си сина Стоіана,
Младо воиниче отиде,
Тоіа і' девета година,
Ка си невеста остави.
До іот заран го чакаля,
А ют заран си пристала,
Іот днеска и̃ іе свадбата.
Стоіан ми нищто не рече,
Право на свадба ютиде.
Воіка ми одат девере,
Стоіан ги (им) ду́ма проду́ма:
Чу́іете мене, девере,
Іа си невеста наведсте,
Та ржка да ми цалу́ва,
Че ште іа дарба дару́вам.
Че ма іе пжтье навело.
Послу́шале го девере,
Та си невеста навеле.
Сегнала беше невеста,
Стоіану ржка цжлу́ва.
Іона си беше познала
На десна ржка пжрстена,

Дето са мена менилe,
Вечерта на венчаньето
Невеста ду́ма проду́ма:
— Чу́ете мене, девере,
И виіе стари ку́мове,
Кої от каде іи да с' иде:
Мене іе Стоіан достигнал,
Іот това тешко воинство.
Та си свадбата развали,
Іале іа Стоіан заведе.
Кога си дома достигна
И маіка му го познала,
Зашто іе това млад Стоіан,
Млад Стоіан младо воиниче.
Некога беше на лъжа,
Іа сега, брате, истина.

б) Тъжачки.

Отъ града Прилѣпъ.

Записалъ *Марко К. Цѣпенковъ.*

1. Поп умрен. Маіка му на попо почна да тажит.

Ле́ле си́нко, о̀че свѐти!
Што ми умре ти без врѐме,
Уште мла́до и зелено;
Ти сърцено ми изгоре.
Попадиіа си по̀църни
Уште мла́да и зѐлена,
Іа о̀стви ти върана
От сѐкого прека́рана
И во църно облѐчена
Му остаи два си́рака
Да іи глѐда да іи ра́сти:
Едно ма́шко, дру̀го жѐнско
Ти за ма́шкото нара́ча,
За да го у̀чиме кни́га,
За да зна́и да ни пѐи,
Да се у̀чи поп да би́ди.
Ние него ке пуштиме,
Ко̀га ке си тоі по̀расти,
На да́скал за да се у̀чи,
И по̀сле поп да се сто́ри,
И тѐбе да те за̀мени.
Ле́ле си́нко, по̀пе Тра́іко!
Ка̀ко ке те забо́раам,
И ка̀ко ке те прѐжалам,
Дѐка мла́до ти ми у̀мре.

2. Дошла маіка іе на попадиіата и іе вели маіка на попо, за да плачит.

Ела, сва́ке, ти да ви́диш,
Ти да видиш што не на́іде.
Зѐт ти по̀пе што ни у̀мре,
Мѐне ста́ра ме изгори,
И кѐрка ти іа по̀църне.
Пла́чи, сва́ке, да пла́чиме
И ко̀си да искорниме.
Жи́ви в зѐми да влѐзиме.
Зашто сме да живѐеме
Поцърнети како гла́мни,
Ф куки до век затво́рени.

3. Ватила сваќьата да тажит

Жа́лам, сва́ке, ем си пла́чам.
И до Бо̀га нас ке ви́кам
За о̀воі та̀ксир што не на́іде.
Оі ти, по̀пе, попе Тра̀іко!
Што те на́іде, што ми у̀мре,
Уште мла́до и зѐлено?
Што о̀стаи два сира́ка,
При кѐрка ми да іи глѐда
Църна, тѐмна дур до̀века
От сѐкого прека̀рана?
По̀врати се, оче свѐти,
От каі што си кині́сало,
Не оста́ваі твоите дѐца,
Твоите дѐца сира́чиньа
И твоіата попа́диіа
Поцърнета дур до̀века.
Сѐкоі кої што по̀шол та̀мо,
До̀ма веке не се вра̀тил,
Тамо ко̀ски си о̀станал.
Оі те, кѐрко, попа̀диіо!
Што ти би́ло нарѐчено,
Ко̀га ти си се роди́ло
От пу̀стите нарѐчници[1]
За да останиш вдо̀ица
И да у̀мриш поцърнета.
Лѐле, кѐрко, до Го̀спода.
Што те на́іде тѐбе млада!

[1] Орисници.

4. Попадиіата вати да плачи.

Плачи, маіче, да плàчиме
Моіте тàги да жалиме,
Ф цжрно да се облèчиме,
Ф кỳки да се затвориме
И сирацоі да глèдаме.
Попе, попе, домàкине!
Што е ова, што ми стòри,
Ме остаи со сираци
Мòшне мàли, ем неарèдни,
И ти мене не підожрши.
Како кàил ти се стòри,
За да ỳмриш уште млàдич,
Ф цжрна земьа ти да влезиш,
Ич сòнце ти да не видиш,
Ни от вèтжр да се лàдиш,
Тàмо кòски да оставиш.
Лèле, лèле, іас сирота,
Іас сирота до Гòспода,
Си останаф кукàица,
За да кỳкам дур дòвека.
Дỳр во гробо да си влезам,
И тòгаі ке заборавам.
Лèле, лèле, до Гòспода!

5 Стара баба си го тажит деда.

Лèло, стàро, што ми умре,
Што ми ỳмре, да без ійзик.
Та никто не ми пàрача,
За како да те закопам,
За зàдуша да ти стòрам,
Зàдуша да ти се наіди.
Во раі бòжи да ти поіди.
Лèле, Дùко домàкине!
Ти што ỳмре, àрно стòри,
Оти си се куртỳлиса
От старѝчинската мàка,
Ами іас зàште òстанав,
На зèмьава да се мàчам
Со стàпче да се потпирам,
Легни — стàни се да ійчам[1]
Од очи непари[2]) глèдам.
Заби ф ỳста ич си нèмам.
Зашто, Боже, іас останав,
Іас пòнапред што неỳмреф.
Тук òстанав за да грèпам
Лèле лèле іас стàричка,
Што си òстанав сàмичка
Ти се мòлам, слàтки Боже,
Ти даі ми дòбра дỳшичка,
За да си ỳмрам пòбжрго.
Слàтки Боже, да ме прòстиш,
Да ми прòстиш моіте грèшки.
Што сум стòрила во млàдос.

6 Внука плачит деда си.

Лèле, дèдо, зер ми ỳмре,
Леле, дедо, што ми стòри,
Мене сирак ме òстави.
Леле, дèдо, мачен дèдо,
Од никого непоткрèнен
Ни от сина ни от снаà.
Ни от брàта ни от сèстра.
Сѝте прèт тебе ỳмреши
И òт тебе закопани.
Ти òстана мачен жален,
За да глèдаш нам[3]) сирачи,
Сираци ем до три внỳки,
До три внỳки от сина ти.
Ами сèга, златен дèдо,
На кòго ти не оставиш
За нас чупи[4]) да не глèдат,
Дал на маіка дал на татка?
Лели знàеш, златен дèдо,
Оти тàтко си нèмаме,
Нито тàтко нито маіка.
Ти до сèга не глèдаше.
Ами сèга ти ни ỳмре
И нас сираци òстави
Ти се мòлам, златан дедо,
Ти на маіка да му кажиш,
И на тàтка да му рèчиш,
Оти сàма си òстанав
За да глèдам до две сèстри,
Место маіка да му біідам,
Гаілето іас да му бèрам.
Вака, дедо, да му кàжиш.
Ти се мòлам, жити мене,
И за тèбе се кàжи му
Кàко сум те слèдало бòлен.
Како сум ти чѝнело ізмет,
Ноке ич нèсум заспѝвало,
Се над глàа сум ти сèдело,
За нèшто да не пòсакаш,
За вèднаш іас да ти дàам.
Леле дèдо, лèле тàтко.

[1]) Охкамъ. [2]) Не толкова, малко. [3]) Вмѣсто насъ. [4]) Момичета.

Ниишто кусур не остане.
За да ми те полекуам
Печаев[1]) за да оздравиш,
Од ништо ваде недоби,
Кашлицата да оздрави.
Таа цжрна те издроби
И си испулка джигеро
Се да овкаш, се да викаш,
Гьоа да се куртулнеаш
Ништо ваіде не ти стори.
Дури душа не си даде.
Леле, дедо, стари татко,
Леле дедо, многу вачен,
Што ке чинам іас без тебе,
О о о я, леле ме сиротица.

7 Ангелина маіка си тажит керка.

Леле леле іас сирота,
Іас сирота до Госнода
Што ме наіде ова утро,
Да ми умри Разделина.
Немоі керко, немоі слатка,
Немоі, керко, нежалиму і,
Да останиш твоіа маіка
За да биди кукавица.
Немоі, керко, немоі сладка,
Непредаваі твоіа младос,
За да влезиш в цжрна земьа:
Цжрна земьа іе студена,
Тамо има цжрна змиіа,
Цжрна змиіа троіоглава,
Ке ти пиіет твоіте очи;
Тамо има многу цжрви,
Ке ти іадат твоіа снага,
Твоіа снага виділиніа.[2]
Ти се молам, Разделино,
Поврати се уште еднаш,
От каі што си киниcало,
Нажали се, поврати се,
Немоі оди друг вильает,
Оти, керко, коі што отол,
Коі што отол, не се вратил.
Оти си ти многу болно,
И неможиш да дооди.
Послушаі ме, златна керко,
Тебе маіка не ке лажи.
Прогóвори уште еднаш,
И на маіка да іе кажиш
Каі те боли твоіе сжрце.
Твоіе сжрце отру́ено,
От пустине горьи билки,
Да ли од нив ти се згнаси
Да што си се нагуртило?
Іе ли ти маіке велеше:
„Оди, маіко, еким земи,
Донеси го да ме видит,
Белким, маіко, ке ме кренит."
Кога еким ти доіде,
Од радос ріпна просто,[3])
За да го пречекаш чесно.
Тоі те праша, каі те боли,
Ти веднаш нему му кажа.
Тоі ти рече: „немаш ништо,
За три дни ке те оздравям,
Сега би ка ке донесам."
От кога тоі си отиде,
Се го чека дури доіде,
Очи ич ти не одвжрте,
Се гледаше на пенджере,
Да ли еким ке доіди,
Санким душа ке ти даи.
Едно еким го виде
Оти носи в раце шише,
Веднаш рипна ти на нозье.
И на еким му рече:
„Аман, стрико, жити Госпят!
Арни билки да ми даиш,
За до три дни іас да станам
Да си зарадувам маіка,
Оти многу іа намачиа;
Ако, стрико, ке оздравиш
Бовчалжк ке ми ти даам"
Кога билки ти пиеше,
Радос многу ми праеше
И на маіка ти велеше:
„Маіко, сега сум по-арно."
Кога доідоа тріте дни
Жешки солзи ти пороне,
Бело лице си утопи,
Си утопи, си ускорби
И іас тогаі ми те прашав:
„Зашто, керко, така плачиш?"
Ти тогаі ми прогóвори:
„Еди, маіко, слатка маіко,
Еве три дни поминаа,
Екимо како што рече:
За три дни ке те оздравам;
Еве по-лошо сум сега,
На очи имам павлака[4]).
Така рече и искаал,
Оти си за умирачки.

[1]) Трудихъ се. [2]) Отъ фидана. [3]) Скочи право, на крака. [4]) Мрѣжа.

И веднаш нешто ти текна,
Та посака твоіе руо.
Ти го донесов прет тебе,
Се што беше го превиде,
И со солзи го порона,
И изди на¹) та ми рече
Стани, маіко, промени ме,
Промени ме, накити ме,
За невеста ти зготви ме,
Утре, маіко, ке ме земат,
Ке ме земат да ме немат.
Ти се молам, мила маіко.
Моіе руо копринено
Немоі, маіко, да продаиш,
Ами ти да го раздаиш,
По сиромашките моми,
Да го носат и да речат.
„Бог да прости Разделина".
Леле керко, леле сладко,
Леле керко многу умно,
Како ке ти заборaам.
Тие умни твои зборои.²)
Како, керко, іас ке гледам,
Твоіте другачки срет село.
Леле, іас сирота што ме наиде!

(Босилка тетка іе дошла на Разделина)

Ела, сестро, ти Босилко,
Да ме видиш, што ме нашло,
Со твоіата мила внука
Мила внука Разделина.

8. Тетка іе Босилка почна да плачит.

Што те нашло сега тебе,
Другаш не ке ми те наиди.
Леле сестро Ангелико!
Што сме биле таксирлии,
Лани умре Дзвезда моіа,
Дзвезда моіа посвжршена,
Ете сега Разделина.
Оі ти, внуко Разделино!
Зашто стори тоа чудо
На твоіата мила маіка
И на твоіо стари татко?
Како ке те прежалиме?
У маіка ти една беше,
Те гледаше каі спіієне,
И за тебе се кжлнеше.
Оі ти внуко Разделино!
Послушаі ме, ти се молам,
Уште еднаш опули се,
Нешто ке ми ти нарачам:
Да му носиш здраво—живо
На моіата мила керка,
На твоіата братучеда,
Братучеда наша Дзвезда.
Кога ке ми те пречека
Да іе речиш вака вака:
Маіка ти іе многу болна,
Дека жалит се за тебе
И си одит се во цжрно;
Бога молит за да умрит,
За да доідит да те видит
Ти се молам да іе речиш,
И се врз неіа да си седиш.
Само³) нигде да неодиш,
И после да си загиниш;
Оти си ми аджамиіа,
Многу галена од маіка.

9. Мита баба іе почна да тажит.

Леле внуко Разделино!
Што ни стори ова чудо,
Ова чудо нечуено?
Разделино, се раздели
И од маіка и от татко,
И од баба и от тетка
И от сите ни родеи.
Што поцжрни твоіа маіка,
Наі поеке мене стара,
Твоіа баба прегжрбена,
Прегжрбена ослепена.
Слатка внуко, Разделино!
Поврати се и не оди,
Не расплакуі сета кукьа
Іас да одам вместо тебе.
Оти мене ми ие редо,
Да умрам да куртулисам.
От пустана старос гжрда⁴).
Іас требаше да си умрам,
Ами за ошто останав,
Зер за тебе се да жалам?
Што по-бжрго да прежалам:
Да ли твоіа личотиіа,⁵
Да ли твоіа умнотиіа,
Да ли твоіа кроткотиіа,
Да ли твоіа поріаливос?⁶)

¹) Издахнa. ²) Рѣчи. ³) Самичко. ⁴) Грозна. ⁵) Хубость, личность. ⁶) Послушность.

Атѫр никому некѫршеше
Дури нà малките деца.
Мила, внуко, нажали се,
Нажали се, поврати се,
От каі што си кинисало;
Ти си болно и неолно,
Не ке можиш да доодиш.
Леле слатка внука на баба де!

10. Ангелина маіка іе пак почнуа.

Оі ти керко Разделино,
Што си толку налутено,
Што си очи заклонило,
Што си раце прекѫрстило?
Стани, керко, опули се,
Да не[1]) видиш, да не чуеш,
Какви песни ти пеиме,
Како да сме те свѫршиле.
Од радос баба ти пеи,
И за свадба се готвиме,
Тебе слатка да мажиме
За пустана цѫрна земья.
Сега ке доідат сватои,
Да те земат, Разделино.
Пусти конь ке ти донесат.
Четворица ке те вкачат.
Даль не слушаш, Разделино,
Немоі, керко, да се даваш!
Ти невеста да не одиш,
Дури гаіда да не чуеш;
И зетот дури не видиш
Недаваі се да те грабнат
Четворица што ке доідат.
Оі ти, Мито, стара маіко!
Оі ти, Даведо, мило сестро!
Помагаіте да плачиме
До небеси да се чуе:
Белким Бога ке измолиме,
Да оживи Разделина,
Место неіа іас да умрам!
Леле Разделино! Како ке се разделиме?
О, ов! Іас сирота што ме наіде!

11. Маіка плачат керка мажена.

Леле Боно, мила керко!
Што те наіде, што ми умре,
Сѫрцето ми го изгоре?
Мое сѫрце поцѫрнето,
Што жалило се за тебе
От кога си ти паднало,
Се те жалам и цѫрнеам,
И секи ден ми те чекав,
Ти на гости да ми доідиш
Со двете твои мали деца,
Да поседиш на поседок.
Кѫсмет не би ти да доідиш
Ти у маіка и у татка,
За да ми се порадуаш
Со татко ти со маіка ти,
Со твоите мили сестри
Нажали се, мила Боно,
На твоите две дечинья,
И остаи ти сираци.
Кому, керко, и остаи,
За да ти и гледа, Боно!
Коіа ке му биди маіка?
Кажи слатка и іас да знам.
Прогоори ти се молам,
Слушаі, керко, што ти велам:
Како, керко, ти кѫідисе,
Да оставиш два сирака,
Да шеткат по сокаци
И без татко и без маіка?
Стани, керко, да и видиш,
Ти се пулат и си плачат
И те викат да им станиш,
Да им даиш леп да каснат.
Леле, керко, леле Боно!
Што побѫрго да прежалам,
Да ли тебе, да ли мене,
Да ли твои две дечинья?
Без тебе, керко, останав,
Нема нігде каі да поідам,
Некоі ал іас да си кажам.
Кога имав нешто іале,
Веднаш при тебе ке доідев,
Се што имав ке си кажев,
Тагата ке си извадев
И радосна ке си одев.
Ами сега каі не одам
За тагата да си кажам,
Ф коіа река да се давам!
Леле Боже, ти са молам:
Земи моіа грешна душа.
Леле, керко, зер неслушаш,
Како маіка ти те тажит.

[1]) Не = насъ, ни.

Како убао те редит.
Леле Боно, златна керко!
Пусти кжсмет си немыло:
Момчето што не е тука,
Цжрна твоіа венчаница,
За и тоі да те испрати,
Во пустана цжрна земьа,
От каі што неиа повратка.
Тоі утре писмо ке земи,
Пусто писмо нагорено,[1])
Ке го чеит и ке плачит
И вдоец ке си бстанит,
Со две невредни дечиньа.
Леле, керко, ме изгоре,
О, ов! Іас сирота до Бога!

12. Жена плачит мажа іе умрен.

Леле, леле, домакине,
Домакине Костадине
Што ти наіде, што ми умре,
Уште во млади годиньe
Да ми остаі сираци
Три дечиньа ич невредни,
Ич невредни сите чупи,
За сите руо ке треба,
Ами іас жена невредна.
Со што руо ке направам?
Домакине, пожали ме,
Неоставаі си чупите,
Сираци да ти останат.
Костадине прогоори,
Прогоори поучи ме,
Како сама ке живеіем,
Како чупи іас ке мжжам?
Немам татко, немам маіка,
Немам рода ни порода;
Саде имам една сестра,
Една сестра сиромашка,
И таіа си іе вдоица
И таіа си има сираци.
Плачи, сестро Катерино,
Пусти ризик да плачиме,
Двете цжрно ке носиме,
И вдоици ке умриме,
Со сираци намачени,
И от светот зборувани[2]
О, ов! Іас сирота жална!
Оі ти, маіко, стара маіко!
Каі си, маіко, да не видиш
Твоите керки поцжрнени,
Поцжрнени без домакини,
За да гледаме сираци,
Како ти нам што не гледа,
Се со тугьана рабута.
Да ли, маіко, ти не колна,
За вдоици двете да сме
И да гледаме сираци,
И да умриме вдоици
Іас сирота до Господа
Сирак молчка сум расла
И сиромашка ке умрам.
И сираци да одгледам.
Леле, леле, до Господа!
Да ли вака ми нарекле,
Кога сум се іас родило?
По-арно да не се родев!
О, ов! Іас сирота сиромашка

Слушаня отъ Зоица Цѣпенкова, Софиа Цѣпенкова и отъ други стари жени.

4. Пѣсни изъ обществения животъ.

а) Земледѣлческа.

Отъ Ахъръ-Челебийско.

Записалъ *Ст. Н. Шишковъ.*

Іукрілчу мáци вѝкаше·
– Мáлье лье стáра малье лье,
Іу́треа гу кажеат Вилий день,
Вилий день ли́чеан цàрски день.
Сѝчкеам штат гóстье да дóідат,
Нам нéма гóстье да дóідат;
Дозли смеа твоардеа сирúаси,
Та си на льу́дье ни слáгат[3]),
Илѝ си рóда нéмаме?
Іукрілчу сину, Іукриачу.

[1]) Въ знакъ на трауръ обичай е да се изгорява писмото, въ което се извѣстява за смъртьта на нѣкого.

[2]) Прѣговаряни, одумвани.

[3]) *Слагат*=почитатъ.

Нашеа ie рода гулеама,
Ами смеа тьоардеа сирмаци,
Та си на рода ни слага.
Ами са Богу помули,
И теб бугатетву да даде.
Га беа ф пуньдеальник вутрина,
Сички на iоран тоарнаха,
Чоарну iугарье да уроат
Беала пчиница да селiоат.
Iукрилчу раву пудрани
На беальеан Дунаф iутиде.
Беалу си лице миеаше
И са на Бога молеаше,
И на триш му са пуклуни:
— Хоаризаi[1]) и мень Боже лье,
Ду два-на сиви бивулье
И iа на iоран да ида,
Чоарни iугарье да iора,
Беала пчиница да сеаiа;
И iа зенгинин да стана,
И менеа льудье да слагат.
Каiну са Богу молеаше,
Чи си му Госпуть харизa
Ду двана сиви бивулье.
Стана Iукрилчу да уре
Беала пчиница да сеаiе;
Ду две iе браани прибрiанил.
Ага трета-на заформи,
Урiалу-ну са закроаши[2]
И бивулье са запреаха.
Iукрилчу си са чудеаше
И на Бога са молеше.
Доали iе камеань iеарлиiа,
Или iе кореань iеавуруф.
Бивулье си му думаха.
— Iукрилчу наш саiбиине!
Ниту iе камеань iеарлиiа,
Ниту iе кореань iеавуруф,
Ами iе казань кулплiiа
С девеать тувара алтоанье;
Ами на стани посудри,
Посудри и поруки ни
Камеанеан да си прибоарник,
Нианье да ти извадим.
Стана хи Iукрилчу пусудри,
Пусудри и пурукна хми,
И камеанеан са прибоарна
Алтоанье-ве си угреахя,
Каiну еасну-ну слоанчице.

Слушана отъ Марина Маркова въ Устово.

б) Жетварски.

1.

Кадоину млада нивеасту,
Готьвила ли си вечеарька?
— Аргатьки, мои ратаиi,
Ни соам готьвила вечерка;
Дете-ну ми iе плакалу,
Шеапка-на му сам низала
С манахи жоальти алтоанье.

Слушана отъ Кека Киракова въ Устово.

2.

Момнье-лье мари хубава,
Нимоi са насеа, пуднасеа,
Нимоi са пудгулеамеава,
До ми ште леату, пролеату,
Фтаса ште ф полiе жоатва-на;
Врьть штат момк-не да идат
И ти штиш момне-ле, да идиш
Жоалта-на жоатва да жоаниш,
Легна штиш, разбулiа са штиш
За даска вода студена,
За ореахова сеанчица,
За даску беалу юпеалье,
Да доiде да та наведе
Нах дахан, нах Дари Дере
Чоарни штиш очи пумреани,
Беалу штиш лице пувеана
За даска вода студена,
За ореахова сеанчица.

Слушана отъ Гана Манолюва въ Устово.

[1]) *Хоаризаi, харизa*, значи подари.
[2]) *Закроаши* = захвана да се спира, заловн са.

Отъ Панагюрище.

Записалъ Г. Панчовъ.

Тодоро, Тодоро,
Тодоро Ромьанко,
Проклета подьавко!
Сабрал іе воівода
Три села гарна
И три ньа гарна,
Та па ги поведе
На гольама нива,
Та па им говори:
— Три села гарна
И три ньа гарна!
Коіа штe са наіе,
Нива да зажжне,
Постат [1]) да покара,
Кадинкьа да бжде,
Кадинкьа запчинкьа;
На чордак да седи,
И на шарен дьошекь,
Коприна да преде,
На сребарна хурка,
На златно вратено.
Сичките аргатье,
Ником поникнаха,
Кжрпи похлупиха,
Кжрпи похлупиха
Дур до черни очи,
Сжлзи пороннха
Дур до черна земьа
Тодора Ромьанка
Проклета подьавка,
Ником не поникна,
Кжрпа не похлупи,
Сжлзи не порони,
На воівода каже:
— Воіводе, воіводе!
Азе штж са наина,
Нива да зажжна,
Постат да покарам,
Кадинкьа да бжда,
Кадинкьа запчинкьа,
На чордак да седж,
На шарен дьушекь
Коприна да предж
На сребарна хурка,
На златно вратено;
Ала да ми наідеш
На моите братье
Од бужур сукница,
Од латина гашти
Оште да им надеш
И на биволете
Од облак чулове,
Од облак чулове,
От пьасак синджирье.
Воівода й каже:
— Тодоро, Тодоро,
Тодоро Ромьанко,
Проклета подьавко!
Та де са іе чуло,
Чуло и разбрало
Од бужур сукница,
Од латина гашти,
Од облак чулове,
Од облак чулове,
От пьасак синджирье?

в) Овчарска.

Отъ Широка лѫка.

Записалъ В. Поповъ.

Стоіене, сино Стоіене!
Каму тж [1]) сино мор калпак,
Мор калпак медна кавалж? [2]
— Нжмоі ма пита, малеле:
Камо тж, сино, мор калпак;
Амж ма питаі, малеле;
Каму тж, сино, стадуну?
Вчера мж, маічо, ажноха [2])
Чарнуморьанцж—попльанлж,
Та мж стадуяу пуіоха,
Вав чорну морж глжбоку,
Учи ма, маічо, научж,
Как да сж стаду изватьа
Ут чорну морж глжбоку.
— Сино льо іа моі Стоіене!
Е та шта хитру научи:
Идж мж [3]) на краі мурену,
Зіевжрж медна кавалж,

[1]) *Послѣ* въ нѣкои мѣста казватъ до тур. *чокам*.
[2]) Вчера ми минаха. [3]) Иде ми

В кавальан дума дя дума:
— Ела мж, ела, карагьос,
Та изважди мж стадуну!
Утидж Стоіен краі моржь,
Засвиржь моднж кавалж,
В ковальан дума думашж.
— Ела мж, ела, карагьос,
Та изваждя мж стадуну!
Ага гу дучу карагьос,
На триш мж стиду убидж:
— Я збираіти са, шпльата,
Збираі хи, брате, бьалчине,
Караі хи, сестро, ваклушко.
Га бьаха в среде мурену,
В мурену име бел камин,
Увся на камин палеаж,
И Стоіену му викашж:
— Стоіене, іа моі ступане,
Нж мега воіки да ворньи,
Алоцж мж укюгниха[1])
И рушковж мж утениха.
Стоіен мж сж му викашж:
— Карагьос вакал каматан,
Та привжди мж стадуву,
Та сж та нешта каідися,
Каідиса да та закольа.
Малу і млочку пубилу,
И Стоіен сж са угливи.
Стоіен сж му са фальашж:
- Карагьос вакал каматан,
Никуму нж сом казувал,
Теб шта да са пофальам,
Чж ма і маика гловила;
Тебж шта годжш да карам
На момжнинж дворувж.
Карагьос сж му викашж.
— Стоіене, іа моі ступане,
Прешан са клик забарьа.
Повнжш лж, илж нж повнжш,
Как сж мж са сж втасувал,
Га тж стадуну изведух?
Гьо да та мольа, Стоіене,
Ако і чарнока мумана,
Чж караі сестра ваклушка;
Ако е руса мумана,
Чж караі брата бьалчина.
— Тебж шта, тебж, карагьос,
Чж ми і мумана по драга.
— Стоіене, іа моі ступане,
Ага штжш менж да караш,
Га ржчеш да ма заколжш,
Та штжш да си мж удрожжш,
Твоіана десна рачица,
Ут ништу лека да нема.
Амж да сж мж удрежжш
Моіву белу сарчоцж —
Ут негу жда са нагуиш.

г) Лихварека.

Отъ с. Караджоврень (Чирпанско).

Записалъ П. Ст. Бакаловъ, учитель.

Стуіан чичу си думжши:
— Чичу-льо чичо Иванчо,
Іа даі ми пари на заип
Дистина грошж джжнаісе,
Да си биволи пудкувж;
Тешка кирпиа натварих,
Дур ида чичу дур додж
Чичу му ньарно думаше:
— Стуіане, мучо братуву,
Аз немам пари на заим.
Аз имжм пжри сжс фжідж,
Сжс фжідж колан сжс залук,
Ти имжш булчи хубаво,
Жку си булчи заложиш.
Даван ти пжри на заип.
Стуіанук многу добулья,
Чи си Стоіан зачлака,
Чи си у тьах утиди,
Ф тжнии жжжри нафльезн,
Лися биуля извади,
Чи си биули продади,
Дж било нешто зж многу,
Зж иджж пушкя буіліа.
Чи си пушкжтж нарами,
И у чичови си утиди,
И на чичж си думаши:
— Чичульо чичу Иванчу,
Іази си булчи доведуф,
Дж ти гу залук вжложж,
Зж десет грошж джжнаісн.

[1]) Утегнахж, натегнаха.

Дуде си Стоіан надумѫ,
Чи си пушкѫта нѫспрегнѫла,
Чи й чичѫ си ударил,
И на чичѫ си думаши:
— На, на теби пари сѫс фѫдѫ,
На, тебе булчи зѫ ѫлук,
Давам ти пушкѫ зѫ ѫлук!

Слушана отъ Рада Петкова Крахтова

д) Просешки.

Отъ Прилѣпъ.

Записалъ *М. К. Цѣпенковъ.*

—

1. Крив питач водит слеп по куки за питанье (просанье).

Кривио пѫрво вели

Даруіте ни, брате мило,
Даруіте ни за Господа
И на мене сакатника.
За пред Бога ви се нашло!

Му пресече зборо слепио:

Даруіте ни, ви Рисьани,
Даруіте ни, сестри мили,
Даруіте ни една пара,
Една пара за Господа.
Една пара — мала стока,
А за голема дужбина.
И пред Бога ви се нашло
За вашите мѫртви души,
Пред Господа им се нашло!
Даруіте ни, мила сестро,
Век[1]) со очи кердосале,
Бог ви чуал челат ваша,
От цѫрната сипаница,
Што ме мене ослепела,
Што ме мене улишила
Од моите две очички,
Да не гледам, каі што одам,
По куките да се страмам.
Каил небеф и іас вака,
Да ви сакам лебна трошка.
Сестро мила, даруіте ни,
Век со очи кердосале.
Сестро мила, ви се молам,
Пожалите темничара[2]),
Темничара без виделце.
Ф темница сум денье ноќье,
Не си гледам светло сонце
Маіче мила, даруіте ни,
Свет Недела ви помогла,
Пред Бога ви се молила
За вашите мѫртви души.
Даруіте ни, ви Рисьани,
Една пара — мала стока
Со вашата десна рака!
Десна рака ви цутила[3]),
Во раі божи ви отишла.

От кога му дадоа милостина благоуа.

Бог да прости, мила маіко,
Вие што ни даруавте,
Курбан пред Бога ви пошло!
Бог ви дал од невидимо
Многу стока и добрина,
За да ви са вам претури
Од амбари пченицата,
От тѫрлата іагнињата.
Збогум, сестро, и ти брате!

2. Пита слепио на цѫрковната врата.

Даруіте ни, бракьа мили,
И на мене темничара,
Даруіте ни една пара,
Една пара — мала стока,
А за голема дужбина.
Некоі, бракьа, закинуіте,
Вие мене пожалуіте,
Оти сум си без очички
Денье, ноќье во темница
Бог ви чуал ваша челат,
Ви се молам, даруіте ни,
Бог ви чуал ваше здравіе

[1]) Свѣтъ. [2]) Слѣпецъ. [3]) Цъвтѣла.

И девешен ви помогол.
Со здравье ви исчекале
До година до амина
Со се ваша мила рода.
Бог да прости, брате мило,
Десна рака ви цутила!

5. Пѣсни изъ политическия животъ.

Отъ Горна-Баня (Софийско).

Записалъ П. Р. Славейковъ.

1. Гъркиня кралица[1]).

Сон сонила Софиіска кралица,
Сон сонила и сон бжлновала:
На сред се е небо препукнало,
Ситни звезди по земья падиале,
Іасен месец кжрвав е изгреіал
И по него звездица деница,
И она е кжрвава изгрела.
Проговара Еница кралица:
— Чуеш мене, Шишманине Іане,
Што горок сжн сжнок сжновала:
На сред се е небо препукнало,
Ситни звезди на земе падиале.
Іасен месец кжрвав е изгреіал,
А по него звездица деница,
И она е кжрвава изгрела.
— Чуеш тиве, Енице кралице,
Што сон казва, што во книги пише:
Штото се е небо препукнало,
Оно си е царство препукнало,
Препукнало и че да пропадне,
Че пропадне и че се изгуби,
Старо царство, бжлгарекото крал-
ство,
А штото сж звезди попадале,
Това си е бжлгарската воіскья
Че испадне, че да изгине,
Че да гине нашио стар братец.
Стари братец сам цар Иван Шиш
ман,
Че погине Михаил Василич[2]).
А што си е месец кжрвав изгрел,
И по него звездица деница,
После ниж чем и іа да загинем,
А по мене тиве че загинеш.
Докжд они това си думали,
Книга стигна от Костенец града.
Доіде книга на Шишмана Іане:
—Скоро, бжрже, Шишманине Іане,
Да сжбереш три ильаде воіскья,
Па да доідеш на Костенец града,
Костенец го Турци обградиха.
Цар Шишмана во тесно туриха.
Ка прочете Шишманине Іане,
Ка прочете това бжрза книга,
Он е сжбрал три ильаде воіскья,
Че іа води на Костенец града;
А оно го льубе не пуштело,
Іана льубе, Еница кралица.
Дору слжнце рано да изгрее,
Еница е пустинка гжркинка,
Не іа грижа за бжлгареко царство,
Не іа грижа за своего мжжа.
Ала ето втора книга стигна:
— Сбери воіска и да стигнеш скоро
На онова Ихтиманско поле,
Царьа гоньат и че го настигнат,
Че ухватьат Михала Василич.
И тогаі го льубе не пуштало.
Дори слжнце на ручок не доіде,
Ал ете ти трекьа книга стига:
–Скоро, скоро, Шишманине Іане,
Де пристигнеш, воіскьа да доведеш,
Да доведеш пет ильади воіскьа,
Затвориха Василич Михала.

[1]) Настоящата едва ли не единствена историческа българска пѣсень е записана отъ Цвѣтана Вучковъ въ Юкаръ-Баня на 1861 г.; отъ него е записана и пѣсеньта Никола татарче и други още двѣ три добри пѣсни. Когато ми каза тия пѣсни, Цвѣтанъ едва имаше 18 – 19 години, бѣше едно механджийско чираче и едва знаеше да записва и много ме очудваше, защото до тогава и отъ тогава до сега вече не ми се е случвало до чуя така близка до историческитѣ прѣдания българска пѣсня.

[2]) Василич или Василич тука не е име, а както се види употрѣбено е вмѣсто царевич, може би отъ гръцкото василикос, царски принц, или е нѣщо свързано съ името на селото Василица, тука до Трояновитѣ порти, дѣто се полага да е билъ лагерътъ на царския принцъ Михаила, когато баща му е билъ у Костенецъ и подиръ се е теглилъ.

Че погубьат царьа Шишмана.
И тогаі го льубе не пуштило.
Не послуша Шишманине Іане,
Не послуша свое пжрво льубе
И си поіде в' Ихтиманско поле,
И си поіде на воз река Искжр.
Искжр тече кжрвен и пороен
И си носи іунашки калпаци,
Цели трупе, ржце от іунаци
Искжр гази премлада девоіка.
Искжр гази, та лови калпаци
Проговори Іане Шишманине:
— Хвала тебе, премлада девоіко,
Защто ловиш іунашки калпаци,
Улови ми трупе от іунаци,
Да ги видим кои сж какви сж,
Іа хвати ми там онаіа ржка.
Проговори премлада девоіка·
— Не си сакам, слезни хвати си іа,
Іа си имах три брата іунака,
Сите беха на воіскьа отишли
Стодиха се во Костенца града,
И тримата у боі сж паднале,
Та им тражим три добри калпаци,
Да не би им у них книга нашла,
Та да видим што ни нарачуе.
Засрами се Іане Шишманине,
Па отседна от своето конче,
Та си хвати ржка от іунака;
На ржката пржстен бурмалиіа.
На пржстено Иван Шишман пише.
Па се джзна Шишманине Іане,
И се метна на врано си конче
И повика што го сила джржи:
— Што стоите, момци, што гледате?
Погубен е сам цар Иван Шишман,
Іа хаідите на лево да идем
Да тражиме Василич кжде е,
Дано барем него да наідеме.
Тжргнали сж на лево да идат,
Излели сж в' Ихтиманско поле,
Стигнали сж пред Ступена града,
С' пушки Турци градо оградили,
С' маждраци сж караул оплели.
Ка ги виде Шишманович Іане,
Іуриш стори, караул насече,
Іуриш стори и у градо влезе,
А тамо бе Василич затворен
Проговори Шишманович Іане
— Прости мене, Васеличу брате,
Даі ми вольа сега да погубим,
Да погубим сва турска ордиіа,
Да те водим у Софиіа стара.
Проговори Михаил Васелич.
— Не проштавам и не давем вольа,
Кжде бе ти пô-напред да доідеш,
Сега вече мина штиру време,
Турска воіскьа вред е попжднила,
Іа не знаем кжде ми е тато
Разльути се Шишманович Іане,
Та си іузе нему остра сабьа,
Та си поіде воз турска ордиіа,
Што докачи све на нож удари;
Па се врати и у градо оіде.
Проговори Шишманович Іане:
Хвала тебе, Васеличу млади.
Прости мене, ти моі мили брате,
Даі ми вольа сега да погубим,
Да погубим сва турска ордиіа.
Да те водим у Софиіа стара.
Проговори Михаил Васелич:
— Не проштавам и вольа не давам,
Защто тизе пжрви пжт не доіде
Сега вече мина штиру време.
Па се вжрна Шишманович Іане
Повжрна се воз турска ордиіа,
Да погуби сва ордиіа турска.
Бог да бие една джрта баба,
Што научи Турци Еничари.
Прашали іа и она им каже:
— Хвала вазе, Турци Еничере,
Бжлгари сж силни и инати,
А на Іане много жарен іунак,
Они вазе тува че погубьат,
Ви тжрчете на Искжр на косто,
Искжрльаіте ваши остри саби,
Вжрлете ги на Искжр на мосто.
На Іанете коно не е кован,
Ега му се коно убодеше,
Ѹбодеше от острите саби.
Послушаха Турци Еничери,
Послушаха таіа стара баба,
Та вжрлиха нихни остри саби,
Вжрлиха ги на Искжр на мосто.
Минал моста Шишманович Іане,
Убола се неговата коньа,
Паднала е неговата коньа,
С' него падна Шишманович Іане,
Па е паднал на острате саби.
И се ранил на неколко места.
Стигнали го Турци Еничери.
Отсекли сж нему руса глава.

2. Никола татарче.

Поболил се Никола татарче,
Та лежало тѫжко девет годин,
Низ кости му трава проницала,
Низ уши му мухи пролетали,
Низ меса му цѫрве повадили,
Ни умира, ни па оздравева.
Проговори нему стара маiкьа:
— Ой те тебе, Никола татарче,
Тизе, сине, много си греховен,
Ни умираш, ни па оздравеваш.
Проговори, Никола татарче:
Фала тебе, моiа стара маiко.
Греховен сѫм, па не сѫм ли, маiко.
Кога беше прѫвното размирство,
Подлизах се со цѫрни Татаре,
Па поiдохме на стара Софиiа,
Преминахме преа поле широко,
Настанахме преа гора зелена.
Там найдохме млади овчарчета,
Овчарчета, млади козарчета,
Сѫбрахме ги седемдесе деца
И найдохме три нови поiати
Накарахме седемдесет деца,
Турихме ги во нови поiати,
Запалихме три нови поiати
Та гореха три нови поiати,
И гореха седемдесе деца,
Ка гореха, мале, ка пиштоха.
Ка пиштеха седемдесет дечинья,
Дур' до небо гласове са чуiат,
Дур' от жалби гора са свиваше,
От iадове шума опадаше.
Па оiдохме на стара Софиiа,
Што е врата се бе затворена,
Сал' отворил, маiко, Етир паша,
Посрешна ни, коне ухвана ни,
Уведе ни у хладни одаи.
Си дружина с' ечмик зобиха,
А iа сака' това бел ориза,
Изобих си моiа добра коньа.
'Си дружина вечера ручаа,
А iа сакам пещерие да ручам,
Па пещерие, нему мѫжко дете.
Доведоха нему мѫжко дете,
Па заклаха негово детенце,
Турих а го на железен рѫжен,
Кладоха го на iасна огина.
Само дете от огин думаше,
Само дете от рѫжен думаше:
— Вѫрти, вѫрти, мои стар татко,
Изгореха мои бели рѫце;
Топи, топи, моiа стара маiко,
Топи, топи студена водица,
Изгореха мои бели гѫрди.
Доде това Никола издума,
И со душа он си се растаiа.

Отъ Софийско и Трънско.

Записалъ *Ст. В. Ванковъ*.[1])

—

1. Марко Кралевич и кѫрстато орленце.

Запали́ се Iа́нина плани́на,
Изгоре́ла гори́ца зеле́на,
Изгоре́ла го́ра га́берова.
Се са пи́лци низ гора бега́ли
И изгоре́ тоi голе́мо дѫрвье,
И има́ло тоi големо дѫ́рво,
У дѫрво́то тоi големо гньездо́,
У гньездо́то кѫрста́то орле́нце,

¹) Пѣснитѣ сѫ записани отъ мѫже земледѣлци не по-млади отъ 30 години. Най-много пѣсни сѫ записани отъ двама пѣвци: Жоте Илковъ отъ с. Суходолъ (Соф. околия) и Вуче Ангелковъ отъ с. Върбница (Соф. околия). Ето за какво тукъ намѣрихъ за умѣстно да спомена нѣколко чърти изъ живота имъ.

Жоте Илковъ е на 65 годишна възрасть. Пѣснитѣ е училъ отъ баща си и покойната си майка, които сѫ се прѣселили изъ Бурелско (с. Царовци) въ Суходолъ още отъ дѣтинството на Жоте. Пѣсни е училъ и изъ Софийскитѣ села. Пѫтувалъ е само до Пиротъ, али тамъ не е научилъ ни една пѣсень. Жоте е тѫпанджия и извѣстенъ като добъръ пѣвецъ; за това го канятъ много и по сватбитѣ. Не знае да свири на никакъвъ инструментъ. Не знае да чете ни да пише. Пѣснитѣ прѣдава много точно.

Вуче Стоилковъ Ангелковъ е 45 годишенъ. Пѣснитѣ е училъ, като овчарь, въ селата Мрѣморъ и Годечъ (Соф. околия), отъ майка си, отъ дѣда Божила Граховецъ и отъ дѣда Славка Йонанчевъ отъ с. Върбница. Въ турско врѣме е ходилъ до Ломъ и Т.-Пазарджикъ. Вуче нѣскоро подирѣ освобождението ни е билъ една година кметъ. Смѣткитѣ е рѣзалъ на рабушъ и ги е държалъ съ най-голѣма точность. Да чете и да пише не знае. Не знае да свири на никакъвъ инструментъ. Пѣснитѣ, при повтарянието, често ги измѣнява.

Имало іе ситни дробни пилци,
Та не стело пилци да остави.
Изгорело тоі големо гньездо,
Изгорели ситни дробни пилци.
Изгорело кжрстато орлѐнце.
Изгорели нодзе до колена,
Изгорели крилá до рамена
Паднáло іе кжрстато орленце,
Паднало іе низ големо джрво,
Паднало іе низ големо гньездо.
Паднало іе на пу́ста польáна,
На польана до равни́ дру́мове.
Па си пошли́ седжмдесѐ ду́пи.
Седжмдесе се млáди іунáци,
Да си мíра земьа покрáіници
Па оідó'а земьа умирú'а,
Вжрнá'а се седжмдесе дупи.
Седжмдесе се млади іунаци.
Па минá'а през гора зелена
А орленце на друмове лежú.
Сéки минá, секи го подритнá,
Наі одаáт іе Мáрко дóбжр іунак.
Он си мина, он го не зáмина,
Нел се свéде от дóбрата кóньа,
Та си велѐ кжрстáто орленце,
Та го тури́ коньу на теркíа.
Па си оідó на своі дворòве.
Па остави кжрстато орленце
Остави го у лáдни одаі,
У одаи у бла́ги іабуки,
Па на маікьа по тíю говòри:
— Лéле мáле, леле мúла мале,
Прáви, мале, тоі благи мехлемé
Да леку́ваш кжрстато орленце.
Да лекуваш да го излекуваш,
Ега́ може да го излекуваш.
Лекува́ го Марку стáра маікьа.
Лекува го и излекува го,
Излекува кжрстато орленце.
Па го везе Марко добжр іунак,
Изнéсе го на висóки чáрдак,
Па го пу́шти од ладна пѐнджера.
Та си литнá кжрстато орленце,
Залете си у гори зелени.
Па си Марко кираджиа стáна.
Та си Марко по друмове 'óди.
Па Марко̀те невòльа 'вана́ло,
Пóболи се Марко добжр іунак,
Па си оіде у гора зелѐна,
Пушти́ Шарка на дебéло травьé,
Марко легнá под дебела сѐнкьа,
Та си лежá три мéсеца дѐна,
Боздися се Марковата кжрша,
Боздиса се Марко, усмжрдѐ се.
Па не мòже Марко да си стáне.
Лежи Марко, од местó не стае.
Набрá'а се цжрни́ орлетíни,
Набрали се сури́іа орлóве
Да си пíіа Марко цжрни кжрви,
Да си вада Марковите òчи.
Когá видѐ кжрстато орлѐнце,
Кога виде на под іасно нéбо,
Пуштíло се от под іасно небо,
Та си паднá на цжрнати зѐмьа,
Та разгони сурііа орлове,
Разгони ги кжрстато орленце.
Па се вѝе над Марка іунака,
Крилá пѐри, та му сѐнкьа прави,
У кльуни́ца водица донóси,
Та си пóи Маркоте іунака,
А Марко му по тио говáра:
— Фала тéбе, цжрно орлетино,
Што се виеш тиjе надú мене?
Дал се виеш кжрви да ми пиеш,
Ил се виеш ду́ша да ми вадиш?
А орле си на Марко говори:
— Фала тебе, Марко побрáтиме,
Бре стóі Марко, тоі ду́ма не ду́маі,
Ни се виеи кжрви да ти пиіем,
Ни се виеи очи да ти вадим
Ни се виеи душа да ти вадим,
Много има намéт да ти прáвим,
Ги си мéне млáда побратима.
Да знáеш ли Марко ил не знáеш,
Ка нагорé Іанина плáнина,
Ка нагоре тоі големо джрвье,
А сé пилци низ гора бегá'а,
А іа имах ситни дробни пилци,
Та не можéх пилци да остáвим;
Та нагоре тоі големо гньездо
Нагорé'а ситни дробни пилци.
Нагоре'а нодзе до колена,
Нагоре'а крила до рамена,
Па минáхте седжмдесе ду́ши
Ка минахте през гори зелени,
Секи мина, секи ме подритна,
А ти, Марко, наі одзаде бéше,
Ти си мина, ти ме не замина,
Нел се сведе од добрята коньа,
Та ме везе, на коньа ме качú,
Та ме тури коньу на теркиа,
Занѐсе ме на твои дворове,
Па на маікіа ти'о одговáраш:
„Леле мале, леле стара мале,
Прави мале, тоі благи мехлеме,
Да лекуваш кжрстато орленце,
Да лекуваш да го излекуваш“
Послушá те тебе стара маікіа,

Та си прави тоі благи мехлеме,
Лекува ме налекува ме.
Кога беше на ден на Петро́ден,
Изнесе ме на високи чардак,
Та ме пушти од ладна пенджера,
Я до́летех у гори зелени.
Фала тебе, Марко добжр іунак,
Много има измет да ти правим,
Ти си мене добро́ направило.

Слушана отъ Жота Илковъ на 12 Октомврий 1887 год.

2. Марко Кралевич, Иве и дете Дукадинче.

1 Ше́та Ма́рко по Пири́н пла́нина,
И по не́го Иве, свої побратим,
Шета́ли сж по по́лье широ́ко,
Мина́ли сж през го́ра зеле́на,
Шетали сж през су́и планини,
Плива́ли сж се́верни море́та,
Настана́ли самовилски дерве́н;
Та́мо Марко дре́мка одрема́ло,
Тога́і Марко на Иве гово́ри.
— Еі фа́ла ти, Иве, мо́і побра́тим,
Викни, Иве, с твоѝ іасни гла́си,
С іасни гласи, сжс іуна́чко сжрце,
Викни Иве, викни та си запе́і
Ега́ би се дремка урина́ла,
Ега ми се сжрце развесе́ли!
А Иве му тога́і отка́зуе:
— Еі фала ти, Марко, мої побратим,
Іа́ не смеем ту́ка да запеем,
Че тука е самовилски дервен,
Че ни чу́е Вида Баздаржиіка,
Че ни чуіе из Пирин планина,
Че се слети от Пирин планина,
Че се слети с тиіа о́стри стрелки,
И два́ма че тука да гинеме.
Одговара Марко Крале́вичия:
Викни Иве, мої побра́тим ве́рен,
Викни Иве, викни та си запеі,
Ега би се дремка уринал,
Ме́не ми е Вида посе́стрима,
Не че смее́ код нас да доіде.
Иве го е вѐрно послуша́ло,
Викна Иве с нѐму іасни гласи,
С іасни гласи, сжс іуначко сжрце.
Ка запеіа през гора зелена,
По гора е шу́ма попада́ло,
Долишта се с гласи угжрме́а,
И сва́ се е гора уехта́ла.
Ка ги дочу́ Гьу́рга самовила,
Ско̀ро поідѐ до Пирин пла́нина,
Па на Вида тога́і казуваше;
— Еі фа́ла ти, Ви́до Баздаржиіке,
Два іунаци низ дервене о̀да,
Іунаци с ни кра́і, ни броі нема,
Е́дин пеѐ низ тѐсни клисури
С іасни гласи, сжс іуначко сжрце,
По гора е шума попадала,
Долишта се с гласи угжрмеа
И сва се е гора уехтала.
Тогаі стана Вида Баздаржиіка
Она́ іазди сураго елѐна,
Што е елен, елен шесто-рилец,
Зенгии ѝ зелѐни гуштере,
Канджиа ѝ од зелена смо̀ка,
Іузда ѝ е до две льути змии.
Като іахна́ сураго елена,
Та се слете из Пирин планина,
Два іунаци на дервен пресретна́,
Тогаі везе до три остри стрелки,
Веднжж фжрльа с тиіа остри стрелки;
С една стрелка Иве ударила,
Една стрелка у глава го удри,
Друга стрелка у гжрло го удри,
Трекьа стрелка у сжрце го удри
И Иве е от ко̀ньо паднало.
И Марко се вжрло уплашило
И веднжга надзат побегна́ло,
Тѐжки са го жалби нападнала,
Че загина Иве зарат него,
Зарат него за негови души.
Тешко горко нему іунаството!
И веднжга коньа попитува:
— Еі фала ти, Шарко добра коньа,
Да виде ли Вида Баздаржиіка,
Да виде ли на кжде побегна?
Че іа гоним и іа да погинем,
Іа да гинеи, іа да іа погубим,
Че загина моі побратим верен,
Че загина за моите души
А Шарко му тогаі отказуе:
— Еі фала ти, Марко чорбаджио,
Виш ли Марко под видрото небо,
Де литна Вида Баздаржиіка,
Де излитна с сураго елена,
Де излитна под видрото небо?
Еі іа Марко при іасно месец.
Тогаі Марко на коньа говори
— Фала тебе, Шарко добра коньу,
Може ли, коньу, код неіа да литнем?
Ега би іа наземи свалила

Іа да гинем, іа да іа погубим.
Шарко коньа на Марко говори:
Хеі фала ти, Марко Кралевичин,
Можем Марко код неіа да литнем.
Нж извади твоіа бела кжрпа.
Та превжржи твои цжрни очи;
Като литнем вжз видрото небо,
Секакви че ветри да ни сретна,
Бесни ветри и вжрли вирулки,
Може тебе свет да се замае,
Може Марко од мене да паднеш.
Іа чем неіа скоро да пимгрим.
Извадил е Марко бела кжрпа,
Превеза си тиіа цжрни очи.
Излитна'а вжз видрото небо.
Секакви ги ветри пресретна'а
Бесни ветри и вжрли вирулки.
Отидо'а код іасниіо месец,
Намерна'а Вида Баадаржиньа,
Като дигна Марко Кралевичин.
Като дигна тежка топузина,
Да удари Вида Баадаржіньа,
И веднжга Вида побегнала.
Ка іа погна Марко Кралевичин.
Скоро бжрже наземи паднала.
Шарко коньа с копита іа стигна
Тжргна Марко сабльа димискиіа.
Да погуби Вида Баадаржиньа
А Вида се верно примолила:
– Фала тебе, Марко Кралевичин.
Немоі Марко мене да погубиш.
Іа не зпаіах Марко Кралевичин.
Че си тиве, Марко моі побратим.
Та погубих Иве своі побратим,
Іа чем сега Иве да сжбудим.
Ек че стане по больe іунаьа.
Больe іунак, што какво е било.
Да поідеме прес Пирин планина
Тука има Магда Самовіла,
Тука има Магдини градини.
Секакво е цвекье посеіала
От секакви болки цвекье има
Че наберем цвекье самовилско,
Че да сварим цвекье самовилско,
Че запоем Иве че окжпем,
И веднжга Иве че да стане.
Ем по больe іунак че да бжде.
Тогаі стана Марко Кралевичин
И сас него Вида Баадаржіньа,
Та поідоа прес Пирин планина.
Намерна Магдини градини.
Набрали сж цвекье самовилско,
Та сварна цвекье самовилско,
Запоиа Иве, окжпаа,
Стана Иве какво вакло іагне,
Больe че е като ка заспало,
И по больe іунак па станало,
Та станало што какво е било.
И тогаі се Марко зарадува,
Па на Вида тогаі отказуе:
— Еі фала ти, Видо Баадаржіке,
Баадаржике, моіа посестримо,
Аі д'идеме у моите двори,
Три недели зиавет че правим,
Че сжживи моі побратим верен.
Отидоа на Прилепа града,
Отидоа у негови двори;
Три недели зиавет правиа,
Та си пили вино троіоготско.
И се пили тоі препек ракіа.
Мажжа им е крави јаловици.
Тогаі Марко на Вида говори:
-Фала тебе, Видо Баадаржике,
Баадаржике моіа посестримо.
Като ходиш по Пирин планина,
Че тизе си вжрла Самовила,
Че тизе си сичко преодила,
Одила си и води, и гори –
Дали има по іунак од мене?
Одговара Вида Баадаржніа:
-Фала тебе Марко Кралевичин,
И ти ли си іунак над іунаци?
Да іутидеш у Дукана града,
Тамо има дете Дукадинче,
Ем е дете на седжм години
Седжм пжти по іунак от тебе.
Тогаі Марко на Вида говори
– Фала тебе. Видо Баарджніке,
За колко че време да оідеме?"
А Вида му тогаі казуваше:
То е Марко многу на далеко,
Какво караш коньа така бива,
Мож да одиш три недели време.
Ако ли си коньа попритегнеш,
Че отидеш за три дена време.
Тогаі Марко на Вида говори:
Фала тебе, Видо Баадаржніке,
Те станахме трима побратиме,
Ха д'идеме у Дукана града,
Да си ванеме дете Дукадинче,
И с него чем побратим да бждем,
Што какво сме и двата іунаци.
Ка оідоа краі Дукана града.
Тогаі Марко се чудом чудеше,
Да какво че дете да излжже,
Да излжже дете да погуби
Отишле сж у Дукана града,
Краі Дукана камење калджрме,

Стрет чаршии порти позлатени,
А в дворове кули направени,
А на кули дете Дукадинче,
А при него Богдан добър iунак.
Ка видо'а Марко Кралевике,
Скоро бърже порти отвориа
И със слава Марко посрещ iа'а.
Окваа го на високи чардак.
Та седели три дни и три ношти,
Се сѫ пили вино и ракiа.
Тогаi Марко тихом отговара:
— Фала тебе, дете Дукадинче,
Те ние сме трима побратиме,
Че одиме по пусти пустини,
Че одиме по сухи планини,
Че одиме три недели време.
Тамо нема вода за пiенье;
Коiто може за вода да трае,
Тоi сал може с нас да отива.
А дете му тогаi отказуе:
Че да траем шес недели време,
А то не ли три недели време.
Тогаi се е Марко расърдило.
Па на дете тогаi отговара.
— Ха де, хаjде, дете Дукадинче,
Като идеш с мене, сво побратим,
Само дете ти да се не боиш.
Тогаi пошли тройца iунаци,
Много време алини преминали,
Пливали сѫ северни морета,
Одили сѫ по пусти пустини,
Дето човек не е преминувал,
И тамо са iунаци минали,
Нема нищо iунаци да сретне,
Туку върви дете нанапреде,
Та играе конче тригодишно,
Од нищо се дете не боiало.
И Марко си оди на сърдито,
Сал се чуди Марко Кралевичин,
Да какво че дете да погуби,
Че е дете по iунак од него,
Дека мине со е по iунак од него;
Преминали прес сухи планини,
Ходили сѫ три дни и три ношти,
Тамо нема вода за пiенье,
Тамо вода никоi не са пили,
Сам Марко за вода ожеднело.
А дете се за вода не сеща,
Сам си Марко дума продумало:
—Еi дружина, верни и зговорни,
Тука има потаен кладенец,
Ха да идем вода да пиеме.
А дете му тогаi отказуе:
Оште нема три недели време,
Iа сѫм думал шес недели време.
И Марко се па тогаi расърди,
Па се чуди Марко што да чини.
Марко коньу пословечки дума:
Еi фала ти, Шарко добра конья,
Стана време три недели време,
Ка одиме с дете Дукадинче,
Нигде нема дете да ми падне,
Какво коньу дете да погубим?
Раскриви се с четирите ноѕе,
Па останi коньу на назаде,
Нека дете нанапред излезне,
Та ега би дете погубили.
Послуша го Шарко добра конья,
Раскриви се с четирете ноѕе,
Останал iе Марко на назаде,
Излезнало i дете на напреде,
Ка разигра Марко Шарко конья,
Ка отклопи сабльа димискиiа,
Като махна Марко Кралевичин,
Та пресече дете Дукадинче,
Пресече го на полонината
Тоiа дете хич и не усети.
Тогаi се е Марко упланило,
Та на дете тогаi отговара:
Еi фала тебе, дете Дукадинче,
А пуштиеме наши добри конье,
Да видеме чиiа е по бърза.
А дете му тогаi отговори:
Фала тебе, Марко Кралевичи,
Да нешто ма сърце прегризауе.
И Марко му тогаi отказуе:
Фала тебе, дете Дукадинче,
Те одихме по пусти пустини,
Одили сме снегове ледове,
И там пихме вода снежаница,
Та това[1]) те сърце прегризауе;
Ха пуштаме наши добри конье,
Сал конье че да се разгреене,
Разигра'а нихни добри конье;
Тогаi Марко на Шарко думаше:
— Бегаi, Шарко, до колко си можеш.
Iа погубих дете Дукадинче.
И дете си от коньа паднало,
И на Марка тогаi продумало:
— Бог те убил, Марко Кралевичин,
Iа да знаех Марко Кралевичи,
Че тиаска мене да погубиш,
Iа чех тебе з душа да уморим;
Проклет да си Марко Кралевичи,

[1]) При повтарянето на пѣсеньта пѣвецътъ казва од мен ми, та това.

От тебека нигде гроб да нема,
И Бог Марко да те не приема,
Сал да умреш и да те не знаіа,

От тебека нигде гроб де нема
Ни от тебе, ни от Шарко коньа.
Да не знаіа дека че да умреш!

Слушана отъ Вуче Ангеловъ 6 Септемврий 1887 г.

3. Марко Кралевиче, Милош и Вила Белогорка.

Вино пиіу тройца іунака:
Іедно беше Кралевиче Марко,
Друго беше Милош добжр іунак,
Трекьо беше Милен от Топлице.
Вино пиіше и дума думаше:
Іутре, кажу, пресвете Неделе,
Да йдемо цжрква Раванице
Да служимо свете литургиіе.
Ка е било рано од зарана,
Ка е звезда лице зачинила,
И они су рану поранили,
Поранили преко полье широко,
Настадоше горе и зелено,
Али Марка дрежка оборила,
Та не може коньа да уіаши.
Па ми вичи Милошу побратиму:
—Чуіеш мене, Милош побратиме,
Іа ми викни танко гласовито
Да ега ме дремка оставйти[1].
А Милош му ю тио говори:
—Чуіеш мене, Марко побратиме,
Што іе Вила у горе зелене,
Ка сме били и двама малечки,
Ніе сме си и песну поіали
И песен сжм іу бре натпоіало,
Оче мене по глас да познае,
Оче мене младо да погуби —
За това не смеем да си викнем,
Да си викнем танко гласовито.
Іа говори Кралевичи Марко:
Вичи, вичи, Милуш побратиме,
Што іе вила у гору зелену,
Да она е моіа посестрима.
Через[2]) мене и тебе не че.
Виче Милош танко гласовито,
Еднуш виче гора се превжрнула,
Кжга іунак песну повжрнуло,
Од гората шума попаднуло.
Дочула га Вила Белогорка,
Скоро барже на дела висока,
Та пречека Милуша іунака,
Вжрли стрелу, іунака утепа.
Іали Марко и това не знае,
Чека Марко Милуш да му поé,
Іали Милуш нема да му поé.
Метну очи Марко назат на трагове,
Милош нема по ньега да іде,
Сави Шарца назат да го тражи,
Кжга наіде Милуша іунака,
Бжлка глава, бжлка паі трупина.
Паі се скине от коньа шареното,
Паі си Марко Шарцу говореше
– Аку очеш Вилу да уватиш,
Че те раним леба пексимида,
Че те поим вино троюгйтеко,
Че ти ковем т іа златжн ковак,
Че ти тур и узду позлатену.
Аку нечеш Вилу да уваниш,
Чу те сечем на малечке мжрвье,
Чу те качим по гранки іелове.
Тжгаі говори коньа шараие:
Джржи се мене Марко на рамена,
Ето видим Вила, де се скрила,
Де се скрила до іасното сунце[3]).
Метну се Марко коньу шараіану,
Извилй се вишим под небеса.
Ка наблизаш Вилу Белогорку,
Таі говори коньа шараіано:
„Удри, Марко, до іасното слжнце!"
Дига Марко лаку топозину
Та удари Вилу Белогорку,
Та іу стури на цжрниця земьа.
Па іу вата Кралевичи Марку,
Па извади сабльу димискиіу,
Да посече Вилу Белогорку.
А Вила му овакоі говори:
Не моі мене, Кралевичи Марку,
Милоше чем наново да дигнем.
Стави главу и паі б е трупину,
Па му тури сваіке-іаке травке,
Удари го шаком през образа;
Рипи іунак на іунячке ноге,
ема іунак да каже дека га болі,
Нж се плаче дека многу спало,
И тогаі е Марко Вилу опуштіло.

Слушана отъ Димо Радевковъ въ с. Филиповци (Трънска окол.) 29 Априлий 1888 год.

[1]) При повтарянето: да іустаи. [2]) При повтарянето: зарад. [3]) При повтарянето: слънце.

4. Тимишарин Гіуро, Марко Кралевич, дете Голомеше и Арапин.

Шедба шета Тимишарин Гьуро,
Шедба шета, та прилика тражи,
Саде оди, саде обиходи,
Коньу у рака, син сокол на ржка.
Се обиде редом по земьата,
Од истока дорі до запада.
Нигде нема девоікьа да наіде,
Да си наіде на лице прилика
И на маікьа тоі верна одмена,
И на башта тоі верна роднина.
Кога оіде града Сжнчамена,
Тамо наіде за себе прилика,
Тамо наіде за маікьа одмена
Тамо наіде за башта роднина.
Утжкмил іе гиздава девоікьа,
Кума куми Марксте іунака,
По стар девер Іанкула воівода,
Па си нема премладо деверче.
Проговори Тимишарин Гьуро:
- Фала тебе, моіа стара маіке,
Одалеко девоікьа утжкмих,
Одалеко града Сжнчамена,
Кума кумих Марко те іунака,
По стар девер Іанкула воівода,
Па си немам премладо деверче
Проговори нему стара маікьа:
Фала тебе, Гьуро, мили синко,
И това ли, синко, да те учим?
Іа омеси тоі бела погача,
Па наточи тоі препек ракиіа,
Па си тури у свилни дисаги,
Па си справи твоіа добра коньа,
Па си іахни твоіа добра коньа,
Та си поіди по равни друмове,
Кои те сретне побратим го вани
Да ти бжде премладо деверче;
Коі те сретне и па коі те стигне,
Тіае него побратим да ванеш.
И Гьуро с маікьа послушало,
Та омеси тоі бела погача
И наточи тоі препек ракиіа,
И си справи нему добра коньа
Па уіахна нему добра коньа,
Та си поіде по равни друмове.
Нема нигде никого да сретне,
Ни да сретне, ни па да си стигне;
Кога оіде на краі Бело море,
На краі море у бела песока,
Дека лежи дете Голомеше,
Дека лежи у бела песока,
Дека лежи голо голишаво.
Проговори Тимишарин Гьуро:
„Бог помага млади побратиме.“
Одговара дете Голомеше,
„Дал Бог добро, незнани делиіо!“
Проговори Тимишарин Гіуро:
Фала тебе, млади побратиме,
Хаіде стани низ бела песока,
Тебе наідох, побратим че си ми,
Са се женим девер че ми бждеш.
Проговори дете Голомеше:
— Бог те било, незнана делию.
Ти ли с мене шега че си біієш,
Хаіде вжрви на каде си пошел;
Ако земем тоіа дребен камик,
Че те удрим у русата глава,
Че искарам твоі цжрни очи.
Проговори Тимишарин Гьуро:
— Фала тебе млади побратиме,
Іа сжс тебе шега си не біием,
Іало тебе за истина думам
Ако нечеш за вера да ванеш,
Че се кжлнем у дни у години
Ако нечеш за вера да ванеш,
Че се кжлнем у велики пости,
Што постиме до седжм недели,
Та постиме за ден за Великден -
И іу пости іави че се кжлнем
Тогаі са е за вера ванило,
Тогаі стана дете Голомеше,
Излезнал іе низ бела песока.
Соблекжл іе Тимишарин Гьуро,
Соблекжл іе гунька кубелиіа,
Та облече дете Голомеше.
Заведе го на свої дворове,
Одведе го у ладни одаи,
У одаи шарени ковчеди,
У ковчедзи тіиа златни дреи.
Па отвори Тимишарин Гьуро,
Па отвори шарени ковчези,
Па извади тиіа златни дреи,
Па говори Тимишарин Гьуро:
— Фала тебе, млади побратиме,
Избираі си дреи сироти тебе.
Избрало е дете Голомеше,
Избрало іе тиіа златни дреи,
Па облече тиіа златни дреи.
Та излезе на високи чардак,
[Па говори Тимишарин Гіуро]
„Редома са сабли накачени“.
Проговори Тимишарин Гіуро:
— Фала тебе, млади побратиме,
Избираі си сабльа спроти тебе
И он избра сабльа спроти него,

Длжга сабльа шеснаесет педи,
А у ширин до четири педи.
Забржичи си сабльа димискиіа.
Проговори Тимишарин Гьуро:
- Фала тебе, млади побратиме,
Іела на двор у равни дворове
Да изберещ лека боздугана.
Избрало е лека боздугана
Лек боздуган сто и шесдесе ока,
Па іа везе дете Голомеше,
Заметна си лека боздугана,
Па му дума Тимишарин Гьуро:
Фала тебе, млади побратиме,
'А д-идеме у ладни іахжре,
Да изберещ коньа спроти тебе.
Ка улезна дете Голомеше,
Ка улезна у ладни іахжре,
Па зареди редом по коньове,
Коіа коньа за опашка ване,
Сѐ коньове низ врата исфжрли;
Ред іе дошло до Гьурова коньа.
Кога вана коньа за опашка,
Коньа тегли надзат да повжрне;
А коньа са надзат не поврашта.
До колена у земи уштуца,
А коньа се надзат не поврашта,
Избрал си е Гьуровата коньа,
Оружа го и па оседла го.
Па си іахна Гьуровата коньа.
Итра била Гьуровата коньа
Да коньа іе уіахіа кьутлиіа,
Три пжти іе у боі улазило,
Три пжти се сже арапе било,
Та се коньа на чаркове вжрти.
Ка си іахна таіа добра коньа.
Ка го іахна дете Голомеше,
Па се збра'а китени сватове,
Па поідоа по равни друмове.
Ка си поіде дете Голомеше,
Ка си поіде с китени сватове,
Па си личи у китени свати,
Като кьосем у големо стадо.
Ка миная прес поле широко,
Настанаа у тесни клисури,
У клисури у гори зелени,
Излезнал е цжрна арапина,
Арапина страшна халетина
Устата му като мали врата,
Очите му два мали пенджери,
Нозете му Солунски диреци,
Ржцете му, като два диреци.
Пресретнал іе китени сватове,
Пресретнал ги на сватове дума:
- Фала вие, китени сватове,
Аіде віе сега си минете,
Сега не чем ништо да ви чиним.
Ка се віе отжд повжрнете,
Што земете дари от девоікьа,
Сѐ чем дари іазе да си земем
И че земем гиздава девоікьа.
Нико смеіа дума да продума,
Проговори дете Голомеше:
- Бог те било, цжрна арапино,
'Арапино, страшна халетино,
Секи си се от тебека бои,
А іазе се от тебе не боим,
Іа не чуем, ти това што думаш,
По еднжж іе маікьа ни раждала,
По еднжж че нам смжрт да си бжде
Кому вече Госпот че помогне.
Заминая китени сватове
Отидоа на комини двори,
Излезнала комшната маікьа
Сви сватове дари одарила,
На Марковте коньс костеново,
На Іанкула од злато кошульа,
На деверче ништо дар не даде.
Іа говори комината маікьа:
Фала тебе, премладо деверче,
Тебе нечем ништо дар да дадем,
Тебе дарим гиздава девоікьа,
Да іа чуваш от зло по пжтишта.
Ка поідо'а китени сватове,
Ка поідо'а по равни друмове,
Поведо'а гиздава девоікьа;
Ка миная прес поле широко,
Настанаа у тесни клисури,
У клисури у гори зелени,
Бог да біне цжрна арапина,
Товарил іе петнаесе мжски,
Товарил іе тоі тежко имане,
Па си седи под зелен чаджра.
Ка доідоа китени сватове,
Ка доідоа у тесна клисура,
Бог да бие цжрна арапина,
Уіахнал іе коньа зпрогона,
Па претече китени сватове,
Па ги запре у тесни клисури.
Проговори цжрна арапина:
— Чуете ли, китени сватове,
Даваіте си, дар што са ви дали,
Ако духнем — ветжр че ви носи,
Ако пльунем — пороі че ви носи.
Да ви іадем една лонма нема.
Даваіте си дар, што са ви дали,
Сите сега че си погинете
Сви сватове дари са си дали,
Марко даде коньс костеново,

Іанкул даде от злато кошульа,
Па бегаа китени сватове,
Се бегаа еди́н не остана̀;
Сал остана премладо деверче,
И при не́го гиздава девоікьа.
Про́говори цжрна арапина:
—Фала тебе, премладо деверче,
Даваі, каже, дар што са ти дали.
Проговори премладо деверче:
— Бог те било, цжрна арапину,
Іа́ не чуіем, ти това што думаш.
Мене не са ништо дар дарили,
Дарила ме гиздава девоікьа,
Да іа чу̀вам от зло по пжтишта,
Глава давам, девоікьа не давам.
Проговори цжрна арапина:
—Фала тебе, премладо деверче,
Даваі каже, гиздава девоікьа:
Да те духнем — ветжр че те носи,
Да си пльунем — вода че те носи,
Да те іадем — една локма̀ не́ма.
Проговори дете Голомеше:
—Бог те било, цжрна арапино,
По еднжж іе маікьа ни раждала.
Поеднжж че нам смжрт да си бжде,
Кому вече Госпот че помогне.
Іа не чуіем, ти това што думаш,
Іа ми стани на іуначко ме́сто,
Че да вжрльам ле́ка боздогана,
Да си ви́дим што іунаство имам.
Устраши́ се цжрна арапина,
Устраши се, бо́-ме уплаши́ се.
Скараа се до двама іунаци,
Кої по напре́д боздоган да вжрли.
Проговори цжрна арапина:
— Фала тебе, премладо деверче,
Іа че напред боздоган да вжрлим.
Каил стана дете Голомеше
Станало е премладо деверче,
Станало е на іуначко место.
Станало іе малко на беле́ги.
Ка нишани цжрна арапина,
Ка нишани́ дете́ да уда́ри,
Не нишаниі ко́ньу у гжрдіите.
Нел нишана ко́ньу ме́джу о́чи
Ка си вжрли с ле́ка боздога́на,
Сложи́ла се Гьу̀ровата коньа,
Сложи́ла се ни́чком на коле́на
И боздога́н над не́го прелете́.
Прогово́ри цжрна ара́пина:
- Фа́ла, те́бе, премла́до де́верче,
Еднжж фжрайх на камі́на паднах.
Аіде мо́ре ош еднжж да вжрлим.

Про́говори премла́до де́верче:
—Бог те би́ло, цжрна́ арапино,
Нас іе ма́ікьа по еднжж раждала,
По еднжж че нам смжрт да си бжде,
Кому́ ве́че Го́спот че помо́гне.
Па си стана́ цжрна ара́пина,
Па си стана́ на іуна́чко ме́сто,
Па нишани́ дете́ Голоме́ше.
Ка нишани́ с ле́ка боздога́на
Да удари цжрна ара́пина,
Не нишани́ ко́ньу меджу̀[1]) о́чи,
Нел нишани́ ко́ньу у гжрді́те.
Ка се сло́жи ара́пската ко́ньа,
Он да зго́ди цжрна ара́пина.
Ка си вжрлѝ премладо де́верче,
Ка се фжрли с ле́ка боздога́на,
Сложи́ла се ара́пската ко́ньа,
Сложи́ла се ни́чком на коле́на,
Тжркальа се по зеле́на трева,
И он сгоди́ цжрна арапина.
Удари го у ара́пска гла́ва,
Искара го низ ко́ньото седло́,
Па си тжргна́ премла́до де́верче,
Тжргна́ло си та́іа остра́ са́бльа,
Расточи́ло са́бльа на аглабове,
Па си махна́ сжс о́стрита са́бльа.
Дори́ о́стра са́бльа да опра́ви,
На ара́пин гла́ва да одре́же,
До де́сет іе буче[2]) изаспресе́кжл.
На ара́пин гла́ва одреза́ло.
По́губи си цжрна ара́пина,
Па о́древа ара́пската́ гла́ва,
Па іа тури́ ко́нска зоби́лница,
Па си оіде́ на зеле́н чаджра,
Та си забра́ петна́есе мжскі,
Товарени сас те́жко има́нье.
Па паідоа з гизда́ва дево́ікьа,
Та си іида по равни дру̀мове,
Та оідо́а на Гьу̀рови дво́ри.
Ка оідо́а на Гьу̀рови дво́ри,
А сва́тове ду̀ма са дума́ли:
Фа́ла ви́іе, кі́тени сва́тове,
До́ста пі́хме и до́ста пуча́хме,
Ха́де мо́ре ні́іе да пі́неме.
Да пие́ме на дете́ за ду̀ша,
Девоікьа іе ара́пин закара́л,
Погуби́л іе премла́до де́верче,
Та си не́ма де́верче да до́іде
Тамжн са си ду̀ма предумали,
И дете́ іе на по́рти чукна́ло,
До́ри оні́ по̀рти да отво̀ра,
Ритна́ по́рти премла́до де́верче,
Ритна́ по̀рти, та по̀рти искжрти,

[1]) При повтарянието: меджи. [2]) При повтарянието бу́ки.

Нáкара ги у сред у дворòве,
А малите при кљщните ошлй,
Па ўлезана у равни двòрове,
Увéде си гиздавá девòiкьа,
Па си сљбрá премлáдо дéверче,
Сљбрáл си iе кйтени сватове.
У трапедам свàтове седнáа,
Па си трљгнá премлáдо дéверче,
Трљгнáло iе лéка боздогáна,
Та си бйiе Мáрко дòбљр iунáк,
Нà го бйiе с лéка боздогáна,
Па го бйiе и на Мáрко дýма:
— Бог те било, Мáрко добљр iунáк,
Заштò йдеш та си кýма ловиш,
Кога не мòiш кýма да си бљдеш,
И не мòжеш девòiкьа да чýваш?
Па си ванá Iанкула воiвòда,
Та си бйiе Iанкула воiвода,
Па говòри премлáдо дèверче:
— Бог те било, Iанкула воiводо,
Заштò йдеш, та се дèвер ловиш,
Когá немòiш девòiкьа да чýваш?
Па си ванà млàди младожéнья,
Та си бйiе млàди младожéнья.
Па говòри премлàдо дéверче:
— Бог те било, млàди младожéнье,
Оти йдеш далéк за девòiкьа,
Когà немош девòiкьа да чýваш?
Па го бйiе с лéка боздогáна,
Па говòри гиздàва девòiкьа:
— Ýдри, брàче, ýдри та утèпаi,
Садé немоi кòсти да потрòшиш.
Па си пуштѝ млàди младожéнья,
Па си сљбрà кйтени свàтове,
Па си даде пет азнй имàнье,
Па ги даде, та свàдба правѝа,
А пет азни на девоiкьа дàде,
А пет азни детè си везéло
Па ги везé детé Големéше,
Па си оiдé на краi Бéло мòре,
На краi море у бела посèка.

Жоте Илиевъ 31 Декемврий 1887. Мил 179.

Отъ с. Ярлово (Самоковска Околия).

Записалъ К. А. Шапкаревъ.

—

Арватка девоiкьа и тршесе iунаци; Марко iа убива со превара.

(Испѣня отъ Достана Стоева, отъ сѫщето село.[1])

Сèди Мàрко, та с макьа вечèра
Су'а леба и вино цљрвено.
Он вечера, макьа невечера;
Макьа сина се у очи глéда.
Марко си пòтко говори:
„Бре вечераi, моiа стара мале!"
Она рекла: „Вечерам ми,
Вечерам ми, Марко, мили сине,
Тфòiа макьа милос' не вечера,
Де е макьа сина печувала,[2]
Де е макьа iунака родила!"
Марко си потк'о говори:
„Мучи, мучи,[3] моiа стара мале!
И ти ли си сина печувала?
И ти ли си iунака родила?
Iунак има, под мишка ме носи!"
Расплака се Марковата макьа.
Досети се Марко, вреден iунак,
Па на макьа потко говори:
„Мучи, мучи, моiа стара мале!
Не'де кажи Арватка девоiкьа,
И она ме под мишка носеше,
Ама сам iа мале, погубило;—
Нэ те бене триесе' дружина,
Собра ме се под Арвата града,
Там найдо'ме една бела чешма,
На чешмата, дљрво от борикьа,
На дљрвото, камик воденички.

[1] Достѝна Стоева, отъ село Ярлово, щерка на баба Митра Стоева, отъ сѫщото село, ми е испѣла 165 разни и прѣкрасни пѣсни така точно и редовно, като на книга да бѣхѫ писани, та да ги четѣше. Нейната чудесна поетическа паметь ме е толко удивила, щото мислѭ, че едва ли ще се намѣри втора въ това отношение. А пакъ европейскитѣ славянски филолози, които критикуватъ „Веда Словена" на С. Верковичъ, чудѭтъ се какъ единъ и сѫщъ пѣвецъ ще можелъ да запомни 4.000 стихове? — и обаче не само толко, ами може би въ всичкитѣ ѝ, испѣни мене пѣсни, да е испѣла повече отъ 15 хиляди стихове. Нека пакъ се чудѭтъ и удивляватъ, които не вѣрватъ, или нека провѣрѭтъ, ако желаѭтъ. Лицето, за което ми е думата, е живо.

[2] *Печувала* = нагледала, исхранила.

[3] *Мучи* = мълчи.

Чуди'ме се три'есе іунаци,
Чуди'ме се, мале, дзвери'ме се:
Кої ми тури джрво от борикьа?
Кої ми тури камик воденички?"
Провикна се козарче низ гора:
„Чудете се, триіесе дружина,
Чудете се и не чудете се! —
Штото ви е джрво от борикьа,
Това ми е Арваткьи вретено;
Штото ви е камик воденички,
Това ми е прешлен на вретено!"
А нам ни се вжрло не засфиде,
Та станя'ме три'есе іунака,
Та оідо'ме у Арвата града.
Почука'ме, на порти железни,
Почука'ме, мале, повика'ме:
„Тува ли си, Арватко девоікье?
Тува ли си море? Іа излезни!
Отфори ни тої железни порти, —
Зажени'ме Милоша іунака,
Зажени'ме та кье те водиме!"
Немало іа Арватка девоікьа,
Немало іа, мале, да излезе;
Излезнала по стара робиньа,
Излезнала, порти отфорила.
Проговори по стара робиньа:
„Іа елате, три'есе іунаци;
Тука нема Арватка девоікьа;
Отишла е на земьа запада,
Отишла е, земьа да обиде."[1])
Па влезнали триесе іунаци,
Наслазиле от добри-те конье,
Па поби'а тиіе буіни[2]) копье,
Навезали[3]) нiини добри конье;
Чекали са Арватка девоікьа.
Кога' било у нош, у полунош,
Загреала една іасна дзвезда,
Загреала од земьа запада,
Греом грее, на порти догрее.
Та не ми е таіа іасна дзвезда,
Нело ми е Арватка девоікьа,
Па влезнала у равни дворове.
Нарипали триесе іунаци.
Арватка им потио говори:
„Добре дошли, три'есе' іунаци."
„Добре нашла, Арватка девоікьо!
Зажени'ме Милоша іунака,
Зажени'ме, за тебе доідоме,
Доідо'ме, та че[4]) те водиме!"
А она се, море, зарадува, —
Искачи ги високьи чардаци,
Започели вино да си пиіа.
Тжргна сабьа Марко, вреден іунак,
Тжргна сабьа, там да іа погуби.
Арватка се, море, разльутила,[5])
Земала си троостру[6]) камджиа,
Та забрала триесе іунаци,
Накара ги у кале Арватцко,[7])
Накара ги, та ги затфорила,
Та лежали до ден, до Велигден.
Кога било на ден, на Велигден,
Излезнали Арваткьи девоікьи,
Излезнали, оро да играіа.
Нема іунак, оро да си води.
Пожали се Арватка девоікьа:
„Іа си имам триіесе іунаци,
Че изводим, оро да си вода!"
Извела ги Арватка девоікьа.
Немогли са оро да и вода
Па земала троостру камджиа,
Накарала ги у кале Арвацко,
Накарала ги, па гьи затфорила;
Па е ошла оро да си води.
Закукало пиле кукавица,
Закукало на джамина пенджера;
Мало кука, аль повече дума.
Си-те си ги на влакно[8]) изведе,
Сам остана Марко вреден іунак
И негова шарца, добра коньа,
Па си дошла Арватка девоікьа;
Што да види, море, што да чуе? —
Избегнали триесе іунаци,

---

[1]) *Да обиде* = да обиди, да обиколи и види. Сѫщата рѣчь „*обиждамъ*" употрѣбява се въ Македония съ това значение; а още значи и *опитвамъ*. Ела двата ние да се обидиме т. е. да се опитаме, да си опитаме силитѣ си, кой кого ще надмощи.

[2]) *Буйни конье* другадѣ е казано: *бойни кóнiе*. Послѣдното, по всѣкоя вѣроятность, е по-право, като произведено отъ *бой*. А пакъ другадѣ въ пѣснитѣ се срѣща: „кушка *буйляя*", т. е. буйна.

[3]) *Навезали* = завързали.

[4]) *Че* = ще. Въ Ярлово казватъ: *чем, чеш, че*, а въ г. Самоковъ: *кьем, кьеш, кье*.

[5]) *Разльутила* = разсърдила, както се казва и въ Охридъ.

[6]) *Трóостру* въ другъ единъ вариантъ казано е: „*стрдо-огонъ*". Коя отъ двѣтѣ е по-право, не могѫ да знаѭ точно, но чини ми се, казаното въ втория вариантъ защото явно се види, че то произхожда отъ: „три и остро" *трóостру камджiе*, камшикъ който има три остроти, т. е. три върхове.

[7]) У другъ вариантъ е: златцко халатцуки, т. е. чудовищно.

[8]) *Влакнó* = косъмъ.

Сал останал Марко вреден іунак
И негова шарца, добра коньа
Разльути се Арватка девоікьа,
Врана коньа на голина[1]) іавна.
Та одгони триесе іунаци.
Погледал е Марко, вреден іунак,
Какво си е брави[2], отфораіа,
Какво си е брави затфораіа.
Па се справи[3]) Марко, вреден іунак, —
Премьени се руо калугерско,
И загърна кожув калуѓерски
И си турил кала калимавка
И сиземà Марко патерица,
Патерица, Марко, позлатена:
Па се качи на добрата коньа,
Па си оідè по рàвни друмове,
Та е стигнàл Арватка девоікьа
Арвàтка му пòтио говори.
„Аіде, аіде, църно калуѓерче;
Аіде, аіде, да си бъраниме.“
А он рèкол: Тàком Бога,
Таком Бога, гьиздава девоікьо!
Іа неможем с тѐбе да се бърѝм,
Мòіа коньа, коньа аджамиа,
Твоіа коньа, коньа акаллиа.“
Проговори Марко вреден іунак:
„Таком Бога, гьиздава девоікьо!
Нѐшто ти се чижма подмакнàла,
Подмакняла на нòга десница,
Наведи се, чижма да потъргнеш.
Измами се Арватка девоікьа,
Наведè се чижма да нятъргне.
Он извади лека боздогана,
Та я удри тàнкьи половини,
Дѐка у[4]) се джубѐ раздваіаше,
Од еднòго, двамина станàла.
Па си земà она добра коньа,
Та одгони триесе іунака.
Ка видò'а Маркоти іунака,
Они пищà като льути змии
Марко си им потио говори:
„Не боите се, триесе іунаци!
Сегà нèма Арватка девоікьа!
Погуби си Арватка девоікьа.
Па си ошли дòма, на дворове.

Отъ с. Джабени (Костурско), Македония.

Доставилъ К. А. Шапкаровъ.

1.

Іанкула войвода пограбва беда Магда Арбанашка за стари Новака.[5])

Се собрàле, се набрале[6])
Сви кральòви и банòви,[7])
Да ми іадè,[8]) да ми пѝе
Мушафѐре да ми прàве
Му[9]) говòри стари-Нòвак:
„Аі кральови и банови!
Дòлана зѐмьа, Арбанашка,
Ўтре ѝма гòлем сеір,
Девòікьи-те бро ѝгре,
Момчината[10]) кàмен фърге,

[1]) *На голѝна* = на голо, т. е. безъ сѣдло.
[2]) *Брава, брави* = катанци, пратни куфари, по цинцарски: *брави*
[3]) *Се справѝ* = се приготви
[4]) *У* или *іу* = дат. пад. 3 лично мѣстоим. ж. р. ед. ч. ѝ
[5]) И на тази пѣсень до сега не съмъ срѣщалъ вариантъ другъ въ до сега издаденитѣ сборници или период. списания. Записвачътъ ѝ, Търпко Поповъ, отъ сѫщото село е единъ отъ най-родолюбивитѣ учители и ревнитель на народ. умотворения. Неговитѣ страдания не сѫ малко, нъ не имъ тукъ мѣстотото да се опишѫтъ.
[6]) Удареннето въ Костурския говоръ е твърдо неподвижно; то обича всѣкога прѣдпослѣдната срѣчка на рѣчьта, както ще се види и отъ наложената тукъ пѣсень.
[7]) *Кральòви, банови;* въ Костурско, както и въ Дебърско прѣдпослѣдната сѫгласн. в въ окончанието не се изоставя, както по другитѣ западно македонски мѣста.
[8]) *Іадè, пѝе* = вм. *ядѫтъ, пиѭтъ.* Въ Костурския говоръ 3 лиц. мн. ч. наст. вр. у глаголитѣ окончава на е вм. *ятъ, ѫтъ* или *ѭтъ*, т. е. съ измѣнение прѣдпослѣдната гласна на е и безъ крайната съгласна *т*. Това послѣдното става и въ Ярловския говоръ, въ Самоковско, както видѣхме по-горѣ.
[9]) *Му* вм. *им*. 3-то личното мѣстоимение въ Костур. говоръ нѣма множеств. число, както ще се насетне ще срѣщнемъ въ Костурскитѣ пѣсни. Сѫщето се срѣща обаче и въ други говори.
[10]) *Момчина.* Въ нѣкоитѣ западно Македонски говори имената отъ ср. р., съ окончание *е*, прѣимуществено умалителнитѣ и они, съ окончание *че, не, ч,* имѫтъ не на *ня*, както у другитѣ български говори, и не на *та*, както *пиле, пилина*, а не *пилета: іагне, іагнина, момчѐ, момчина; момиче, моминчина; девойче, девойчина;* (Въ Прилѣпъ *момчинья, девойчинья* и пр.) *пиле, пилина; море, мòрина* и пр.

Стáри старци сеир чине,
Бéла Мáгда нáпрет тæрга,
Напрет тæрга со три танци,
Со три танци оробѣрци.[1]
Кói ie силен, кói ie вреден,[2]
„Да и донéси бела Магда,
Кье м арнзам Румелиiа,
Румелиiа и Влахиiа!"
Iанкýлчето му говори:
„Бóг те ýбил, стари вуико![3])
Шчé á тáкефаш дедовниiа?"
Сé нафади стари Новак,
И од ново ми извиiка:
Кói ie кáджр, кói ie вреден,
„Да и донеси бела Магда,
Кье м арнзам Румелиiа,
Румелиiа и Влахиiа!"
Се нафади[4]) Iанкулчето,
Сурва[5]) дóлу, вéмен авур,[6])
Дá подсéдла бæрза кóнья,
Му говори стари Новак:
„Аку Iáнкул сáм ми ódи,
Речéте му да не зéва,[7]
Да не зева сфóita кóнья,
Оти му iест аджамиiа;
Нека зева мóita конья,
Оти ми iест[8]) унерлиiа!"
Iанкул нiкоi[9]) не поичýка,[10]
Си iа вьáвна сфоita конья,
Си iа вьавна и отиде
Арбанашка пýста земьа;
И му рéче: „Бог помáгал,
Долновéмци, Арбанашци!"
„Добре дóiде, дóбæр iýнак,
Дóбæр iунак, горнéземец,
Слéзи, iунак, от конья-та,
Да ми фæрлиш мáлце камен,
Кoi шчо фæрге наши момци!"
Сýрва Iанкул от конье-та,
Ýдри маждрак во земьата,
Вæрзи конья за маждрáка.
Му дáдое[11]) тéжок камен,
Тежок камен, шчо теглéше,
Шчо теглеше триста оки.
Сфи момчиня го фæрлие
Го фæрлие до краi грáда,
Тоi го фæрли во сред[12] града,
Та расипа[13]) до три маáли
Ми скочие сфите стáрци
Сфите старци и старици
Си оiдое сфи по дóма,
„Да си пýле тешки кæшчи."[14]
Вьавна Iанкул бæрза конья,
И му рече: „Бéгаi, коiну,
„Бéгаi, коiну, да бегаме!"
Конья нéму одговори:
„Брé Iанкуле, млáд Iанкуле!
Не сме дóшле да бегаме,
Тув[15]) сме дошли[16]) iунер да сторимe!"
Iанкул коiну одговорил:
„Пули,[17]) коiну, шчо сторi'ме,
Шчо стори ме, — душегýбie!"[18])
Iунак Iанкул iа заигра,

[1]) *Оробѣрец* — който умѣе да бере хорото, който добрѣ играе. Въ Охридъ *оробир*, който обича да играе, слѣд. и добрѣ играе.

[2]) *Вреден* = достоенъ, кадъренъ. Съ това значение тая рѣчь e въ употрѣбление на всѣкадѣ въ Македония; а значението й *врѣдний-ленъ* никакъ у насъ не e познато.

[3]) *Вуико* = майчинъ братъ, *уйко*; последнята форма, която e въ употрѣбление у другитѣ български говори, въ Македония никакъ не се случва, а всѣкога първата: *вуико*.

[4]) *Се нафади* = хвана го iадъ, се разсърди.

[5]) *Сурва* = слезе, отъ *урвамъ*, *сбирамъ*.

[6]) *Авур* = яхъръ.

[7]) *Да не зева* = Да не зима.

[8]) *Iест* — ie.

[9]) *Никой* вин. пад. им. *никой*.

[10]) *Не поичука* = не послуша, не ще да знае какво му говорятъ.

[11]) *Дадое* = дадоха.

[12]) *Сред* = срѣди.

[13]) *Расипа* — развали, събори.

[14]) Въ западна Макед. само въ Костурско казватъ: *кæшчи*, и всѣкадѣ другадѣ *куки*.

[15]) *Тув* — туку не [illegible]

[16]) *Дошле* и *дошли*; последнята форма рѣдко се случва въ Македония, и то къмъ източната страна, отъ Кукушъ на тамъ, а въ западната всѣкога се употрѣбява първата форма съ оконч. е.

[17]) *Пули* — гледай, виждь. Съ това значение глаг. *пулимъ* се употрѣбява въ Костурско, Леринско и Воденско; а другадѣ по Македония сжщиятъ глаголъ значи: имамъ очитѣ си отворени, безразлично да ли гледамъ или не, т. е. еднакво съ грѣцкото: χατάζω я не и съ рѣдко.

[18]) Рѣчьта *душегубие* употрѣбява се и въ Охридъ.

Іа яингра бжрза коньа,
Та іа фати бела Магда
И а фжрли зат коньата.
Сфе момчиня се фтурйе,
Потжрчйе, се вжрнйе:
Русо Петре не се вжрти,
Тукъ тжрчи и се жачи.
А Іанкула му говори:
„Аі ти, іунак, добжр іунак!
Сви, шчо тжркос, се вжрнас:
Аі и ти, бре, ни се вжрни,
„Да и погубиш сфоіта млада!“
Бела Магда му говори:
„Не го гьйбаи,[1] занаадйа;
Това іест моето армасниче.[2]“
Му говори млад Іанкула:
„Аі ти, іунак, добжр іунак!
Вжрни се, оти кье погубиш,
Кье погубиш тфоіа младос.“
Бела Магда му говори,
Му говори на Іанкула:
„Кої шчо си сме, бре, сакаме,
Така си се погодиме.“
Млад Іанкула іе говори:
„Мори Магдо, бела Магдо!
Іаз за мене не те носа;
Тук те поса за вуіна ми.“
Тйіа фати, да ми плачи.
Крильови-те си рекоа:
„Де ми греди[3]) малко мжгла,[4]
Малко мжгла,[4] летна роса.“
Се опули стары Новак,
И му рече на крильови:
„Тап не іест сйна мжгла,
Нито маіска летна роса,
Туку ми іест млад Іанкула.“
Еиче[5]) реч та не доречe,
Доіде Іанкул и донесе.
И донесе бела Магда:
„Нати, вуіко, бела Магда!“
„Аі ти, внуче, бре Іанкулче!
Нека ти іест арнлайна
И од Бога и од мене.“
„Бог те убил, моі вуіко!
Іаз не сакам бела Магда,
Туку сакам да ми дадиш,
Да ми дадиш шчо ми такса!“

Записалъ учит. Т. Поповъ. Мелкия отъ 100 годишний старецъ Станишъ, отъ с. Джамбени.

Отъ Градоборъ (Солунско).

Доставилъ К. А. Шапкаревъ.

Крали-Марко иска съ измама да убие дете Дикатенче, нъ не сполучва[6].

Записалъ Солунс. уч. А. Вирянъ.

Крали-Марко ка' си вечерал,
С' една жена давезда си прика-
жувал[7].
„Давездо, давездо, вечерино!
„Даль има по іунак од мене?“
И давездата му зборувала:

[1]) *Гьйбаи* = закачамъ нѣкого.

[2] *Армасниче* = годениче. Въ Кукушко и Костурско годежа наричатъ: „*армас*“ отъ грецкого ἀρραβών, а въ Охридъ *сарок* и годеникътъ *сарисникъ*; другадѣ пакъ *изменежъ* и *нижменикъ*.

[3] *Греди* старобългарско = съвжда. Тая рѣчь се употрѣбява въ Костурско, Лерииско и Рѣсенско.

[4] Европейцитѣ славянисти още искатъ се съмнѣватъ въ съществуването на *ринезми* у нѣкои македонското наречие а особито у Костурското. Зиач. и задач. на нашата етнография отъ Д-ръ И. Шишманова, стр. 26), а ние нѣмаме нужда отъ друго потвърждение при живото потвърждение на рѣченото население (в. и с. кн. XIX и XX, стр. 257—258). Който има нужда отъ други по-вѣрни доказателства, нека стори единъ трудъ да отиде лично въ Костурско, особито у село Джамбени, каждѣто отъ самото име на селото ще се увѣри въ неоспоримостьта на казаното ни сега и другошъ. Отъ думата *джба*, която тамо се изговаря *джмба*, излезало е името на селото, Джамбени. Тамъ ще чуе още: *джмби*, *сржнди*, *гржнди*, *гржмбица*, *пжти*, *ржнка*, *мжнки*, *мжнгла*, и много още други.

Іесме. Никждѣ другадѣ въ Македония тази форма не се случва. Въ цѣлата почти западна Македония казватъ *ние*, а въ Кукушъ *оние*, или *йоще*, само въ Костурско чуе се *іесме*.

[6]) Срав. Милад. п. No. 221. Тази пѣсень тукъ прилича да е повече като приказка или расказъ отъ колкото пѣсень. Нъ азъ я описахъ колкото за да се види говори на селото отъ каждѣто е чърпана.

[7]) *Прикажувал* = разговарялъ се.

„Има, Крали-Марко, има;
Има на „Дикатенска земьа
„Дете „Дикатенче на седжм години,
И седжм кита от теб по-іунак."
Си прижальал Крали-Марко,
Си наседлал коньот и кинисал
„Да шета, да іа найде „Дикатенска земьа.
Ка іе найдел „Дикатенската земьа,
Тамо, близу, имало едно село,
И утишел при селото,
И видел на един двор, шчо играет деца,
И го чекат на дете „Дикатенче,
За да ходат на школьото
Крали-Марко им іе рекал
„„Даль го знаіте на дете „Дикатенче?
„Даль го знаете каде си седе?"
Тие му рекле: „„Дете „Дикатенче
„Си седе на горната страна на лелата,
Неговите порти са от алтан позлатени.
Неговите калджарни сж от злато позлатени."
Крали-Марко отишел на портата;
Три-пжти викнал, три пжти тропнал,
Не оториле; си префжрлал преку дидат,
Видел, алакете му рутюк¹) му горат:
Дете „Дикатенче распашано спие,
Майка му при него седе и мухите му браие.
Крали-Марко рекал: „добжр-вечер,
„„Добжр-вечер, Дикатенчино маіко!
Со него имам многу мерак да шетам."
Маіка му му рекла: „Каде е вреден.
„Каде е вреден дете „Дикатенче,
Конь да вьяха, остря сабья да држжe?"
Станало дете „Дикатенче
И рекло: „Мале, наседли ми коньот;
„И іаз имам мерак да шетам,
„Да шетам со стрико Крали-Марко."
Маіка му му наседлила коньот,
И му дадела²) острата сабьа,
Кьинисало да шетат со Крали Марко
Ка отишле до сред пжтот
Крали-Марко му е рекал:
„„Даль ти се пие, дете „Дикатенче, вода?"
Дете „Дикатенче му рекло,
„Ми се пие, стрико Марко.
Крали-Марко му е рекал:
„Іа, кад има вода, наведце³) да пиш."
Ка се наведе и дете „Дикатенче,
Махнал Крали-Марко со сабьата,
От дете „Дикатенче коньот удрил на колена.
Крали-Марко неможел да ўдре.
Ка станал дете „Дикатенче,
Му рекал на Крали Марко.
„Така не се маха, стрико-Марко!
Ка махнал дете „Дикатенче,
Седжм стжжена го закопал во зёмьата.

Отъ с. Банско, (Разложско), Македония.

Записалъ *Геор. Разлоговъ*, ученикъ отъ мѣстното училище

—

Убийството на Момчилъ юнакъ.

Ох Мумчиле, Мумчиле іуначе!
Избулёло се Мумчиловица млада,
Та на Мумчила гувореше:
Ох Мумчиле Мумчиле іуначе!
Іа йди си у гора зелена,
Да ми ловиш долни⁴) сърна⁵).
А той си й ...ай одговори:
— Ойле и ти млада Момчиловице!
Іа иди си долу у ахарете⁶),
Та іизбери Шарца кубилица!
Тá е флезала млада Мумчиловица
Та е флезала долу у ахарету.

¹) *Рутюк*=облекло. Така наговарятъ тази рѣчь въ Кукушко и Солунско, а по западна Македония — *рутюк*.
²) *Дадела*=дала
³) *Наведце*=наведи се. Выобще говорятъ на тази мѣстность е Кукушко
⁴) ..., дѣто се срѣща въ тази пѣсень, стои вм. ѣ и се изговаря звездно, слято.
⁵) Дивечь. ⁶) Конюшна, или ахърето.

Избрала е Шарца кубилица,
Избрала ia й ia vружáла,
Та а[1]) iаанá[2]) Мумчил добър iунак,
Та утиде у гора зелéна,
Да улóви пиле диветнна.
Куга бéаше Мумчил добър iунак,
Куга беаше у поле широку,
Удгувóри Шарца кубилица:
— Oi Мумчиле, Мумчиле iуначе!
Обърни каю поле широку!
Да си видиш какви льуде идаа[3]),
Та фдигаа тáа тéвна[4]) маглá,
Тая тевна магла, магла и праuне[5])
Баiрáци им кату чéста гора,
А маждраци кату тéвен облак.
Мумчиле, тебе кье путиваа[6]).
А тói си и вéали утгувóри:
— Oiле и ти Шарца добра коньу!
Бърже, бърза думá да си идем!
Отгувóри Шарца добра коньа:
— Oiле и ти, Мумчиле iунáче.
Бóг да бiie твоié първу льубо,
Кьé[7]) ми iе крильата путетригву,
Та не мóга с тебе да си фръкна!
А тоi си й вéали удгувóри:
— Чини гаiрéт, Шарца кубилице,
Чини гаiрéт ду думá да идеш!
А тий му веали удгувори:
— Oi Мумчиле, Мумчиле iуначе!
Бог да бiie твоiе първу льубо
Кье ми iе нóзеате укувалу!
Та стигнáа ду ниiните[8]) пóрти.
Удгувори Мумчил добър iунак.
— Oiле и ти сéстру Еврусиiу!
Iа излéази ми бърже vтвóри,

Слушана отъ Пелагия Х. Поповъ.

Бърже слеази, сéстру Еврусиiу,
Кье исно кье млáду пугубáа,
И кье тéбе млáду зальубаа!
Утгувóри сестра Еврусиiа:
— Oiле и ти Мумчиле iунáче!
Бог да бiie твоé първу льубо,
Кье кье ми iе рýси коси
За даит закувáлу!
И пулите за църната земьá!
Кльýчуве iе у бунáр фърлиiа!
А тоi си й веали утгувори:
— Чини гаiрет, сестру Еврусиiу,
Та слéази ми мари утвóри!
Ага тий пóрти утвóреше,
Нéгуви душмáне нападнаа,
Та му утсéакуа главата,
Та узéа Мумчилица млада,
Та флéазуа у Мумчилуви двор i,
Та седнáа на Мумчилуви стáи,
Ка седнаа и стаи испрупáдна.
Узéа чеáша и чеаша испуснáа,
Защó бéаше чеаша фнóгу тéшка,
Фнóгу тешка стó и двáесе ока.
Тогái вéлат нéгуви душмане:
— Oiле виiе, бре млáда дружина!
Тьа погýби тóа добър iунáк,
Та нáс ле не кьé да пугýби
Та пупитáа Мумчилица:
— Да ли иска слýжба да м і слýжи,
Еля иска за свéаш да ми свéати.
Избрáла е Мумчилица,
Избрáла е светéнету,
Та я запалила с катрáн,
Та ни светила три дни и три нощи,
А тия[9]) яли и пили.

Отъ Котелъ.

Записалъ Г. Кировъ.

1. **Величко**[10]).

Чи стана стана[11]) Виличку[12]),
А чи при Бонча[13]) утиде[14]);
А чи на Бонча думаши:
— Бати ле бате, Бончу льо,

[1]) а ви. ж. ви. о. ед. ч. ж. р. м. бет. ня. [2]) Яхна. [3]) Идать. [4]) Тъмна. [5]) Прахове. [6]) Погубять. [7]) Кiе = чо = що. [8]) Нихнитѣ = тѣхнитѣ. [9]) Тия = тѣ.

[10]) Въ 1867 год. Х. Димитровата чета се расхождаше изъ Котленскитѣ балкани. „Дъбравата" е гора, на растояние повече отъ $1^1/_2$ часъ и захваща отъ с. Градецъ до с. Мокрянъ. Величко бѣше младъ и хубавеликъ момъкъ, който що бѣше се завиждалъ въ търговията си. Единъ на майка и баща, почиташе се отъ съгражданитѣ си твърдѣ много. Убийцитѣ му мислѣли, че той билъ турчинъ, като е тананикалъ маането облеченъ въ турски дрѣхи. На погрѣбението му въ Котелъ сж присжтствували нѣколко души отъ четата, които открито искаили съболезнованията си на майката на покойния и съжалявали твърдѣ много прѣдъ населението за погрѣшката. Майката на покойния е още жива въ Казанлъшкия женски манастирь, да се моли за спасението на душата на единичкия си синъ Величко.

Іа ми даі, бате, іа ми даі
Товито кончи хранину,
Кончиту с синьуту сидло[1],
Машинянити[2]) дисаги
С пиринчанити куфари.
На панаирьт шж[3]) идж,
Бончу льо, шж ти дунисж
Цигаре и табакера,
На булката ти маргарит.
Чи стана Бончу, Бончу льо,
Та си кончиту изведи,
Чи гу уседла убузда,
И гу хубаву накичи,
На Виличка гу пруводи,
Да иди на панаирьт
На Карнубашки панаирь.
Виличку дума майци[4] си:
Майну ле стара, майну ле,
Іа ми даі мамо дрехити,
Дрехити османліискити,
И ми даі пушка бульпя
И ми даі чисте пищови
На панаирьт шж ида.
Виличку мама думаши:
Виличко миличак, мамин,
Ни ходи тжзи година,
Тжзи гудина і размирна.
Тъва[5]) и лето хаідушку,
Шж та[6]) Виличку убижт,
Нека та мама прижалеи,
Чи ти си един на мама
За мумче и за мумичи
Виличку дума маіци си:
Шж подж[7], мамо, шж подж,
Разбрал сжм, мамо, разбрал сжм.
Чи жильязуту и сефтину,
Шж ида да гу прикупиж.
Чи стана стана Виличку,
Чи си дрехити сжблечи,
Турски си дрехи ублечи.
Алъпана феса накриви
С синья са кюрдия припжрза,
Нарами пушка бульпія,
Припася чисте пищови,
Чи си кончиту вжседнж,
На панаирьт да иди.
Виличку мама думаши:
— Кой ти е мама другарьт?
Виличку дума маіци си:
Майну ле, стара майну ле.

[11]) Буквата *а* въ двата слога има нееднаквъ гласъ. Въ първия *слог* чува се както е въ фр. езикъ съ острото ударение, а слогътъ *на* гласътъ *а* е какъвто между *а* и *ж* т. е. като да е съ тежко ударение. Ударението на думата е на послѣдния слогъ.

[12]) Изобщо гласътъ *о* въ Котленско нарѣчие, когато се намира подирь гърленитѣ *г, к, х* или прѣдъ устненитѣ се измѣнява на *у* твърдо. Членътъ *му* срѣденъ родъ тъй сѫщо е съ *у* остро. За буквата *о* може да утвърдимъ, че въ тукашното нарѣчие несѫществува, а винаги, и то по строго опрѣдѣлени фонетически правила, се измѣнява ту на *у* твърдо, остро или протяжно. Изкия или сжщинския ѝ гласъ може да се забѣлѣжи въ едносложнитѣ думи, когато се намѣрва между съгласнитѣ, каквито и да бѫдѫтъ тѣ. На пр. *стола, дворъ, конь, долъ* и пр. Гласътъ *о* се промѣнява на *у*, щомъ приведенитѣ думи се обърнжтъ въ множествено число; тъй, *дварове, стулове, куне* и пр. въ мн. ч. Още гласътъ *о* се чува въ имена отъ ср. р. които сѫ двусложни и когато се намира въ послѣдния слогъ на думата и ако е въ първия слогъ и въ началото гласътъ е *у* твърдо, на пр. *село, млеко, стаб, усб* и пр., на втория случай вмѣсто *уко* вмѣсто *око* и пр.

[13]) Буквата *а* слѣдъ мекитѣ съгласни *ж, ч, ш* има гласъ между *а* и *ж* т. е. толкова меко, като да е половината отъ гласътъ на *ж*, тъй както мякото *і* отъ *и*.

[14]) Всички глаголи отъ което спрѣжение и да сж, въ настояще врѣме и въ миналитѣ времена, вмѣсто да удържатъ гласътъ *е* въ съотвѣтствующитѣ лица и числа, замѣняватъ го съ *и* чисто, на пр. *думами* вмѣсто *думаме*, *хлопахми* вм. *хлопахме*, *играхми* вмѣсто *играхме* и пр.

[1]) Въ двусложнитѣ имена тамъ, дѣто буквата *е* е арвата въ корень ь, споредъ тукашното нарѣчие, та е положително замѣнена съ *и*; тъй на пр. *чело, сидло, дрибно, минко, пиро, мисо, сило* и мн. др. Това измѣнение, като да има влияние върху думата щото ударението ѝ да бѫде на послѣдния слогъ и слѣдователно да спази ясния гласъ на *о*.

[2]) Безъ исключение членътъ въ мн. ч. *тѣ* е *ти*, като *дисагити, кравити, конити* и пр.

[3]) Бѫдѫще време на глаголитѣ се образува винаги съ *шж* вм. *ще* или *щж*.

[4]) Дателниятъ падежъ отъ старобългарския езикъ е спасенъ само въ нар. умотворения, а не и въ говоримия езикъ.

[5]) Показателнитѣ мѣстоимѣния, *туй, тови*, които да означаватъ родоветѣ на имената въ котленското говоримо нарѣчие, не сѫществуватъ. Винаги си служжтъ съ показ. мѣстоимѣние отъ м. р. *тозъ*; на пр. казватъ *тозъ пиро, тозъ коно* и пр. и пр.

[6]) Мѣстоименията *ме, те, се* се изговарятъ чисто на *ма, та, са*; на пр. *бием ма, мием са, хранимъ ма* и пр.

[7]) *Подж* е бѫдѫще вр. отъ глаголътъ *идж*. Тази форма се явява и въ повелително наклонение 1 но лице мн. число на пр. *хайде да поджмъ* вм. да идемъ.

Другарьит ми и пушката
Пушката и пищовити.
На бои са, мамо, на бои са,
Мене ми нищу ни става,
Шѫ ида и шѫ си дода.
Ачи Виличку замина,
На пазарьит утиди.
Худи Виличку и дуде,
Кату са казакь преоблечи,
Чи дуде ду Джбрявата.
Из Джбрявата вжрвеши
И си високу пеевши:
Цоне ле Тиновичина,
Тиншва Цове Визирьит,
Визирьит Тино ризильит.
Защто си, Цоне, пубегна
Ут Бонча Цоне поп Вичув
Ф неделья на моньишити.
Кжтъ тже песинь дувжрши,
Турнку си мало захвана,
Като нейнии вжрвеши,
Тжнка сж пушка испусна,
Чи гу ф чилоту удари,
Ф чилоть между веждити.
Той си ут коньит прифжрли.
Ачи високу извика:
Отидух сиракъ-сиромах,
Клета му душа проклета
Коту мама си ни слуша!
Казжк и за куцои кажжк,
За мойта мама и поискжк:
Тъй ни пусна да ма пражылом,
Чи аз сжм едан на мама,
За мумче и за хумичи.
Коту гу уби кату чу.
Чи дума Виличку бжлгарчин,
Тиі са сами стриснаха,
Едни си други думаха:
Шу стурихми направихми,
Ний Бжлгарин по убихми!

2. Обискъ въ кѫщата на Х. Димитра*).

Чи стана субашията,
У Марикини утиди,
Чи на Марийка думаше:
Марике, бела бжлгарко,
Нещо шж да та попитам,
Правичьу да ми убадиш.
Къде і, Марике, бакьу ти,
Бакьу ти Хаджи Димитар,
Къде бакьу ти утиди?
Марийка дума субашия:
Гъеду ли субашия ле
Бакьу гу нема тукана.
Той си на долу утиди,
На долу, долу ф цулеть
Сиви гувада да бире,
Сѣ отбур крави йълуви
И бели лоши биволи.
Досега и бакьу тукан
И утри і бакьу ду плади.
Субашията і думаше:
Марике, бела бжлгарко
Кату си доди бакьу ти,
Да додиш да ми убадиш
Малку питиш химиснь да сториш
Гульни питиш бакини да зажмиш
Ут жени и ут попата
Чи си субашия утиди.
Марийка і гори вжлезла,
И при бакж си утиди,
Чи на бакж си думаши:
Бати ле, Хаджи Димитре,
Тжрси та субашията
Рече ми субашията:
Марике, бела бжлгарко.
Кату си доди бакьу ти,
Да додиш да ми убадиш.
Малку питиш химиснь да сториш.
Гульни питиш бакини да зажмиш,
Ут жени и ут папити.
Марикин бакьу думаши:
-- Марике мила бакьува,
Ia даі ми мори, Марийке,
Ia даі ми пушка буйлия,
И устрѣ сабья френгия.
И ми даі пиете пищови
Хубаву да си накича,
Чи шж утерсити да мина.
Чи стана Хаджи Димитар,
Облечи дрехи іунашки,
На ниж пушка буйлия,
Запася сабья френгия,
Чиете пищови сребжрни,
Чи са хубаву накичи,
Ачи пжк Влашку утиди.

*) Не можахме да узнаемъ въ кое време е станалъ този обискъ. Предполага се, че той е билъ още въ началото, когато Х. Димитръ се е рѣшилъ постоянно да се занимава съ хайдутлукъ [illegible] въ гр. Сливенъ той и не [illegible] мѣрки на тайкото му укриване.

II.

1. Тълкувания на природни явления, разни народни вѣрвания и прокобявания.

Отъ гр. Прилѣпъ.

Записалъ *Марко К. Цѣпенковъ*

1) Колко луге што имало на зѐмньава, толку и *дзвезди* имало на нѐбеси — на секоі чоек и дзвезди. Кога ке умрел чоек, ке паднала и звездата му.

2) *Сонцето* пейдело два пати во дваѐсет и четири саати, како лу̀гето; ами еднаш о̀двечер на̀вечер, кога си одело дома, како аргатите од нива. Вечѐрата негоа била: по еден котел млеко надро̀бено со леп.

3) ***Како пукнала пченицата от просото.*** Во пролет го однесле про̀сото да го сеат. И помѝнало по крај една зелена и бавеги голема пченица. „Еі ди просо еі,“ му рекла пченицата, „мене ке ме жниіат, ти сега ке се сеиш.“ Просото ништо не му прогоо̀рило. Го посеале и бжрго бжрго порасnало и узреало. Го ожнале и го тоариле на кола, за да го вжршат. Го поминаа прет пченицата и просото му рекло: „еі ди пченицо, еі ди пченицо еі, како те оставив, кога поминав, за да ме сеат, така те надов, кога ке ме вжршат.“ Кога чула и видела пченицата от одошто мака іе паднала, от каі што беше тжркелеста, пукнала прао постреде. И за тоа лугето велат на некого невреден: за тоа пукнала пченицата от просото, од вакви луге невредни.

4) ***Кога штрагорит[1] штрачката[2]*** пред некоја кукьа бжрго бжрго, ведно ке іа чует домакинката, ке іа пречекат и ке іе речит: „штрагори, штрагори, за да ни донесиш добри абери от тугина и од роднина.“ От тоі ден жената ке опчекуат, за да іе доідат некои абери, или некоі гостин. Ако се погоди за да іе доідит тугинец или некоі гостин, едно ке го видит и ке го пречекат со радос вака: „у у! добре ми доіде, добре ми доіде, повелете[3], оти ве знаеф оти ке ми доідете вие, оти штрачката уште од ноќь ке се раскинуваше од штрагорење; таіа знаеше оти вие ке доідите, да еве вистина не донесе Господ.“ А пак ако се погодит, за да іе не доідит тугинец, или гостин, или да іе се погодит нешто лошо да іи се сторит, ке фатит да велит вака: „знаеше пуста штрачка, што штрагореше уште од ноќь, за овие пусти лоши абери, оти ке ми доіда.“

5) *Гаврано кога грачит* во зимно време приквечер жалоіто, не било на арно: или зима ке пекобит,[4] или некоі чоек ке умрит, или ке пцоису̀ат жилой и друго имање.

6) *Буот*[5] *кога да буат* во зимно време, ке донесел по лоша зима. Ако буат на некоја кукьа на оджако, таіа кукьа ке се запустела.

7) *За утките*[6] *да утат на некоја кукьа.* Утките чуньи утат и живеат по пустите куки и туку да застани на некоја кукьа, каі што живеат

[1]) Граче. [2]) Свраки. [3]) Заповедайте. [4]) Прокоби. [5]) Бухътъ, Бухълътъ. [6]) Кукумявка

луге, за да си понеет, едно ке ја чујат и ке спискаат старите: „олех! утката ни утит на кукьата, ах дабп неутнала даби, ке ни дојдит некоја лошотина!“ За поздрава запустуачка на кукьата ет, ако дојдит утката до три пати на некоја кукья.

8) *Кокошка, кога да запеит како петел*, не ет за арно на таја кукья: или ке осиромашит, или некој ке умрит от таја кукья. За да се одбранат тиа работи, лекот бил да се продаит кокошката, или на манастир да се даит поклон.

9) *Кокошката* ако снесет јајце по-мало от како што си носит, не било на арно, чунки белек било тоа јајце; за неарлија било во таа кукья.

10) *Кокошката* кога да се непжрпела во куки и да се истресп пердуат[1]), за берикет било.

11) *Кокошката* кога идит дома од надвор и да влечит нешто на ногата како сламка и друго, тоа преткажуало оти ке дојдел некој гостин.

12) От *кокошка* кога кој ке јадит, ништо скришно неможел за да скрпет.

13) Кога да заколиш *кокошка* и за да умри по-бържо, за да не ритат многу, закачат ножо в земи.

14) *Мачката*[2]), ако се влечка по гало нис кукья, небило на арно; ке запанела таја кукьа; ама ако се влечка од огниште кај врата, или ако от кај врата кај огниште, ке добиеле.

15) *Пес* кога да вие во некоја кукья, како волк, ке било за да умрит чоек во таја кукья или во комшиите. Со пжрво кој ке го чуе за да вие, требало да речит: „ви де ви, да би глаата си ја навил, да би“.

16) *Пес* ако се измоча[3]) на праго од вратата кукьна, за голема лошотија било.

17) *Пес* кога да направи загреби[4] на земи, ако видиш, да и плукниш[5]), оти ако не наплукаш и да исташ, сета снага ке се исполни со загреби[6] (цжрвени пандже, жарица да те јадат).

18) *Бесен пес* ако те налај, да го утепаш и да му изеиш сжрцето, не си збеснуал. Едно било и да фанаш збесено пес, да да го прескочиш до три пати.

19) *Ластојцата* кога ке дојдат, едни жени со пжрво кога ке ји видат, ке немжрдаат[7], пжрстите од рацете и ке речат: „како што је летаат крилјата на ластоицата, така да ми бжрзаат рацете во работата.“

20) Кога ке дојдит *штжркот* у нас, едно ке го видат да летат децата и ке му сникаат: „штжрк, штжрк, балабан, полна пушка шарлаган, на ти мартинка[8]), дај ми кошула“.

Секој каснуат[9]) во пролет на утрина по еден залак леп, за кога да чуе штжркот да клъака, пупунецо да пупа, кукавицата да кука, магарето на ден Гергьувден да рика и жабите да крьакат, за да ги разбиат. Со каснуанье залак леп, кога да чујат од горе-речените животиньи, ке ги разбат и сите болести на ниф да бидат; а ако го разбијат некого животинките, ако некаснал залак леп, са година болен ке бил.

21) За *коньо* веруат, оти кога да го јавал чоек и да го бодиньал, коньо велел: „држи се, стопане, и небој се“.

22) *Магарето* кога да го јавал чоек велело: „да падиш да се отепаш: со мотика и лопата да те закопаат“.

23) *Страчките* от сева земньа оделе, во една пуста планина, кај што чоек неможел да приди и му збирале на самовилите свил, што му бил тамо сеал и му го вжршиле от пжрви Август до 15. Тога, кога ке си дојдат у нас страчките, сите со вратовите окубани, дека били вжрзани една до

[1]) Пердуатъ = перушина. [2]) Котката. [3]) Пикае. [4]) Рови. рие. [5]) Плюешъ. [6]) *Загребъ* се вика по нѣкои мѣста *сѣгребъ*. [7]) Свиватъ и распущатъ. [8]) *Мартеница* въ Изт. България. [9]) Хапнува.

друга за стѐжер, кога вжршели снопот. Едно ќе дојдат и ќе штрѝгорнат, за да им кажат и да тресат поли опашката³ од жалата, што тжргало от самовилите.

24. За *гугутката*¹, велят, оти на излегум зимата ако прогугка едно по друго дванаесет пати не ќе вати или да се поврати лош студ.

25) Кога насадат *квачка* да вадит пилци, јајцата ќе и клават во една кана и ќе и истурат во седѐлото и ќе речат: „Како што се истурија јајцата лесно от канава, така да се изведат лесно и водени от квачката пилците".

26) Од некое сѐдело, каі што несит јаица *кокошка* било арно да се земат и нененде²) било што ќе се збирале јаица, како што се збират луѓе многу на пазар.

27) Некоја жена зависливa, кога ќе му видит на некоја комшивка, оти имат арни и многу *буби*, ќе појдит та ќе іе украдит една буба и ќе му іа направит како нова нѐвеста. Ќе му іа нâбелит и ќе му іа нâцжрвит и ќе му іа пуштит пак во бубите. Нениндек било, от тоа и сите буби ќе трешта да бегаат по ѕидор и тавани и сите ќе іе поідеде каі комшивката.

28) Коі што ќе отепал *мачка* ако насоли сирење, ќе му се смжрдело.

29) *Мачката* ако се скжрпит нечинело да іа зâварит некоі женет домакин, оти ќе му ўмрела жѐната.

30) Мâлечко дете со нжрио кога го опашуват, ќе натѐраат некоі коі што има маіка и татко, за да бидат живи и нему татко му и маіка му.

31) Ако го донесе и работите чоека, за да одит на тугина на *Божиќ*, дури непоминат *Водици* нечѝнело да се оди, оти било за неарно.

32) Нâвечер небидўало да влâат терзиите, како жѐните бидўало да предат и друга работа да работат од *Божиќ* до *Водици*, чунки небила крстевна вôдата и лоупка³) била Богородица.

33) По *Водици* от кога ќе се кжрстит вôдата или во други дни, се ôдело на тўгина и се почнувало секаква нова работа; саде не чѝнело во тôрник, чунки по тоі ден имало лош сеат.

34) Тўгинца, кога го испрâкаат, ќе му клаат едно барде вода на порта и кога ќе вôминит да го турит со десна нога, за да истурит. Како што течит вôдата, така да му течит работата.

35) *Портата* арно било да се незатворат, от кога ќе си одит тугинецо, дури до вечерта.

36) Чоек кога ќе іздегит *от порта на двор* за по рâбота, ќе глѐдаат коі ќе го прѐстретит. Ако го престретат со празни стомни, или со гној⁴), или со што да е празно, или со непечен леб, тоі ден ич небил за арлиіа. Се што ќе работит, се за празно ќе му излѐзело.

37) Ако одит некои од град нâдвор и да го престретит *поп* или *заіак* и то за цжрна штета ќе му іздегит; а ако пак *волк* го прѐстретит многу за арно ќе му биделo.

38) Многу за арно било да го престрѐтеле со *полни стомни*, со *печен леб*, со *тôварен коњ* и со се што да е полно. Саде *трудна жена* небило за арно.

39) *Нова невеста* кога да носат, ако се престретит со полно, за арлиіа било, а со празно — зандежа. Наі лошо било мжртоец да прѐстретит новата нѐвеста.

40. За *елено* веруват гьоа носи кжре на рогоите; затоа коі ќе го ôтепал ќе умрел.

41) Во куќьата кога да кжрцка некоја греда, или таван, или врата, или мўсандра, или дôлап, покâжувало гьоа за умарачка по таіа куќьа на некого чоек.

¹) Гугушка. ²) Безъ друго. ³) Лехуса. ⁴) Смеtь, боклукъ.

42) Кога *рибите* сет многу ефтини, скапија ке бидело; а кога скапи — ефтинија.

43) *Пирустијата* кога да има искри, за да лазат по неа, многу пари домаќино ке земал.

44) *Празна пирустија* нечинело на огно да стоит, от кога ке симнит сњумо или друго нешто, оти ке му се празнело ќесето од домаќино.

45) Кога да се клават првиот камен на *нова кукја*, требало курбан нешто да се заколит.

46) Ако застанит некој чоек спроти сонце и сенката да му се сони во темело, каі што ке клаат првио камен, нечинело, оти сенката ке му се зазидат, здравието му се зазидуало во темелот и от тоі сцат ке венеіал чоекот и ке цврнеел, дури да умрит.

47) Ако ти е спружена ногата и ако некој ти іа пречекорит[1]), не ке си растел. За да растиш требало пак назат да ти іа пречекорит.

48) От кога ке се пренесат едни луги од некоіа кукја во друга, за да си земит берикетот от кукјата, требало да си земит пепелта од огништето и ке сметит гнојо от кукјата и ке си го однесит во друзите куки.

49) Ако ти се смачит[2]) некој чоек, кога да ти доіт дома, за да си станит по бржго, клаі му по троа сол во чевлите и веднаш ке си станел.

50) Ако ти се навјават[3]) чевлите еден на други, покажуале, за да одиш на пат или на тугина.

51) Ако ти се мичкосат[4]) двата чевла на собујнјето, покажуале, оти за бржго ке си умрел.

52) Ако ти се посерит коњо, кога ке тргаш за да одиш на пат, да бржго ке се вратиш.

53) Кога ке направиш ново ќесе, арно било за да укиниш[5]) три пати внатре, кога ке си клаваш парите.

54) Нова месечина кога ке іа видиш, арно било да му шмукниш[6]) три пати и да клаіш пари ф ќесе.

55) *Пари* да земиш кефте, кога ке сториш, арно било да и удриш од брадата и да речиш: „колку коса имат на брадата, толку пари да земам денеска.“

56) Арно било во понеделник уште од рано да земиш пари, оти са недела ке земаш. Ако дааш — са недела ке дааш. От тоі уплаф[7]), во понеделник ретко оди чоек да сака пари от чоека.

57) Близо на затворање дукјано, нечинело да го сметиш дукјано, или пред дукјано. Тоа било лошо. Муштериите ке си наметиш ем ти дукјан.

58) За да сотриш *тафтабити* бидуало, да почадиш четирите кјошеи на дандоите со свеќата, што си іа запалил ф црква на Велигден, кога го чу „Христос воскресе“.

59) На Гјургевден, ако видиш да носит некој трева зелена, да си украдеш трошка и да іа кладиш каі што има *тафтабити* и непендек му било за да се сотрат.

60) Едни пишуале и амајлии и и клавале по кјушињата, за да и снема *тафтабитите*.

61) Прашало *небото земјата*, што іе тежит поеќи. Земјата му одговорила: „от стар пешт, од гол фудул и од богат лажко“.

[1]) Прѣкрачи. [2]) Додѣе. [3]) Дойдатъ единъ връхъ другъ.
[4]) Обърнатъ наопаки.
[5]) Хукнешъ, духнешъ. [6]) Подсмръкнешъ. [7]) Уплашване — страхъ.

Отъ Ахъръ-Челебийско.

Записалъ С. Н. Шишковъ.

—

1) Пролеать, коїту види *леаїлек* на-напреди чи фоарка, цалуту леату с адраф, пак аку види на поарву да ходи, чи ни іоа за хубаву.

2) *Кагне* пролеать на поарву аку видиш чоарну, ни іоа за хубаву; пак ку е беалу, за хубаву іе. (Черното изобщо въобще въ нѣкой случай прѣдсказва лоши знамения: болесть, смърть, загуба и др. под.).

3) Ага са лаха[1] *руждельница* хи да пеаїе попат на четиредесетия день отъ рожденнето фоъ пъвиган на сеть тиа поать разкда конеалъ мовче.

4) *Коїону са руди ф сеабута*, нему са прилазаат при живота булешници-те и сичку вадъува и саиуві-те му са нетувиш.

5) Между двамина уртаци га има кривинов (да си крадонт адин друк) тугава мишки-те адоат уд иманьету. Ну теах са пуллиаа га има лъу на косам крифку у будищкі[2].

6) Ага са дунесе *бранину* уд *нуденица*, ни бива да са уставьа да иди ф торба си и чувал, ами да са навади бозрикса, те да разида жвана та тьвасну и бозрже.

7) Вечару, ут ква зашнкие *слоанце-ту*, сеть *уцет и бранину* са ни напиеа ут коашти нах вон, са будигаму да дадеш чи ни іоа за хубаву. Аку са панесе соль, убиват са тарнаци-те и кокьатеса и другсамтеам дубитацеам; пак ку панеасени са бранину, са уцет, чи лъу колкуту имаш ф коашти ут теах, развалеи са.

8) На *капки-не коашана*, на гробье и срещиту слоанце-ту, и на смети, га пикае чьлеак, струшеава гу (разболеава се).

9) Ут *кацирана вода* ку са миеш, напазат ти струпье.

10) Ага тоариш на поат, ку та притечче ф поать, са гръвашниц *змия*, за хубаву іе: штиш да имаш касметь, каде-ту си тоарнал; за тула нимоі іа хала ами си гедьмиш. Да іа прибиеш за лошу іе. Пак ку та притечіе *зінак*, са *леасіца*, чи ни ти іе за хубаву, затува ку е кабил воарни са.

11) Ф коашти га ти палеазе *змия* ни іоа за хубаву, умиралка штиш да видиш; пак ку іа прибиеш, чи оаще по-лошу станува.

12) *Змиа* лъу какьа ту да іе лоша, гоглеадаі слоанце-ту адноаи и ниможе да са скриіе; лъоевну са прибива. Пак сплеах да увьоанаш нах вен, хатоа станува.

13) Ага миноваш прис *смети*, нимоі забурева да пльуіеш чи струшеава и урациева чьлеак.

14) Га ги не пиуваш уд неакоа *вода*, чи пиеш, са га реатко миноваш прис неіа, устіавеаі неакво ут тебе за боалеашка на пудоа-та. Наі хубаву іе, да уставиш пареца, пак ку немаш чоалум, чи откьаваі адноа жаньа ут поелеат, та остави.

15) Нимоі зашита *ороаса* ут вадьуву нах огнеат, нимоі хи таата с пути-те и нимоі ги фоарлеа на булашик меасту, чи іе греахуте.

16) Га пуседи чьлеак *ореах*, та га парасте и стане ф доану-ту дибел колкуту чьлеаита шиіа, умира чьлеака-т дету гу іе садил.

17) Га са пълеаѐ *тутун* ут кутіа, іе за хубаву, пак га са палеаѐ ракиіа, чи іе за лошу, та затуиа приварьат да реакоат „хаир дѣр".

18) *Стару доарву* нимоі сеак и листье нимоі кошш уд негу, чи ни іоа прилику. Пак доарву, са листье-ту му, га утсечеѐш дету іе уд параклиш, са на неакоа свеатинюа, штиш да умреш, чи сеади ф негу свеатеца-т.

19) Ката *коашна* и ката *доарво* си имат пу адин ступан (змия ил друго нещо) и коіту си лаха да пиоше такоѣ ступан, умира. Ага умре ступана-т, тугава сечни доарвоту, или вали коашта-та.

[1] Случи. [2] Нѣкого.

20) Колку-ту стареаіе адноа *бинва*, коашта ли, хан ли, тупаница ли, жиневеіва[1]). И га изрвоат людье-те ф адноа коашта, та запустеіе, жиневеіва. Ф такава коашта га са лаха да приспи чилеак умира.

21) Никои круи *дрипи* ф Малыьина, чи са смалчеват деальо-те, коіту ги носи. И ф торник и ф пьоатак, коіту скруи, са ушии дрипа, лъу га в надеанье и уидувеіва.

22) *Тьоашка жена* га влачи воалва на дарак, га роди, детету му излиза на гърбоат каракас (малки и остри косми). Леакоат му іе да гу набоарене чилеак, дету іе минувал низ море, или гу іе видьувал.

23) Га *нугорми* ф среадє *зима*, цала-та худина ште да іе чурук и млогу болеасте ште да има.

24) Га *гумвада-та* игреат и реавват, ште да са развали времьоа-ту, са на доши, са на снеак.

25) Никои туреа *дарва* уд воархуве-те хан на оганеат, чи и деаца-та са раждат бьалє.

26) Га зафане да са вари зеален *фасул*, аку сварии воарву на стара меасечина, чи цалуту леату га варіш ни увира.

27) Аку буди *деате* расте кроаху на бой, на Виликиіа четвоартак, га маика му пусвага фурните-те, да гу удрие с лупатата на трии пу худила-та на нуги-теа и пруврастува. Пак ку варви еаце виеоку на бой, чи да гу удрие пу главоа-та, тугава ни расте.

28) Ноарву га са усеакне *меасечина-та*, каквоту іе времьоа-ту, такова ште да е чеак ду нова меасечина (цѣлъ мѣсецъ). Пак ку іе меасечината ф облак (обиколена съ свѣтливи пари), чи ште да лите доаш.

29) Га настоави чилеак *вьаждунак*, шенува и лъу коіту гу чуе, углухнува.

30) Аку иштиш да пузнаиш кои ти іе душманин, какво штиш да прикараш за нях-пречу, или пак муж' каков ште да зьоане гунак, зьоани та раступи *восак* ф оганеат чи гу излеиі ф некакъф соат напоальнеан с вода и нареачи за каквоту иштиш да пузнаиш и каквоф-ту омьеа са састиие вуеакоат, пу нєгу штиш да пузнаиш. (Ако восъкътъ вземе образъ приличенъ на овца, ако е мома, овчарь ще вземе; ако е инакъ, овчарь ще ти е душманинъ, или отъ овце ще имашъ полза въ бѫдѫще и пр.).

31) Аку са ляха *Гергьоудень* и *Куставдинудень* ф среада, са ф пьоатак, то уфцє-теа са бил жакеул пиис тувá леату.

32) На клеатеан *меасачина* (пълнолуние) гьубрьоа са ни искарува ф градини-те, дарве за коашта са ни сеаче, ни ур'е са, ни шиат са дрипи, ни стригоат са офце, и сичку какво-ту са прави тугаф, на крàтеаш варви. (На пълнолуние нищо не се прави и никаква важна работа се не захваща тогава, защото не спори и дните на стопанинътъ се свършватъ, т. е. умира.)

33) Агá *меасечина-та* налеаае коарвава, за хубаву іе: коарвьє шта са леаіоат, ала за хубаву на христеаньє-те. Пакъ га налеаа слоанцеа-ту коарваву, чи іе за лошу. (Затмение на мѣсечината когато стане, мисли се, че е за лошо за турцитѣ: ще се пролеятъ кръвь на за тѣхно зло; а ако се яви слънчово затмение, то е знакъ, че християнска кръвь ще се пролива и въ вреда тѣмъ. Въобще мѣсечината е символъ за турцитѣ, а слънцето — за християнитѣ и каквито явления станатъ по тѣхъ, прѣдсказватъ злини за тия, които ги иматъ. Въ мѣсечно затмение, турцитѣ гърмятъ пушки срѣщу мѣсечината за да нагонятъ лошото бѫдѫще за тѣхъ.)

34) На *нова меасечина* какво-ту зафанеш на прàвиш, за хубаву іе и беареакє-тъ има. (На първото появяване на новъ мѣсецъ, майкитѣ повдигатъ дѣцата срѣщу него и казватъ: „кату са пальни меасечината и (името на дѣтето) да са напальни кесьоата“).

[1]) Отъ *зина*, *джинъ* = зълъ духъ.

35) Кугату са мете *кошата* с мётла, ни бива да са убирае будно с мётла-та нитё да са удри будно с нёя, чи іе за лошу. И дриши са не чистеат с мётла.

36) Ага чуіш вечеру да пеіоат *мамници*, обизатвори коащти фсеи каден и пусни с паштол да хи прупоадиш. (Въ отколѣшно врѣме е имало обичай, женитѣ да носятъ яйце по 40 дни на редъ по тѣло въ пазухитѣ си, и което яйце по тоя искустненъ начинъ се излупвало на пиле; това пиле ставало толкова привязано къмъ стопанката си и имало такава вълшебна сила, щото стопанката му каквото поисквала отъ него, направяло. Напр. ако имала нѣкой душманинъ, пращала го да му причини нѣкоя смъртоносна болесть да умре. Такива пилета се казватъ „*мамници*“ и каквото правятъ, правятъ го вечеръ, нощѣ, като прѣструватъ гласътъ си на разни мелодии за да измамятъ хората да излизатъ на прозорцитѣ да ги слушатъ и тогава имъ причиняватъ злото. Тоя обичай е останалъ по настоящемъ въ селата Павелско, Фойна, и др. въ Рупчоската околия, но много тайно. Има го и у Помацитѣ въ по-голѣмата часть на Ахъ Челеби, Рупчосъ и Дари-дерско. Затова, когато чуятъ вечеръ гласъ на птица, гръмватъ съ пушка, за да я уплашатъ и прогонятъ, да не би да *примами* нѣкого).

37) Вечеру га грачеат *гарагани* (свраки) ште да има за нах-преш болестье и моруве.

38) Га будьнек пригаси, та нема хич *глас* да лафова, да иде пуд вечкая мост и на трищ да нарука негувуту си іуме и гласоат ште си му дойде.

39) А га *нугрибат* будьнек че залити[1], четридесете денье ут тека сетьне многу лити.

40) Га са фсакне *месечина-та*, аку долнят хи край іе убоарнат на горе (къмъ сѣверъ) ште да іе суша прие цалиа месец; пак ку іе убоарнат горніат хи край на долу (къмъ югъ) чи ште да іе литималну вреамьоату.

41) Га излеазе *бібину-ту плйтну* (джгата казватъ въ Ахъ-Челебійско *бібану плйтну*, *риза*, *поіаса* на св. Богородица, *зьнка* и др.), коиту гу прикракне, станува женцку, аку іе моаску, и моаску, аку іе женцку. (Така лъжатъ малкитѣ дѣца).

42) Дету има *увошка* на поат, та уд нея фсеак как мине, накуси, такава увошка си фсе ражда.

43) Уд *мьоасу* іе хубаву да са адоат *жило-те*, чи расте кусоата.

44) Ага видиш *кальманка*[2], никой іа хала[3], чи іе за лошу. Аку имаш мишки у дума ти, поруки іа на свадба, да доіде да хи истреби. Пинипопадийката, порьть, казватъ въ Ахъ-Челебийско „*кальманка*“. Тая животинка се счита като носитель на нещастия и злини и вѣрватъ, че всичко разбира и чувствова. За нея не даватъ да се приказва, и когато се случи да се говори за нея нѣщо, не споменуватъ името ѝ, защото ужъ чуяла, и причинявала злини на домашнитѣ. Нея не гонятъ и никой не смѣе да дърпане да хвърли да я удари, или разгнѣви за нѣщо. Когато въ нѣкоя кѫща мишкитѣ изобилуватъ, домакинята кога я види, повиква я съ гласъ: „*кальманко, іоала на мишкина свадба у домі*“ и тя ужъ чува и отива и всичкитѣ мишки истрѣбва. Нъ ако се случи пакъ да я нальжатъ, т. е. да не намѣри мишки, тогава влиза въ долапитѣ, сандъцитѣ и всѣкаде изъ кѫщи и изпояжда ужъ всичкитѣ дрѣхи на домашнитѣ. Помацитѣ я казватъ *чумува сестра*.

[1] Лити — вали дъждъ или снѣгъ.
[2] Невѣстулка, батева булчица.
[3] Закача.

45) *Жёнцку тагне*, и *стри* са ни коли, чи нёма берекеть о тёй конита, коїту заколи. Овчаритѣ по никакъвъ начинъ неприемать въ живота си да заколжтъ женско агне или яре.

46) Ага дуюш *крава*, си друк дубитак, с не зити ржки, прикуфарнуюи хми клеаку-ту. И ф огань аку испусналъ канка клеаку, фата ги треафарклица.

Записани въ селата Устово, Левочево и Долно-Райково.

Отъ Хаджиелеската Околия.

Записалъ Александъръ Поповъ

—

Прокобяване на бждни вечеръ.

На бждния вечеръ въ всѣка кжща прокобяватъ. До прѣди 10 год. тоя обичай се е вардилъ въ всичкитѣ села, сега се е изоставилъ въ повечето отъ тѣхъ.

Прокобяването се извършва по два начина:

1) Като си легнжтъ всичкитѣ домашни, домакинята нарѣжда една глава кромидъ лукъ на двѣ равни части и наважда дванадесеть курубки. Въ всѣка курубка туря по 2—3 круха соль и послѣ ги остави на кжщния покривъ, до прѣстоятъ прѣзъ нощьта. Курубкитѣ се нарежда̀тъ на редъ, като всѣка се прѣдназначава да прѣдставлява единъ мѣсецъ въ годината. Сутреньта гледатъ курубкитѣ и прокобяватъ за плодородието на мѣсецитѣ. Курубкитѣ, въ които се е стопила сольта, прѣдвѣщавали че мѣсецитѣ, които тѣ прѣдставляватъ щѣли да бждатъ дъждовни и каквото се посѣе прѣзъ тѣхъ, щѣло да даде изобиленъ плодъ; а мѣсецитѣ, прѣдставлявани отъ курубкитѣ съ нестопената соль, щѣли да бждатъ бездъждни.

2) По втория начинъ вмѣсто лучени курубки, домакинята нарежда дванадесеть непогаснали вжглена по реда на мѣсецитѣ. Сутреньта прокобяватъ. Непогасналитѣ вжглени прѣдсказвали дъждовно време за надлежнитѣ мѣсеци, а погасналитѣ прѣдвѣщавали суша.

2. Баяния, врачувания, гледания и лѣкувания.

Отъ Хаджиелеската Околия.

Записалъ Александъръ Поповъ.

—

Разнитѣ болести въ Хаджиелеската околия се лѣкуватъ чрѣзъ баяния и чрѣзъ цѣрение. Бабитѣ разно баятъ. Имя особенни *басни* (баяния) за разнитѣ болести. Твърдѣ нарѣдко се случва, че двѣ баби да баятъ съ еднакви басни.

1. Баяния (басни) за урочасване.

Когато урочаса нѣкое дѣте или старъ човѣкъ, болниятъ отива при баячката (баснарката) баба, за да му бае за уроки. Бабата го извожда вънъ на двора и като почне да го трие по челото съ голѣмия пръсть отъ дѣсната си ржка, бае му на умъ така:

„Ф името на света Богоя чака да иде злото тамо, дето петли непеят, дето кучета нелаят, дето пилета неведжт, дето джрвета не викнат, дето вода нетече, там дето слънце и месечина не грее нит, в пусти гори, в пусти места и пусти каменаци“.

Тая басня се повтаря до три пжти, слѣдъ което бабата подемърквува и умива лицето на урочасалия съ студена вода, надъ която е била изречена

по-наредъ на три пжти горнята басня. Освѣнъ това, на болния се дава да пийне отъ *обаяната* вода и тогава си отива у дома.

Втора басня за уроки: „От лев човек дошло, да иде в лева гора, дето растжт леви коле и леви пржти, леви пржте и леви джбл, дето се раждат леви дивьачи и се ладиат леви камане; ако е дошло од лев мжж, да му падне лева страна, а ако е дошло од лева жена, да й падне лева буза“.

Третя басня за уроки: „Ас отидох при лев ковжия, та ми налья лева брадва, та отидох в лева гора, та отсекох лево джрво, та направих лева бжклица, та я напжлних с лево вино, тргнах и срешнах лев човек, дадох му та пи од лево вино, за да пелне леви уроки“.

Тѣзи двѣ басни се наричатъ *леви басни.* При баянието имъ се навършватъ сжщитѣ обичаи, както и при първата басня.

3. Патрение на бобъ за уроки.

Ако ще патрыжтъ на урочасало момиче, събиратъ се на едно мѣсто двѣ момичета и едно момче, а ако ще патрыжтъ на момче — двѣ момчета и едно момиче, и въ срѣда прѣди да е изгрѣло слънцето, едно отъ момичетата зема една зелена паница или едно гърне, та отива и налива отъ нѣкоя чешма *мълчешко вода.* Тая вода наричатъ тъй за това, защото кога се налива, момичето трѣба да мълчи, макаръ и да го запита нѣкой за нѣщо. Като донесе момичето водата, туратъ въ нея 40 зърна бобъ и 40 малки желѣзни парчета, та стоятъ прѣзъ деня въ водата. При захождането на слънцето, събиратъ се двѣтѣ момичета и момчето — или пъкъ двѣтѣ момчета и момичето — и съ по единъ ножъ бъркатъ едно по едно боба и желѣзнитѣ парченца въ водата, баяющитѣ съ гласъ тако:

„Деветъ патрья, осем патрья, седем патрья, шест патрья, петъ патрья, четири патрья, три патрья, два патрья, едно патрья безъ едно, на (името на урочасалия или урочасалата) боб патрья“.

Като се наредятъ и тритѣ лица, повтарятъ и потретятъ едно по едно бъркането боба и желѣзнитѣ парченца и баянето горнята басня. Слѣдъ това паницата, или гърнето, се оставя на кжщния покривъ, за да се освѣтлява прѣзъ нощьта отъ мѣсечината и звѣздитѣ.

На сутриньта по изгрѣването на слънцето, сжщитѣ дѣтца се събиратъ и извършватъ сжщото, каквото миналата вечерь, т. е. го на три пжти наредъ, *патрятъ на бобъ* и сждътъ се оставя на сжщото мѣсто, за да се освѣтлява прѣзъ деня отъ слънцето. Това се повтаря при всѣко изгрѣвание и захождание на слънцето до сжбота сутриньта.

Въ сжбота сутрень, тритѣ лица се събиратъ и слѣдъ като извършатъ още единъ пжть патрението, изваждатъ отъ водата бобътъ и желѣзнитѣ парченца и 37 бобови зърна нанизватъ на една нишка като герданъ закачатъ на тоя нанизъ и три желѣзца и три скилидки чесновъ лукъ. Тоя герданъ заласятъ на урчасалия, който го закача на шията си и го носи като герданъ. Тритѣ бобови нанизани зърна опичатъ на огъня и ги даватъ на болния да ги изяде, а отъ ненанизанитѣ желѣзца исковаватъ нѣкое сѣчиво.

Болниятъ трѣба да носи гердана до понедѣлникъ сутриньта, когато при изгрѣването на слънцето, отива при нѣкой кръстопжть, раскжсва бобовия герданъ и расхвърля боба къмъ четиретѣ пжтища, що се събиратъ на кръстопжтя.

Баянето за уроки се извършва и надъ хора и надъ добитъци; а патрението само надъ хора. За по-леки уроки баятъ, а за по-тежки — патрятъ.

3. Прѣдпазвания отъ уроки

а) Остригватъ отъ тила на бащата или майката малко коса, отцупватъ три трѣски отъ три долни кжщни прага и зематъ три скилиди чесновъ лукъ. Всичкитѣ тия нѣща изгарятъ и изгорѣтъ се събира и стрива съ петата на лѣвата нога. Отъ получената смѣсь правятъ едно петно (бѣлѣгъ) на челото на онова лице, което иска да се прѣдпази отъ уроки. Това прѣдпазително срѣдство употрѣбяватъ всѣкога, когато има нѣкой да отиде на сборъ, хоро или друго каквото и да е събрание.

б) Когато ще отива нѣкой въ друго село, или на сборъ и се бои да не го хванатъ уроки, обърива си лицето съ ржкава на горната си дрѣха и наговаря тъй:

„Когато силните очи можат да преброіат жицките на тоіа мой ракав, тогива и да ма ударят с силните уроки".

Въ нѣкои села наговарятъ тъй:

„Когато твоите очи можат да преброіат жицките на тоза мой ракав, тогива и да ма фанат твоите уроки".

в) Дългокосата мома вѣрва, че като ще я гледатъ повече, може да урочаса; затова, тя си зашива на плиткитѣ (на косата) двѣ или три скилиди чесновъ лукъ, за да се впиватъ погледитѣ въ чесновия лукъ.

г) Когато нѣкой облече нови дрѣхи, натърква си дрѣхитѣ съ чесновъ лукъ и си пуща въ джоба една скилида, за да го нехващатъ уроки.

д) За да неурочасватъ пчелитѣ, поръсватъ ги съ обаяна вода и закача се на всѣкой кошъ по една глава чесновъ лукъ. Въ селата Бодурово и Читакъ, освѣнъ че закачатъ на кошоветѣ по една глава чесновъ лукъ, то още побиватъ на единъ кошъ една кукла, която да привличала погледитѣ на лошитѣ хора.

е) За да неурочасватъ малки куденцета (сопи, гюрета), закачатъ имъ на челата герданчета съ тъжица и чесновъ лукъ.

ж) За да неурочаса нива, градина или ливада, побива се на срѣдата добича главина кость, за да привлича лошитѣ очи. Въ нѣкои села окачватъ кость отъ бедро.

Подобни кости, побити на колове, се срѣщатъ и по гаванѣ и кошарытѣ за овци. Селянетѣ казватъ за тѣхъ, че не сж за прѣдпазвание отъ уроки, а за да се плашатъ вълцитѣ.

4. Баяние и цѣрение уплахата.

а) *Прѣкарвание прѣзъ огънь.* Както за урокитѣ, така и за *уплаха* (уплашвание) цѣрението бива два вида: за по-лека или по-бърза уплаха, и за по-тежка или застарѣла уплаха.

Когато нѣкой ненадѣйно се уплаши отъ внезапенъ гърмежъ, отъ пожаръ, отъ сбиване на хора, или отъ какъвто и да е неочакванъ случай, завождатъ го при баячката — баба, за да му бае за уплаха. Бабата зема *гребачка* малъта и нетегнова на страна отъ огнището огорѣлъ пепель и като го изравни и изглади, туря връзъ него *кржжатъ*, съ който мѣтатъ хлѣба въ пещьта. Слѣдъ това, бабата зема метла и кара уплашения да прѣмине прѣзъ кржга. Когато той прѣминава, бабата го почуква съ метлата по задницата и едновременно туря лѣвата си ржка на главата му и бае:

„Сѣдни на мѣасто, коланки на летило, офце на стрънг,[1]) трева на поле и риба в море."

Уплашениятъ заобикаля и пакъ ще прѣмине прѣзъ кржга. Бабата си туря ржката на сърцето му и слѣдъ като изпъбря баенето си, удря го съ метлата. Това се повтаря три пжти. На третия пжть баячката-баба си

[1]) *Стрънге* или *струга* е сушина, дѣто лѣтно време издоиватъ овцетѣ.

тура ржката върху пояса на уплашения и слѣдъ да постави ржката си тъкмо надъ пала му и слѣдъ избъбрюването на баснята и удрянието съ метлата подсмъркнува.

Подиръ това вдигатъ ржгътъ и гледатъ на пепельта, има ли нѣкакъвъ прѣдметъ, който е произвелъ уплахата. Често пѫти, ако се случи да е имало въ пепельта недогорѣлъ въгленъ, образува се нѣкаква рѣзка и баячката веднага ѭ посочва на майката на уплашеното лице и казва: „Ето, на, отъ (казва прѣдметътъ, отъ който ужъ е станѫла уплахата) е уплахата.“

Бабата косвено узнава отъ лицето, което е довело при нея уплашения, като отъ какво се е уплашило и съобразно съ това казва: „Ето, на, отъ пушка е уплашенъ,“ или „Ето на, отъ куче е уплашено, гледайте на пепеля кучето“ или „гледайте на пепеля коня.“

Слѣдъ познаването отъ какво е послѣдвала уплахата, баячката-баба зема три дървени лъжици и съ опашкитѣ на двѣтѣ наринва по малко пепель отъ появения знакъ на него. Наринатата пепель се смѣсва съ вода въ третя лъжица и отъ тая пепеляна вода се дава на уплашения да пие на три пѫти. Слѣдъ това, и тритѣ лъжици се хвърлятъ надъ главата на уплашения, така щото да паднѫтъ надъ него. Ако лъжицитѣ паднѫтъ на лице, значило, че уплашениятъ ще оздравѣе и че уплахата била смѣсена и съ друга болесть; ако ли паднѫтъ нахлупъ, значило, че малка надѣжда има за оздравяване.

б) *Заповѣдване на уплаха.* Въ село Кара-Аланъ баба Станевица извършва освѣнъ горния старовремски обредъ и другъ единъ подобенъ нему по слѣдния начинъ.

Като заведѫтъ уплашения при нея, тя изважда пепель отъ огнището и заповѣдва на уплашения да стѫпи съ боса нога на пепельта. Отъ бѣлѣга на стѫпката се зема пепель, размѣсва се съ вода и тази смѣсь се прѣсипва прѣзъ каналитѣ на три калама. Това се извършва съ помощьта на два сѫда ето какъ. Въ единия сѫдъ се тура пепеляната смѣсь, а въ втория се исправя калама и прѣзъ канала му се изсипва смѣсьта; отъ втория сѫдъ смѣсьта се изсипва прѣзъ втория каламъ въ първия сѫдъ и най-послѣ пакъ отъ първия сѫдъ се изсипва въ втория прѣзъ третия каламъ. По той начинъ водата се изсипва прѣзъ тритѣ калама. Когато се върши това, бабата бае на три пѫти отъ 9 до едно, т. е. при прѣсипването на водата прѣзъ всѣки каламъ, наброява отъ 9 до 1. Слѣдъ това на уплашения се дава да пийне на три пѫти отъ смѣсьта, а останалото се хвърля при нѣкое дърво или камень.

в) *Лѣяние куршумъ за уплаха.* Когато заминѫтъ двѣ или три недѣли слѣдъ уплахата и уплашениятъ почне да вѣхне и да губи охота за ядение, тогава се цѣри чрѣзъ *лѣяние куршумъ.* Това цѣрение, което извършватъ и мѫже и жени става тъй:

Уплашениятъ зема едно зърно куршумъ, хвърленъ отъ пушка и отива при нѣкого или при нѣкоя, за да му лѣе куршумъ за уплаха. Лѣячътъ стопява куршума въ нарочния си за това сѫдъ и щомъ се слѣе, започва да бае, надъ слѣтия куршумъ и надъ приготвената по-напрѣдъ въ една паница вода, слѣдната басня.

„Уплаха ли е, уроки ли е; ако е од уплахи, од уроки, аз причиних. Господь цар ште даде; Божа майка напред ште неносте и Господь дерманъ“.

Тая басня баятъ и по турски:

„Корку му джр, назар му джр; егер куркуданса назарданса, бен есбеп, аллах дерман вереджек; мехрем ана евел, бна сора, аллах дерман“.

Слѣдъ баянието, куршумътъ се изсипва въ сѫдътъ съ студената вода и се образуватъ разни частички и фигурки. Лѣячътъ разглежда тогава кур-

шупенитѣ частички и познава отъ какво е станжла уплахата, слѣдъ което куршумътъ се изважда изъ водата и се обвива въ една кърпа. Тая кърпа ж носи уплашениятъ съ себе си или двадесеть и четире часа или три деня и подиръ се хвърля или на нѣкой кръстопжть или въ рѣката на нѣкой бързей.

5. Бaяние за Бабици.[1])

а) Като заведжтъ болното дѣте при баячката тя туря прѣдъ себе си една паница съ студена вода и три лъжици, и изважда отъ огнището пепель и като ж изглади съ папата, удря съ прѣшнель на нѣколко мѣста надъ пепельта, така че съ дупката на прѣшнеля се образуватъ нѣкакви бѣлѣзи. Когато бабата удря пепельта съ прѣшнеля, бае слѣдующата басня:

„Тжрчи (името на болното) и плаче; де го срешна милинка Св. Богородица и го пита: — Што плачиш (името на болното)? — Ох милинка Св. Богородице, натиснали ма са живите бабици. — Мжлчи (името на болното) неплачи, яс шта с прешнель да ги запрешнелья, с метла шта ги намета, с гребен шта ги исчеша и ф оган шта ги изгорья".

Отъ натисканието на прѣшнеля върху пепельта, часть отъ послѣдната напада въвъ дупката на прѣшнеля. Бабата зема по малко пепель съ наквасената опашка на едната лъжица, зема и съ втората лъжица — въ нѣкои села бабата зема пепел и съ третята лъжица. Земената по тоя начинъ пепель се хвърля въ водата и като се размѣси пепельта съ водата, бабата нагриба отъ смѣсьта съ тритѣ лъжици и дава на болния да пие. Лъжицитѣ хвърлятъ надъ главата на болното дѣте и ако паднжтъ на лице, бабата познава, че дѣтето нестрада само отъ бабици а и отъ други болести, ако ли паднжтъ съ издълбаната страна на земята, заключава се, че болното страда само отъ бабици. Въ всѣки случай, баячката баба казва: „Хайде, идете си; св. майка Богородица да е напомощь".

б) Има още единъ начинъ за цѣрение дѣтската диярея и той се нарича *баяние на варена бабици.* То става тъй:

Като заведжтъ болното при бабата, тя зема една тава, въ която сипва нѣколко капки обаяна вода[2]). Зема и малко чистъ ленъ или коноплъ, приготвенъ за прѣдение и прави единъ кржгъ, който поставя въ тавата и заграждa водата така, щото да се неоквасн ленътъ или коноплътъ. Върху три точки на ленения или конопляния кржгъ турятъ три незапалени кибритени клечки. Когато се приготви всичко това, бабата зема въ лѣвата си ржка тавата, а въ дѣсната едно праздно гърне и като постави тавата надъ главата на болното дѣте, заповѣдва на майката или на друга нѣкоя жена, да запали изведнжжъ тритѣ кибритяни клечки. Щомъ се запалжтъ клечкитѣ, коноплътъ или ленътъ пламва да гори и отъ тритѣ страни. Бабата похлупва запаления коноплъ или ленъ съ праздното гърне и го държи доклѣ изгори добрѣ коноплътъ. Това нѣщо, т. е. правянието кржгъ и изгарянието му съ кибритени клечки се повтаря до три пжти, безъ да се бае нѣкоя басня. Слѣдъ третето изгаряние на ленътъ или коноплътъ, бабата събира сгурията, размѣсва ж съ вода въ гърнето и дава на болното дѣте да пие. Отъ сжщата вода, болното дѣте трѣба да пие всѣка заранъ въ продължение на една седмица.

[1]) Подъ това име е извѣстна диарията у дѣцата, при надение зжби.

[2]) Баячкитѣ иматъ всѣкога при себе си обаяна вода. Тѣ ж обайватъ така: броятъ на три пжти отъ деветь до едно и при всѣка бройка изговарятъ и думата *бил.* На пр. 9 бил, 8 бил, 7 бил и т. н. т. до едно бил.

6. Баяние за вѣтъръ.[1]

Баячката баба зема едно яйце въ десната си ржка и го завърта на трижъ около главата на болния, като бае:

„Ако е дошло зло отъ дьавол, да иде по черен гарван и по черна мечка, дето ходьат по пусти гори, по пусти места; ако е дошло от хубавата и медена пеличка, с мед ште го намажим, пчели с мед да го занесат по дърветата, по лозьата, по дрените, по крушите, по цветьата; ако е дошло от всички светли, да го нарине Божа майка, да го фърли по дьамоли, по камене, по ввездите, дето неможе човьак да иде, пиле да кацне и дивьач да живее".

Понеже завъртването на яйцето става три пжти, то и баснята се нарежда три пжти.

Слѣдъ това баячката счупва яйцето на едната страна, ожулва корята сжщо отъ едната страна, изсипва бѣлтъка и жълтъка и намазва болния членъ на болния човѣкъ. На непразнената чурупка пробива съ игла двѣ малки дупчици, прѣзъ които се прѣкарва нишка така, че чурупката да виске на нишката. Тая чурупка се дава на болния, да отиде съ нея на край и да се испикае въ нея прѣзъ прѣчупената страна. Напълнената съ пикочь чурупка се закача за нишката на кумипьтъ въ кжщата на болния, за да се кади на димътъ до тогава, до гдѣто извѣтрѣе пикочьта и прѣгниятъ нишкитѣ. Като прогниятъ вече нишкитѣ и чурупката падне та се разбие, събиратъ парчетата отъ чурупката и ги хвърлятъ на нѣкой пжть.

7. Цѣрение кашлица и вкоренена болесть.

Когато се появи между дѣцата силна кашлица, извѣстна на много мѣста въ Тракия подъ името *ваякница*,[2] болнитѣ или кашличавитѣ дѣца ги цѣрятъ по този начинъ. Една жена изкопва и раскрива пръстьта подъ единъ коренъ на брѣстово дърво, колкото да се провре 12 годишно дѣте подъ една отъ жилитѣ на кореня. Когато вече пръстьта се изкопае и подъ жилата се приготви една полукржгла дупка, извѣстява се въ селото, та всички родители, които иматъ кашличави дѣца, да ги заведжтъ при дървото. Слѣдъ трикратното провиране на всѣко дѣте, находящитѣ се тамъ баби отрѣзватъ по една нишка отъ дрѣхитѣ имъ и ги завързватъ на брѣстовитѣ клонове. Въ замѣна на тѣзи отрѣзнати отъ дѣцата нишки, една баба завързва на шията на всѣко дѣте по една нишка отъ остатькъ[3], на кросно, прежда на което е снована и навивана въ сжбота и тъкането е било започнато и свършено въ сжбота.

Провирането на всички дѣца отъ селото се извършва само въ единъ день, който трѣба да бжде сжбота.

Освѣнъ дѣцата, провиратъ се и възрастни хора — мжже и жени — вмѣсто подъ брѣстова, подъ джбова жила и то когато страдатъ отъ нѣкоя продължителна болесть. И въ тоя случай провирането става трикратно и отъ дрѣхитѣ на болния се изрѣзва една нишка и се завързва на джба.

Отъ нѣкои села въ Хаджиелеско, женитѣ отиватъ и се провиратъ между два камени, находящи се въ мѣстностьта Хисаръ въ землището на Иелъяръ, Хасковска околия. И тамо провирането се извършва по горе казания начинъ.

[1] Подъ думата *вѣтъръ* въ Хаджиелеско и въ Родопскитѣ мѣста е извѣстна болестьта ревматизъмъ.

[2] Магарешка кашлица.

[3] Оная часть отъ основата на тканието, която неможе да се изтъкае, се отрѣзва. Тѣзи нишки въ нѣкои съсѣдни на Хаджиелесь мѣстности се наричатъ *дрезници*. Тѣхъ послѣ ги навързватъ една до друга и тъкжтъ торби.

Възрастнитѣ болни се провиратъ и прѣзъ вышкава и прѣзъ лозова пръчка. Опрѣдѣлява се едно лице да помогне на болния да се провре прѣзъ пръчката. Ако болникътъ е мжжъ, ще му помага мжжъ, а ако е жена — жена. Тогава провирането става по този начинъ. Помагачътъ или помагачката на болника, избира едно скрито мѣсто въ землището на съсѣдното село, но да е близо до границата на двѣтѣ села. Избира нѣкой храсталакъ, гдѣто рѣдко ходятъ хора. Въ избранното мѣсто трѣба да има дива шипка или кжпина и помагачътъ за болния трѣба да набере една пръчка и да я разцѣпи на двѣ. Едната половина отъ разцѣпената пръчка се отсича до земята и се хвърля, а на другата се подвива горниятъ край, който се забива о земята и се образува единъ полукржгъ. Слѣдъ приготовлението на полукржга, лицето се връща въ селото и забира болника, тъкмо при изгряването на слънцето, и го завежда на приготвеното мѣсто. Ако болника е жена, придружава ги и единъ мжжъ, който се отдалечава малко на страна, щомъ приближжтъ до мѣстото, за да не гледа какъ се извършва провирането.

Като отидятъ болниятъ и помагачътъ му на опрѣдѣленото мѣсто, първия си съблича дрѣхитѣ и голъ се провира на три пжти подъ пръчката, а другарьтъ му закача дрѣхитѣ по храстето. Слѣдъ провирането и двамата бѣгатъ отъ това мѣсто и като се отдалечжтъ, болниятъ се облича въ други дрѣхи. Накаченитѣ по храстето дрѣхи си оставатъ и не се зематъ отъ никого. Слѣдъ обличането, потегляватъ да се връщатъ въ селото и ако болника е жена, тръгва заедно съ тѣхъ и отстранившия се понапрѣдъ мжжъ. До пристигането въ селото, болниятъ трѣба да се провре и подъ кокотя на нѣкое рало, оставено въ нива.

Въ нѣкои села, провирането се извършва и въ землището на сжщото село и пръчката се носи отъ селото; обаче, избранната мѣстность трѣба да е храсталакъ.

8. Ръсение съ блага вода за урама.

Подъ „урама" въ Хаджиелеско разбиратъ внезапно разболѣване, вслѣдствие сбиване на лицето отъ страна на *недѣвкитѣ* (русалкитѣ?) и *водитѣ* (самодивитѣ.) Заради това, тѣзи невидими сжщества, като зли духове, се тачатъ отъ хората, за да небждатъ разсърдювани и да не ги *съблазнявать*. Бабитѣ приказватъ, че злитѣ духове незакачатъ човѣка, догдѣто небждатъ разгнѣвени; че тѣ се събирали по пладне, въ срѣдноощь и по заходъ слънце по пепелищитѣ и сметитѣ и заради това майкитѣ запрѣщаватъ на дѣцата си, да играятъ въ уреченото време по пепелищитѣ. А мжжетѣ, които ходятъ нощно време по селата и полетата, пушятъ цигари, за да се плашатъ злитѣ духове отъ огъня. Когато да тръгва нѣкой на пжть, чака да попѣятъ пѣтлитѣ и прогонятъ злитѣ духове, та да непадне пжтникътъ въ урама.

Когато нѣкой *урадиса* на зло мѣсто, т. е. гдѣто сж играли недѣвкитѣ и водитѣ, домашнитѣ му размѣсватъ въ едно бѣло котле медъ съ вода, или шекеръ съ вода. Като се облажи водата, една жена я зима и отива на мѣстото, гдѣто се прѣдполага, че болниятъ е урадисалъ и съ босилкова китка поръсва мѣстото. Съ това се умилостивявали злитѣ духове. Подиръ ръсението, жената събира малко сметъ отъ мѣстото и накадяватъ урадисалия.

Ако лицето е урадисало нощно време, тогава ръсението се извършва при разсъмнуване.

9. Цѣрение треската.

Тая болесть върлува най-много прѣзъ Августъ и Септемврий. Бабитѣ я лѣкуватъ по три начина: а) съ връзване, б) съ изваждане и в) съ кадение на мохамедански гробъ.

а) Върването се извършва и отъ мжже и отъ жени по този начинъ. Върачътъ зема нѣколко нишки отъ памучна прежда и като ги осуче, завръзва три възела. При вързването на възлитѣ бае се една басня, която никой отъ върачитѣ нерачи да изкаже. Осуканата и вързана съ възли тънка памучна връвь се завързва на ржката на болния като гривна и той я носи нѣколко деня. Не замине ли трѣската, повтаря се върването или пъкъ се прибѣгва къмъ втория начинъ цѣрение.

б) Изваждането. Баячката-баба изважда на ржката на трескавия единъ мѣхуръ, който ужъ съдържалъ трескавата отрова. Мѣхурътъ се изважда ето какъ. Баячката изважда цицата отъ едно яйце, и съ нея обвива на болния кутрия пръстъ[1]. Върху цицата се обвива едно тънко парцалче, което се завързва съ единъ конецъ, за да се не развива. Нѣкой пжть яйчената цица, произвежда мѣхурче на кожата и тогава вече се мисли, че треската е извадена. Обаче въ много случаи, мѣхурче не се вдига, особено комуто кожата е дебела. Непомогне ли и това цѣрение — защото въ повечето случаи и да изтѣче мѣхурче треската си слѣдва — прибѣгва се къмъ послѣдния начинъ цѣрение на трескавата, или

в) Кадение на могамедански гробъ. Трескавиятъ се завежда до нѣкой мохамедански гробъ и надъ гроба го накадяватъ съ свинска сланина.

Въ селата Бодурово, Дикилъ Гьолъ, Буково, Каялии, Кара-Аланъ и Новаково, трескавитѣ сж кадили надъ цигански гробища, вѣроятно за това, че сж се бояли отъ Турцитѣ.

Прѣди да отиде болниятъ до гроба двама други занасятъ по-напрѣдъ, единиятъ въ една паница огънь, а другиятъ малко сланина. Поставятъ паницата съ огъня, близо до гроба нарѣзватъ сланината върху огъня и като се раздими добрѣ прѣмѣстватъ паницата на гроба и тогава трескавиятъ се навежда надъ паницата, за да се накади.

10. Цѣрение бодежъ.

Ако бодежътъ е въ гърбината, казва се *пристъ*, а ако е въ гърдитѣ *бодежъ*.

а) Който страда отъ *пристъ*, трѣбва сутрень прѣди изгрѣването на слънцето да го прѣкрачи на трапъ жена, която е раждала близнаци. Болниятъ лѣга на прага на кжщната врата съ лицето си къмъ земята и жената го прѣкрачва три пжти.

Ако бодежътъ е въ гърдитѣ, тогава той се цѣри съ боднуване болната часть на тѣлото съ единъ нарочно за тая цѣль направенъ желѣзенъ шишъ. Лицето, което ще боде болника съ шиша трѣбва да е *женинецъ*. Кога боднува болния, женинецътъ го пита: „Шишъ ли искашъ или бодежъ?" Болниятъ отговаря: „Не ища бодежъ, искамъ шишъ." Това се повтаря три пжти.

Шишътъ трѣбва да е направенъ отъ желѣзни парченца, отъ разни счупени сѣчива и покжщнини, които да сж събирани отъ кжща, въ която сж измрѣли всичкитѣ домашни.

б) За бодежъ има още единъ начинъ цѣрение. Турятъ въ една зелена паница студена вода; въ водата пускатъ чурупкитѣ отъ голѣмъ крилатъ охлювъ, отъ голѣмото рогче и отъ огнено рогче.[3] Отъ тая вода, болниятъ пие по три пжти на день.

[1]) Бива на която и да е ржка.

[3] Охлюви, които се въдятъ въ Индийския Океанъ и Червеното Море. Чурупкитѣ отъ тия охлюви се донасятъ отъ ходжиитѣ отъ Мека и Ерусалимъ.

11. Цѣрение главоболъ.

Когато нѣкого боли половинъ глава, главоболието се нарича *зора*, защото утрѣнната зора ужъ влияела и произвождала тая болесть. Тая болесть цѣрьтъ така. Прѣди разсъмнуванне, болниятъ зема три круха соль, излиза на срѣдъ двора и ги хвърля единъ по единъ срѣщу утренната звѣзда (зорницата), нагоарляйки: „Зора искамъ, глава не ща".

Въ нѣкои села (Кара-Аланъ, Козлукъ, Дипсизь-Гьоль, Бодурово Читакъ, Мюселимъ и Каялия) болниятъ отъ главоболъ отива въ черквата и ѭ измита до половина.

12. Сѣчение далакъ.

Болниятъ отъ далакъ отива сутрень ранo на гладно сърце при нѣкое лице, за да му сѣче далака. Сѣкачътъ го отвежда при дърварника, заповѣдва му да седне на *сянника*[1] и дава му едно дръвце за да го постави на корема си. Тогава сѣкачътъ зема брадва въ дѣсната си рѫка ужъ да сѣче поставеното на далачения коремъ дръвце. Болниятъ го пита „Какво ще сѣчешъ?" — „Далакъ сѣча", отговаря сѣкачътъ". „Сѣчи та го отсѣчи", отговаря болниятъ. Сѣкачътъ въ това време удря съ острото на брадвата дървото на корема. Това се повтаря на три пѫти, слѣдъ което болния си отива.

Има още единъ начинъ за сѣчение далакъ. Сѣкачътъ зема единъ остъръ брѫснач и порѣзва ухото — долната часть — на болния, за да потече малко кръвь. Това трѣба да се извърши на гладно сърдце

13. Рѣзание жълтеница (сaралѫкъ).

Когато нѣкому пожълтѣе лицето, отива при единъ рѣзачь, който съ единъ остъръ брѫсначъ му рѣже саралѫка по очитѣ[2].

14. Цѣрение струпи.

Цѣрители на струпи биватъ лица, които сѫ наблюдавали до море и сѫ пили морска вода съ хлътлатината, що се образува на рѫката между голѣмия пръсть и рѫчната кость, кога се разперьтъ прѫститѣ.

При цѣрението на струпитѣ не се бае никаква басня. Като се яви болниятъ при цѣрителя, послѣдниятъ зема огнило и кремъкъ и всѣкнува къмъ болния на три пѫти, така че по нѣкои искра да падне на болното мѣсто. Слѣдъ всичко всѣкнуванне цѣрительтъ духнува по лицето на болния. Въ това се състои всичкото цѣрение на струпитѣ.

Когато струпкитѣ сѫ само въ устата, цѣрьтъ ги съ печена стипца а по нѣкой пѫть съ мастило.

15. Цѣрение заушница (заушка).

Около болното мѣсто се направя крѫгъ съ мастило, и вѫтрѣ се написва единъ кръсть. Въ нѣкои села, вѫтрѣ въ крѫгътъ написватъ знаковетѣ Ис. Хр. Ни. Ка.

16. Цѣрение чепри (чубани).

Чепритѣ се цѣрьтъ по два начина. По първия начинъ баячката баба зема въ десната си рѫка една ябълка и на три пѫти обикаля съ нея болното мѣсто, като бае една басня съ съдържание, че който изяде

[1] Дървото, на което цѣпьтъ и сѣкѫтъ дърва.
[2] Съобщательтъ не е ималъ възможность да събере по-подробни свѣдения по цѣрението на тая болесть.

ябълката, на него да отиде чепрьтъ[1]. Ябълката се хвърля на пѫтя и вѣрвать, който ѭ намѣри и изяде, ще земе и болестьта съ себе си.

По втория начинъ, явкиратъ въ прѣсна конска торь едно несмлѣно зърно ячмикъ и съ него боднуватъ на трипъ върхътъ на чепрьтъ. Зърното тоже се хвърля на пѫтя.

17. Цѣрение брадавици.

Брадавицитѣ тоже цѣрятъ по два начина. Първо, налагатъ ги съ сварени билки или ги горѭтъ съ кезань. Второ, когато брадавичовия види да сѫ се покачили двама на едно магаре, обръща се къмъ тѣхъ и изговаря: „моитѣ брадавици нека идѫтъ на вись двамата“

18. Цѣрение кабусъ.

Цѣрительтъ удря болния на трипъ съ *Божигробска* или *Йорданска* прѫчка[2] и го пита: „кабусъ ли искашъ или прѫчка“ Болния отговаря: „Прѫчка искамъ не ща кабусъ“.

19. Гонение на дѣтинская плачъ.

Когато едно дѣте много плаче, майка му проважда едно възрастно момче или момиче, да донесе отъ три разни дървета по една клечка. Момчето или момичето туря клечкитѣ на огъня и щомъ се запали единия имъ край, изважда ги, зема въ дѣсната си рѫка едната гурѣлка, а въ лѣвата двѣтѣ и започнува да гони изъ кѫщи майката и дѣтето. Майката бѣга носещимъ дѣтето си и като забиколи нѣколко пѫти, спира се и пита: „какво гонишъ“? „Плачъ гоня“ и се отговаря. – „Гони да го изгонишъ“, казва майката и пакъ бѣга съ дѣтето си. Слѣдъ трикратно гонение и бѣгание, момчето или момичето хвърля горѣлкитѣ отъ клечкитѣ на двора, за да изгаснѫтъ.

Гонението на плача се извършва и по слѣдния начинъ:

При изгрѣването на слънцето, майката зема дѣтето си и отива на отворено мѣсто, отъ гдѣто да се вижда изгрѣването на слънцето. Като се покаже слънцето, майката хваща детето съ двѣтѣ си рѫцѣ, повдига го къмъ слънцето и изговаря: „Дето ще плаче моето дете за слѫнцето, нека слѫнцето плаче за моето дете“. Това се извършва на три пѫти, както при изгрѣването, така и при захождането на слънцето.

Трети единъ начинъ гонение плачъ се извършва нощно време. Майката зема дѣтето си и излѣзва на двора или на такова мѣсто, отъ гдѣто да се вижда цѣлиятъ небосклонъ и гледа къмъ коя страна вънъ отъ селото има накладенъ огънь. Прѣдпочитя се овчарски огънь. Щомъ съзре нѣкѫдѣ огънь сваля шапката на дѣтето, подава ѭ къмъ огъня и изговаря на трипъ: „Нека овцетѣ блеѭтъ за моето дете, а не то за овцетѣ и овчаровия огънь“. Слѣдъ това майката си влиза въ кѫщи.

Споредъ разказването на баба Павловица Гърковска отъ с. Козь-Бунаръ, въ по-напрѣдно време, майката слѣдъ извършването на горнето е закачала дѣтинската шапка на кѫщната стрѣха, за да прѣстои прѣзъ нощьта и сутреньта при изгрѣването на слънцето ѭ сѫ земали и надѣвали на дѣтето.

За да изгонѭтъ плача отъ едно дѣте, вършѭтъ още едно нѣщо. Майката зема дѣтето си и отива при нѣкоя дупка, прѣзъ която се е провирало или пакъ е стояло куче, и тя отъ едната страна провира дѣтето, а отъ

[1] И тая басня не е съобщена, по причина че баячкитѣ баби държѭтъ баснитѣ си въ тайна.
[2] Тѣзи прѫчки хаджиитѣ ги донасятъ отъ Йорданскитѣ брѣгове.

другата страна го поема лице *лѣвинецъ* и го подава на майката, за да го провре изново. Това се извършва на три пъти и вѣрватъ, че плачътъ отивалъ на кучето.

Въ селата Козъ-Бунаръ, Буково, Кара-Алиъ и Каялий, майката оставя дѣтинския повой на селския пѫть, за да прѣминатъ прѣзъ него говедата, кога се връщатъ отъ паша. Повоятъ се оставя на длъжъ по пѫтя, а не напрѣко.

Освѣнъ това, ако въ нѣкоя кѫща има гостянинъ, то за да не плаче дѣтето прѣзъ нощьта, когато да си отива гостянинътъ остави една нижка отъ дрѣхата си. Ако нѣкой гостянинъ забрави да остави нижка, бабата му казва: „Остави на дѣтето сънъ“

20 Сваряние дѣте

Болнитѣ и слабитѣ дѣца ги *сваряватъ* по слѣдния начинъ, за да станатъ здрави и силни. Майка му свиква 10—20 души мѫже, жени и дѣца — по-долѣ отъ 10 души не бива да сѫ. Като да си отиватъ повиканитѣ, ако сѫ 40 души зематъ по една клечица, ако сѫ 20 — по двѣ, ако сѫ 10 — по четире, и ги занасятъ на срѣдъ двора гдѣто ще се вари дѣтето. Майката занася два въглена огънь, поставя ги подъ клечкитѣ, тури и два камъня, надъ които поставя единъ празенъ мѣдникъ. Слѣдъ това събличатъ дѣтето, турятъ го голо въ мѣдника и подклаждатъ огъня така, че само да дими безъ да пламне и се стопли мѣдника. Дѣтето държатъ въ мѣдника до 4—5 минути и слѣдъ като го извадятъ, майка му го окѫпва съ топла вода.

Варението на дѣцата трѣбва да се върши въ сѫбота.

21. Теглениe съ пѣсъкъ.

Слабитѣ дѣца теглятъ и съ пѣсъкъ, за да станатъ здрави и яки. Бащата прѣтегля дѣтето си съ кантаръ въ сѫботенъ день и колкото оки тегне, толкова оки сухъ пѣсъкъ събира и свързва въ една торба и го оставя на сухо мѣсто. Слѣдната сѫбота направятъ кѫлони, на които отъ едната страна турятъ дѣтето, а отъ другата — торбата съ пѣсъка. Ако натегне дѣтето, вѣрва се, че е почнало да се оправя, ако ли натегне пѣсъка, вѣрватъ противното и тогава прибѣгватъ до *сваряние*. Теглението съ пѣсъкъ се извършва и третята сѫбота.

Нѣкои си, вмѣсто съ пѣсъкъ, сравняватъ дѣтинската тежина съ кости.

22. Кѫпание съ куче или коте.

Слабитѣ дѣца кѫпятъ още и тъй. Окѫпватъ въ едно корито куче или коте и въ сѫщата вода окѫпватъ дѣтето. Нѣкои пъкъ едновременно турятъ въ коритото и дѣтето и животното и ги кѫпятъ заедно. Както кучето или котето, като излѣзе отъ водата се отръсва, вѣрва се, че и дѣтето ще отръси отъ себе си болестьта или слабостьта.

23. Носение муска.

Като прѣдпазителна мѣрка противъ всѣкакви бѣди, нещастия и болести, селянетѣ носятъ на шиитѣ си *муски*. Муската е едно малко листче, на което се написва отъ свещенникъ или ходжа нѣкоя молитва и послѣ се свива и обшива въ една мушемина въ видъ на правиленъ триѫгълникъ и се носи на шията. Свещенницитѣ написватъ на листчето или „Спаси господи,“ или „Апостоли святи молите,“ или „Крестъ хранитель всея вселенныя“ или другъ нѣкой тропарь. Ходжитѣ написватъ нѣкои стихове отъ корана. Срѣщатъ се обаче и такива турски муски, които несъдържатъ никакво писмо, а сѫ само нашарени съ различни черти.

Нѣкои хора отдаватъ доста голѣмо значение на мускитѣ и затова вмѣсто въ триъгълни мушемчици, държатъ ги въ сребърни триъгълни кутийки, които иматъ скрипица отъ едината страна, за да се туря и вади муската.

Нѣкои хора, при написаното листче, въ муската турятъ и парченце отъ осветена владишка дрѣха при осветяването на новъ храмъ.

24. Извеждание на болестьта отъ едно село и завеждание въ друго.

Населението въ Хаджиолевската околия вѣрва, че *болестницата* може да се изведе отъ едно село и да се заведе въ друго. Вѣрватъ още, че болестницата може да се *посрѣщне* догдѣто още не е влѣзла въ селото и да се възвърне обратно въ селото, отъ гдѣто е дошла.

Извеждането на болестьта отъ едно село и завеждането ѝ въ друго се извършва по заповѣдьта на нѣкоя врачка. Врачката поръчва на нѣкоя жена въ селото да направи една погача (пита) отъ чисто пшенично брашно и да я намаже съ медъ. На друга жена поръчва да направи една китка отъ добри цвѣтя, вързана съ вълненъ червенъ конецъ, на краищата на който се нанизва нѣкое рунче (вълна). На трета жена поръчва да ошие една нова торба. Тѣзи нѣща се поръчватъ да ги направятъ нѣколко жени по икономически съображения.

Ако болестьта е само въ една кѫща въ селото и само отъ тая кѫща ще се завежда въ друго село, тогава всичко каквото е потрѣбно се натъкмява само отъ домакинята на реченната кѫща.

Щомъ всичко бѫде готово, турятъ въ торбата погачата, китката и малко шекеръ, стафиди, орѣхи или ябълки. Торбата се дава на единъ селянинъ, който разбира отъ малко-малко врачуване и нощно време я занася въ селото, въ което ще завождатъ болестьта. Торбата се занася нощно време, защото ако видятъ селянитѣ, наказватъ оногова, който занася торбата.¹)

Като стигне носачътъ на торбата до селото, отбива се въ една градина и окачва торбата на едно дърво или плетъ и бързо бързо се връща назадъ въ селото си. Вѣрватъ, че който сутриньта намѣри торбата и я земе, съ него заедно отивала въ кѫщата му и болестьта, донесена прѣзъ нощьта отъ другото село. Селянетѣ обаче знаятъ това и въ много случаи не откачватъ торбитѣ, като вѣрватъ, че болестьта тогава сама ще влѣзе въ селото и ще захване да върлува, отъ гдѣто иска.

25. Извеждание на болестьта отъ една кѫща и завеждание въ друга.

Това става приблизително по горѣказания начинъ, само че вмѣсто торба и погача врачката баба поисква отъ заразената съ болесть кѫща, една нова кърпа, въ която увиватъ: три малки кравайчета, намазани съ медъ, малко шекеръ или стафиди и една китка. Тѣзи нѣща се оставятъ при нѣкой кладенецъ или чешма, отъ гдѣто селянетѣ точатъ вода. Вѣрва се, че болестьта ще си набере друго нѣкое лице, измежду онѣзи, които точатъ вода и ще го слѣди до дома му, гдѣто го прихваща.

¹) Има единъ примѣръ. Прѣзъ 1883 год. отъ с. Кокъ-Бунаръ завеждали болестницата въ с. Вранга (Кадунка Омалия). Врачката баба Мара проводила Дѣдя Хубина да занесе торбата въ с. Вранга и да я закачи на една круша. Но какво се случва? — Тъкмо що дѣдо Хубинъ закачвалъ торбата, съзрѣли го селскитѣ пъдари, които слѣдъ като го набили окачили му торбата на врата, закичили му китката на глава и така отведенъ, развождали го изъ селото като мечка, за да го видятъ всичкитѣ селяне.

26. Посрѣщание болесчицата.

Болестьта може да се посрѣща, да се въблагодарява и умилостивява и да се завръща тамъ, отъ дѣто е тръгнала. Врачкитѣ на сѫнѣ ужъ били прѣдизвѣстявани отъ болесчицата, че била въ намѣрение да влѣзе въ селото. Болесчицата откривала намѣрението си на нѣкоя врачка въ селото, ала не всѣкога, но само когато не била много разгнѣвена на селото. За да върнѫтъ болестьта, врачкитѣ тръгватъ низъ селото и събиратъ отъ всѣка кѫща милостиня. Милостинята се продава и съ паритѣ се купува курбанъ и се черкува вънъ отъ селото на срѣдъ самия пѫть, прѣзъ който прѣдполагатъ, че щѣла да замине болесчицата.

Болесчицата приближавала до селото и слѣдъ като невидимо се нахранвала отъ курбаня, бивала умилостивявана и се връщала назадъ.

Отъ Широка-Лѫка (Колибакъ М. Сулица, Рупчоско).

Записалъ *С. С. Мирчуски*, прѣзъ 1885 год.

—

1. Баяние за уроки.

Излéла е змия
Уд ѣвурову[1]) коренье,
Ут скьанувиту[2]) каманье:
Сдево оку вогьаку[3]),
С другу оку огньаку;
Пукна са вогьану
Угаси огньану.

Баилката се потретва и при всѣко избайване бабата на три пѫти хухнува: „ху, ху, ху.“

2. Баяние за виявица.

Каква штиш майка?
Близнакува или вийавица?
Ни што виавица,
Близнакува майка што. } Три пѫти
Да ти улькне,
Кату льоку перу,
Кату чисту сребру,
Кату рожен клас.

3. Баяние за струпи.

Излѣзал е чорен чилек
Уградил е чорна кушеря,
Накарал е чорну стаду,
Надуил е чорну млеку,
Нагустил е струпите и болечкитѣ
Да си идат.

4. Баяние за изместену сорце.

Уплашил са е (името на уплашения).
Уд волчу вiянье,
Ут кукошу креканье,
Уд гувьожду ржанье,
Уд мечкину ржанье,
Ут кучешту лайанье
Ут козьашту меканье,
Уд змину фученье,
Ут пилешту пйканье,
Ут чилешту рьуканье,
Ут конску виптéнье,
Уд магарешту ревáнье,
И уд волче вйанье.
Сорце на месту, |
Ангел на месту. | Три пѫти

5. Баяние за ерметикъ[4]).

Съ́днал е (името на уплашения
На покь на крастум юкь,
Та си плаче и нарежда.
Уд де мино Госпудь и Света Бу-
гурóдица,
Та пупитаха (името):

[1]) Яворово. [2]) Стъклените. [3]) Водено.
[4]) Когато нѣкой се уплаши отъ нѣщо и почне да го боли глава, казватъ „фатил су е ерметик“

Защо плачиш (името)?
Какво да ниплачем
Фанала ма са ериетички,
Почудничици, мочуничици,
Глава ми пие,
Очи ми пие,
Сърце ми пие,
Мозак ми пие,
Жили ми схухте,
И ноги ми сече.
— Молчи (името)
Іа шта пруводи
Триста іунацж
С триста калоче,
И триста мумицж
С триста митлицж:
Іунацалж ште гу исекот с калочжна,
Мумицалж ште іу изметот с митлицжлж
Та ште ти са учисти
И ште ти ольокнж.
Кату чисту сребру,
Кату рожня клас,
Кату льоку перу.

6. Баяние за вода[1].

Баячката като постави едно кросно на корема на болния, земя брадва и сече една пръчка наговарящинъ на три пжти.

Сеча вода, сеча сучер,
Сеча дерьвъ[2]), сеча стут.

7. Баяние за придаѣ[3].

Царья си сина женьаше,
Врьу булешките іе калесал,
И тебе іе с тех калесал,
Да идиш на царьуви кунячж,
Пу царьуви гъунеци,
Да ідеш и да пиеш.
Аку си чорна чарница
Пу чорна гора;
Аку си синьа синица,
Пу синьу нирье;
Аку си чирвена чирвиница,
Пу чирвена іабалка;
Аку си жолта жалтица,
Пу жолту цветье.

Тая баялка се изрежда три пжти, слѣдъ което баячката казва: „да побелееш кату снек".

8. Баяние за добрико.

Добро доброчко,
Суха добриничку,
Пусьекла са Добра
На суху дорву,
Та цвили и плаче.
Де іа срьошна Света Бугуродица
и свети Атанас,
Та пупитаха (името на болния):
— Оти плачиш, оти цвилиш!
Името на болниятъ му казва:
— Как да не плача, как да не цвелья,
Га са пусекох на сухуну дорву,
Та ми засохна здраваса нога.
Света Бугуродица хи казва:
— Молчи Добру Добричку,
Суха дубриничку;
Немоі плачи, немоі цвили,
Че ма і пруводила царькьатата,
С льоку перу, с чисту сребру, с строк
бусильак,
Да зьома нош да гу исечка,
Да зьома игла да гу испишка,
Да зьома метла да гу измета,
Да зьома брадва да гу издела,
Да та метна на царски порти,
Таму да іадеш, таму да пиеш,
Да пуснеш (името) ут суха Добричка,
Ут суха Дубриничка.
Че него държи Света Бугуродица,
Че него е поп упел,
Че тоі е с корст карстосан
Че тоі е с миру миросан

(Бае се на трипъ).

[1] Когато нѣкому се подкие вода въ корема
[2]) Тур. *дерть* — болесть.
[3]) Когато струпитѣ придаватъ, т. е. плодьатъ се.

Отъ с. Чепеларе (Рупчоско).

Записалъ В. Кърстановъ.

—

1. Баяние за добрина[1].

Хубава дубрино,
Най-хубава ут сички,
Уд дубра майка, уд добар башта,
Уд дубри сестри, уд дубри братья!
Аку е бела, пу белу цвете;
Аку е синьа, пу синьу цвете;
Аку е жолта, пу жолту цвете;
Аку е червена, пу червену цвете;
Та да ульокне, кату льоку перу;
Да са учисти, кату чисту сребру;
Да са утресе, кату рожен клас;
Та да стане, кату машку детенце
На маичина сиска;
Кату младу ѐгне на летну слонце.

2. Баяние на изместено сорце[2].

Наместилу са сорце
Ут пиленцу фо̀ркание,
Ут цуцоики-и крѐкуть,
Уд гувьожди ре́вуть,
Ут коньо вра́сак,
Ут конеку вишто́нье,
Ут котенцу мяукание,
Ут кученцу лаянье,
Уд мечкину рева́нье,
Уд вольчуву виенье,
Уд лесиче жефкание.
Слонце на борце, }
Сорце на месту. } Три пжти

Отъ г. Прилѣпъ.

Записалъ Марко К. Цѣпенковъ

—

1. Баячки (баяния) отъ баба Петра.

На баба Петра, кога ке ѝ дойдеше некоiа жена да ѝ баит на некоiе дете, ке го пречекаше со овие збороы: „Добре ми дойде, сестро! Како ти го викаат детенцето? Што му е жално? Да не ти е болно?“ — „Коне ми го викаат, бабо Петро, туку ми е болно от уроци; ти са молям да му забаиш,“ ке му речеше жената. Ке му речеше баба Петра: „Ете го Коне каi идит каi баба Петра, за да му забаи: кжрс на глава, кжрс на чело до три пати ке му направи со рака и со стрела[3] убаа Богородица на пато, та го прашат: каi ми одиш, чедо Коне, вака невесело? — Каi баба Петра одам Богородице маjко, за да ми забаит да оздравам. Оти баба Петра имала стребрено метлениe, со него ке ми ја изнети болеста, ке ми ја издува од кжрв глава до петици, од очи и образи, од уши и уста, од гжрло и іазик; од заби и мишлец, од нагжрци[4] и небца, од под іазик и гжркланѐ, од джигер и сжрдце, од цревце и од разече, од тило и од раменици, од плешки и полоiна[5], од слабинье и бутоi, од цици и прасенца и петици, од раце и дланки, пжрсти и нокти; од нозе, од стапала, пжрсти и нокти; од уроци, што виделе лоши очи; од треска и огнен, од сите лоши нагазувачки. Да ми оздравеиш, чедо Коне, од жилни болести и од сите злобоi; болести да излезат и како топка да се збери, да се отжркали од некоа вишнина на некаiе удолницата, да се стори парче по парче; само да земат орли, врани и цжрните гаврани, да ѝ разнесат по гори зелени, пусти пустелии, каi што чоек непоiдуат, каi што секира несечит, каi што овца неблеит, каi што петел непеит, каi што куче нелаит, така од Конета болеста да поiдит

[1] Кога се разболѣе човѣкъ и му посѣдатъ пришки по лицето.
[2] Когато нѣкой се уплаши, вѣрватъ че му се измѣстило сърдцето.
[3] Сръщала. [4] Сѣкан. [5] Кръстъ.

и назат веке да се невратит. Помози и ти, убава Богородице, да му се одимни болеста од малечок Конета".

И ке му дунваше три пати во лицето: „пуф, пуф, пуф" и ке го испратеше.

2. Баячка од баба Ивана

Според марта новьта, во глуа доба, ке баит баба Ивана вака. Земат единъ конец отъ пусти нишки[1] од некоя жена што е умрена и ке застани во двор и ке го вудвои конецо, та ке наслушва първо, за да не трокни или шумни некој нешто, или некој глас да се чуе. Тогаі ненавърауат конецот и не баит, чунки требало во глуа доба. Ако го навърала и го зафанала, до пет іазли[2], да речиме, і уште за еден останало, нечинело баеньето, се распуштало; требало ништо да нечуе, тогаі баеньето би(д)уало салам. Кога ке заватит да баит и да навърауат, на секоі чворче во кукьата, ка што му баит ке велит вака:

„Како што го върват іазлов на конецо од пустите нишки, така да се върват сите болести, што ке му идат оваа година, на стариот Марка. Треска да не го фаќа: жолтица, прищ и шапкара, чума, бубица[3], бодежи и іаоди во очите и ни една друга магия".

Така ке вели баба Ивана за сите луге, што се во некоја кукя, каі што ке баит и ке го закопаат конецо под прагот од вратата, за да го чекорат.

3. Баячки отъ баба Вона.

а) Каі баба Вона, кога ке іе однесеа некое дете урочено, му баеше во зелен вагаш[4], во вода. Ке клаеше три крушци[5] сол во водата и три угарки бршлянови и ке сънмеше белег од детето и ке го върлеше над водата. От кога ке го прекърстеше три пати детето со белего чело и ке вателе да баит и да велит:

„Баба да ми ти бае, чедо, да ми ти помага[6]; сета лоша болест да ти се одимни; синче, ти не бої се, во баба ти пули се: вода, што ти баит, за да те оздравит, за да те оздравит, по вода да истеча сите твои уроци, сол и вода да биди болеста. Од мене баенье, од Бога здравье".

Вагано со баената вода ке і го дадеше на мајка іе, за да го замие три утринье детето прет сонце.

б) Кога ке і донесеа некое добиток, за да му баит баба Вона, ке земеше три крувци сол и ке го вателе со рака от од копиулата единиот крувец сол, та ке го прекърстеше чело добитоко три пати и ке го върлеше во огон. Ако пукнеше крувецот сол, не беше урочен добитоко; ако пак не пукнеше, урочен бил. Така ке правеше со сите три крувци.

После ке земеше една сламка и ке іа вателе со показалецо и малиот пърст, преку три пърсти та ке го преслачеше до три пати од каі главата каі опашката и од каі опашката каі главата.

в) Баба Вона знаеше и да навържава и од треска. Ке го мереше човекот со еден бубакерен[7]) конец, от теме до земи и ке го върлеше на неколку глужве[8] во тоеи конецо и ке го клаеше во една бочва, кога ке іа задноса и ке му речеше: „Аі синко, оди си со здравье; ке ми оздравеш; не бери гаіле; ше ке іа задноіам треската во бочвата". Кога не беше времето, за бочва задноенье, му навързуваше бубакерен конец на раците.

На един луге му затвораше живо сребро[9] во лешник и му го давале да си го сошіат во појасот и никако лошо од болестрана не ке можела да се приберит, чунки баба Вона му забаіла со лешникот.

[1] Нишечки. [2] Вжзели. [3] Тежка болесть.
[4] Паница. [5] Зрънца. [6] Подобрье.
[7] Памученъ. [8] Възели. [9] Живакъ.

„Во лешнико жено стребро,
На болно здравье добро",
ке му речеше и ке си го испратеше.

4. Баячки отъ баба Тема.

Баба Тема знаеше да баит за од *неод*[1] во око кој што имаше. Знаеше и от цървеница[2]:

„Баjам ти, оќе, дуjам ти неодо, да ти издуjам болеста, да ти ја земам, од лук (чесан) здравье ти давам".

Тоа ке речеше и ке сожвакаше еден чесен лук и ке му дуjаше во окото три девет пати[3].

За цървеницата ке вжештеше[4] кациjата[5] и ке ја опнеше во лицето на болниот:

„Бегај, цървеницо, от лицето от човеко, оти со железо изгорено, ке ти го откорнам корено". За три пати така.

Баба Тема знаеше да врти решето, за да најди кој му украл нешто на некого. Ке земеше еден клинец (мъкъ на коньска петала — ама украден да бидит од налбатница), ке го закачеше во лубот[6] од решетото и ке го кренеше[7] на ноктите од двата показалци за крильата от клинецо и ке му кажеше неколку имиња на кого што го боли сърдце и ке фатеше да ги реди и да вели:

„Решето ме[...]шето,
Ако не ми кажиш правото
Кој го украде (названието на украдената вещь),
Да не е Коста?"

Ако се завърти решетото, тој е; ако не се завърти, не е тој. Тогаш ке вели за сите со ред. Ако не се завърти за сите, други имиња ке наречат, се дури да се завърти решетото. И така баба Тема ке го наjдеше човекот што го украл (ѓердано на пр.) ньоа.

Ако неможеше со вртенье решетото, да го најди, ке гореше от волк жили во огон и тој што го украл, ке се собереше од нозе и од раце, како што ке се собереа жилите. И така ке го сетеа кој го украл ѓердано.

Едни и тераше да се опулат со болното око во некоја дупка од глуж[8]), падиат от некоја штица[9] чамова.

5. Баячки отъ баба Евда.

Баба Евда ке го натера болниот да меси еден колак леб от три семиньа брашно, голем колку да се нпровира човекот низ него, и ке го испечит во црепна[10]. Ке го земит баба Евда колакот и една кошула од болниот у себе и ке и чуа една нокь во дворо нејзин, за да му закупуат на ѕвезди. После, другата нокь, ке го земит болниот и ке го однесит на некоја раскърсница[11], во време глуа доба[12], ке го слечи[13]) болниот (припадничав), и ке го истурит со едно бардаче со вода, баена и таа на ѕвезди, и ке го проври три пати низ колако. После, ке го провири низ кошулата баена два пати и трекио пат. Ке го облечи со таја кошула за да ја носи до 40 дни; а ветвата, што ке ја слечи, ке ја остаi на раскърсницата. На неја ке го клаат и колако згора и ке фати да му баит и купат вака:

„Поможи му, Господи,
И си светци небесни,
И вие мои безстребреници;

[1] Пѣжина. [2]) Подутость тър... ширинеидже. [3] Три пъти по деветь. [4]) Нажежи. [5]) Желѣзна лопата за огънь. [6]) *Лубъ* се вика кръглата дъска на решетото. [7]) Вдигаше. [8]) Чепъ на дъска. [9] Дъска борова. [10] Пръстенъ съсъдъ за печенье хлѣбъ. [11]) Кръстопжть. [12] Срѣдъ нощь. [13]) Съблече.

„Да ја испратам болеста,
Од ова мачна душа,
Со колак и бардаче,
И со голем бакшиш кошула,
Да си оди на туѓа туѓина,
Преку девет мориньа,
И преку деведесет и девет планинья
Да поди дори во Тилимса,
Тамо да си напраи нова кукьа
Во другега чоека;
Доста веке го мачи овој сиромаф
И мачен чоечец“.

„Ај ми со здраве, брате, ои[1] ми си и земи го бардачето, та го окьрши и вака речи: „како што ке го окьршам бардачево, така да се здробит но мене болеста, ако неналеснт“. Ој ми си дома малчојке, легни си, сни си и утре здрав биди си“.

6. Вражанье (гледанье, врачуванье) от Кирица.

Кириц Загорлия беше торба екими. Ф торбата носеше една кутија со толчен бољнот (лајкучка и една раскапана гьрчка книга.

Се погодив во Кадино село, за да венчам прет триесет години. И дојде во таја кукьа и тој на свадба. О приказа оти знаит да баит и да лекуват секакви болести. Простите селанки му се нагьрвалиа[2], за да му гледат и да му вражат. Отвори раскапаната книга на покапаната ситериа од бурноот (енфе) и дури му вража, десет и дваесет пати што тьргна од ракаот от смолосаната ситериа, за да брише пропуштените за гнасота мьрсуан, извапсани со бурноот.

От пьрвия му гледа на една чупа от 28 год. стара. Му даде едно чакмаче и еден нишан от косата и ја праша, како а викаат. Чупа ја викая *Мелано*. Требно е да знаете, оти Кир Кириц не знаеше да зборуа убаво по бугарски. Сега завати да је вража на простата Мелана вака:

„Хе е е Мелано, Мелано, ти си го имаш Мелано, ама хе е е Мелано, хубаво Мелано, ама хубаво кьсмут хубаво, на кажи меланомено, згурьаз-мено, ке катаримено, афоризмено[3] слусис на мене, Мелано Мелано, Мела-номено ке катранизмено; арно големо арно, на скасис (да пукнеш) го имаш на кьсмут Мелано, Меланомено ке катраломено[4], ерката сабаалан, кога го испадкис од одаюто го гази на хазна, ама не го знаес, Мелано, да го откопис. На тоа село, Мелано, и от сито, сьми ер юьлку момчива го има, сито тебе ти сакат, да го земит на невесто, Мелано, го слусис Мелано, сто ти го кази? Ха, аферим Мелано меланомено, ке катраномено; ама ха, чеки тука да го видам но тоа нига, како ти го кажи. Ха а, тука, ти го кажи, Мелано меланомено ке катраномено, хем салам; ха те, па а, каде го имаш едно душман, ногу лошо; ама Мелано, ногу лошо. Он ти направило хем салам магија, за да неможиш да го уженис, разбирис Мелано? Хе е, јазьк-ларолсун на тоа душман, сто ти го зина на дуспаналабеленивурсун (ана тема на ехи) ти го прави магија да невиди хаир, Мелано меланомено ке кратономено. Тој ти го чини на дуси. На, ис, тука дека ти се кази. На, на видис меланомено. Мене ма донеси Госпо за кьсмет на вас, за да ти извлечам васото магија. Ха, како го велис, Мелано? Го сакам да го земис сельамет. Здраво, салам, сн да го земис ено баш момче. Илья ис ки те му дам, зере ти несакис сельамет. Ти Мелано меланомено жалиш пари ено бельажь; нескалиш здраво и аирлија кьсметлина. Да го пазис, хе, Мелано,

[1] Оди, иди си. [2]) Начогаанжж. [3]) Трескана проклета и зворечина. [4]) Дори и рецеше овие зборои, со чакмачето туку преврьтуаше книгата и туку вьртеше лисье.

како го правис? Ке давас ене бешлак, да ти напишам ено амаилия да ти го распишам магия? Разбирас на тебе, али неразбирас, Мелано, меланомеко, катранномено, булгареко славо?"

„О о о, море стрико, ами оти лажеш и ти како сеьуките", му рече Мелана, от кога се ланемеа и вати на страна. И ас сми чиав на Мелана оти право рече, оти лажане Кириц. Аряо ама простите чуни и жени му се навжартоа на Кирица, како овците на страгата. От кога и ѝоречи сите лажовни зборои, Кириц вати да велит на едни: „не ти се гледа; ак ти е авгело."

7. Кушанье од Ангелета Маагала

Ангеле Маагало, кога да му акуцуане на неко прин адничав[1]) чоек ке му напраеше едно колде на земи, со едно ноже со цжрна рачка и ке го курдисеаше чоекот встреде да седит. После ке земеше една кадина со ѝрон и кажеше многу работи ибици, за да горат и да чадат. И ке го завартеше околу на околу, три пати. На секое вжртенье ке го почадеше под носо и ке речеше:

„Бегаїте, надвори тиньe,
Од овва мачна дупа;
Оти секоаш ке ве чадам.
Со овва лоша мирибa;
Да поідите во гора зелена.
Каі Гьургьа свиовиль
Пот таа сенка ладовна,
До таа вода студена.
Смилели китки да кгтите,
Венци на Гьургьа да праите.
Ако некито тамо да поідите,
Поідете во некоіа кукьа богата.
Тамо пала[2] да праите.
И в душеци от пердуф да лежите."

Едни и носеше на некоі незнаен гроб ноќье во глуа доба, да му закуцуа, да други му земаше кошулата и ја давеади му баеше под воденица едни и соваче[3]), други носеше подуп ни[4]) кам ње и непровираше. Едни и по некоі маска и провираше.

Ангеле Маагало знаеше да закуваат и заважраци[5] жет со невеста. Ке го натераше жето да оди ноќье во некое гумно да проважрти една дупка со свжрдало во стежеро от кој е крај и иче дупка да се намочат. Ете тоа било, не пеадек ке се одважраса.

Друго, ке земеше девет клучеи турли турли и ке го натераше болниот на да поідит под бука во некоја пуста воденица за да и отклучит.

На други му велеше да подат ноќье по дукьаните и да намочаат девет клучеи.

Уште многу баачки, вражалки и кушачки сум слушна, од освем овие, што испишав, туку мислиф да се доста за читатело; чуека, други што шнаи сет кускм. От секоја баба што суми се попрадила, се по нешто ми кажуала, да што си рекоф аі ке ја сетнам баба Тема, кога ми рече:

„Еіди море, Марко,
Дури неважрзиш пжрк,
За да бараш лек:
Да кој како знаит,
Така ке ти баит."

[1]) Които пада отъ възкасна болесть, в рече се още *неб водинина*
[2]) Спокойствие. [3]) Вилснце. [4]) Продупчени. [5]) Които не могатъ да се сходятъ.

3. Приказки за зли духове, мъртъвци и др.

Отъ гр. Прилѣпъ.

Записалъ Марко К. Цепенковъ

—

1. Зерзевулот, коа го истерал Госпот од рајот.

Госпот го истерал Зерзéвулот со негóите ангели од рајот и ги проколнал, да бидат цьрни и тьмни, а седеньето да им биди во вечна мука. Зерзевуло од вечна мука го гледал рајот и му беше многу мака. Мака му беше и на негоите ангели, и многу пати му велеа: „ах што стори ти, Зерзевуле, што му греши на Госпот и не истера од рајот, та не турии во вечна на мука." Многу му било мака, дека така му велело ангелите на Зерзевула.

Думал,[1]) шетал[2]) како да прави да и скроти, и издумал, та и натерал гьволите да направат и тие еден рај. Го направиа, го соградиа, се како што беше рајот отъ Госпот. Ѕедоа от сите дрвја и цвеќиња што имаше во рајот од Госпот и тие изнасадиіа. От кога го батисаа, му се одули Зерзевул от сите порти и многу го бендисал. „Е дружино, видофте оти и ние можиме да направиме рај како што можи и Госпот; ами сега влегуйте внатре, ядете, пийте от се што има внатре; од ништо не ви забрáнувам, како Господ што му забрáнуваше на чоекот, што го кладе внатре да живеит со женáта си: іас ви давам слобода, што ќе ви текнит това да прáате. Така кажуйте на лугето: кој што сака, нека си прави и нека пóвели[3]). Во рајот мој иаденье, пиянье, кеф теранье, колку да ви сакаат.

Поминаа неколку дни и чуя едни гласои од ангелите, што беа во рајо, кога му пéеа на Госпот. „Ах, бре на-сторе Зерзевуле, му рекле гьвóлите, голема мака имаме, кога да слушаме онака да му пеат на Госпот ангéлите. Зашто го нáправи раиов толку близу до рајот от Госпот? Бараі[4]) некое чаре, да не слушаме овие убави песни, што и пеат. Аман, бараи чаре, како да му се прави."

Кога му слушал Зерзевул жалбите на гьволите, голема мака му падна и ведна[5]) и собра пред и го сите. „Слушайте вамо, му рекол, вие мои ангели, ако сте ми верни слуги, сакам да ме послушате што ќе ви рéчам. Заповед имате от мене Зерзевул, ваш главатар, и ве преколнувам во името мое и во коруната от двата рога, што ми се на глава, сега да направите една кула висока до небото, за да се качам и да го убиам Господа, за да нема кому да пеат ангелите." — „Поклонети сме на твоето име и чест ти даваме на твоите рогои". — „Честа чест носи, им рекол Зерзевул; и вам да ви никнат рогои тие ви се венец на глáите." И веднаш му никнале рогои.

Во три дни ја соѕидаа кулата и за утрото ќе се качеше Зерзевул, за да го бие Господа. Се раздени утрото и по заповет божа, кулата се свиткала како обрач и неможел Зерзевул да влезит внатре. Заповет дал да ја трепнат. Іа претрипале до три пати и се така се правела. На четвьртио пат му іа оставил Госпот и тој се фкачил со сите гьволи и зел стрелата да вьрли на Бога. Едно іа вьрлил и се врятила, та го удрила вó глаа и му іа откипала. Спискал, сврескал. На сите му паднало жал, и ватиле та сите си скьршиле по една нога и от тога останало да се вели у лугето: *едноного.*

От кóга видоа оти неможеа, што да му направат на Госпот, ватиіа да слегýват от кулата. Заповедал Госпот и кулата со се ниф пропаднала на дно в земи и се сторила вечна мука, како голем казан полн со катран и писа[6]), да вриет Зерзевул со негоите сите. Заврели внатре и от тога и ден де-

[1]) Мислѣлъ. [2]) Смѣталъ. [3]) Заповѣда, дойде. [4]) Търси. [5]) Веднага, наведнажъ. [6]) Черна боя за васване желѣзо и мѣдни съдове.

неска врисле. А раю, што беа го насадиле со секакви джрава и цвекиньа, сите се прѐсториле на тжрнье и глогье и беплодни каменье. И се отворила една пропаст, помегьу раѐот Господоф и помегьу тжрливио раі од Зерае вула (или вечната гьаолцка), што да летат да неможи да преиди ни од едната страна, ни од другата.

2. За фармасоните.

Веруат луге оти имало на зѐмньава фармасони, што потпишуале луге под нив. Тие му давале троа[1] пари на тоі, што ке се потпишел и ке му го земеле лицето на една книга, да ке да го обесат на зидот. Парите тоі што и имал, ер каі што да и даел, пак назат ке му доіделе. Ако сака некоаш да се одречит чоекот от нивната тебабина[2]), ке го сетат по лицото, што му го имале и ката ден се пулеле по сите лица, што имале земени потпишени. Ке го сетат лицето, чунки ке се прирпаело некако и веднаш ке го шибнат со еден шиш ф сжрдце во книгата и ер каі сака да ет чоекот, ке си умрел. Велат за фармасоните гьоа не биле луге, ами гьаоли, за да и лажат лугето, да и носат во вечна.

Тука во Прилеп имало еден фурнаджия и анджиіа што го викаа: Тале Алавантиіа. Гьоа тоі беше фармасон, чунки в цжрква ич не ѐдеше.

3. Гьаолот не знаел жените от каі го точат ножот.

Баба Ружа ми прикажа за гьаолот, оти незнаел се на векоф што правиле лугето, ако велаат светот оти знаел. Тоі незнаел жените от каі го точат ножот, што си сечат месо и кромит, кога да си готват манджа; чунки жените го точат от каі да му се вдаит: от стапчето, од гжрнето, от пирустиіата, от кациіата, од машата, от плочата, од вратата, од жабката,[3], от прагот и од наденот.

Многу пати ангелот го задевал гьаолот и му велел: „е де, коа знаиш се, бре гьаоле, кажи одошто го точат жените ножот?“ Ке се подумал, натѐмаго гьаоло, гьоа да му кажит. Арно, ама нѐзнаел, за от каі да речит. Да речит од гжрнето; ами ако точит от стапчето, му е страф да не непогоди и Ангело ке му се насмеит. И тоі коа се пукал, пукал, пукал, пукал, од лутинаке омодрел, ке оцжрнел, ке се сторел, како некоі арап.

4. Чоекот што іа изъеде керка му од гьаолот како іаболко.

Еден чо̀ек многу лошо̀тии правеше, ама мно̀го скришно и се препра̀аше на светец пред лу̀гето. Гьаолот за да го извадит на мѐгдан да го видат лу̀гето за по̀-арно да ет за во вѐчната мука, ене како го на̀прави по долу да да бѝди. Си па̀тувал чоекот од градот свои за во ѐдно сѐло и бѐше го ватил ѐден мно̀гу силен до̀ж на стрет пат. Гьаолот бѐше му се прѐстанил, ич ненатопен от дож, на лице чо̀ечко. Го глѐдат чоекот гьаола̀таго и се чу̀дит, о̀ти да не му се наважрнати[4] алиштата би, секьум и тоі пред него о̀деше по силнио дож. — Приiателе, му рече гьаолот, што се чудиш на мене, оти нѐ сум на̀важрлат од до̀ш; ко̀га да зна̀ит чоек ма̀рифет нетжргат за ниишто мука. — Што̀ ма̀рифет имаш приiателе, ако не ми кажиш, му рече чо̀екот, и гьаоло не ли тоа чекаше. — Мари̇̀фето ет лесен, му рече гьаоло, его ка̀ко да сто̀риш другпат. Ѐдо те ва̀ти некоі силен дож, слѐчи и алиштата и сѐдни на них, дури да прѐважри дождо и после облечи се, ето ти сухи алиштата, и снагата како на̀ баньа окапана. Го важрза на̀ум чо̀екот гьаолцкото поученье. Утрето на вракьанье пак ти го фатило дош и се слекоа за да го обидит мари̇̀фето што му го казал добромислѐно чоек, што го стрел в фчерашнио ден. И слекол и останала у̀ште кошулата, за да іа слечи.

[1]) Малко. [2]) Тур. дума — подданство. [3]) Мандало. [4])Наквасени, намокрени.

Гьаолот, што та немат „ни ора ни копа, само луге бъркат“, оденкъум му по трипо от чоекот, беше бил зад него и му и ўграл алинитата „Брe“, си рекол со ўмо, „што ми се стòриа алиштата“? Бара и тамо, бара и амо, и нема. Гьаолот се прèторил, гьол иди од далеку со керка си заедно и алиштата негои, кай му и поси, „Што така, приiателе“, му рече гьаолот, „си гол? Зер твои сет оваа àлишта што му и грабнал од волко? Ле ли се твои да ти и, и ти се молам, подàржи ја керка ми за рака, да пòйдам да си земам оружието, за да го убиiам волко, оти сакаше да ми ја иаеит керка ми“.

Ја вати чоекот керка му од гьаолот и веднаш гьаолот го снема от пред него. При се што беше лош чòекот, по некоаш, кога да се вйдеше вўало, ке речеше, „во име оца“. И тогаi, кога му загина гьаолот от пред него, рекол: „во име оца“, и веднаш керка му од гьаоло исчезна од раката му. И кога гледат в рака му останало полна раката от праф. Ја отвори и ја дувна ветрот. Фтаса гьаолот и го праша „Море чòече, камо ми ја керка ми, што ја стори?“ „Праф и пепел се стори“, му рече тоi, „и ветрот од рака ми го одвеа“. „Керко, керко“, вика гьаолот. — „Еве сум, татко“. И ете ја пред него. „На дàржи ја, приiателе, керка ми, оти таја ке ти бидит за домàкинка“. Пак го снема от пред него и керката го грабна за рака. Оденкъум со неа малку, довол покраi море и ја фàрлил ф море чупата за да се ўдаит. Си тàргна ўплашен да си оди и го фтасал гьаолот. „Чоече, му рекол, како ја керка ми, што ја стори, ако не ми кажиш?“ — „Се ўдави, приiателе, ф море керка ти“. „Керко, керко“, викнал гьаолот. — „Еве сум татко“ и застанала пред чоекот. „Дàрж ја, чоече, керка ми за рака, оти куртулиiа немаш од неа“, му рече гьаолот и си òтиде. „Думат, нестит чоек, како да iе праит на гьаолицкава чупа, за да не ја носит дома, да го ўтрави од жената му и от свето. Му доде на ўм за да ја ўдавит и да ја ўмрит. Пàрвиш ја терал со добро да си одит: таiа ништо живо не се нетàвала[1]) од него. От како iе моли многу, наi после ја грабнал за гуша за да ја ўдави. Стиснàшкьум за гуша, туку чупата ја снемало[3]) и во раката му останало едно јаболко петрофко цàрвено како кàрф. Му се пòнувал малку и одоште го бендисал, го ласл

Фтасал гьаолот и го прашал чоекот. „Камо ти ја керка ми, чòече?“ „Керка ти си побегна, приiателе“, му рече чоеко. „Керко, керко, каi си?“ свикал гьаолот. — „Еве сум, татко, ф сàрце у чоекот“ викнала от сàрцето чоечко. — „Седи, керко, внатре“ iе рекол гьаолот „и ние тоi сакаше: ти одватре работи и ние од надвор, како да ет по-бàрго ке го донèсиме каi нас.“

Отъ с. Кара-Орманъ (Чирпанско).

Записалъ И. С. Бакаловъ

—

Припирня между дявола и едно момче.

Царьат на дьаволити, който са казова Антехрис, повикал еднъж един от неговити сѫ пò малки дьаволи и му заповедал да иди да са припира с едно малко момче, та да го излъжи в думити. Дьаволат, като утишал при момчето, казал му: „момченце, майка ти родила“. А момчето му казало: „тья беше жела стрѫдила“. А дьаволат казал на момченцето: „доби ја тамам две“. А момчето му отговорило: „на тья са надьаваше жела за две“. Дьаволат казал: „момче, едното умрьало!“ А момчето отговорило: „че ни е кучка да ги храни и двете“. Дьаволат казал на момчето: „и другото дете умрьало!“ А момчето му казало: „че брат за брата утина“. Дьаволат пак казал на

1) Отказъ. 2) Хлъзнувала. 3) *Ја снемало* = невидена станала.

момчето „бащата ти заколи шерпшна вол за курбан на децата“. А момчето казало на дьаволат: „че два смрътника без курбан побиват“. „Дьаволат пак казал на момчето: „ами кучито злизьакло главата на курбана“. А момчето му казало: „чо кучото ясъж си посьасаше (имаши си тови адет).“ — „Ами бащата ти зел клинмината от колата че убил кучито!“ А момчето казало на дьавола: „че тати ясъж му са канищи да го убне.“ И дьаволат като ниможал да тьрпи вече хитрюто дете, тое час са пукнал, станал невидем, и побьагнал. А момчето си казало в себе: „чи азп удавам ли са на дьавола хеле!“ И то си утишно у тьах.

Слушана отъ Петка Генчевъ.

Отъ с. Вьрбница (Софийско).

Записалъ *Ст. Ватковъ.*

Халата.

Имало один човок, разорал една ливада новина. Като ia разлапи, он насади лозье. Това лозье, защто беше новина местото, многу раждаше, та не можеше да му одние да гу обере. Като кара до некоіа година, стала тоіа човек с това лозье многу богат.

Като се научи една хала, фана да му обира грозздьето: тамжи озрее грозздьето за бране она доіде, оберо грозздьето. Кара многу години така. Купува човек, та го работи, та го копа; като да узрее грозздьето, та а доіде, обере го Засиромаше човеко. Зима и чужди пари и па го работи и заборчи се. Тіа хала се обира грозздьето. Тогаі он кату заборчи многу, намисли да бега. И като побегна, оди, оди и отиде у едно село, там замжркна. И отиде на едно место да спи. Попита едни човеци: „можем ли да пренощевом?“ И они рекоа „може“. Като седе на вечерто тиа беа троица братьа и бащата им беше жиф. Тоі бил халата што обирал грозздьето. Като седнаа да вечераіа, сичките седнаа на совраiта, а нему надробна четири ведра млеко башка. Они сичките с едно ведро се наручаа, а он четири наручаі сам. Наі-напред му надробил едно ведро зелен леп, после му надробна две ведра цжрни леб, наі-после му надробна едно ведро ясаж убав леб. Тогаі като се наручаа, он рече: „иди наточете вино од новото лозье.“ Като фанаа да пиіет, фана да казуе на човеко, што му беше госто, каже: „брате, ти гледаш у мене и се даверниш, каков сжм. іа сжм хала; тоіа леб што дробихме цжрнио, кога фанат да орат орачете зарап, като падне магла ниско по нивите, това не е магла, но сжи самен іа: като се сложим по земьата, та сметем по нивите житото што сеали орачите, та низ него има земьа, та затова е тоіа леб цжрни; а тоіа леп што е зелено, него, ка цафта житата, тогаі іа сжм обирал житото, та за това е зелен лебо; а тоіа, што е наі убавно, него баш кога жжнат човеци, тогаі обираи. И това вино, што пиеме, сега това вино — има един човек едно ново лозье, има у лозьето една круша, те стана многу годин, ка обирам іа това лозье и тоіа човек засиромаше и наі-после че се растури.“

А от синовете му един рече: „да знае човеко, кога оіде да го обираш да се качи у крушата да земе една пушка, чо те утепа.“

И оньа човек като чу това и се вжрна па назаде че д-иде да го работи още една година. Заима пари пак чужди и уработи лозьето пак. копа го. Като вече доіде да узрее лозьето, он везе една пушка, се там седи. Като доіде заман узро лозьето, те ти иде халата, че го обира пак. Ка се задіде сас едни облаци, с едни ветрилита сас едни грамотевн, сичките бегаа, у село, он не сте да бега. Халата се претвори на един орел. та като

зафуча, та падна у крушата, та се затжрен крушата; толко силно падна. Што беше сиbiпата на лозьето, като тжргна пупката и ia утечи. Та като утече халата у неговото лозье, колкото имаше берекет, опите две ката пе берекет фана да ражда и за малко време човеко па стана богат.

Слушава отъ Вуте Ангеловъ.

Отъ Ахъръ-Челебийско.

Записалъ *Ст. Н. Шишковъ.*

—

1. Врагоат (дяволътъ) и дреаноат.

(Помашка приказка.)

„Друговнь юга врагоат ходел като човек по земьоа-са, ан'но[1]) про лѣтье виdел дреноат че са расцьотьѐл пiн-напреи, та си рековал на iьмоат: „ха, iеi сiаи своиякя пiн напреи ште да роди, чѐкаi да iе пажамьа.“ та сьон'нал сле всаньова под нѐга, да го чѐка да роди и да го на жами. Чекал, чекал, дошлό лѐто, врит овошки-те прецьфтѐли, родили и сарѐли и листе-то хми аьбило да жолтѐ и да окапова; дреноат штел и тоi да озре с други-те вашповшка, лѐкип оти останал врагоат нѐга да намами пiн напреи, та остаиал пiн сѐтьне да озре. Врагоат видьел, че го намамил дреноат, та са расардiал и отьелол та станал дьермонджие на ан'поа воденца[2]). Прес зимоата лѐ сiii имело на ан'поа барчина борики, врагоат ги виdьел че са зельеньот, та рековал: „ха, iе наяи дарвье ei сьс[3]) се зельеньот, чѐкаi да пода тех да iзмамо. Шта да лье чекам под тех, до кога родьѐт, озрьот и окапет и тагава од земьота шта ги абѐрам.“ Отишоал под борики-те, чекал, чекал, врит дарвьето са листова, цветi, рада и озира, и листето мо окапова борiката лье фсѐ седи зелѐна, ньетоi цвети, ньетоi рада и врагоат и iеi сьѐ седи под борiки-те, да ги чѐка да мо родьѐт.

Слушава отъ Исмаилъ Хралуньтъ изъ с. Подвиесъ.

2. Труица братье уфчеарье и Жугланъ.

Труица братье уфчеаре пасли овце на аднов планина и ф адноа моагла, забоарели поатеат, та устанали адноа вечеар и ни могли да си идат. На таа планина ималу адно деавулище — Жуглан[4]), саце гулеаму и страшну с адну оку на челуту. Вечеарва Жуглаништету утишло ду уфчеарьете и ги запиталу: „оти сте устанали тува“. Уфчеарьете ф тьомуту ни могли да гу пуянасат, ами си викали, че iе чилеак, та му рекли: „забоаркахме поатьа ф моагла-са, та нимужихме да си идим и замоаркахме iсаi тува“. Жуглаништету хми реакло: „хадете да ва водьа них моаяа кулиба; та iе iсаi тува утвоаде близу, та прикарайте сиа воаш, да ни седите на коарас“. Уфчеарете са зарадвали, чи нашли хубав чилеак да ги чиндисат, та тоавали с уфците слеад нету. Варвеали, варвеали душли ф адно стеинье[5]). Жуглаништету махналу с адноата роака и адни гулеами камсансани вратица са утворили, и реакло на уфчеарьете: „саi сува iе моата кулиба;

[1]) *Ан'но, сьо́н'на* частицата ' (запетая, кавичка) е турена за означение, че първата предъ нея съгласна и се произнася въ помашкия говоръ твърдо и ликова потрѣбната „ъ“. Затова тя е поставена като замѣсто ъ, напр. вмѣсто *анънó, сьóнъна* азъ употрѣбихъ кавичката.
[2]) *Воде́нца* ни = воденица.
[3]) *Сьс* вмѣсто сега. У българитѣ *сега* и въ нѣкои помашки села *сеги*, но помацитѣ въ Ахъръ-Челебийско го произнасятъ цѣлата с хъ, което е по-горѣ.
[4]) *Жуглан* е името на чудовище, което ходи нощѣ и живѣе въ стръмнитѣ канари. Съ това име казватъ и на човѣкъ съ грозна външность, като на уродъ и др. примѣръ.
[5]) *Стеанье* = стръмни канари, каменисто мѣсто.

фкарайте уфцете напрещ, че флезните и вие". Уфчеарете са пущубеалеандисали малку, ала ни могли да са сеатеат хубаве, та фкарали уфцете, че флезали и тие. Ага флезли ватре, Жуглаништету пак махналу с адноата ржка и вратиштата са затворили. Иштеарета била млогу гулеама и ималу и оган на адин край наклйдеан. Ага дущли ду оганеат, тугава уфчеарьете виделе Жуглаништету голу гольичичку, с адно оку, страшна страхута, и тугава чеак са сеатили на какво меасту са дущли, та са исаце исплашили. Жуглаништету хми реакло: „нимойте да ва ie хич страх; вие са распусните, сзабуйте царвулеате и са паснете на реахат сойа вечеар". Вечеревали и дущло вреаме да леагат. Уфчеарьете са фтресли ут страх, ала не имйалу какво да правеат, та си реакли: „каквоту Господ даде сига, такова ще да ie" и легнали та заспали. Адиниа уфчеар бил хем страшлииф, хем iуреклиia, та не заспивал, ами си сторил адноа малка дупчица и гльовдал пуд нигалат, дабйи ще зна некаку да прави Жуглаништету. Е, пу среаде нащи, Жуглаништету станалу пульоачка, накалалу оганеат исаце гулеам, че зелу адин гулеам шиш та гу турилу на оганеат. Ага са нажежал шишеат, и пучеарвеанеал уд нажежвану, утишлу ду адиниа заспал уфчеар, та на сиапеат гу стисналу на шиiата та гу удавилу, че гу напреалу на шишеат и гу турилу на оганеат да гу пече. Ага са испекал, извадилу гу и гу турилу на адин край, та че си турилу пак шишеат да са нажижа на оганеат. Уфчеареат дету не спал, виделе какво ще да прави Жуглаништету с теах, та са уплашил млогу и мислил, как ли ще да може да са куртулиса боаре той, ага дойде и ду негу реат. Жуглаништету испекалу и другиа уфчеар и пак нажежалу шишеат, та ча станалу да удави и разбудлчаниiа уфчеар. Уфчеареат са виделе каква ie рабутата, рипнал изваднощи, грабнал шишеат и гу жжурил[1] Жуглаништетуму ф укоту, та му гу ижделал и Жуглаништету ослепналу, разрипналу са, разцирикалу[2] са и зелу да бари и да тровеи уфчеареат, пак уфчеареат са скрил ф уфцете. Цала нощи Жуглаништету треасилу уфчеареат, ала било слеапу, та ни моглу да гу найде и реакло: „ia ти щта кажа утре, ага са сьвнне; ia та щта найда тугава". Утриноата Жуглаништету станалу, утворилу вратата и зелу да испоада уфцете адноа пу адноа, та да ниможе да избеага уфчеареат. Пак уфчеареат са скрил пуд курмат на адин гулеам увен, фатил му са за вълната и уновнат гу изпуснал удвон, та Жуглаништету нимоглу да гу фане. Ага си излезал уфчеареат та са куртулисал, нарукал са на Жуглаништету: „фати ли ми кудельеее!" Жуглаништету уд ieат, пукналу и умреалу".

Съобщилъ отъ Добри Марковъ въ Устово.

3. Адин деавул и адин чилеак.

На адноа бареница имал адин деавул, та ньу кутриту чилеак минавал прие там, задавал гу. Никутри са на наимал да мине и поатеат са утсеакал. Пак цареат давал млогу пари, кутриту са наеаме и мине. Адин чилеак са найол, натуварил адин кон с каши и друг празан, че тоарнал. Ага гу виделе кумшиете му, зели да му са карат: „ти си лут, та си тоарнал прие ноа бареница. Ни знаеш ли, чи ньу кутриту мине и ни враща са никакав". Чилеакат ни слушал нику и тоарнал. Ага дуближил ду нуваа меасту, ду кутриу синур деавулат ходил, фанал та влеал ф адноата каш, састранил[3] са с другата, че са затворил и пуснал коньете сами да си нарвеват. Излезлу деавулиште, фатилу коньете, чи зелу да вика: „ей кон, ей

[1] Жжурил = затъкналъ.
[2] Разцирикалу = заквичало.
[3] Састранил = направилъ денкетѣ до равно, уравновѣсилъ товаръть.

два, ами чеака[1] де? Чеачо бе-е-е-!" Рукалу, рукалу, нема ни чилеак ни ништу. На-сетне видеалу, чи нема чилеак, та си пуснаlу коньету. Ага си миноали уд другата страна, чилеака си излезал уд кацата и са нарукал деавулутуму. „Деавулат уд ieaт са пукнал и поатеат ут тука сетне са пуснал; пак чилеакат, дету миноал, зоал парите уд царeат бакшиш"

Слушана отъ Кирияна Попкува въ с. Пещера.

4. Адин деавул на адноа льувада.

Адин деавул чувал[2] адноа льувада и никутри ни можеал да иде да пасе дубитакат си, или да триеннáва ф неа. Адноаш двамина іурeaклие сторили каузь да идат да пасоат ф нейа и да видеат, мок ли нит деавулан да хми стори неакву. Утишли ф льувадата, поаранли коньене, че легнали в дльоаш[3]; кугин нах две страни, пак главине нах адноа страна, кату адин чилеак. Га пу среде нваш, дуьло деавулиштену, убиграва хи ут туe, ут там, гльоадa адин чилеак, пак с две глави. Напипеалу хи, пцоалу хи, ни мужилу да хи уплаши. Тугаиа зоалу да хи убиграия[4]) и да нечé: „адин чилеак с две глави; адин чилеак с две глави!" Льудьете ни моарднували уд ништу. А че пукеали пеатлите, деавулат ут ieaт пукнал, оти ни мужил да хи неноади"

Слушана отъ Тана Кудуту въ с. Леночово.

Отъ Горна-Баня (Софийско).

Записалъ *Хр. П. Константиновъ.*

—

Гьавол, макья и син.

Една макья дáвала детето си на млогу занайти; но товá сé бегáло и никаков занаат не научило. Повела го пак да го дава на терзилък. Като се здьло едно дъждовито време, седнали да си отпочинат до един бунарь. Бабата, като била стара, кога да седне казала „ох леле". В бунаро имало един гьавол, което му било името „ох леле." Излезал гьаволо и запитал бабата: „каде си повела това дете?" Бабата казала: „давах го млогу пъти на занаáт, се бега; сега че подих да го дадем на терзиіа." Гьаволо казал: „дай го мене іа да го учим и след три години да доіден тýка да го искаш. Бабата като незнаяла какво че го учи, дала го.

Гьаволо земал детето и го пýспал в бунаро. Малко го поучил па си отишъл. Ф стаіата на гьаволо имало много детински глави. Жената на гьаволо казала на детето: „сичко какво те учи да слушаш и да прифаташ, но пред него на нищто да се не преправьаш, оти видиш ли тиа детински глави, сé са от такива деца като тебе, што зима да ги учи и като се преправьат и мóгат да работьат като гьавило, он каскандíсува и ги убива; он се че те учи и че те бие с тіа камшик, што стоа тук."

И детето като земало мераклъка си, сичко слушало и запаіло, а пред гьаволо нищто не направило. Гьаволо пред детето се преправьал на заец, лесица, говедо, куче и всекакви работи правил. Детето сичко пом-

[1]) *Чеакл* = човѣка. — *Чеачо* човече — зват, пад. Тия думи сѫ съкратени, нѣкакъ умилителни. Вѣрва се, че всички чудовища, таласъми, болѣсти и други суевѣрни одушевени тѣла, не могатъ да говорятъ както човѣкътъ, а му подражаватъ, затова и всѣкога когато се исказватъ като тѣхни ужъ думи или нарѣчения, народътъ си ги искривява самъ по свое усмотрение, като че тѣ наистина тъй сѫ говорили.

[2]) *Чувал* = вардилъ, пазилъ.

[3]) *В дльоаш* = въ дължина.

[4]) *Убиграия* = обикаля на около.

вило, но ништо неизвжршвало пред него; а кога било само, и то така правило. Земало занаято.

Като дошла трекьата година, дошла макья му на бунаро и викнала „ох леле!“ Гьаволо като си знаіал името искокнал на бунаро. Детето като чуло на макья си гласо и то искокнало. Гьаволо като видел че детето іе земало занаят, молил макья му да го даде оште за половина година, за да го убие; но детето никак не кандисало и отишло с макья си. Като пошли да си вжрнат, видели од далек едни турски паша отивал на лоф. Детето казало на макья си: „мале, іа че станем една хржтка, че искарам една лесица, че іа закарам право на пашата да іа убие; пашата че да иска да ме купи, а ти да искаш за мене ильада гроша; ама чуло од гжрбо ми да не даваш; оти ако дадеш чуло, нема веке да да ме видиш.“ Детето се направило на хржтка, искарало една лесица, закарало іа право на пашата и пашата іа убил. И бабата ет стигнала това време на пжто. Пашата замолил бабата да му продаде хржтката. Бабата му казала: че ти іа продадем за ильадо гроша, ама чуло си не давам, зашто имам у дома друга хржтка, та ми е потребен. Пашата у дал ильадо гроша и казал: земи си чуло, іа че ѝ направим от свила чул.“ Бабата си земала парите и тржгнала.

Пашата земал хржткате и іа пуштил да му искаруіа лоф. Хржткате се грибнала през един чукарь, спадіала ф едно ниско место и се сторила пак на момче. Срешнал пашата момчето и питал го: „видите ли хржтка на патам да мине?“ — „Видох іа, пасе тоіа и тоя чукарь загна вжлк.“ На това стигнало макья си и отіждат си.

Когато дошле до пазаро, момчето казало на макья си: „мале, іа че станем един кон многу хубаф ти да ме вжрзеш с една ремичка и да ме продадеш; да искаш за мен две ильади гроша, а сиджимката да не продаваш, оти ако іа продадеш нема да ме видиш“. Направило се на един зелен кон многу хубаф. Макья му го завела на пазаро. Като видоле коньо на пазаро, казале на садразамино че има многу хубаф кон, та садразамино заповедал да го купьат. Купьало го за две ильади гроша. Бабата зела парите и пак казьала, че ет недава сиджимката, зашто іу требьала, че имала и друг кон. „Тие казале: нам потреба сиджимката, вие че му направим железен оглавник.“

Завели кончето, фанале му веднаж двеиша сеиза и отделили му іжр за да го чуват многу хубаво. Оно чекало та заспали сите сеизи, па станало та упуштило сите коньe и бегало си. Сторило се пак на момче.

Другио пазар казало на макья си: „мале іа че станем един вол едар, сиф, голем: ти да ме водиш на пазаро и да искаш за мене пак ильадо гроша; іа сиджимката да ти дават и две ильади гроша, па да іа недаваш, оти ако іа дадеш нема да ме видиш. Сторило се детето на вол и макья му като го завела на пазаро, дошол гьаволо што бил мастора му и питал бабата: „колко сакаш за тоіа вол?“ Бабата казала: ильадо гроша, ама сиджимката си недавам!“ Гьаволо казал: „и ильадо гроша че ти дадем за сиджимката.“ Бабата пак не кандисала. Тоі казал: две ильади, три ильади че дадем. Момчето като видело какво гьаволо че надделеіе макья му с пари, направило се на заіак и бегало. Гьаволо като видел че бега момчето на заіак, тоі се сиравил на хржтка, за да го фане. Тогаі детето фжрлило просо пред гьаволо, а он учинил да не іе станело оно на просо, та се сторил на квачка с двапіесет пилци за да збере просото да ильаде детето. Гьаволо збрал просото и мислил че немало веке момчето, а оно утекло. Тогаі видел гьаволо че момчето станало оте по-гьавол од него и од іат се пукнал като лешник.

Съобщена отъ Никола Стевковъ.

Отъ Пиротъ.

Записалъ А. Вацовъ.

—

Гьавол и свиньар

Помози Бог, свиньарко! — „Дошжл си, рекжл он. — Одека си свиньарко? — Одека су на свиньете спашкете. — Мати ти две родила. — „Две ної Бог дал, две родила. — Іедното умре. — Бог дал, Бог узел. — Умре и другото. — Брат по брата, та и двата. — Ништо них задушу недадоше. — Ништо незарадела, ништо недали. — Заклаше шареното вола. — Он се напал, њег заклали. — Тебе ништо неоставише. — Не сжм бил там, неоставили. — Оставили ти главуту. — Главжн човек главу іеде. — Изела гьу шарената кучка. — Зла спастра — готова штета. — Кучкуту утепаше. — Што тражила, тов найла. — Вжрльише гьу на буньиштето. — Она си там и жива лежеше. И гьаволжт пукжл; надвревил га свиньарьт.

4. Приказки за черковни лица и явления.

Отъ Прилѣпъ.

Записалъ Марко К. Цепенковъ.

—

1. Создание небото и земньата.

Кога а нáправил Госпот земньава, со пжрво била плóската. После направил небото и го клáл на зéмньата згóра како вжршник над црéпна[1]). Кога вíдел, сполáі му на Господ, земньава билá по гóлема од нéбото, „Дýмал, дýмал и издумал. Іа вáтил со óбете рáце земньата и іа притиснал от сите стрáни за да іа збéри, за да дóдит тжркáлеста. Іа притиснал од една страна, а од друга страна іе го клал нéбото згора; дóшло тамам и го оставил како што си го глéдаме сега над нас. А пак сонцето, месечúната и звéздите и обéсил Гóспот за нéбото, како некои кандила за некоі таван. И секогаш и пáлат ангéлите, како кандилопáлтите во цжрквата.

2. Пжрвото родуанье (раждане) на веков (свѣтътъ).

Жената и сите живóтинки женски, кога са родиле со пжрво, сите се родиле улóгави[2]), како што ет деневска малкото дете. Сполаі му на Бога, му и вел сите малечки родени, да речиме іагнето од óвцата, телето от крáвата и ждрéбето от кобúлата и другите, та и префжрлел преку една ричка[3]) и и благосил сите на нозе да застанат и да си проодат. И от тоі саат секое животинче, што се рагьа, на нозе си пагьа.

Пóсигна[4]) и од жената да іе го земит детето, за да се го префжрли. Арно туку сирота жена го фчипчи[5]) со раце и некела да му го даит. Бре сполаі му на Бога, тоі тжргал, таіа тжргал, неможеше да іе го отзи (не оти неможеше, туку сакаше сама таіа да кáлди са). Виде, ни виде, іе го остаи и іа благослои: „Е, аі да си благослóвена, ти жено; лели не ми го даде детето, за да ти го префжрлам, како на сите животинки, ти да го гледаш од година поеке улогаво; се в раце да го носиш, дури да ти прóодит.

[1]) Подница за печенье хлѣбъ.
[2]) Хроми. [3]) Малъкъ ридъ, рѫтлина.
[4]) Посѣгнж. [5]) Вчепка, хвана.

3. Господ со орачо.

Со пжрво чо́екот кога почнал да ора земньата, Господ помина покраі него пре́сторен на старец и застанал да му се чуди, како да се чуди на ора́ньето. „Што туку іа мавташ[1] главата, старче?“[2] му рече орачот, „да ли не те бендисуат ораньево мое?“ — „Туку-речи, синко, не ми бендисуат, кога се мачиш толку, и ти и волбите“, му рече Господ. „Ами оти така да ораш, от каі ке зафатиш браздата, назат пра́ен се врекьаш, пак отадо[3]) да зафатиш; ами види, іас како ке ти кажем: от каі ке іа зафатиш браздата, истѐраі іа до краі и отаде врати го плугот и заораі друга бразда; така по бжрго ке іа изораш нивата и не ке се мачиш; обиди[4]) да ке видиш.“ Зафати така орачо и му се виде по-колаі и от тогаі денде́ска така си ораат.

По некоі ден поминал Господ на другото лице, каі што ораше орачо и застана да му се чуди. „Бре старче, ако не ми кажиш, коі те научи“, му рече Господ „вака да ораш . . . .“ — „Господ ме научи, бре брате; ка може друк вака да ме научи?“, му рече чоекот на Бога. „Е, дели десно Господ те научил вака да ораш“, му рече Господ, „тоі ке ти го благосоит и семето, што ке го сеиш; од едно зжрно, што ке посеиш наі-малку четириесет да ти пущити и, што е живо, от тебе да чека за да іади и да живеит.“

4. Господ кога шетал по земьава, видел жената, како ткаи и іа научи.

Една жена си ткаела во разбоі[4] платно и кога вжрлала совалката од една страна на друга, се ке го скинела конецо. Дошол Господ како стар чоек, со бела брада како снег, и застанал да му се чуди на жената и ѝ рекол: „немоі така, а душко, а жено, некжини го конецот, ами вжрли іа совалката од десно на лево и пак врати іа од лево на десно.“ Кога обишла[5]) жената, како што му кажа Господ, ѝ се виде арно и си ткаела се така.

По некоі ден пак дошол Господ преправен на друк стар и іа прашал жената: „Коі те научи, жено, вака да ткаеш, за да не кинеш конците?“ — „Ами коі ке ме научи? Іас сум си се сама научила. Зер толку не ке знам; зер сум шута[6] ти велиш, море старо?“ му рече жената. — „Ако лажиш“ му рече Господ „се едно[7]) да работиш и на рамо да не кренеш; сета работа, што ке іа сработиш, под мишка сака да іма да крениш.“ И затва жените сега што ке сработеле се под мишка го носит, а не на рамо да кренат, функи и колнал Господ уште от старо време.

5. Моісе́а и ста̀рио сиромаф.

Си бил е́ден стар чоек мно́гу сиромаф и си имал неколку чу́пи, сите за іаденье и за но́сенье от куќьа на́двор (за мажење), а на ста̀рио занаа́тот му бил джрвар. Да рата бидѐіќи сжраф не можел се̇ едно да о́ди да зби́рат и да и про́дават, ами ди си ра́ни челатта со ле̇а. Ватил да збира от по́близу тжрнье, глогье и смрекьи за на гжрнчарете да му и продаат. Собери, чини колку да може да носи и тоі се, чини, однесеи и в гра̀т да ѝ про́дава.

Како што си се́дел е́днаш и планина и се ду́мал како ке ѝ носи собраните тжрнье, еве ти го пророк Моісе́а, каі си о́дел по планина, за да се молит Богу. Дал вик старцот по него и го молел да да го по́чека малку да му ре́чи нешто. Го по́чекал и старио со офканье голема, от тжрча́ньето му рекол: „ти се мо́лиш, пророче, моли се на Бога да ти ка́жи за мене, до кога вака ке се мачим, со тжрнье на рамо да носам и со леб да не́можам да се на́ранам; мо́ли го нека ми на́вжрти некоіа по́ лесна работа и да на

[1]) Махашъ, клатишъ. [2]) Остамъ. [3]) Опетаи. [4]) Станъ. [5]) Опитала. [6]) Шутъ= безрогъ, тукъ значи: безуменъ. [7]) Непрѣстайно.

дам поеке пари". От како го ѝслушал Моисеа, му со такал за да му речи на Бога.

Отишол Моисеа на планината, му се молил на Бога и за сиромаіот и Господ беше му рекал на старио джрвар богаство и рахатлжк ке му дает на тоі век. Вжрнаіким се вратил Моисеа при старио и му кажал, што му рекол Господ.

По некое време, пак Моисеа ке одел при Бога, да се моли и поминал по крај старио, каі што си брал тжрнье. „Моисеа, Моисеа, постоі малку, нешту да ти речам". Застанал Моисеа. „Сега, кога ке одиш каі Бога, да се молиш многу заради мене и да му речиш, оти ке за на тоі век[1]) непжум, ами за на овоі век да ми даит да поминам и со иманието што ке имам, ке се го добивам и тоі век". Поде Моисеа, му се моли Бога и му се моли и за старио. „Аіде нека му биде богаството на овоі век на старио", му рекал Господ на Моисеа. Поминал Моисеа каі старио и му кажал, како што му кажа гласо Господов.

Старио се благодарил на Бога и на Моісеа. Грабнал казмата[2]) и со сила голема завал на еден голем тжрн да го откопит. Се откорнал тжрнот и се јавила една врата. Влегол старио внатре и што да види: цел безистен со секакви турлии пари и друѕи бесцените работи. Си извади колку што сакаше пари и вати маистори, та соградил едни големи сараи на местото. Согради и едни наі-големи двороі. На четирите кьошеи напраі четири кули, многу високи; на кулите кладе по еден чоек, за да гледат со дьурбиіа и раце, што чоек ке иди, или ке вжрви покрај градо. Имало долу пот кулата чоек со золь да оди и да го врати виделио чоек у старио богатаин. Секоі што не го вратеа, старио ке го наиадеше со наі-убаво јастие и ке му наполнеше една шамиіа[3]) пари.

Доіьло редо и Моісеа ке го вратит. И нему му ставил іаденье и пиенье. Моисеа многу се отимал[4]) да не јади и да не пие; арно, тiку старио му рекол оти тоа му ет закон; небило вѐзможно да не јади и пари да не земи. Видел не видел Моисеа, касвал малко и зел една шамиіа од наі-скапите джевапри и си излегол. Оденкиж по пато Моисеа, до што[5]) чоек најдол, му дал од џеваприте и отишол на планина при Бога да му се молит. От кога со намолим, му се плакал за старио, што го натерал со сила да јади и пари да земи. „Ако е кабил, Господи, му се молил Моісеа, земи му іа стоката от старио, што те молам да му даиш, оти незнаі, како да іа држжи и мене со сила ме даваше јадење да ми расипи молитвата, што си іа носеф прет тебе". — „Моісеа, Моисеа, твоіата молитва, што іа принесуаш пред мене, било гладен, било сит, чинит токмо со милостиньата, што прави стариот, што го обогатиф. Вистина, како што је такса старио, така и напраи: и на овоі век ке помине и за на тоі век што беф му приготвил сето му стои". Господ му рекол. Си замолкна Моісеа и му се поклони на Бога, та си отиде. И старио си помина со богаство на овоі век и раі наиде на тоі век.

6. Давит и Соломон.

Коа царуал цар Давит водел деведесет и девет жени. Іа бендисал уште една, за да іа земи. Арно ама имала таіа маж и неможел апикьари да іа земи, ами што ти напраил тоі? Го зел мажот іе во своите сараи заедно да седат и да і гледат за раат да си живеат, гьоа за Бог да прости ке и гледат. Вистина и гледал, ама и жевата му на бжрго іа викаше при себе. За таіа работа потеетил Соломон син му и многу му падна мака. „Чекаі, беше си рекол, да го одучам татка од овоі ум." Измудрил един тертип како да му напраи.

[1]) Онзи свѣтъ. [2]) Копачката. [3]) Кърпа. [4]) Дърпалъ се, отказвалъ се. [5]) Каквото.

„Татко бре“ му вели една вечер „іке намудрив едно нешто, туку ми ет срам да ти речам.“ — „Вели, синко“, му рече тој, „што ти е велéньето.“ — „Веленьето мое, татко“, му рече Соломон, „ет ова: еве денеска ет царството твое, во твоите раце, каі го пóвелаш и го уредуваш, ама Госпот да чуа, да е глува земньа, што ке речам, лели еме со душа, може и да умриме и не ни се знаі умирачката, кои кога ке умриме, да затоа сум си рекол со умот, оти да ми дааш изим, дури си жив ти, да царуам пе три дни, за да видам да ли можам да пóвелам, да ако грешам нешто, ти да ми го поправиш.“ — „Нека, синко“ му рече цар Давит, „еве од утре седни на столо и повелаі не три дни, ами три месеци.“

Сéдна Солóмон на царскио стол, Зéде ўадите ф раце и по нéколку дни тој веке е цар. Давит си йди ката ден каі Соломóна, за да му кажуа, како да цaруа. Еднаш беше се сóбрал голем мегдан и беше се отворил збор[1], за кое ет по-арно да прават човек добрина (задужбина). Едни велеја: дури е жив човек да прави задужбина — со нив беше Соломон: а други се срешеа со Давида, чунки тој велеше: бидуаат задужбина и по умирáчката. Вазден туку речи што се препиньса[2]). Веч рта што ти нáпраи Пророк Соломон? Испрати луге за да гу земат цар Давида. Во таја нокь беше многу темнина. Прати четиресе души со четириесет фенери запалени и му рече за го земат со áджеле и фенерите беше му рéкол да и носат назат неколку чекори[3].

Сториа така и го донéсоа прет Соломона, ишлапан, опцескан саде во кал. „Оти татко вака си се обацал во кал?“ — „Еда“ му рече што ми и прати неседе пред мене, а по мене, та неможеф да гледам, каі газам, да зáтоа се óбацав.“ — „Ето така сет добриньето“, му рече Соломон на татка си „што ке му се прават по смарта после.“ — „Ами, зер за ова ме вика, бре синко“, му рече Давит „за да се изваљкам?“ — „Едно затоа, татко, те викаф“ му рече Соломон, „и друго ке те прашам за еден суд, што ми дошол сíнокьа за да пресудам и не ми текнуат утре, како да даам пресудбата, да затоа те викав, за да те прашам да ми кажиш“. Бáрго бáрго натера Соломон да му измиат нозете и му рече: „Е татко, види сега оти напрет сакаше да одат фенéрите за да ти светат и да глéдаш каі газиш. Ете така треба дури е жив чóек да праит добриньe, за пред него да одат во раі божи и кога ке умрат, да му се нáідат. То веке така си ет татко и неможиш да рéчиш оти не ет така; ами за судов[4]) што ми е дојден сега, ке те прашам да ми кажиш, какоѕ крај да дам. Сíнокьа ми дојде един сиромашец, ми се плака од еден многу бóгат чóек; сиромаíот си имал една овца и со нея си вартел куќьата. Му завидел богатиот што имал 99 овци и му ја зел, за да му са сторат сто овци. Му плакал и му са жалуал, за да не му ја земи; арно, ама каі сила, правина нема, му ја зел. Сега те молам, татко моі, да измислиш една пресудба што да има тежок канон за кој да чуе да се уплаши и друг да нé стори уште еднаш“. — „За таков чоек, синку Соломоне“, му рече Давит, „законот дават да се закопат четириесе стажни[5]) в земи и со каменье да се óтепат внатре“. — „Мили ми татко“, му рече Соломон, „сам кој што згрешил нетреби да плачит; да и ти, татко мо, сам си се пресуди; ископаи си дупка 40 стажни и влези внатре, за да те прости Госпот за грео, што го чинил со оваа жена, што му ја зеде од овоі маж, што го држиш овде во сарајте твои, за да со каменье да се óтепаш кабул не востриíмам.“ Многу се устрами тој дека беше го сетил Соломон за таја грешка. Си зеде царевите и раце и си отиде, та ископа една дупка 40 стажни и си влезе внатре, вати да плачит и да жалит и да пеит песни бóжевни

[1]) Разговоръ. [2]) Прѣпирахѫ. [3]) Раскрачи.
[4]) Нима, белким. [5]) Сѫдътъ. [6]) Стѫжови

Во пæрвио ден и ноке што пеіал, іспишал во псалтиро една кáтисма и така до четириесетте дни іспишал 40 катизми и на секоіа му растеше земьата од дупката дури го иæрли надвор.

Слушана отъ татка ми Коста М. Цепенковъ.

7. Христос со ангелот негоф

Христос го пратил ангело некоаш, за да му земи душата на една жена сиромашка со пет машки деца. Влегол ангелот фо куќа каі жената. Іа гледат некаіната пиртал от партал[1] во алиштата, дури месата іе се гледаа от спі гата. Се нагæрвáлиле дечиньата околу неа и тие угул[2] голи. Едно то вика: „напе", другото — „леп". Краіо сирота немоѕи да му го надиі. До огниште беше седнал еден гæрбулив[3] дедо. Беше клал две пеньушки и неколку вæглéнчиньа[4]. Туку дуаше со слабно си здиф[5], за да го запалит и да се огреит, ако беше лето, каі Пéтросен[6]. Беше си запалил чибучето и туку тæргаше тутунчок. Оша за да стáни сиромав дедо, неможаше, дури не му подаде снаа му рака. Кинісе да оди полека лека, како некоіа желка преку угар. Тæргна тьоі каі врата да оди, каі пондяла[7], от пусти очи, што не му гледаа.

Се чуди ангело на тоі стар, како да биди толку жиф и Христос го прати, за да му іа земи душата на маіка му на пет дробни деца без татко и да останат сирачи и без татко и без маіка, да останат при еден дедо што не е вреден сам за себе, за да гледа пет дробни дечиньа. Стои ангело и се дума, како да праи. Си вели со умо: да не му земи душата на зарфáата и здравата жена, али на старјот, што донел грбу на врата. Дума, шести[8], и после надума, оти по-мунаеш ет старјот да умри óдошто вдоіцата со пет деца. Тæргна ножот од ножница и му зеде душата от старио. Падна нá-плеќи[9] умрен, како од веќе да беше заумрен. Се рачу по комшиите и сите го порадуваа и рекоа оти Господ го помилуе, за да умри и да куртулиси од голема старос, што беше и се мачеше старјот.

Ангело му іа однесе от старио душата на Христа. „Оф, ангеле, ангеле мої", му рече, споля му, „зошто ми преступи зборот мої? Іели не те пратиф на сиромашката жена, да му іа земиш душата, оти на старецот му іа зеде? Бæрго однесі іа на местото и земи му іа на вдоицата!" — Господи, немаі ністуаі да іа умриш таіа вдоіца, оти има пет дробни дечиньа и ќе останат како никоі никде; а пак на старјот му беше животот здодеан да го мунаеш ет, тоі да умрит от таіа; пак повелата да іе твоіа; ели ме праќьаш да поідам.

Поіде ангело и му клаіде душата на старио, а од жената му іа зеде. Умре сирота вдоица и коі што чу на големо чудо стана и си рече, оти Христос неправо работел. Спиекаа деца околу неа, коі што виде сарцето од жал му премре. Многу им се нажали на ангело од децата, ама друг го пишели, немаше што да чини. Іа однесе при Христа и му кажа ангело за се, како што се стори. „Многу ти се нажали", му рече Христос на ангело, „за старецо и за петте малечки дечиньа, ангеле? Ама іас ќе ти докажам, оти моите скріішни работи сет чудни; за тоа да те уверам ке оти ништо лошо іас непраам, поіди на наі-високата планина и скæрши од наі-големата стена едно парче камен, от каі што никоі неможи да се прибери, и донеси го замо.

Поіде ангело и донесе, та го скæршли на кæре на четири парчиньа и еве ти внатре една жаба, каі што стоіала камено исколан токмо за нер.

[1] Парцалъ. [2] Съвсемъ. [3] Гърбавъ. [4] Въгленчета. [5] Дъхъ. [6] Петровденъ.
[7] Срѣщуположенъ срѣщу огнището край въ стаята.
[8] Дума, шестя=мисли, смѣта. [9] На плещи, на гръба си. [10] Ала, ама.

Вати жабата да скока и да се радува росе-а, како сето да влегла. „Виде, ангеле“?, му рече Христос, „кой іа раньаше оваа жаба во камено?“ — „Ти Господи,“ му рече ангело, „прости ме оти ти грешив“

— „Ете така да знаиш, уште еднаш да не грешиваш. Ал појди кај оние петина чорбаджии и речи му во мислата да земат по едно од децата, што му іа умре маіка му, за да и поснат и да се сторат богати. Поради пив ке го гледат и старио, за да поживеит, раат, дури да му доіде дено“. И вистина така се сторило со децата.

Слушана отъ Перета Паисулета.

8. Свети Илиіа и наречници (орисници).

Кога одел свети Илиіа по земньава, му дошол пато за да дојми преку Стара-планина. Кога дошол на вжрф планината, стасал три жени старе со зпинци на нозете и со по едно станче в раце. „Со здравье, сестри, му рекол свети Илиіа, ако даст Господ, каде вака сте се зафатиле, за да патуате?“ — „Здравье да имаш, старче“, тиіа му одговориле, „ако сакаш биди ни другар, кај што одиш ти и ниіе тамо одиме.“ — „Мно убарно“, му рекол Св. Илиіа, и си тржгнале другарски да се патуват. Се чуди Св. Илиіа и сам себе си вели: „Каква работа! Овие жени стари и тие како мене да ми речат, кај што ке одам іас и тие ке оделе! За чудо, си рекол, ас кај што ке одам, со пжрво не ке му кажам портата[1] да видам, да ли ке знаат вистина.“

Побдиіа некоі ден пат и прележале на едно место. Утрото станаа за да патуваат и дошле на некоа висока друга планина. — Е е е! гледаш, старче, оная висока планина што іе се бели стените от снек, тамо ет куќьата кај што ке одиме ние и ти“ тие му рекле. Се зачудил Св. Илиіа како знаеа оти тамо одел и му погодиле старите. — Е, кога знаете, оти тамо ас одам, колку дни има до тамо?“ — „До тамо има 5—6 дни пат“ му рекле старите. Пак Св. Илиіа се чуди на старичките. Оделе, оделе, и наі после стигнале кај планината со белите снегої и под неа имало едно гратче со многу манастири. Дошле до портата, кај што сакаше Св. Илиіа да влезе и водиіам и снемало от пред него, от кога му рекле: „седи со здравье Св. Илиіа и нокьеска ние ке ти доідиме, за да свжршиме една работа“

Клукнал на портата и излегол домакино да види кої ет. — „Што клукаш, старче?“ му рекол домакино. — „Гостин сум ти, приателе“, му рекол Св. Илиіа. Бжрго бжрго се вратил дома и іе кажуат на жената си, оти еден стар човек сака да му биди гостин вечерта. Жената му му рекла на мажа си, за да не го прибира, чунки іа снемето за да роди: на куќьата му била саде една одаа, тука требало да раѓа, да затоа и вчинело за да чуе и да разбери ноладжи а човек, ами друга вечер нека доідит. Му рече така стопано. Арно ама, Св. Илиіа му се стечнал іа ке му отворат, іа чаре нот. Виде невиде домакино му отвори и го внесе во едната одаа. Зеде едно вжлеице[2] и го обеси горде во одаіата, за да іа закрие жената си.

По некое време роди жената машко дете. На поланокь чу Св. Илиіа едно зборої, како од жените што идуеше со пив. Едната рекла: „Е мери сестри, што кжсмет да му вжржиме на ова дете?“ Трекьата рекла: „кжсметот на ова дете што не мача, да іи пие от Џжрно-море, преку кај-старата планина до оваа пооза Белостеница планина, нека му биди по сто пари на ден“. Повторила другата: „Не, не, по сто пари, ами ал нека му биди по пет грошеи.“ Се каидисаа и така му го вжрзаа кжсмето.

Му се нажали на Св. Илиіа и му викна: „Немоіте, сестри мои, толку малку кжсмет, чунки видете колку арен татку и маіка имат: при се што

[1] Пжтнитѣ врата. [2] Постелка.

немая кај да се замаргат ти, ами и мене ме примаа и ме гостиа со што им дал Господ; да за тоа треба да му привржанте кјесмет, за да може ова дете да живеит со берает на старос и да му поможит на татка си и на майка си". Му привжрзале старичките кјесмет уште сто пари. Св. Илиа му се помолил и уште сто пари да му се привржат, и тие кандисале и така му се вжрзало кјесмет десет грошеи. Се зачудил татко му на детето и незнаел каква чес да му стори на Св. Илиіа. Утрото от како го благосол Св. Илиіа детето, си ошол, каі што бил пратен од Бога.

От како порасналo детето и се фатило за работа, секи ден ке добиеше по 10 грошеи. Си рекло со умот: „іас со еден дукьан вадам по десет грошеи на ден, ами ако фатам уште еден, или два, колку поеке ке вадам?" Нашол еден ортак и отворил и друк дукьан. Работиле шест месеци, една година, и преслагале[1] да видат што кьар нафаиле. Го оставил уште една година него и фатил друк ортак со друк дукьан и со него работало една година. Кога се преслагале и со него, ништо неизваиле. Седит една вечер и се мислит, се надукуат на сърдце, боже чедаі, не му се зборуат.

Приклукуа портата и излезе старчот му татко да отвори. Кога влезна старио Св. Илиа што беше му дошол, кога му се родил сии му, го пречекал убао, го чести од мерата на двор[2]). Го испрашал каі бил, каі шетал толкуа години и оти не му дошол нагости. Тоі му рекол, оти не му било шетаньето саде, по земи, ами и по облаци. Детево при се што го пречекало Св. Илиа, арно ама мислата го мачи, заради дукьаните, оти да нема добие, толку години да работи. От како се поразгоорија, го праша Св. Илиіа: „А бре чедо, зашто си толку замислено? Али дека іас ти доідоф на вечера, дали што? Кажи ми што ал имаш и іас како стар чоек, што сум видел и угорно и удолно[3]), како каталец што сум, можам да ти најдам некое чаре." Му прикажало момчето нешто. Арно ама, за оти не се посрамило со ортаците не му кажуат. „Право, право, кажи ми, му рекол Св. Илиа, а чедо: и срами се од дедо ти, оти іас овде ми беф нагости, кога се роди ти".

И тогаі му кажало момчето правото. „Ей ди синко, му рекол Св. Илиа, тебе кјесметот ти беше наречен од наречниците, пжрво, петь гр. и после іас му се молиф и ти привжрзаа до десет гр. на ден; да затоа ти кажуам да работиш во твоіот дукьан и ке си вадиш што ти е наречено од наречниците. Десет дукьани да фаќьаш, бре синко, пак десет грошеи ке вадиш; ами ако неработиш и десетте ке изгубиш. Еве вака ти ет твоіата работа, затоа немој да се надуваш, ами терај си работата во твоіот дукьан и ке си живееш многу арно." От како дозборуа Св. Илиіа, веднага се изгуби от пред нив. Тогаі се зачудиа и поверуаа оти ет некоі светец и си рекоа помегьу татка си, за да ет Св. Илиа, чунки му велеше, оти не саде па земи шетал, ами и по облаци.

Утрото поіде момчето и се делило со ортаците. От тоі саат си работело во своіот дукьан и кјеметот што му било наречен си го вадел.

9. Светиіата со Господ што се здружиде.

Еден светиіа многу му се молел на Бога, за да бидат сите луге прави Господ. сполаі му, му се престорил на чоек и седнал на един пат, каі што се одило на еден манастир. Секоі што поминуал за да оди на манастир, го помолуал Господ, за да го кренат на рамо, за да го однесат на манастир, чунки беше болен Господ и стар презрачен, гьоа неможеше. Секого што го молит, никоі неприниха за да го носи. Светецо застана за да се пули и Господ не му велеше нему за да го крени[4]). Се чуди и дури му се нажали оти млозина помоли Господ и никоі не го крена. „Старче," му рече све-

[1]) Видѣли смѣткатѣ. [2]) Извънъ вѫрно. [3]) И добро, и зло. [4]) Вдигне.

тіата, „и со сакаш сла качи ми се мене, за да те однесам на манастир.“ „Спола́і ти брате“, му рече Господ, „што ке ми сториш едно добро, за да ме однесиш на манастир“. Му се вкачи на рамо Господ и му се стори лесен[1]), како пердув[2]). Гледаат калугерите од манастир, оти носит сила голема на рамо светиіата и излегоа со сите лити за да го пречекаат. Слезе Господ от светиіата и му рече: „Еі чоече, ти ми се молиш мене се едно, за да и направам правя како тебе; арно ама како твоето сжрдце ретко има. И за да познаиш какви луге, има на овоі век богати и сиромаси, да станиш и да поідиш во големио град, каі што седи крало и патрико, да застаниш на мосто, каі што ке вжрват, кога ке одат во цжрква на велигден, да и покавуаш со една чаша вино и после ке поідиш в цжрква да поминиш помеѓу нив и да не му се поклонуаш — чунки сите луге што ке влезат в цжрква, пжрвин ке се поклонат на крало и на патрико, после пред иконите“. Стори така светиіата, и от кога се непуцти светиіата, прати крало та го викнаа светиіата и му рече. „А бре чоече, зошто неприпознаваш ти крал и патрик, кога влезе ф цжрква прееска[3]), за да се поклониш, како што сите, што ет адето?“ — „Како неприпознаам, честити крале, крал и патрик? Іас припознаям, туку вие и патрико небевте ф цжрква; ти беше во големата банча до пак убаіте трендафили, ручаше от тие и от тие убави манджи; а патрико беше каі таіа любовница, и ако неверуаш, прати во своі час да го наідиш, оти тамо ет“. Кога чу царо тие зборо, се зачуди на чоекот, како му погодил, оти како да беше знаел, како што си мислеше крало до цжрквата, оти ручеке така ке го іадел помеѓу трендафилите. Станал сам крало и поіол во таіа кукьа, каі што му кажа светиіата и вистина го наіде патрико каі една бесчесна жена. Тогаі поверуа крало, оти чоекот бил светия.

Надвал крало на молба на светиіата, за да му кажит, како да угоди на Бога, за гревите што имал. Светиіата му рекол да раздава три товари пари во сиромаси. Крало го молил светиіата парите да и раздаит заедно со него, чунки незнаел крало на кои сиромаси да дава. Примал светиіата и товарил крало три товари пари, та тжргнале заедно да и раздаат. Се направил крало тебдил и вжрвеіекьи по един сокак, сретиле един питач[4]), каі ми седи на едно буниште и си викат: „даруіте ме“. „Еве сиромаф“, му рече крало, „колку пари да му дадиме?“ — „Една пара ке му даиш, честити крале, оти ова не ет сиромав, ами скжржав[5]). Ако сакаш да поверуаш, копаі под него и ке наідиш еден гжрнец пари.“ Кога виде крало, вистина еден гжрнец пол со пари.

По друѕ сокак сретніа една жена со парталави алишта[6]) и со неколку деца. Викат и искат: „даруіте ми, Боже чуаі, брани.“ „Ха, еве сега“, рече крало, „еве сиромашка, на оваа колку пари да іе даам?“ — „На оваа една пара да іе даиш, му рече светиіата, оти и оваа іет скжржава, а не іет сиромашка.“ За да го увери кралатаго, поідоа дома каі жената и му наіде во іеден зид една нутка[7]) пари.

Поминаа во друѕ сокак и сее едно момче вжвадат еден кон, со една лоша арма и момчето со чиста промена. „Ха“, му рече светиіата на крало, „еве на овега да му даиш голема милостина.“ — „Бре аман,“ му рече крало, „на овега ли се дава милостина?“ Го запрел светиіата момчето и го пресилвал право да му кажи. Арно ама наі-после кажало, оти биле многу богати и чесни тжрговци; арно туку и ватила голема штета и испаднале до толку, што домашните тжрпеле за леп и останале многу борчліі, да сега оди ф море да се удаі. Тогаі крало се зачуди и извади та му даде многу пари, за да се врати дома и пак да биди домакин чесен.

1) Левъ. 2) Перушина. 3) Прѣди нѣколко врѣме. 4) Просякъ. 5) Скжперникъ.
6) Скжсани дрехи. 7) Стомна *ѣрни*, т. е. [illegible]

Шета три дни и три ноки кралo со свстиіата по сите испаднати домакини чесни, што и било страм да пропитаат, умирале од глади дома затворени, и ѝ подари со многу пари за да можат пак со напрежната сермиіа да потераат работа и да бидат домакини.

10. Св. Илиіа со пците

Си бил еден цар, одошто кроток, да дури будала бил. Колку луге да се фатеа во лопотиіа, во тепачка[1] и во предавачка[2], туку ке му го донесеа, за да го пресуди и да го накажи со тепанье, или со друго нешто, нему ке му се нажелеше и ке го простеше. Дека така и проштаваше лошите луге, от ден наден туку се множеа арамии (крадци) и тепачи. Немаше нокь што да не со отепаат десет, двајсетина луге и да му се обиеват кукьите и дукьаните на светот[3]). Во голема мака бил тоі народ, прописте мало и големо од арамии. Молат Бога да се нестемни, оти вечерта секоі си мислеше, за да недоідат у него арамиите. Едни се плачат на царо други на Бога и наі-послежното беше им покогнало.

Го пратил Господ Св. Илиіа за да клаі еден рет тамо. Си зеде намекеро со себе и му дошол каі царо. Зеде паим за да іалеан пред него. Дале, зеле зборо Св. Илиіа со царо и іа донесле работата: за три дни цар да биди Св. Илиіа, за да му іа умири царштината. Му дал царю столот за три дни да царуа Св. Илиіа, туку да види: али вистина ке умири тоі старец іабанджиіа. От кога седна Св. Илиіа на столо, дал абер по сета чаршиіа: никоі дукьанот, да не го затвора, оти со голема глоба ке го накажи новио цар, што ке царуа три дни. Инсано се чудат „Каква работа ке бидит оваа, си велеле, што се заповедуа да не се затвора чаршиіата; со затворена чаршиіа не се живеит, да со отворена како ке не раздени[4]) од арамиіте; се ке ни пленат. Господ да ни е на помош!“ Вистина така велеле, ама немаат што да чинат. Цар им заповедуал: каі сила, правина нема[5]). И остаиіа дукьаните отворени.

Кога разбраа арамиите, оти чаршиіата се останла отворена, многу се нарадуале, оти не ке се мачат да кршат дукьаните, ами отворени готови ке му биле за крадење.

От како се дало заповет от Св. Илиіа за чаршиіата да останит отворена се уплашил царо и се стори пишман, ама зборо му іизлегол од устата, а пак царски збор назад не се вракьа. Видел невидел, закьутел, и што сака нека било, ке траіало за три дни.

Св. Илиіа се зафатил на работа. Го пуштил намекьаро каі касапниіците за да го викни еден стар пес со четири очи[6]), за нешто да му речи. Пошол намекьаро и го нашол каі си лежи под еден кепенкия. — „Слушаш, ти песу, му рекол намекьаро, здраво и живо имаш от Св. Илиіа да доідиш еден час до него, нешто те сакат за да ти речит“. — Арно, му рекол песо, и клал ногата предла на чело, за да покажи оти му се поклонуа на заповетта от Св. Илиіа. Го однесол песо пред Св. Илиіа и му се поклонил. „Знаеш што сум те викнал, верна слуго на стопана, али незнаш?“ — „Незнам“, рекол песо. — „Сум те викнал да поідиш за да и собериш дошто пес има во градов и да и наредиш по кьушиіньата, за да вардат до три ноки, без да каснат еден залак леп; и дошто арамиіа ке видат, на парчинья да го сторат“. Му се поклони песо и со голема бжрзиня и собра сите пци од градот и нареди по кьошиньата. Та што туку се стемни арно, наизлегоа арамиите по сокаците, за да пленуаат дукьаните. Кога и познаа пците, оти

[1]) Убийство. [2]) Прѣдателство. [3]) *Светот* = народътъ, хората. [4]) Съмне. [5]) Кѫдѣто има сила, правда нѣма, т. е. силата не оставя да се търси правда. [6]) Т. е. кучета, които иматъ надъ очитѣ две бенки (дъмги), прилични на очи. Такива кучета, по народното вѣрване, можели да виждатъ и вампиритѣ.

тие беа арамии, едно пуштанье и сите на парчинья и искипаа. Утрото кога видоа граѓаните, се зачудиіа на марифетот од новио цар и сам стариo цар се зачуди.

Го моли царо Св. Илиіа, за да заповеда и по друзите градои, и тамо да искинат арамиите. Го пушти Св. Илиіа пеш и по друзите градои и и тамо така беше се сторило. По трекио ден Св. Илиіа от пред царо му загина[1]. Царо тогаі рекол, оти тоі чоек бил светец и од Бога пратен, за да му пока̀же, како сака да накажуа лошите, а не да и жали како напрет. И така си го поправил царо царството.

11. Чоекот што назре во раі и во вечна.[2])

Све́тците ко́га ше́тале по́ земи и кърштаале луге, за да і на́прават Рисьани, му кажуале на лугето, оти кои ке се кърсти и се остави од греот, во раі ке поиди, а кои не ке се кърсти, во вечна ке о́дел.

Еден чоек сакал да се кърсти. Арно, ама първо сакал да го види раіот и вечна, да после да се кърсти. Така му велел на еден светина чо́екот. На све́тецо многу му бе́ше мило да се кърсти тоі чоек, чу̀нки беше разбрал арно за верата. Арно, ама неможел да го кандиса, ду̀ри не му по́кажи раіот и вечна. Голема мака му беше на светецо и му легна да се моли на Бога, за Господ да му кажи раіот и вечна. Молеіьум се му доіде глас од облаци да го земи чоекот и да поідат на планина, за да го видит раіот и вечна.

Го зеде и поідоа на върф планина и се умориіа. Се́днаа под едно дърво за да се одморат и вати да го праша чоекот светецо, за какви луге има во раіот. Светецо му велел, оти от сите іазици има. Така разговараіkьум се и ватила дремка пот сенката на едно дърво. И веднаш се надоа при раіо, како на сон. Доідоа близу до портата од раіо и светецо го помоли Св. Петра, за да отвори портата и да назри во раіо чоекот што го носел, за да види какви луге ке имат. „Пек и“, рекал Св. Петър, и му отворил. Назрел во раіот што да види! Од убаина по убаина, полно лу̀ге, сѐ во бели алиштa облечени и со венци на глаа си ше́таа низ раіот и со свирки си пе́еа. Се пулит чоекот и туку се думат и си вели со умот: „Какви лугье овие ке бидат? а чекаі да прашам да ли имат о́враи!“ „Св. Петре! Ке те прашам нешто, ако ке ми кажиш: има е́вреи во раіов? Оти іас неможам да и видам. — „Нема евреи, чоече, му рече Св. Петър“. — „Ами има е́рменци?“ — „Нема ерменци.“ — „Ами френци има?“ — „Нема френци“. — „Ами англизи има?“ — „Нема англизи.“ — „Ами има тальани“? — „Нема тальани“. —, „Ами гърци барем нема“? — „И гърци нема.“ — „Ами кои така, што лу̀ге влегу̀аат овде, ако не ми ка̀жиш? — „Овде влегу̀аат, приіателе, саде луге, што се Рисьани ас“, му рече св. Петър.

Поідоа до вечна и тамо праша за какви луге има. Зерзевулот му кажал, оти во вечната мака имало от сите іазици и милети, саде немало Рисьани. Кога виде така чоекот, малку се позамислил и си рекол со умот, за да се кърсти и да биди праф Рисьанин, за да си поіди во раіо еден саат по́ бърго. Си тъ́ргнаа да си бегаат отаде и веднаш се разбудиа. Светецот му кажал, како што видел и чоекот му го казал истото, и веднаш се кърстил.

12. Търгóецо со свéтецо.

Еден тъ́ргоец ку́пил едно́ мо́мче, за слу̀га да му биди. Од денот што го ку́пил ва̀тило търговиіата се за на̀зат да му о́ди. Еден ден ка̀ко што мерел со а̀ршино, пра̀о на среде му се скършил. За̀творил маа̀зата и си отишол от тоі град во друг за ду̀ра да му се по̀правит късметот. Іе ка̀жал

[1]) Изгуби се. [2]) Вѣчна мака, адъ.

на женáта си, оти ке бега и ıе го óстанл момчето, за да му пригóдуа во куќьата што ıе треба и маазата да не ıа óтвара, дýри не си доıди тоı.

Отишол во éден град далечен и се глáвил при óден гóсподар, за да му работи лозето со многуто óвошки. За рýгата[1] тоı посакал да му отдели стóпано на лозето еднó рéмче[2]) од лозето со дæрвьата, што ке му рóди нéгоо да биди. Рáботил цéлото лéто и дошло во адроеньє на грозьето и овошката. Кáко даде Госпот éден ден éден сíлен град и сáде во негóвото рéмче му го стóлчи сéто. Околý него нíгде град нéпадня и нíкому зíıан не му се стори, ами сáмо нéму. Сíте се чýдеа кáква работа: да се зáдени грáтта саде во ремчето од аргáтино.

Другата гóдина и дури до сéдмата се тáка му се нрáеше и виде оти касметот не му работи, си стáна и си доıде дòма, та си óтвори маáзата и пòчна пак да си продава. От кóга створи маазата, нéстигна годúната и прие и пéпел се стóри. Остана сíромаф стрáден за éдна корка леп. Се соабóруа со жената за да го продаат слýгата и да се рáнат со пàрите. Го нанéсоа слýгата напазар и се зáватил éден бóгат сéланец и го кýпил.

Го зéде селáнецо и го òднесе дòма му; од дома го однесе во èдно пòле и му кáжа éден гóлем бýлук офци. — „Еве момче, му рéкол, овоı булук офци сет моı, ката ден ке тóараш млéкото, сирéньето и мáста та зáедно со овчáрите ке ми го нóсиш дóма; таıа рàбота ке ти бúди твóıа“. Му се пòклони мóмчето и му рéче: „Госпóдаре моı, éден сбор сáкам да ти рèчам, амà атæр да не ти óстани. Госпот да чýа óшто ке рèчам: тýку да стéчеше нèкоıа си сíлна рèка и да однéсеше сíве офци со се бáчило, што би рекол ти?“ — „Море, аı глéдаı си рáботата бре мóмче; íч, бíдуат тòа што нéбило? Каı íмало мéсто од река óвде да што ке стéчело и óфците ке ми и óднесло?“ Си зàколче слýгата, и си рáботал неколку месеци.

Éден ден ıасен от сíте страни како бéше се зàдале éдни силни óблаци, та кóга беше ти блéкнало éден сíлен дош, како со рáкав да тýраа, стéкле éдни силни рéке, како некои зàıдои и беше зобрале óфци, офчаритæрьо и се што íмаше стопанеко не се виде, каı вати сéто праф и пепел. Кога рáзбра и виде богатио многу мака му падна, óти да му и заречит рóбот офците и да му и óднеси река, от каí што никоı неверуа. Се налути и го óднесе та го препрóдаде на éден бáкал.

Бáкало му нéли на мóмчето: „момче, éве овоı дýкьан ет моı, со óва стóка та го óставам на твоıата рáка; ама глéдаı вамо, éве ти две окáници; со по-голéмава ке кýпуаш, а со по-мáлата ке прóдааш, оти така синко, стока се пèчали“. — „Арно господаре, така се пèчали, ама бæрго ке йстечи. Те молам да не ми се лýтиш, што ти рéкоф и што ке ти рèчам. Госпот да чýа, тýку некоıа нокь дукьанов да пропадни в зéми, што би ми рéкол?“ — „Море аıде бре момче, глéдаı си работа, тоá што нéбило, ни ке биди, ми кажуаш“. Си зàкьуте момчево и порàботи некоı мéсец. Тýку една нокь зàпала зéмньа и го голтнала дýкьано. Кога íдат масторо и момчево да отвòраат дукьано се чудат, оти го снемало дукьано. — Ах, си рекол бакалот, и го зел момчето та го прéпродал на еден дýовник.

Дуовнико, бидéıкıм стáрец, му требаше за да му слýгуа момчето. Го òднесе дома и му кажа сíте измети што ке му и чинеше. — „Сите ìзмети ке ти и прáвам, ама ке те молам по сáбота, от кога ке си лèгниш, да ме пушташ да се прошетам треа“, му рекло момчето. Му дал изим дýовнико и сéкоıа вечер íахетот му го чинеше и во сабота вечер си одеше момчето. Неколку мéсеци тáка оди момчето сáбота вечер. Дуовникот се дýмал една сабота вечер и си рèкол со ýмо за да го варди каı оди, да не би одит по нèкои лоши рàботи и да му донеси некоı голем срам.

[1]) *Руга*=цѣна, плата. [2]) *Ремче* отъ ремикъ=нивица.

Ѐдна сабота вечер, што тукў тжргнало од вра́тата на двор, а по него дуо́внико; то̀а оди, тоі по него и колку за ѐден саат се на́іде во една планина го́лема, блиsу до ѐдна чешма, при ѐдна цжрква растўрена. За́стана момчето прет цжрквата и се поклони. Каўгерот тўку седи та се чўди, како доіде на та́іа пла́нина ни видена ни чуена, чўнки тўка околу него́іот грат та́ква планина нѐвидел, от кога бѐше се родил. Се за̀цкрил зад еден ка́мен дуовнико и гледат што ке пра̀ит момчето Постóіало троа, ѐто ти ўште едно момче, каі дошло од друга страна и уште малку уште едно, се ставиле три момчиньа; во лицата како ангѐлчиньа му се глѐдале на дуо̀внико. От кога се здравўале, пі́днале на ли́цата и се поклониле.

Во тоа време се поклонўале и джрвьата. Се за̀чудил дуовникот и си рѐкол со умо: „Лелех, іас грѐшен чоек, да заповедуам светец да ми слўгуа“.

От кога се намолиле триво момчиньа, сѐдвале краі чѐшмата и се мало поразговóриле. Во тоа време дуо̀внико за̀спал и от кога го огрѐіало сонце се разбудил. Глѐдал вамо тамо, нигде нѐможи да по̀знам пато от каі дошол, за да си о̀ди. Тжргна низ планина да оди, прекў-трупа[1]) и си вѐли со ўмо, оти ке го іадат о̀рлите во тие пустѐлик; до каі што очи му глѐдаа се планинье му се глѐдаа. Одит и офкат. Рўчек помине, ўжина фта́са, лѐбец си нема да си ка̀снь, а страо му бѐше голем, за да не го изеит некоі sвер. Ето ти еден офчар каі оди да си залеи бўкаро вода от каі цжрквиштето от чѐшмата. — „Каі шѐташ, оче“, го прашал офчарот духовнико, „вака во оваа пустѐлиіа, от каі си прѐпаднал?“ — Оф бре чѐдо, ке ти кажам, тўку те молам, ако не ми даш еден залак леп да заголнам дўша. Извзил о́фчаро и му дал троа лѐп и му іа казал сѐта работа, како што би. — „Ел ди дуовниче, дѐдо ми нóковаш ми го ка́жуал, оти ет три дни скраіа. Ти за да можиш сам да си одиш преку о̀вие планинье, не кѐ можиш, тўку аі ѐла си со̀ мене на ба̀чило и да сѐдиш до друга са̀бота, оти тогаі ке доідит пак света тро́ица, храмот на цжркиштето, да ке вардиш да неза̀спиеш, и кога ке си о̀ди момчето от света троица, тжргни му по траго и така вѐднаш ке си поідиш“.

Така нѐправи духо̀внико и си поіде дома. Зѐде момчето да му потура вода на духовнико да си мие раце, и духовнико нѐкеше вѐке, за да му слўжи Тога се сѐти момчето, оти дуовнико го познал, оти ет светиіа. Поіде во одаіа и се спружи[4]) спорет сонце и си умре.

Отъ Ахъръ-Челебийско.

Записалъ *Ст. Н. Шишковъ.*

1. Троица братье и адин старчеак[3]).

Троица братье тоарнали да казанъдисват наадно. Ф поать ги стигнал адин старчеак и варвеал с теах. Тоі бил Госпуть, ала тиеа гу не пуанавали. Ага варвеали, варвеали, стигнали ду адноа чеашмьоа, запреали са, та пили и утпучинали. Адиніеа уд теьх рекоал: „Ах, сига іеаі саіа чеашмьоа да теачеаше ракиіа, іеа вину, та шта да служеа за хаир фсеакеак, коіту мине прис соіа поать“. Льу каку си думал и чеашмьоа-та зоала да теаче вину, и тоі устанал да сиди да іа чуеа Варвеали, варвеали други-те, стигнали на адноа барчина; там ималу млогу камеанье. Среадніеа брат реакоал: „сига да станеаха іеаі сеаіе камеанье офце, та шта да стореам мандра іеаі тува и шта да хранеам фсеакеак, коіту мине прис тува“. Ка-

[1] *Прекутрупа*—не презъ пжтя. [4]) Простре.

[3]) Тази е приказката, за която се споменува въ бележката отъ редакцията къмъ статията. „Славянскитѣ сказания за жертвуване собствено дѣте“ стр. 90

Редакцията.

меанье-те лъу іеаі тугава станали офце, та и тоі устанал там. Малкиіа брат сас старчеака варвеали, варвеали и душли веачеароа ф адно селу. Ага чи малкиіа реакоал: „іеа пак ништу другу ништоа, ами да ми дадеаше Госпуть жеаня на адно соарце да сме“. Ф тува селу ималу адноа мума, та утрииоа-та штеали да іа веанчеават за аднек. Старчеака му реакоал: „іа шта ти наіда жеана на адно соарцеа да стеа, аку рачиш“. Тоі утишоал у таіа мума, та нашіол братьеа-теа хи и хми реакоал: „сестра ви іеа касмет на деаі поеа чилеак, да іеа дадетеа нему“. Тиеа са нарукали старчкутуму и му реакли: „как штé да іе касмет другеаму удеалена[1]) ниваста; ти си лут, иди си уд дету си душоал“. Старчеака хми реакоал: „іеа ви казвам, чи іе касмет іеаі номува и виеа треава да пуслушеате. На, іеа шта да посадьа на двора с лоза, и ду утреа аку са фане, листеа, расцвеати и руди та уареале гроадеа, чи да пувеарувате, чи іе тоаі“. Пусадил лозата и не ду утриноа-та, ами за адин сакат са и фанала и уареала и сичку. Тугава тиеа пувеарували, та іа дали тóмува чилеаку. Ага са ужéнили, чи било истина да са на адно соарцеа: какво-ту адинна викал и другиа приставал. Старчеака си утишоал и слеат неаква гудина са воарнал теаптел наі напреш прис гулеаминеа брат, дету бил устанал на чешмьоа-та. Ага душоал на чешмьоа-та, пуискал му да гу пуслужи. Пак тоі му реакоал: „аку имаш пари, чи да ти сипіа“. Тугава чишмьоа-та си пак затекла вода, кату и напреш. Старчеака варвеал, варвеал и дошоал на мандра-та та нашоал среадниіа; пуискал и нему да гу нахрани и тоі му пуискал пари. Тугава и негуви-теа офцеа станали камеанье, кату и напреш. Ага душоал ф селу-ту, приправил са на парталиф[2]), крастаф, харлиф[3]), да та іеа гнус да гу гльоадаш, чеа душьоал ф коашта та на наі малкиіа. Пучукал на врата-та и тиеа му утвориили. Ага флеал воатреа пуискал да му дадоат хлеабеац и хми реакоал: „молеам ви са, дайтеа ми да прилижеа на двора-с, чи ни пузнавам никутреак ф сува селу“. Тиеа му реакли и двамина-та (и жеана-та и мажоа-т,) „как штем да та уставим на двора-с? хаіда пак коашти, коашта-са іеа затува“ „Ала іеа ни соам за ф коашти, виштеа какоаф сам, да си сам на двора-с“ реакоал старчеака. Ала тиеа гу не уставили, ами гу фавели воатре, курдисали гу ф бужеака, и гу удгреали, та чеа гу запитали, какво да му стореат да касиеа и аку има кулаі, чи и да му намажеат неакву снага-та, та да му уинне. Старчеака хми реакоал: „моса-са болька іеа лошеа, туф ф сува селу неможеа са на леак. Менеа са сичку примоачили и ми са реакли чи уд другу ниште да ми уинне, ами деатеа моаску да йспеакам, да гу изеам и скармоа-на[4]) да са намажеам“. Ага чул тува мажоат, рукнал на жеаната: „Мари, че ми ниіеа имамеа. Тоарчи боаржеа извади деатеа-ну уд льуака-на, та гу тури да са испеаче ф пеаштоан, соін чилеак да излеакуваме, пак ниеа смеа млади та штим руди и другу деатеа“. Старчеака сикас тоаі правил, да хми испитува іумоа. Пак тиеа имали адиничку деатеанцеа моаску, то хми било поарву-ту, ага били и двамина-та на адно соарце и іеацеа милужили. Ага реакли да пекоат деатеа ту, старчеака не рачил, та че по сетнеа хи видеал, какви соарца имат, та приставал. Жеана-та утишла ф друга-та коашта, удпалила пеаштоа и фарліла деатеа-ту да са пеаче, та чеа са воарнала да прави друк изметь пу коашти. Ага пубилу малку, мажоат пруводил жеана-та да идеа да види фтасалу ли еа. Ага утишла, какво да види, деатеа-ту станалу на петнадеастеа гудини іунак,

---

[1]) *Удеалена.* Въ Ахъръ-Челебийско, когато отсѣкатъ сватбата за въ недѣлята, още въ петъкъ отдѣлятъ момата съ сестрата въ отдѣлна стая, отъ която неможе да излѣзе до въ недѣля. Тогава каквото и да бива, неможе да ѝ земе, или да ѝ дадатъ другиму.

[2]) *Парталиф*=скъсанъ, парцаливъ съ съдрани дрѣхи

[3]) *Харлиф*=съ нечистота на лосътъ.

[4]) *Скармоа*=чорбата на печено месо.

сидеалу на стол ф пештоа и неалу сребарна кинига. Старчеака льу іеаі тоіа сахат са загубил, тугава са сеатили, чи ѥеа бил Госпут. Пак дету тиіа били толкува милужливи, Госпут сторил да си имат кату иепис син на пеатнадеастеа гудини, и хми дал гулеаму бугатетву.

Слушана отъ Добра Марюва въ Устово.

2. Св. Георги.

Дру́гуш га бил свеатл Гьорги чилеак на зеамьо са имал двамина братье и тоі труйца. Свеатй Гьорги билъ еацеа теафичеак[1]), варвеал си пу Госпудьуф поат, пак бил уфчеар ѣ еацеа еак, катӯ арсланин. Тоі има́л еацеа ка́матна жеана́, та бра́тье-теа му гу инна́видили ут ѥеат и троасили му кула́саат да гу загу́беат, та да уста́неа жеана́-та му теам.

На́блиау укулу́ теахну-ту сѐлу има́лу адноа ду́пка ф зеамьо́а та кату́ буна́рь, та ні́куі са ни наймал какво̀ има ф не́гу, пак га метьнсали будьнéк, ни нализал никакаф ни жиф, ни умреал. На доа́ну-ту бунарьуву има́лу два увни, адин чоаран и адин беал Има́лу и две ду́пки сас вратá же́леазни: адноата кавидала нах тьоавна диньо́а, пак дру́га-та нах беала Ага́ ме́тьнеали будьне́ка, аку́ па́днувал варх чоарнеа-т увéн, изнисал гу на чоарня-та диньоа и там гу уста́веал; пак ку па́днувал варх беальеа-т увéн, чи гу изни́сал на беала-та диньоа

Адноаш свеати Гьорги, катѐ си па́сал уфчи́ци теа на́близу укулу́ тоіа буна́рь, заспа́л пут адноа сеанка. Братьа-теа му утко́леа му троасили кула́леат и сига гу нашлй. Тиеа зоали свеате́к Гьоргьа пульоачка льоачка на саноа-т и гу бубо́тнали ф буна́реа т. Чеак га па́днял на доану-ту, са разбу́дил свеати Гьорги и са хем уплашил, хем са сеатил, чи то́ а дуслу́к му іе сто́реан ут бра́тье-теа. Лахалу са та свеати Гьорги па́днал на чоарниеат увéн и увéнат гу изнел на чоарна диньоа.

На тиа диньоа има́лу ади́н цар; сѐчку-ту било́ чоарнуі и льудеа, и живина, та и ца́реа-т бил чоаран. Свеатл Гьорги и тук си нашоал чоарни бфцеа и зоал да си пасе́ кату́ и нап ѐш. Ду царьувиіа сараі имал адноа чеашмьоа ут деале́чеа дуведена и на маіка-та хи имал адноа ламьоа, та льу с льудье са хра́нила: аку́ найдила адин чилеак, чи адин день те́кла чеашмьоата; два ку на́йдила ф деаньоат чи два деньа те́кла вудоата, васпирала іеа ламьоата. Изеала циньоата льудьеа, та ца́реат ве́жеа нимо́гал да на́іде чилеак да гу даде ламье́тухи да гу изеаде́, та да теаче вудоата, пак нна́дичьчку не има́лу ф таіа диньоа во́ца, ут таіа башка́. Цареа-т троасил, троасил да найдеа будьне́к да гу изеаде ламьоа-та, нимужѐл да найдеа, та тугава пруводил даштеарьоата си да іеа изеаде, та да те́кнеа вудоата. Друг кула́і нимогли да на́дат ламье́-тухи и феак са страхо́вал да іеа пугльоадьнеа, т. не дру́гу

Ца́рьувата доаштеареа утишла де́ту маіка-та чешме́-тухи, да чеака да палеза́ ламьоа-та, да са изеаде́. Сьоаднала та еа́ ѓеа пуд адно̀ доарву и плачеа и чеака Свеати Гьорги бил на о̀кулу, та видеал мума-та чи сиди самичка пуд дарво-ту и плачеа, та утишоал та іеа наблнжил и іеа пупи́тал, заштоќ плачеа. Мума-та му неказала сичку-ту и свеате́му Гьоргьу са смилялу, та хи реакоал да іеа нѐ страх, тоі штеа да пумоачи да іеа куртулиеа. Мумата му заплакала и замо́лила са да са ни уйіца, ами да сиди́ де́ку неіа. Свеате́ну Гьоргьу са приспалу, та си ле́гнал на скутат да пуспи и хи реакоал, га са зададе ламьоа-та да гу разбу́ди

Свеати Гьорги заспал на ску́тат хи и пу адно̀ вреамеа са зада́ла ламьоата и га видеала и свеатек Гьоргьа, реакла: „ха-а, еа аштеах адьне́к;

[1]) *„Теафичеак"* отъ местното прилагателно *„теафке"*, което ще каже тихъ, мълчаливъ, но многознаещъ човѣкъ.

как сига цвамина шта да їеам". Мума-та заплáкала, пак нé каїдисувала да разбудн свеатек Гьоргеа. Га чи капнала адноа сеалза ут учитеа хи варх лицея ту му и свеати Гьорги рипнал и видеал ламьоа-та, чи хи наближила. Свеати Гьорги занеачил мума-та зад гарбоат му, пак ламьéтухи пудáл кулеану-ту и хи реакоал: „їеа видеам, нíеа сига ф твои роаки сига, ами нъ хубаву, еаш на ут кулеану-су напрéш, чи га їе мяак, та штеа да на їе еацеа страх". Ламьоа-та лáпнала свеатему Гьоргьу кулеану-ту и свеати Гьорги направил кугинта, та хи рахчоанил уста-та и ламьоа-та умреала. Мума-та га видеала чи свеати Гьорги їеа куртулисал, реакла му: „ти нéнеа стана брат сига и еа га си їда у бубаїка, штеа да ма пита, как їоа ставали саїа рабута, та сам устанала жива и еа шта да му кажеам как моа куртулиса, та штеа да та тюаси. Ами нéкаї да ти ударея ут карфтоа-е дангоа, та да та иоавам чи си ти, зеарса тоі штеа свика льу кóлку-су льудье íма ф саїа зéмьа" и зьоала та намóкрила плеасница ракоата си, та чеа му за леапила ут ламьова-та коарф на гьусеат варх дрипи-теа му и си утишлá. И чеашмьоа-та ут тука сетьнеа ни арнисала; льу фсé си тéкла

Свеати Гьорги са удмáхнал ут там, та си утишоал с уфцè-теа. На адно меасту, пуд адно еацеа дибелу бучáште, свеати Гьорги сьоднал на сеанка да си пуутпучíнеа. Га чи видеал на воарх дарвó-ту имáлу адно гнеазду еацеа гулеаму и воатреа пíїали пильчковеа. Пак тó туна гнеазду било на адно гулеаму пíлеатиштеа и кольчиш си навеадé пíлеанцеата ф гнеазду-ту, наїдала му ги адноа змиа, та нíкуга нимужилу да си искрáни пíлеанцеа-та, пак змиеа-та са наўчила да ги наїда, та чеа да са скрíва, та пилеа-ту низнáеалу какво му хи адé. Свеати Гьорги катý си лижеáл пуд дарвó-ту, чи льу видеал адно гулеаму змиíштеа чи са кáчи на дарвóту за нах гнеазду-ну и пилеанцеата-ту вíдеали, та са распíкали. Свеати Гьорги са сеатил чи змиїата варва нах пилцéтеа да ги адé, та льу адíгнал гéгата и прибíл змиата, та пáднала на куп ду букоат и свеати Гьорги си сидеал пуд дарвóту. Га душло пíлеату, та видеалу свеатéк Гьоргьа пуд дарвоту, навжелло са и хоа хоа да са стрельнеа нах нéгу да гу прибиле, (то реакли чи свеатї Гьорги му наїда пилцé-теа), и льу тамань да са фарлй, и пилцé-теа му запíкали: пи-пи-пи, и му кáзали, чи тоїа чиляак хи їе куртулисал и да нé прибíл змиа-та, штеала да хи изеадé. Га вíдеала маїка хми какві їе билй рáбута-та, дуплй ду свеатèк Гьоргьа и му реаклй: „їеат сéлкува гудúни стáнува как навíдам пíлцеа и саїа змиїа фсé ми хи наїда, пак ти да са лáхаш и да ми стóриш суваї дубрó и да ма курту-лисаш и стóри сеа деаиш, га ништоа мок с нéшту да ти са ісплатеа. Молеам ти са, кáжи ми какво иштиш ут мéнеа?" „Нíшту ти ништоа, амí шта ти са молеам да си ма занеадéш на беала-та диньоа, чи їеа ни соам ут саїа зéмьа" хи реакоал свеатї Гьорги. „Бíва, нъé та шта, алї беала-та диньоа їе меацеа деалéчеа. Амí дá їе деалóчеа, ти їеспеачи пет пешта хлеап, пет кравї салуви и напални адїн меах вода, та чеа ги донеаст и їоала самíчеак на сува си меасту, та да си та идьвеадам", му реакло пíлеа-ту

Царьува-та дапштеареа га си са воарнала у дума хи, та їа вíдеал бубáику хи, абоаркал са и за пупíтал: „чи какві їе саїа рáбута, доаштеарьу, та си йдиш жива, пак чеашмьоа-са си тéче." Тá му искáзала сичку-ту и царат распрувóдил льудье да абоарат врут молескитеа и да му хи дувеадоат, льу колку ту има ф земьоа-та му. Зóрали ги врут, удьвеáли и свеатéк Гьоргьа и га хи царат заприредал адин пу адин, мума-та пузнáла свеатèк Гьоргьа, та гу кáзала бубáику си и му кáзала и дангоата на дрипитеа му ут ламьова-та коарф, та да навеарува. Тугáва царат му са пуклунíл и гу пупитал: „ништу сигá, льу какво-ту иштиш и шта да ти дам?" — „Ништу ти ништоа, царьу, мéнеа си стига хаирьат, ами ми дай пет пéшта испéчеан хлеап, пет їеалуви крáви испéчеани и адин меах с вода" реакоал свеати

Гьорги Цàреа-т му дал тувà, чеа му задàвал и пари, алà свеати Гьорги нихтеал да хи зоамеа.

Свеати Гьорги зоал хлеабат, меасоту и меахоат с вудоата и утишоал пуд тува доарву, дèту било гнеаздуту. Пилеату тугава му реакло: „Зàкачи ми сига на гарбоас хлеабас, меасосу, водоаса, та чеа ма іеахни и ти. Чеа га ти рèкам: меахци, уд меасосу ми даваі да еам; га ти рèкам: хлеабеац, уд хлеабас ми даваі, и га ти пòмштам вудица, даваі ми, ала ни моі пу млогу, чи ку са крàти дуде подим, лошу іе сèтьнеа, чи ништем да стигним на беала диньоа глàдни“. Свеати Гьорги сторил, каквоту му насоадилу пилеату, та чеа са пукачил и тоі на гарбоат му и пилеату фоаркналу ф òблацитеа. Фоаркналу день, два, три, меасеаци и нидеали са минали и то фоаркалу. Га му пуискувалу мьоасу, еа хлеап, еа вода, давал му свеати Гьорги, га і у адно вреамеа, крàтилу са меасоту. Пилеату пуѝскалу мьоасу; нèма. Свеатек Гьоргьа било страх да ни пустàнеа, та да ни можеа да фоарка, та фатил та му удреазал ут худилàта на нугитеа си, ут средоата пу адноа парчоа, тек да ни юа гладну, чеа му гу дал. Пилеату пузналу меасоту, чи си іе удреазал свеати Гьорги ут негуеата снага, та хи не пугоалналу, ами хи испльулу. Затува сига, ут тука сèтьнеа льудеамитеам худилата на нугитеа са кату курпцеа изгалбати меажду поарстеатеа и петоата. Пу адно вреамеа си стигнали на беалата диньоа и пилеату уставилу свеатек Гьоргьа и си са воарналу ф задна дирьа.

Свеати Гьорги тугава си душола у дука му и удьвеал братьеатеа си ф адноа гора за дарва. Свеати Гьорги рахсеакал адно стàру бучиштеа ут воархат на долу, та са рахаиналу, та чеа нагудѝл братеатев му да мỳшнат ф цеаиката му ракитеа, та да гу раздеальоат Га мỳшнали ракитеа, своати Гьорги пуснал пульвинитеа букуви, та си са слеапили и припитили ракитеа хми Ду тугава ракитеа льудеамитеам, викат, били, кату гуирỳцы и ут тугава сетьнеа станали плеасници, каквису са сигà.

Слушана отъ Мирина Марковъ.

3. Попъ мори недоумрѣлитѣ.

Ф адно сèлу ималу адин поп не уд селу-ту си, ами бил душоал уд дрỳгадеа и льудьетеа гу знаеали за поп. Тоіа поп фсе ага имал у умреалу да гу упеава, фсе са заклъучеал ф чоарква-та самичеак да гу упеава и испоадал врут льудьетеа нах воан Адноаш било, двааш било, фсе тоаі правил и льудьетеа са чудили какоаф іе тоіа поп. Адин уфчеар реакоал: „чеакаіте да видимеа какоаф еа соіа поп; іеа шта да стана на умреал, та ма одьнеаситеа ф чоркава-на да видим, какво прави тоі с умреалитеа“. Уфчеареат са припрàвил на умреал, турили гу ф нусилки и с плачувеа гу удьнели ф чоарквана. Попат пак испоадил врутъ льудьетеа нах воан, чеа са заклъучил самичеак да гу упеава. Зьоал кандилката и заубигравал гу и викал „сі чи га си умреал какво да ти сторел іеа? Да си не умирал; чи какво да ти сторел, га си умреал“ Фсеакакву думал и пцовал гу. Уфчеариштеа-ту тугава льу рипналу уд нусилкитеа и нагреблу попиштеа-ту: „чеакаі да ти кажеа, соаі ли ти упеаваш умреали-сеа“ Замоакнали са двамина-та, ала попиштеа-ту било по іеаку, та надьвилу уфчеареат, удавил гу та умреал, чеа си гу истьоргалу пак ф нусилкитеа, чеа ага излеалу уд воан изрукалу са льудьеамитеам „Благуслувèни христеанье, оштеа адноаш да ми стеа не дунели недумреали да ги упеавам, чи притьоаглих с еаі сòіа умреал дуде гу нагудьа да умре хубавеа“. Тугава са сеатили льудьетеа, какоаф іе попат, та гу исфѝрали од селуту.

Слушана отъ Добра Маркова въ Устово.

4. Попъ мамъганъ отъ попадията си.

Аднему попу пупадеата била іеацеа штарвник, та фсе льу та́ нандала воархат[1]) праснику ф[2]) и убилоагувала попатук, чи котеату гу изида. Адноаш било, дваш било, попат фсе зарицал пупадьеатухл да гу скрива и ключи, да гу ни находа котеату, и льу фсе не могал да іеаде праснику ф воарх. Адноал му са артак расоардилу, та зоал саничеак та си сварил праснинкат, чеа гу удьнел та гу заклъучил ф чоарквата, та утриноата, га излеазе уд льутьургиіа, тугава да гу іеаде. При кацітоа, турил отклъучеатеа пуд воазлавницата, пак пупадьеата ага заспал попат, изкоакнала му пульоакичка отклучеатеа, чеа утишла ф чоарквана, та изеала воархан и наказала на куньузмата[3]) свеатему Ивану мустакитеа и пак си заклъучила чоарквана и си турила отклъучеатеа пуд попатук. Утриноата попат станал, зарадувал са артак, чи штеа адноаш да іеаде и той воарх, вьоал отклъучеатеа и утишоал ф чоаркава и льу правеа нах хаідимуну[4]) да льутьургиса нідвеа[5]) натри, та ни зглъодал кич пу куньузмитеа. Излеали уд льутьургиіа, распреамеанил са и правеа нах харкумана[6]) утишоал, дену іеа бил скрил. Утхлупил іеа, какво да види! воархат пак изеадеан. Од балностеа попат са убоарнал нах куньузмитеа да са коарсти, га чи видеал свеатему Ивану мустакитеа намазани. Попат изва́дил куньузмата и у думаму правеа ф оганеат іеа фарлйл, чеа реакоал пупадіеату хи: „уд сига да ми си не спумсановала свеатек Ивана, іеа свеаш да му запалиш іеа, зеареа той да ми изида воархат, пак іеа да збирам греах, чи котеану гу изида“. И фанал, та изгуреал куньузмата.

Слушана отъ Добра Марковъ въ Устово.

5. Госпуть и попъ.

Госпуть са фтасал[7]) аднеаму попу да даде адін шиник пари ако испоади[8]) льутьургиіа, ала да ни пумисли ништо дьуньофску.[9]) Попат са старпеал и нипумислил ништу другу, ами са нажанил, та помислил: „шиникан с паринеа, да ли ште да іе сас купен или ра́ван?“ Затва Госпут му ни дал пари́неа.

Слушена отъ Ради Кехая въ с. Петково.

---

5. Прикаски изъ челядния и общественъ животъ.

Записалъ П. Р. Славейковъ.

—

1. Работницата.

Некоя си работница жена все преля, мо́тала, сновала, тъкала, и едвам за три години истъкала, та ошила на мъжа си един ръкав и му го пришала на ветата риза та му іа дала да іа облече. Тъя била турила да вари штир, и той штьял да тръгва на некаде, а тъя чакала да тръгне и като отиде

[1]) *Воарх*=смѣтаната на млѣкото. [2]) *Праснин* казвать на прѣсното млѣко.
[3]) *Куньузма*=икона, изображение.
[4]) *Хаідиму*=олтарьтъ въ черквата.
[5]) *Нидве натри*=криво лѣво.
[6]) *Харкума*=бакърчето.
[7]) Обѣщалъ.
[8]) Искара, извърши.
[9]) Свѣтовно, свѣтско. *Дьуньофску* е произл. отъ турската дума: *дьуниа* (свѣтъ).

далеч хе, тогаз да го повика уж да го попита за нещо и той да махне с ржка уж да ѝ расправи, та да се пресметне ржкава, а тья тогаз да види прилича ли му нов ржкав. И тжі като излезал той, та тржгнал и то заминал на далечко, тья му повикала: ржкавче! Сичкото ли йще да турья в чорбата? А той повикал: „сичкото, сичкото, да знаi душа, кога е благо iала" и помахал с ржка да подтвжрди, та са пресмотнал ржкава. А тья като видела да са белнал ржкава то било и драго и подумала: Боже, е боже, че каде било хубаво с нов ржкав, щте ли та сжм жива да му искарам и другия ржкав.

2. Какви са джрпат като кучета.

Стари някои дьядо и баба оженили сина си да доведат снжха да им шета. Но те попаднали на една твжрде хайлая булка. Седнала в кжта и не мжрда на никаде. Свекжр и и свекжрва и чакали, чакали да хване булката да шета и гледат че тья са не накане. То ле на та са наговорили. Стани ти, бабо, рекал дедо, да зѐмеш менцате, да идеш за вода, пак аз на стана ужка да искам да ида да не ходиш ти, па ти джрпам кобилицата, и дано тжі като фанем да са препираме, дано са осети булката да грабни кобилицата, та да иде тья на вода. Тжі и направили; ама като зели да са джрпат за кобилицата, уж кой да иде за вода, булката си стояла спокойно в кжта и ги гледала, а най-подир рекла: Ела Боже, мари стари хора, какви са джрпат като кучета. За туі санким много ли ум сека: един да иде днеска, па другия утре.

Отъ Софийско.

Записалъ Хр. П. Константиновъ.

—

Хитра снаха.

Един богат човек дал на сина си триста овна. Наредил го да зимува и напролет да му ги докара. Пак ги сака триста без да му даде пет пари. Сина бил ахмак, закарал ги на едно село, хванало снег и немал сос што да купи храна. Земал да плаче. Като го видела една мома, защто плаче, попитала го: „защто плачеш?" Той у казал: „бащта ми ми даде триста овна, триста ги сака напролет, а пари недаде да ги раним; ia нема со што да ги раним." Тья го научила: „земи пари на заем и нарани овните до пролет; напролет остриже вуната, продаi ia и закарай на бащта ти овните." Той направил така.

Като закарал напролет на бащта си овните бащта му му казал: „Кой те научи? Ф тебе тоia акжл немаше". Той казал на бащта си: „научи ме една мома на това и това село." Бащта му казал: „чеш ли да ia зѐмеш да идем да ia сакам? Он казал: Иди ia сакаi че ia зѐма. Като отишел бащтата да иска момата, разгеле бащта iу немало дома. Попитал момата: „каде ю бащта ти?" Момата казала: „ойде на воденица." — „Чѐ ли да доiде скоро?" попитал бащтата. Она казала: „ако иде по кривите пжтища, че доiде скоро; ако иде по правите, че се забави".

Подир малко дошол од воденицата и му дал момата, но да доiде со сватове. Кога дошол со сватовете и седнали у удаата лалайали цѐтата. Свекоро излезнал да вида кой заминуе. Като со вжрнал питале го: Кой Мина? Он им казал: мина нерода и води неплода и носи неница. Никой не се сетил што било това. Питаха се сите сватове: што е това. Никой незнае. Свекоро казал да питам момата знае ли. Она рекла: „знаia." — „Е што е минало момо?" Она рекла: „минал е калугер, водил е мжска и е карала сол."

На iутрината като свършиле венчаваньето и тржгнале, казал свекоро: вие вървете, iа че седим тука да ловим лоф и че ви стигнем, а вие да ме чекате при сухите пжтишта, што пущтаа вода. И като вървеха никой незнаiаше дека да го чекат. Като отидоха до лозьето невестата казала: чекайте тука, свекро ми е заржчал тука да го чекаме. Попитале сватовете невестата: „он што че да работи там?“ Она им отказала: че лови лоф и колкото факе че убие, колкото утече че донесе.“ Слѣд малко време, стигнал ги свекоро и отидоха си.

Подир малко време айдуци фанале свекоро, закарали го у горета и засакале пари. Свекоро казал на айдуците: идете всички у дома и да кажете на снаха ми да ви уготви, да ви напои, да ви нагости и да ви заведе в зимника, дето стоiа парите и да си земете, колкото сакате; и че ви молим да кажете на снаха ми: укучила ни се е кучката и упрасила ни се е свинкьата, та да тури кутраците под свинкьата а прасчиньата под кучката да ги размести. Айдуците като се не сетили што казвал свекоро, отишли и казали на снахата всичко какво га наредил свекро. Тья рекла: „всичко че навърша“. Земала тогай уготвила, нарани ги, напоила ги на им казала: „слате сега да ви дам и пари колкото сакате.“ Отворила зимнико. Они като лакоми за пари, улезнале всичките. Снахата потеглила вратината, затворила ги и збрала сельанете та им казали, те ни прасчиньата на кучката и кутраците на свинкьата. Зовват ги. Отваждат си тогаи сельанете и пуштили свекро.

Служил от Никола Стефчевъ, от с. Горна-Баня

Отъ г. Прилѣпъ.

Записалъ Марко К. Цѣпенковъ

—

1. Крадачка (кражба) от терзиia.

Некое време си имало еден терзиia. На секоi човек што да му скроел некое алиште[1]), се ке му укрaдел по едно парче от тоа, што да му скроел. Една ноќь, на сонот му се iавила една урýгалица[2]) и на нéа наварано се што беше искрал до тоi час, и како Ангел Божи да му рече: „Еi терзио, терзио, гледаш таа урýгалица? Се што висит на неа, ти си го ýкрал от светот. И еве вика на то век, кога Господ ке и суди лугето, прет тебе ке бидит прéставен баiракот, за да си вúдиш се што си ýкрал и тоа ке те пресуди и ке те ýсрамит прет сите луѓе, што ке бидат на сýдот; туку ако сáкаш да се неусрамиш, арнисаі се от сега нато“.

Кога се разбуди сиромав терзиiа, многу уплашен и му кажи на калфите за се што беше му се рекло. И му рече на калфите, за от тогаi напред, кога ке крóит нéкое алиште, ако фати да краде, — чунки раката му беше ýчена — да му нáумат за баiрако, за да нé краде; оти от кога го виде сонот, сторил ниет да се пóкаит.

„Дошло дéнот за да кроит нешто от скап кýмаш и фатил да си остава нешто ендезе за себе. Калфите гледале, оти пак маисторот фати да краде, и фатиле да му наумýат и да му велат: „маисторе, баiракот!“ Тоi се чини гьоа неслуша. Пак му повтóрија: „маисторе, баiракот; маисторе баiрако!“ Четвартi пат му викале арно: „маисторе, урýгалицата од ангело!“ Тоi се се преправаше, како да неслушат и тоi што сторил ниет, от кумашот го ýкраде и си биде. От како си отиде муштериiата, му велат калфите: „оти, маисторе, пак украде? Нели ти наумиваме за баiрако, како што беше ни нарачал?“ Тоi им рече, „е, бре калфи, кои iуначете[3]) и iазнето[4]“. Зашто од

[1]) Дрехи. Въ Охридъ и Струга казватъ за дрехитѣ *ришници*. [2]) Знаме, баiракъ хоржгвица. [3]) Младо добиче. [4]) Кажа.

овоі кумаш нѐмаше обѐсено на баірако, да от сѐга вамо, бѐлким ке се пѐкаіам; вие кѐга ке ме глѐдате дрỳгош да зѐмам од другега, ви се молам само паумете ми за баірако, да ѝшала, ако ми прѐдължи Госпот живот, можи да се ѝрнисам. Еве, вѝка да знанте, им рече терзиіата и пак си крѐдеше

2. Дѣлъть на разнитѣ народноста.

Кога долел Госпот късмѐтите на лỳгето, со първо ѐтишле тỳрците при Бога, за да сѐкаат некоі дар од Бога. Госпот от свое сакане им дал агалъкот Чуле бугѐрите оти Госпот дава на милетите и отърчале за да земат и тие. „Что доідофте, вие бỳгари“ іи праша Госпот, сполаі му. — Ние, Господи, чỳфме оти си дѐруал милетите со дарої, та и нам да ни даруаш некоі дар, те молиме. — Е, што сакате да ве даруам? им рече Госпот. — Ние сакаме да ни даруаш со агалък, рекоха бугарите. — Агалъко им го дадоф на турците; друго нещто сакаіте, им рече Госпот. — Каква работа оваа работа си іа направил ти, Господи? Што си го дал агалъкот на други? Ние него сакаме, ако ет кабил да ни го даиш, рекоа му бугарите — Тоа, се стори, да сте ми благосоени вие бугари, іас зборот назат не си го земам; туку іас дар ке ви дам вам: работата; идѐте ми со здраве, му рече Госпот.

Чуж евреите. Ошле и тие при Бога. И праша Госпот: што доідофте вие, евреи? — Доідофме, Господи, да ни даіш дар. — Што дар сакате? им рече Госпот. — Е, агалъкот го сакаме, му рекле евреите. — Агалъко го зедоа други. — Каков ѐсап си направил, Господи? Што си го дал на друзи? Лели ние го сакаме? рекле евреите. — Аіде есѐпите да сет ваши, им рече Госпот.

Чуле Френците. И тие ѐшле при Бога да сакаат дар. И праша Госпот: што доідофте, вие френци, при мене? Тие му рекоа: да ни даиш некоі дар. — Што дар сакате, им рече Госпот. — Е, агалъко го сакаме, Господи, му рекле френците. — Е, агалъко го зедоа друзи. — Каков марифет си направил? Што си го дал на други, Господи? му рекле френците.
Аіде марифетот нека іет ваш, му рече Госпот.

Доідоа егъупците при Бога. Што доідофте вие егъупци? я праша Госпот — Доідофме, Господи, да ни даіш некоі бакшиш, му рекоа егъупците.
Е, што бакшиш сакате да ви даам? му рече Госпот. — Бакшиш сакаме: агалък. — Е, агалъко го зедоа друзи, му рече Госпот. — Е, лели ние сме сирѐмаси, со тугьо ке си поминỳаме, му рекле егъупците на Бога. — Аіде сиромаси да бидите и со тугьо да питате и да си живеете, му рече Госпот.

Доідоа наі после и гърците при Бога. Што доідофте вие, гърци? и праша Госпот. — Доідофме, Господи, да ни даиш нам еден дар от сите наі-голем, му рекоа гърците. — Што дар сакате да ви даам? им рече Господ. — Агалъкот го сакаме, му рекоа гърците. — Е, бре гърци! Многу доцна доідофте; сите бакшиши и раздадоф; за вас туку-речи не ке има што да ви подарам. Агалъко го зедоа турците, работата — бугарите, есапот — евреите, марѝфетот — френците, сиромашиіата — егъупците Еве, за вас неостана што да ви даам, му рече Госпот. — Коі беше што го направи тоі музевирлък, за да не разберим ние, за по-бърго да доідиме, за да земиме некоі бакшиш? свикаа гърците налутено. — Еіде еіде, нелутете се, им рече Госпот, и вам ке ви дам некоі бакшиш; не ве пуштам празни да си оіте. Аіде, нека іет музевирлъко ваш, му рече Госпот.

6. Прѣдания за лица и мѣста.

Отъ гр. Прилѣпъ.

Записалъ Марко К. Цѣпенковъ.

---

1. Маркои кули и Кукул.

Марконте кули сет направени на краіот от левата страна на Златовжрвската планина; на свжршекот от планината и пот планината или до планината от с. Варош. За тие изурнати денешни кули се прикажуа от стари, оти со голем зулум сет праени гьоа отъ Марка Кралета[1]) Еве како: собрал Марко мало големо луге, що имало в Прилепцко и и донесол да носат каменье, и наредил чоек до чоек от Маркои кули дури до другиот краі на десната гранка от планината Кукул, за да подават каменье от рака на рака. На Кукул имало гьоа и тарапана што се сечело пари, чунки миовина нашли тамо по некія обакжрна антика, како и на Маркои кули. И сега се познава, оти како да се работело железни работи, чунки има каменье дупени како да стоіало наковална и други работи.

Помегьу друаите жени имало и доіници с мали деца, и тие требало да подаваат каменье, а децата им плакале сите што било. Нашле една стара баба за да му и лулат и пошле та іа намолиле од Марка за да не носит бабата каменье, ами таа на сите да му и лула децата. Одваі ти го намолиле Марка, и іа простил и му донесле со стотинци деца в крошни[2]), му и курдисале пред баба да му и лулат. Кога ти натила баба да ти лула, брате мило, душа в неа не останало, чунки многу деца и сакале да си цицнат боска. Арно, туку зулумот каі те оставт, брате, жена да си надоі дете, почи по глаа удри да подават от рака на рака каменье. От како поминале многу дни, така и наумреле многу деца. На баба іе се нажалило и от сжрдце сама себе се проколнала.

Старите велат, оти чоек не требит да се заречит в умірачка, или во друго нешто, оти Господ, споли му, го послушуа чоека и му дават лошото што го сака. Така и сирота баба сама себе си се проколнала и се скамнила, та секоі да іа гледа, ка си седи клекната на Кукула скамнета. И за по големо чудо и скамнил Господ сите дечинья што и лулала бабата и сите стоіат пред баба наредени, како што си биле в крошни со стотинци Секоі чоек кога вжрвит тука, по предание ке речит: „Лулаі, бабо, лула, скамнети деца.“ Велат стари, оти кога видел Марко, оти се скамнила баба и децата мали, ич не му се нажалило за да и пущти жените, ами пак и тераше за да подаваат каменье. От жал на доіниците, што им било за малките дечинья проколнале калето што го праел Марко, за да не траи многу години направата од калето, камен на камено да не останит, само името да му се славит и него да го нема.

За віистина, каі се слави изурнатото кале и него го нема. На вратата от манастир св. Арангела сет изображени Волкашин и син му Марко в владически одежди, и тоа само сже глаите и до градите, а другото обрисано от дождеите.

Се велит от старите, оти во с. Варош имало в старо време 77 цжркви; сите со зулум биле праени, и за тоа само неколку има здрави: св. Димитріа, св. Никола, св. Петжр, и света Пречиста. Една има урната и недоурнаата, а друаите до 71 сет изурнати до само земи. На многу иеста ку-

[1]) На Крали Марко въ Прилѣпъ винаги казватъ *Марко Крале*. Отъ тази форма крале е станала, види се, источнобългарската крали. *Редакцията.*

[2]) *Люлки.*

пшита има от зградените каменье и тули, на многу каменье имат изобразени светци, како за литика стоят и сега и отоа се познават, оти тука биле имало некоаш цжркви. Од десно от Варош и од лево има траги от кукьи, како да имало некоаш. Велат стари, оти град Прилеп бил от десно и от лево на с. Варош. Зад Маркови кули има село што се вика. *Зеград*, демек: задград било некоаш.

Стари Варошани и Прилепчани се страшат от потоп. Потопо ке бил от Маркови кули. Имат една бина, коіа што се гледат, от градо. Пжрвото лице от многу водено и тука била стерната со водата на калето. От краіот на стерната течит малку вода и велат стари, оти таа стерна била страшна вода некоаш; туку іа затнале в старо време со многу ѓари бубикь[1]) и со големи джрвьа іа исковале; да от тоя стоела. Али некоаш, кога ке се скапел бубакьо и џрвіата, ке се отпуштала стерната и ке го однесло пжрво Варош и после Прилеп и сето поле.

2. Село Манастирец.

До село Манастирец имат еден манастир. Еве што се прикажуа за тоі манастир. Си біле дваіца браќьа: едино го зафатил да го праит манастиро, а другио ковел от скраіа место една вода за да течит пред манастир и пие село. За малку работа останала реката за да доіде пред манастиро. Іа останал да течит пред една стена реката и пошол кај брата си за да види дали го направил манастиро. „Море што сторі, брате бре, дали го направи манастиро, али неет уште?“

„Еве коі го праат, брате,“ му рекол тоі, „со Господ напред за бжрго ке го бителисам, туку вие што сториете со реката? Дали ке іа донесите со Господ по бжрго, а али ке се заблаіте?“

„Их, брате, реката кај туку си іа водам, како некоја млада невестица.“

И на тоі збор што рече, за чудо реката се налутила, зер дека ѝ оста нало ќожр и пукнала стената от другата страна, та си протекла, каі што на манастиро ајр да види нито селото.

Кој не веруа за ова прикажуачка, нека поіди и нека віди.

3. Дреновско манастир и Подлошкио.

Кога се праале тие два манастира, се стаѓале двата стопана и се прашале, еден други. „Како, како, приіателе, му рекол дреновско, дали го направи манастирот барем здрав за да траит за век?“ „Ех, го направиф со Господ напред, туку за толку здрав и іас не ке го направиф. Ами ти како, приіателе, го направефте вие барем троа по-арен от моіов?“

„Еі море, приіателе, што манастир іас сум ти направил, сам св. Илиіа да слези и неможи да го турнит.“[2])

Зер беше го чул, стопанму на св. Илиіа, и оти се повалал правачот на манастирот и за чуденье беше, та згжрмело еднашка сілно, што да можи и беше го удрила ровьата[3] прао преку среде, и от тогаі така стоит манастирот расцепен прао преку среде.

4. Скопско мост на Вардар.

Кога се праіл старио мост во Скопье го праеле маістор и калфа. Маісторо го фатил от едниот краі, а калфата от другата страна. Го привтасале за да го вжрзат и му рекол калфата на маісторо: „Их, маісторе, што іако іас сум ти го направил половина от мосто, сам св. Илиіа да слези неможи да го турни: таков іак сум ти го направил, маісторе.“

[1]) Памукъ. [2]) Събори. [3]) Грьмъ.

И ту́ку бе́ше се за́дало е́ден о́блак, та како бе́ше вжрнало, вжрнало, и до́шол Ва́рдар многу си́лен, ту́ку бе́ше го отко́рнал ме́сто от ка́лфата и беше го преврател со подесте на у́горе. За да се прикажуа и ден де́неска сто́ел.

Отъ Ахъръ-Челебийско.

Записалъ *С. Н. Шишковъ.*

—

1. Прѣдание за Караджа войвода, споменуванъ устно и въсхваленъ въ народнитѣ пѣсни

Нѣщо прѣди 100 и повече, може бити, години, знаменитиятъ Караджа войвода е билъ родомъ отъ Ахъръ-Челебийско, но неизвѣстно отъ кое село. Въ първитѣ времена на животътъ си, той е билъ богатъ скотовъдецъ кехая — и е ималъ подъ надзорътъ си 4.000 овци, отъ които половината сж били на една богата вдовица, българка, отъ с. Чепеларе. Прѣзъ една люта зима въ Гюмюрджинското поле, гдѣто мѣстнитѣ дребни добитъци зимуватъ даже на паша, по причина че не държалъ сѣно, Караджому измрѣли всичкитѣ овци. Вдовицата не искала и да знае за това, та стегнала Караджа за своитѣ овци. Той като не ималъ друго срѣдство за да ги заплати, испродалъ все що ималъ, па отъ ядъ и отчаяние, Караджа отишълъ въ Неврокопско, събралъ нѣщо около 20 момчета дружина и сталъ войвода, хайдутинъ изъ тукашнитѣ мѣста.

Въ това време въ Пашмаклж живѣлъ единъ богатъ помакъ, Кара-Кадия, единъ отъ тогавашнитѣ деребеевци въ Ахъръ-Челебийско. Караджа се побратимилъ съ него (станали харатлици) и за побратимството си подарилъ Кара-кадиьому една много добра, кремелия, пушка. Кара-кадия кой знае по какви причини, отъ фанатизъмъ ли къмъ такъвъ тогава българинъ войвода, или по други нѣкои причини, накаралъ единъ юначенъ помакъ, неговъ човѣкъ, тайно да прѣслѣди Караджа и гдѣто го намѣри, да го убие. За да може по вѣрно да извърши дѣлото си, Кадията далъ помакутому сжщата пушка, която му била подарена отъ Караджа, като най-добра пушка.

Помакътъ като дирилъ Караджата изъ планинитѣ, едно време го сполетѣлъ въ една гора че спи. Помакътъ му гърмѣлъ отъ далече и избѣгалъ да не би да го уловятъ Караджовитѣ другари, но не сполучилъ да го убие. Караджа безъ да знае нѣщо за такова вѣроломство на побратимътъ му, позналъ своята си пушка по гърмежътъ и разбралъ каква е работата. Тогава за да си отмъсти, Караджата отишълъ на день по пладнина въ Пашмаклж въ кжщата на Кара-кадия, та му уловилъ двамата синове, завелъ ги въ гората и слѣдъ като взелъ доволно голѣмъ откупъ пари отъ баща имъ за тѣхъ, убилъ ги. Има и една юнашка пѣсень за Караджа войвода.

Много мѣстности, чешми, извори, пжтища и др. п. сжществуватъ на негово име днесъ, като: *Каражовъ баиръ*, *Каражо́ви дръмъ*, *Каражо́вица*, *Каражо́ва во́да* и пр. изъ Ахъръ-Челебийско и Рупческо.

2. Прѣдание за изворитѣ на Бѣла и Черна рѣки въ Устово.

Сѣверната часть на Ахъръ-Челебийската каза, която граничи съ Рупческата околия, гдѣто е самата граница между Турция и Южна България, е рѫтътъ планински, въ срѣдната часть на Родопитѣ, който е и водораздѣлната черта на двата улея, къмъ коритото Марично и сжщия улей въ Родопитѣ, притоцитѣ на Арда къмъ истокъ. На 1 ½ часъ растояние въ северо-западна посока отъ селото Пашмаклж се находжда главния изворъ, отъ когото води началото си Черна-Рѣка, която тече къмъ истокъ прѣзъ

селата Пашмаклж, Горно и Долно Райково и Устово; подъ послѣдното се събира съ другата, Бѣла-Рѣка и двѣтѣ заедно образуватъ единъ отъ лѣвитѣ (най-първия) притоци на р Арда. Наричаната Бѣла-Рѣка, води началото си на 1½ часъ разстояние въ сѣверозападна посока отъ Устово, въ мѣстностьта *Хупча*, гдѣто и самий изворъ на това мѣсто се именува така. Изворътъ е подъ самото бърдо *Сакарка*, на върхътъ на което се намиратъ развалини на единъ дрѣвенъ манастирь. За тая мѣстность сѫществуватъ въ населението разни баснословни прѣдания. По коритото на Бѣла-Рѣка е главния пѫть отъ Ксанти прѣзъ Устово, за Пловдивъ и Станимака. Населението вѣрва, че и двѣтѣ казани по-горѣ *езерà*, извори, иматъ едно водно вмѣстилище, за което главното прѣдание е слѣдующето:

Дрýгуш укулỳ Пашмаклицку-ту езеару адѝн уфчѐар пàсал уфчѝци, нéгуви си, укулỳ трѝдеастеа билѝ. Вас пòдзимеа, агá душлò врéамеа дя са марльòат уфцè-теа уфчѐареат си нé имàл кòчувеа да хи марльòат Адноа вýтрина уфчеареат льу вѝдел, чи излéал ут èзеару-ту адин чьòаран увéн, и адноа пу адноа примарлѝл врутъ уфчѝцитеа уфчéарьуви, та чеа си са скрил ф èзеару-ту. На прòлеатье-ту врутъ уфцé-теа са изéагнили чòарни èагнеаницета. Прис лéату ту, адноа вýтрина пак излéал тòіа си чоаран увéн пу блèал и врутъ уфце-теа са шѝкнали с èагнеатя-та нах езеару-ту. Уфчеареат нимужѝл да прифтàса да хи часпрè, амѝ си фарлѝл гегата да хи уплàши и да хи воарнея. Ни мужѝл, и уфце-теа са загýбили ф езеару-ту, та чеа и гèгата са лàхаі та пàдьни ф езеару-ту, та са и тá загýбила Уфчеареат имàл алтоанкувеа, парици, та му били ф гегата тýрени. (Гегата іе билá бурмалиіа, воатреа прудупчеана, та билá катỳ кеамèрь, хич да ни іòа пòзнá, чи іе еаклеадисана). Уфчеареа-тук зувàли Стуéан и бил кòпеалеа; тоі устáнал нѝідеа нѝкакаф, нитò òфцеа, нито парѝ да си кýпи другиі, чеа отишьòл та са пазарѝл у адьнéк кеахеаіá ут Деарéкеа, да му пасé òвцеа.

Слеад гудѝна ли било, кугá било, адно мòмсачеание ут Деарéкьеа, брáлу дарвá укулу дрýгу-су èвеару ф Хýпчеа и нашлó гегата исфарлéна. Зоалу и іеа удьнéлу маіциму, пак маіка му билá вдувѝчка, мéтнала іеа на таваàнат да са нахòда. Дé дг знàс тѝ каквó іеа имáлу ф гéгата.

Баеá вреáмеа, гудѝни, наминоалу у тýка сèтнеа и уфчеáреат са лéхаі, та зàгали тува мòмеачеа, углавил са и са ужéнили. Адноаш затроасил гéга и бàба му му казала, чи іма замèтната на таваàнат адноа уткòлеашна туéага, уфчéарцка гéга, та іеа свалѝла и му іеа дàла. Льу га іеа зоал и пузнàл іеа. Искáзал кми каквá іе рáбута-та сас тáіа гéга, утвòрил іеа и си нашòал парѝци-теа (Други казватъ, че тоя овчарь му се случило пѫть прѣзъ Дере-кюй и прѣнощувалъ у тая вдовица, която му дала гегата за душата на умрѣлия си стопанъ. Овчарьтъ ѭ позналъ, извадилъ си паритѣ и половината далъ на вдовицата).

Слушана отъ Марина Марковъ въ Устово

7. Басни (аполоаи).

Отъ Ахъръ-Челебийско.

Записалъ *Ст. Н Шишковъ*.

1. Дивината на ловъ.

Адноаш са збрáли врут дивината[1] и са спѝтували, коі уд тех щте да мòже да украдé бряф да гу зготвеат и да са пушеановат[2]. Нѝкутри са

[1] *Дѝвина* = дивечътъ. [2] *Пушенòвам* = повеселявамъ.

ни наймал уд валькоат башка́, ала́ и тоі не приста́нувал самичеак да и́де, ами́ с мечката да и́дат и двамината. Утишли́ та укра́ли и гу лго́тьнили, че гу ту́рили да ври на адно̀ ме́ôсту, пак тие сто̀рили хо́ру на адноа бар-чі́на, та че пруво́дили лесицата да и́де да ві́ди увре́алу ли ie. Лесі́цата хо́дила и ві́деля, чи било̀ фта̀салу, тачe ага́ са ноарнала рекла́ хми чи ни ie врѐалу оште. Ага̀ пусиде́али ма̀личку, чи са нару́кала: „о-о-і!“ „Коі та ру́ка, куми́це?“, іеа запитали дру́гите, пак та̀ рекла́: „У-у-ух, ух! Рудила ми ie кумицата, та ма ру̀кат да ида да кариштіавам. Чѐкаі да ида бо̀аре да гу коарстеам, че га са воарна да адем тугàва“. Лесицата утишла́ на месоту, та прабра́ла вруть резните¹), че са воарнала. „Как гу коарети кумице?“ іеа пупитали; пак та хми рекла́: „коарстих гу резнич прибирич“. Пуси-дѐала оште ма̀личку и пак са нару́кала и рекла́: „у у у̀, дано іеа ку̀чета; ру-дила ми іе и дру̀гата кумица, чѐкліте оште ма̀личку, да ида да гу коарстеа“. Лесицата отишла́ и несоарбала скариоата, че ага́ са воарнала рекла̀ чи гу коарстила „скрамле́ц думета́ч“. Ага пусидѐала оште никутьку²), пак са нару́-кала и рекла: „іеі соаі сигá, рудила іе и дру̀гана пу̀штина, чѐкаіте да ида да коарстеа и не́гу, іеа пита льи сига да си до̀тарчеам“. Ага́ утишла̀, дунѐла казáнеат ху̀баничку, че гу нахлу̀пила и си са воарнала. Ага́ іеа запитали: „как гу коарсти, кумице?“ „Ех, нимоіте пита, коарстих гу казанчич на хлупач“. Тугáва рекли дру̀гите: „хáідате сигá да идим да адéм, то би ште увре́лу ду сигá“, и тоарнали. Ага́ душли, какво да видеат, кру̀пка³) ни іе устáпалу и казáнеат нахлу̀пен. Запитали, коі гу іе изѐл, никуі ни вика: іеа сам. Тугáва сторили, да сьоадат и да са с . . . т вру̀тьчеки и коіту са у . . . о глáтку, тоі гу іе изѐл. Наредили са адин ду друк, лесицата си нас-де́глу, ага́ чи са у . . . . а та глáтку. Льу каку̀ са у . . . . а, ду неіа бил заі-чеака, нару́кала са: „о-о-о! вижте какво има на те́ваіа барчина!“ И вруг са загльоадали, пак та боарнику, боаршку, зоала нѐхинуту си г . . . у, та гу ту́рила за̀чеатуму, пак не́гунуту зьоала и гу турила нѐхи си, че рекла́ дру̀-гем-тем: „о-о-о! за̀ічека гу іе изел“ Ага́ пугльоадали, чи наистина за̀ічека са бил у . . . л глáтку. Тугáва вруг рекли, чи гу іе за̀ічека изе́л, та гу клѐінали⁴) да гу стигнат. Фи́рили гу, фирили, нидужили да гу стигнат, за̀ічека приварил, та са му̀шнал ф адноа ду̀пка. Утишли́ вруг, ага̀ ду̀пката била́ тѐсничка, та ні́кутру ни нужилу да флеазе́, ами имáлу адин кореан, та рекли да гу упинат⁵), сторило хми са, чи іе за̀ічувата нужинка. Заічеака хи видел, та зоал да ру́ка уд воатре: „ох си! утиде ми нужинката“, и тие упинали, упинали, ду̀ри са нескоатилу ко́реанитету, та хи изамамилу и уд там вруг са наставра́ньчили⁶) ниc у̀рувиштету на до̀лу.

Слушана отъ Руса Йовкуш въ Устово.

2. Живинитеа на сиреан

Дру̀гуш, ка́зват, са зброали вруг живинитеа на сиреан да са пушен-поват. Калесали мрафкитеа, пак льу тиеа ни хтеали да идат на сиреанат, ами си уста́нали да си рабутеат, оти боарзали да си пригутьвуват зимовините.

Дру̀гитеа курдисали суфри на адноа пулеана, та готвили іеадьува и садьувá, льу колкуту тьурлии имáлу на свеатоеа. Сьоадинали да адоат и га са пуваеали, ужеадьнеали, пак си забу́рили да си зоамат вода ут напре́шка. Сигá зоали да са адумуват, кои ут теах наі ма́личку іе правил паме́т, те

¹) *Резни́* = мръвкитѣ, частитѣ на сдробено месо.
²) *Ни́куньку, никуньку* = мъничко, малко.
³) *Кру́нка* = много малка частица.
⁴) *Клѐінали* = погнали го.
⁵) *Упи́нат* = теглятъ. „*Зи́нкоа*“ = човѣкъ опорить, твърдъ, нержавъ.
⁶) *Наставра́ньчали* = единъ връвъ другъ се изтъркалялѫ.

нéгу, да пруводеат на вода. Спитували са, здýмували са и нашли мунасин жоальвата, неіа да пруводеат на вода. И та какво да стори, нарамила боакалат и тоарнала, алá как варвеала, катý си варьви жоальва, пульоачка льоачка.

Утишлà жоалвата на вудоата, напоальнила боакалат и си тоарнала назать. Ништé ли са лáха, та еа срьоашнитеа мрáфкитеа, ут рáбута идеали іеацеа умурени, и еа пупиталі: „какво носиш, стричинку?“ — Их, милинчкитеа, имамеа сиреан, та ма са пруводили да хми одьнеасам вода. „Жеанум, стричинку, идимеа ут жоатва, та смеа еацеа умурéни и зажеадьнеали; дьоа да та изнолим да ни дадѐш льу пу адьничка кáпчица да пилим, чи смеа замоаркнали, та нéма кугá да троасим вода“, хи реакли мрáфкитеа. Жоальвата хми дáла боакалат, и мрáфкитеа са насосали адноа чу адноа льу врут дѐту били там. И накстина, льу пу адничка кáпчица пиінала фсеака, алá тувá са без бруеа мрáфки, та за адин чеахчоак испрáзнили боакалат.

Жоальвата са воарнала пак изнуву да напоальни боакалат и льу тамáн гу напоальнила, ништé ли са лáха пýсту жоадну магареа да доіде на чучурат, та от жеадностеа тоакна боакалат, та са излеал врут вудоата, та чеа льу ка штé вудоата, ами са строши и адноту дарлжеалеа на боакалат. Жоалвата, кату мужила, напоальнила пак боакалат нибаштáн и си тоарнала. Сигá адно са забáвила, та іеа било стрáх да хи са ни кàрат, другу да іеа ни срьоашнеа пак неаква сколупа[1]), та са гьоі пу набарзáла. Пýста и беальоата, ут боарзанье приньоанува са ф адно кáмеанеа, та струшеава пароа-парчоа боакалат. Изблеадеала катý платну Господьову от страха и треасаштим душлá на пулеаната чеак слеат тра гудини. Ага іеа виделли, чи идеа бис боакал, пупитали іеа: „че ни какво стори боакалат?“ — „С боарзанье рáбута іеаі солкува стáнуве“, хми реакла тá.

Слушава отъ Василя Николовъ въ Устово.

3. Стар воальк.

Адно вреамеа адин стар воальк убикáлеал укулý адноа мáндра да моачи да излуви неакаф кеалеапир. Адноа офца калеала ут кушеареата и на адноа пулеана пáсла треава. Валькоат іеа излувил и іеа наближил, та хи реакоал „е-е-е! офцу, шта та іеам!“ Уфцоата са уплáшила и фтресла òт страха, та чеа хи душло нá ум, та му реакла: „іе видеа, чи штиш да ма адéш, ами хоа да сторим да ми дадеш изин боареа да са понáиграм на гиздаваса треавица, та и ти да ма пугльоадаш и да ми са пунарàдваш.“ „Бива“, хи реакоал валькоат. Уфцоата пузарипкала пу мáличку, пу мáличку, та чеа льу пуаглеоадал ли са валькоат, рипнала льу колкуту мужила и нимужила и валькоат дудé нах туф, дудé нах там, да са сеати и фрипнала си ф кушеареата. Валькоат са кусил[2]) ут іеат, оти да му флеазе самичка офца ф ракитеа, та чоа да гу изнамами.

Уд іеат, тоарнал приз адноа горя да нарьви. Га ф адно ýсудеа, нашоал адноа коза на адин доал чи аде листеа и жеалать. „Ха ха!“, си реакоал тоі, уфцоана ма измáми, алá кóзаса ниште да можеа.“ Козу'дьоа бларьжеа. наближеаі ма, шта та еам“, хи реакоал. Кóзата са кашла ф теасну и никакаф кулàі не имáлу да са куртулиса; та чеа хи душло никаквó си на умоат, та му реакла „е-е-е, жеанум воальчу, ти штиш да ма адеш. ф ракитеа ти сам, ами хоа да та намулеам да ми дадеш изин да пóдрипна на іеаі ноіа камеан и да ти поеам, та и тебеа благу да са адé и іа да си са понàрадьвам на свеатоас, доде сам жива“. Валькоат хи пристáнал. Кáмеанеат бил ф адноа ýсуда, не валькоат, ами пилеа, ги реакоат, да ни можеа да

[1]) *Сколупа* = бѣда нещастие
[2]) *Кусú са ут іеат* = кука се отъ ядъ.

фоаренеа прис там. Козата пудрипнала кату̀ дѐвул на ка́меанеат, ут ка-манеат прис у̀судата на утвоадната стра́на и ут там си пубеагнала и та.

Валькоат сига́ о̀штеа по̀ іеа́цса са іеадо́сал и си тоарнал. Га са соаі, на аднов пулеа́на вархлитеа́л адно́ му́лса чи па́слу сам само́ „Е-е-е, му́лса! Прими́рам о̀д гладса, дваш ма изма́меат, сига́ шта те́бса да іеа́м“, му реакоал валькоат „Іа́ сам упа́тилу, жеа́нум стри́ку воальчу, ут аді́н лош саі́бііа, ут нака́званье ма, ми іе сто̀рил гарбоа-с кату̀ дармо̀нь[1]), та сам и іеа́ бак-ти́сал ут живо̀теа-с, та утко̀леа троасеам неа́каф кулаі да са ко̀ртулисам. Еа́ шта самі́чку да ти са на́гудса да ма адѐш, бі́рда сам и ра́ньуфку, ала́ да прушта́ваш, амі́ не́каі боареа да ти кажеам адно̀ но̀ву очѐра раз-пи́саха феарма́нье му́леатам соан ут царса-нук, та залеапи́ха и ме́неа аді́н уза́т на пе́тала-са, пак гу ни гузна́вам, какво̀ пеаіе. Та чеа ре́каха, чи са за воалькувеа-теа феарма́нье-су“, му реакло му́леа-ту. „Набирни са да гу ви́деам“, реакоал валькоат. Му́лса-ту са избоарнату и пупувди́гнувалу ту̀ адноата, ту̀ дру̀га-та но̀га. Валькоат пугльоадал, пуфтлкал са и вѐ нипуз-нава, та му забрукл гуздѐ теа и завикал: „Госпут іе дал на ста́ри воаль-кувеа млади сагнеата, на по млади по̀ ста́рки офчі́ци; тува́ іе пе́тала, сува́ іе аді́н гос, два го̀зда, три . . .“ Дудѐ валькоат са заглъоадувал узать, му́леа-ту са пунабралу, пунабралу, та чеа льу с колку-ту кувѐть имала, му закатанчилу[2], адн а чифтлеамьо̀а ф главоата и вальча́штса са льу вра́тналу засамѐну[3]) на деамьоа-та, и му́леа-ту си утишло пу рабу̀та.

Пу адно̀ времеа валькоат са пу сажинил, станал и зол да са мисли за пати́лу-ту му и самі́чеак да си са ка́ра: „чи ми іа̀ на́ідах офц(а), изма́ми ма, пубеа́гна ми, на́ідах ко̀за, и та́ ма льу̀хна[4], тачеа ни сти́га то̀, амі́ и адно̀ доартаву му́леа да ма изма́ми и да ми разбиіѐ главоа-са. Зашто̀к ма беашеа ме́неа да ми пеаю̀т и игра́сат, треабашеа ли ми феарма́нье да пеі́еам? Моі бубаі́ку ни бьоа ни хуружі́іа, ни кеатіпни, ала́ гла́дан ни умреа. Да и́ма сига́ аді́н да ма пеарѐ, да ма пеарѐ, та чеа да ми ни ка́лва о̀ти“. Дудѐ си ду́мал саі соаі валькот, чи льу мари́пвалу уфчеа́риштеа скри́ту ут храстьѐ-ту с аднов манела[5]), та пу гарбоат му и валькоат сі́лумичка пубеа́гнал сас струшѐну ко̀калье. „Какво̀-ту троасах, таков и на́ідах“, си реакоал по сѐтьнеа.

Слушана отъ единия.

Отъ г. Прилѣпъ.

Записалъ *Марко К. Цѣпенковъ.*

—

1. Зміiата и Чкрапьата.

Паднале на ра́азгоор змі́ата и чкра́пьата (скорпиіата), и го до̀несле раазго̀орот до препиранье. Чкра́пьата му вѐли на змііата, о̀ти та́іа ет многу ло̀ша за лугето, а змііата му рѐче, оти чкра́лите сет по̀лоши от зміі́те, — чунки ко̀га ке го ужилу́ват нѐкого чоека, со вжрвот от опашката не са́мо еднеж ке го ду́пнат, ами ко̀лку пати ке очѐкарат, то̀лку и ке го ду́пнат во чѐсото чоеко. „И нѐли се по̀лоши скорпііте?“ му рѐче змііата. Чкра̀пьата, от како се помисли ма̀лку, му отговори на змііата. „Ві́стина, многу пати го ду́пнуам чо̀ека со опа̀шката, чу̀нки та̀ков ми е и а̀детот, а̀ма е́дно ке не ві́ди чоекот, оти яс сум го клу́кнале, е́днаж ке го иплуька со у̀ста мѐстото и ке му оздравит, чу̀нки не ке се у̀плаши от мѐне, при

[1]) *Дармо́нь* — много рѣдко, съ голѣми дупки решето, прѣзъ което прѣсѣватъ плѣви-цата, плевелитѣ и други излишни вещества въ житото.

[2]) *Закатанчилу* = лепнало му, ударило го ягката.

[3]) *Засамѣнъ* = полумъртво, отъ болесть прѣкаралъ

[4]) *Льу́хна* = хитро измами [5]) *Манѣла* = дебела тояга.

се што сум по зеѐрлиіа[1]) от тебе и при се што ке го клу̀кнам поеке пати, ама вие змиіте едно криво запче ке му закачите на чоека и ке го у̀мрите, при се што ке ишмука местото, што сте му го ужилиле, чу̀нки чоекот многу ке се у̀плаши от вас, дека сте джлги и големи и ви излегло името лошо помеѓу лу̀гето".

От како се попревирале баеги време, іа донесле работата до опит

— „Ела, му рече чкрапіата на змиіата, да се скриеме во една ду̀пка, от некоіа врата и со пжрво, кога ке доідит некоі чоек, за да отворит мандалото со рака, іас ке го клу̀кнам за рака и да видиш, али ке у̀мри чоекот, али не; после ти да клукниш[2]) дру̀гега — и да видиме како ке биди"

Сторија та̀ка и се пикнаа (бутнаха) во ѐдни дупки до манда̀лото. От ѐдна гра̀динцка вра̀та до̀шол нѐкої чо̀ек за да отвори вра̀тата, бу̀цнал[3]) манда̀лото со ра̀ка и чкра̀пьата го клу̀кнала неколку па̀ти. „Аі натема̀ти, (проклета) чкра̀пьа" рѐкол и іа пласнал от ра̀ката до̀лу и без да іе се у̀плаши, ишмука[4]) мѐстото и нікому ништо си оздраве. „Ѐ, виде? му рѐче чкра̀пьата на змиіата, о̀ти не у̀мре чо̀екот; аі сѐга да поідеме во дру̀га вра̀та и ти да клу̀книш дру̀гега чоека, за да видиме али ке у̀мрит а̀ли не".

Пошле во ѐдна дру̀га вра̀та и та̀мо змиіата клу̀кнала ѐден чоек за̀ рака, кога се провжртила от ра̀ката за да си отка̀чи за̀пчето прообѐсена[5]), ка̀ко нѐкое студено црѐво, и па̀днала на земи. Списка чоекот от стра̀оите нѐзини до нѐбеси „Ох! лѐле іас спромаф, змиіа проклета ме клукна, болѐштина до сжрце". Па̀дна чоекот и без да му тѐкнит за да шиу̀книт мѐстото со у̀ста, по некої час му влѐзе отрва̀чката в сжрдце и си у̀мре

„Е, посѐстримо змиіо а̀ли виде оти от тѐбе поеке лу̀ге умираат, при се што со ѐдно запче и клу̀кнуаш, а од мѐне по малку и при се што многу пати и клу̀кнуам, ама чункім сум мала и цжрна на вид, како рак, сѐкої нѐ се страши од мене, како што се страши от тѐбе, чу̀нки донѐкаде си колната и от Бога, за сѐкої што да те види, да се плаши и да вика со повик по тебе". Така му рѐкла чкрапьата на змиіата. Тогаі змиіата се у̀вери, оти вистина от страо нѐзини умирале лугето поеке, а не толку от клукнуа̀ньето.

2. Волко, Лисицата и Камилата.

Волко и лисицата се здружиле за да лоіат лов по пла̀нина. Шетале, шетале и ништо не могле да наідат за да улоіат.

Слегле от планината в поле. Одѐіким по пат, нашле една зобница[6]) со леб полна. Ватил волко да іади, и лисицата му го грябна лебо от уста. „Што ми го грабаш, мори лисо, от уста лебо?" му рече волко.

„Како што ти го грабам, бре волчко, лели сме ортаци (другари), што да наідиме брацки да си го делиме", му рече лиса.

Вати волко и го раздели лебо: троа му даде на лисицата, а поекето си го остаи за него. Се налути лиса и го кошна[7]) лебо от пред нея. „Бре, да зер толку малце ке ми дааш ти мене"? му рече налутена лиса. Се зака̀раа лисицата и волкот, не можат да се спогодат На тоа згора ето ти една камила му дошла. „Іа стоіте, стоіте, да видам іас што се карате", му рекла камилата. От кога виде камилата, оти волко делеше неправо и даде помош за да го дели таіа лебо, ама и нейзе да и даат дел. Го зеде лисицата лебо, та го дели на сите троіца по такмо. Виде камилата оти и лисицата не прао го дели, го грабна таіа да го дели. „Нито волко, рекла камилата, го дели лебо прао, нито пак ти, кума лисо, іа чекаі: да го кренам угоре, да што ке ви падни тоа грабнете си".

[1]) Отровна. [2]) Да ужалишъ. [3]) Бутналъ. [4]) Иисмукалъ съ уста ужиленото. [5]) Прѣвесата. [6]) Конска торба. [7]) Ритналъ.

Го лапна оно леб в уста и ја крена глаата на угоре на долгио врат и вати да си го јади лебо. Волко и лисицата останаа бели во очите[1]). Камилата јади си, тиа подголтнуј си и по некоја трошка, што ке му паднеше от камилата от уста, волко и лисицата ја збираа, и на иса се тепаа. Бре рипаа, бре скакаа, за да и откинат некое парче леб от устата на камилата; арно, ама вратот от камилата је беше долг, колку една топола. „Ете така друг печали, а друг ке јади", рекла лисицата.

8. Приказки фантастически и смѣшни.

а) Фантастически.

Отъ Софийско.

Записалъ *Ст. Ватйовъ*.

1. Дѣца съ златна коса и сребърни зѫби.

Имало един цар у един грат. Он заповедал да нема видело у градо — да гаса виделото. И сичките го послушаа и не смеа видело да запала. Па имаше две момѝ — тиа беа много богати. Като си седеа на чардако, тиа никак виделото не гасеа. Царо прашташе неговите слуги да им кажа да угаса виделото. И тиа нестеа да ги послушат. Като казуваа слугите на царо зашто ги не слушат — царо се расърдѝ. Сами стана и он дийде да им каже, да ли не че да го послушат. Като прийде при чардаците, дека седеа момите, тиа си двете зборуваха. Старата думаше: „царо пратѝ да си угасиме виделото, а да знае да ме земе, да знае барѝ, че царица че да води". А младата казуваше: „тебе незнам да те земе, ама да знае царо мене да земе, да знае барем че царица че води, че му родим един син сас златна коса, сас сребърни зѫби". Царо, като беше пошол, чу што сборуват и се върна на назат, а не сте да им се обажда; нъ веднага прати негови човеци: „да идете да сакате по младата мома да ја сакате, царица че бъде". И они отидоха. Като посакаха по младата мома, и она веднъга пристанала царица да бъде и на царо веднъга нишан запратѝла. Сестра ѝ се млогу расърдила, заштото везеха по младата сестра, везеха ја царица да бъде.

Като поиде царицата тешка, та я се уплаши наистина да не роди дете сас златна коса, сас сребърни зѫби. Штото беше бабата при царицата, таја ја много имане заплашташе, като да се добие детето, а она да го украдне, да тури кутре под неја: „детето мене да даде".

Като дошло време, добила царицата и бабата украдна детето — а детето беше истина сас златна коса, сас златна коса, сас сребърни зѫби — и тогаја турѝ кутре под неја.

Като виде царо, че му царицата кутре добѝла, везе та ја затвори, декато кокошките лежеа; четириесе дена леп ѝ не дава, нито ѝ па вода даваше; даваше ѝ, колку сал да живее. Тогаѝ се сбраа негови човеци и му се молеа: „хаде белки од Бога станало, да ѝ простиш сега". И царо ја тогаѝ простѝ. Тоѝ ја пуштѝ, дето беше затворена и па си стана царица. А бабата даде детето на сестра ѝ. Таја се чудом чудеше, какво да прави с детето. Тја везе та скова един сандък, па турѝ детето у сандъко, па го фърлѝ у морето.

У морето имаше една гора, у гората имаше една пештера. Там живееше един пусник. Като подухна един ветър низ морето, закара сандъка

[1]) Останалъ съ празни рацѣ.

код старецо и он фанà санджко сас детето. Дека живееше он, млогу имаше безцàни камене у таіа пештера. Поснико живееше от тиіа камене и като лижеше от безцаните камене и он си живееше. Като фана детето, и му даваше от тиіа камене и си изчувà детéто.

Като доде време, па поіде царицата тешка. Сестра ѝ, што беше, па застанà на таіа баба, што стоеше при царицата. Голема ѝ плата заплашташе, като да роди царицата, егá да украдне па детето. И бабата ѝ послушáла. Като доби царицата, тогаі добила момьáче и оно било сас златна коса и сребърни зъби. И таіа па украдна детето и турйла кутре па под неіа: детето запратила на сестра іу. Тогаі като видé царо, че защто па кутре родила царицата, тоіа се млогу разсърдѝ, везé, та іа затворѝ, дека кокошките лежéа. Четириесе деня іа държà, нито ѝ леб давà, нито ѝ па вòда дава, само ѝ даваше колко да живее. Па се събраа негови човеци и се на царо молеа: „аіде, царо, па да ѝ простиме, белки од Бога дадено; трекиіо път такà àко па стане, веднъж че іа погубиш, таіа неможе да іе царица“. И тогаі царо ѝ па простѝ, па си опушти царицата, декато беше затворена и па іа опушти. И царицата вече друго детé немà да добие. Тѝіа си ѝ двéте бéха.

А што беше сестра іу, таіа што везе детето, пак се чудеше кадé да го дéне. Сѫщто се самà давéреше, че каквó рече сестра іу, че че да ражда сас златна коса сас сребърни зъби, а оно йстина било. Тогаі па скова един сандък и турѝ детето па у санджко и го фърлѝ у морето. Па духнà един ветър закарà санджко при пештерата дето беше поснико. Тоі като видé санджко, он фана и него из морето и нему дава от безцаните камене. Като лижеше детето, и него си исчува. Тѝіа децà като беа от царско колено и като лѝжеа от безцаните камене, за пет годѝни станаа на двáесе годѝни.

Тогàі поснико доідè му врéмето да се посвéти и они го окаха: „тате!“ Тогаі он на децàта казуваше: „дéца, да ме слушате, што чем да ви кажем“. Тоі като беше на Бога угодил, сам му Госпот казуваше, че са тиіа царски деца; нъ са крàднати от царицата, та са фърлени у морето а под неіа іе кутре тýрено и іе млогу мъка видéла. Тогаі старецо на децата казуваше: „деца, послушаіте ме, што чем да ви кажем: виіе сте царски деца, нъ сте били краднати и сте у морето фърлени, под вашата маіка кутре іе турено, та она іе голема мъка видела; нъ като іа че умрем, виіе немоі да се боите“. И си бърнà у десната пазува, та извадѝ един безцан камик и у камико кърс и на детету думаше: „деца мои, да се прекръстите и да цалýвате тоіа кърс и што намислите, Госпот че ви даде, че си òідете па на вашиіо грат и че намéрите вашиіо баща и вашата маіка“.

И тогаі сталà старецо у друга пештера и се посветѝ. Тогаі децàта катó играіаха и се сетиа, та си двете продумаа: „нали рече тате, че че умрé и ни рече да се не боіме, а діиме да видеме“. Като оідòа у другата пештера, поснико се посветѝл и две кандила му горà над главàта и тиа се не боіàха, нъ вевéха та го закопàа. И тогаі рече мъжкото: „какво ни учѝ тате?“ Извадѝ безцанни камик, што имаше кърс на него и се прекръсти и го цалива и рече: „Боже мили, да ми дадеш един кон да исплинам низ морето“. И зтом продума даде му Госпот един конь се у злато облечен. Тогаі детето на сестра си думаше: „Тизе сéстро, немоі, да се боиш іа че излезнем да видим дека земьа има, а тизе тука седи и іа че доідем и тебе че изведéм низ морето.“ И тогаі награбе от безцàнните камени и сестра му го испрати. Самà останà у пештерата и па се не боіше.

Като пливна мъжкото с коньо у морето излезнà на едно скеле у сѫщиіо грат, дето баштà му бил цар. И тоі не знаеше, че е тоіа грат. Като поідé низ тоіа грат и като седнà на едно место да прави обет и тоі пари немаше, ами извади един камик безцан та даде. Тиіа се почудиа сичките,

што че му пазат повжрна, тоі се качи на коньо и си поіде преа градо̀. Като светѐше, като сжлнцето, тии се уплашиха, защто им даде тоіа камик да не прави некоіа напатіа, веднжг при царо утжрча̀я и на царо казува̀ха: „царо ле честити, един іуна̀к исплива̀ из морето и свети, като ясно сжлнце; коньа му сжс злато облечен, а коса̀та му нему златна, а зжбите му сребжрни. И като прави обѐт, извади та ни даде тоіа камик, ниіа се почудѝхме, што пазат да му вжрнем; нж он ни нищо не рече, ами си іахна̀ коньо и си отиде.“ Царо се много зарадува̀ и им продума: у коіа е чаршиіа д-иім да го видим, че мене ми беше казано да ми даде Госпот тако̀в син, а ми не даде сжщо, какво̀ гу ка̀зувате, нж баре нали іе дошжл, д-иім барѐ да го видим, та макжр, че не іе мои син, штогот че ми мине од жалбите, че ја си се жалим за таков син.“ И тогаі слезна царо от чардацито и самси поідѐ преа градо̀ и го сретна у сока̀ците. Ка го видѐ, че свети, като сжлнцето, коньа му сас злато облечен, косата му нему златна, зжбите му сребжрни, тогаі-са царо продума: „хе Боже мили, мене беше казано, че тако̀в син че ми се ро̀ди сас златна коса, сас сребжрни зжби; нали Госпот не даде, нали бих жив та видо̀х, сжщто како ми се казуваше, та макжр та не іе мої син.“ И го заведе у сараіето си и го поі̀ и го гостѝ, а не смеіа̀ да го пита от коіа іе земьа и чиі іе син царев. Тоі го позна̀ че іе от царско колѐно и го віди, че че цар да бжде И като си поідѐ детѐто, изваді̀ две шапи от каменѐто и ги даде на царо Царо го тогаі попита: тиа цена̀ немаіа, што да ти дадѐм за них, ти мош сичкио грат да ми земѐш.“ А детето му каза̀: „ја не сакам да ти земем градо̀, нало да ми дадѐш іеден сараі; имам си сестра, та чем да ја доведем и неіа, та да си имам готов сараі, ка доідем. Нис дека живееме, у нашио грат, нашата іе земьа со безцани камене.“ Тогаі се царо чудеше и си мислеше, защто царштините сѐ знае, а ноха земьа да знае сас безцано камене; това іе за чудо голѐмо, кої знае од дека іе тоіа іунак и пот коіа земьа че да іе. Тогаі му царо думаше: — срешта царевите сараі имаше ощте сараі, други по добрѝ от царевите — тогаі на детѐто ка̀зуваше: „аку да доідеш сас сестра ти у тиа сараі да доідеш, тиа че ти дадѐм за безцаните камене.“ И тогаі си отидѐ детето

Като̀ плива̀ па у морѐто, сичкиіо грат гледаше и царо го до там испратѝ и он се тогаі почудѝ и се пак уплашѝ, какоѐв іе іуна̀к тоіа. „И като рече за доіде у моіа грат, тоіа царетото че ми земе.“ И оньа си заплива̀ преа морето и отиде кот сестра си И тогаі на сестра си казуваше, каже: „сестро, многу били чинили пари нашите камене; у един грат отидо̀х та код един цар идох, та му дадох две шапи от каменѐто, а он се почуди и ми рече, защто да му не земе сичкио грат за них. Па ја му сака̀х само един сараі, че като заведѐм тебе, право там че д-идеме.“ Тогаі нагрѐбе от каменѐто много и се качиа сас сестра си. И като плавна̀я у морѐто и налезна̀я на скелѐто, веднжг па царо сториа аблжр, защто па додѐ тоіа іунак и води мома̀ сас него, сжщто на негѐвото лицѐ и нои златни коса̀та и сребжрни зжбите. Царо іни тогаі думаше: „ско̀роте да го сретнеме, че он ка поідѐ, каза̀ ми, че си има сестра и то дека живеіа, нихната іе земьа се безцани камене, та че доіде у нашио грат и че тука да живее срѐщта моите сараі“.

Сичкио го грат посретна̀ и царицата излезна̀ сас царо срешта да бжда. Като ги видѐла царицата и она продума̀ла: „хе Боже мили, ја сжм си казува̀ла, че чем да родим такова чедо сас златна коса, сас сребжрни зжби; нж ми Госпот не даде мене, нж баре даде Госпот да видо̀х таквиа деца сас златна коса и сас сребжрни зжби, та макжр че не са мои синове.“ Они си отидо̀ха право у сараіо. И като зараи излазаше мжжкото и си проіаздуваше коньа низ градо̀, та го поѐше во̀да краі градо, сичкио се грат чу-

деше. Тогаі царо распратѝ писма, че не смееше д иде до го попита, зашто беше много іунак да го пита от коіа іе земьа; а он распрати писма та сжбрà кральовете и царовете и ниа неговио грат учените и главните му човеци.

Тогаі се зговориха и цàро им казу̀ваше: „іа сжм ви поклѝкнал, сас какво да ме нау̀чите; додѐ един іунàк, низ морѐто изпливувà, коса̀та му златна, зжбѝте му сребжрни и сестрà си доведе, сжщто и она такваіа: косата іу златна, а зжбите іу сребжрни. Коньа му сжс злато облечен и тоі много іунак. Тиа са деца царски, ама се не знае, от коіа сж земьа; казу̀ват, дека сж живеіали, нихната земьа сé безцани камене, та сжм ви поклинкнал да іидеме код него, нж какво че ми кажете, сас какво да го попитаме от коіа ie земьа?“ Кральовете и неговите човеци ду̀маха. „цару честити, товà веднжга не може да го попитаме, от коиа іе земьа, нàло можеме да му идеме на честито и веднжга да го наречѐме, като на цар на место, да му кажеме, честито ти царство, че тоі като іе многу̀ іунак, тоі може да іе дошжл, че тизе си чуен, зашто деца немаш, като за наслѐдник, царството да му дадѐм. И може да му го дадем, ти вече остарѐваш и нема от такова царско колено царството да оставиш. Тоі, като го казуваш, такà сас златна коса, сас сребжрни зжби и коньа му сас злато облечен и като іе многу па іунак и като има безцанки камене, тоіа прилега за цар; сас таквиіа дума можеме да го попитаме и он тогаі че ни каже, от коіа іе земьа и зашто іе дошжл, и нече се расжрди; а инак туку̀ веднжг да го попитаме: от коіа си земьа, и може да се расжрди и може нещто пакос да стори.

Като зговориха, и царо стана канл. И тогаі поідоа сичките да му ида на честито; нж царицата жалеше и ги попитаха: зашто многу ги бегендиса, та д иде па да ги види и на царо казуваше: „царо честити, прости ми и іа д-иди сас вас.“ И они като продумаха, рекоха: „аіде нека иде сас нас, че многу жалеше од време за неините си деца, нека ди иде да ги погледа, та макжр че не са неіни.“ И като оідòа сичките и царицата сас них, отидоха му на честито и веднжг му продумал: „честито ти царство; че ниіа, какво што те гледаме, тизе си от царско колено и прилѐга ти цар да бждеш, че какво че ти іе косата златна и зжбите ти сребжрни, коньа ти сас злато облечен, та сме ниіа дошле на честито и че те попитаме: „от коіа си земьа, на коі си цар син тизе, че зашто приличаш на царски син?“ И он им тогаі казуваше, „нели ме питате, да ви кажем: іестина сжм царски син, нало не знам от коі сжм грат, ни па знам на коі сжм цар; нас ни іе крадпала една баба та іе турала пот маікьа ни кутрѐ, а нас са ни у сжнджк турили и са ни фжрлили у морето и ни іе фжрлила тетка ни, на маікьа ни по̀ старата сестра. И тогаі ни духнал един ветжр и ни закарал у една пещера; там имаше един посник; пещера іе се безцанки камени, и он ни учува сас безцаните камени. Нж като доіде време да се посвѐти, тогаі ни каза: деца, іа че умрем, ама да се не боите, ниіа сте царски деца, нж сте украднати, под маікьа ви іе кутре ту̀рано, и вас сте украднати и сте у морето фжрлени и ми даде един безцан камик и на камико кжре и ми нареди да се прекржстим и да целивам кжрето и на Бога да се помолим, што сакам Господ че ми даде. И като се посвети поснико у друга пещера, две кандила му горѐа и ниіа го закопахме, и, като целивах іи кжрето и се помолих на Бога: даі ми, Боже един кон да изпливам из морето да видим на кжде има земьа, и тоіа кон веднжга доідѐ, низ морето исплива и іа го іахнàх и на тоіа град сжм излел и сестра си наведòх и многу безцани камене сжм нагрѐбжл. Та ниіа сме от таіа земьа, а па друго место царство немаме, коі ни бащта, не знаеме“.

Тогаі се сети царо и сичките негови човеци, че защто́ са тиіа него́вите деца́ и се зарадува́ и стана́ та го цалива́ и са приказа: „вије сте мои деца, под вашата маіка кутрета находи́ме и нам беше казано, че че ни даде Госпот такива деца сас златна коса, сас сребжрни зжби. И като си найде царо децата, голема веселба започѐ да прави. А бабата што ги беше украд на́ла и тетка им, што ги беше у морето фжрли́ла, додѐ да ги затра́жи да ги испитат и они како се научи́ха, че са си дошли децата и сами рипаха у морето.

Та коі што чи́ни — се́ си за него́вата гла́ва.

Слушана отъ Вуче Ангеловъ въ село Върбница (Софийско).

2. Царьтъ, щерка му и тераията.

Има́ло еди́н цар. Он имал една́ че́рка, ти́іа била́ млогу іуна́к и ветрови́та, млогу одила — за една нош идеше у дру̀га ца̀рштина код един ца̀рски син и па се надза̀т вра́шташе; през море́то мину́ваше сас кжрпата си. Като́ іи купу̀ваше бапита́ ги обу̀шта ве́чер, таіа ги през ношта̀ здереше и за̀ран здра́ни обуштата. До не́колко вре́ме така̀ купува іи и іа не зна́е, кадѐ иде. Тогаі фана да ре́ди човеци да іа ва́рда и коі може да іа фане, казу̀ваше, защто́ че му іа дадѐ; а като да не може да іа фане, сабахле че го гу́би. Млогу човеци пафанаа да іа вардат и не може́а да іа фана, да іа знаіа де́ка иде. Коі ка варди од вечер, царо заран го погу́би. Тогаіа млогу човеци изгуби́ и не може́а да іа фанат.

Наѐ се един терана, рече: „чекаі іи че идем да іа вардим, іа да ме погу̀би, іа да іа зема. И он беше млогу іунак и бжрз. Като легна́ на праго, дека мину́ваше и таіа излезна́, поідѐ да го прекрокне и му продума́: „млодзина изедоа бапт́ките ми те́ста, добжр Госпот и за тебе“. Тогаі она́ като това́ продума́, он іи одреза́л сас ножиците од фистано, таіа го не усети; нж като вжрвеше млогу силно, од ње и тоіа спроти неіа одеше, сал колку да го не види. Като приідо́а при море́то, она тури кжрпата — мина́ през морето, а он нема дека да мине. Като заслуша́ на едно место, кавга му се чу̀е. И он като оіде тамо, намори троица ђаволе. Тиіа се делили, па не може да се разделат, та се караіа. И тогаіа караіа се за един фес и за едно решто̀ сребжрно, за един топу̀з и за една златна іабжлка и за един тас златен и тоіа ги тогаі попита: „кажѐте ми, кое защто е, іа че ви лесно разде́лим“. Они му тогаі казуваха: „тоіа фес да го ту̀риш на главата̀ ти, ништо те не види, а тасо да ли нош и да наречеш, че се напжлни сас жжлтици, а топу̀зо да р чеш: ра́зби таіа планина и он че іа разбие, а рештото: да се качиш на него, че минеш през морето“. „Чекаі, іа че ви разде́лим лесно — беше на едно место високо — іа че фжрлем іабжлката, коі варне да іа земе негова че е“. И като фжрли іабжлката, колкото можѐ вече на надо́ло и беше местото на надолу, та она се оште толку тжркальа̀. Тиіа като затжрча̀а по іабжлката и се скараа пак, а тоіа се качи у решто́то и везе топузо и фесо и тасо и тури фесо на главата си, стигна мома̀та, заедно излезна̀а из морето. Она го не види.

Мина̀а през една го́ра, ништо не іа сече́ше. Он като откжрши едно́ стебло́ и гора̀та се заехта и момата чека̀, додѐ се не умири гората, не смеа да мине през неіа. Като оідо́а кот ца̀ревиа син, улезна̀а у сараіете. Царевиа син попита́ мома̀та: „Зашто се толко́ забави?“ Она му казуваше: „заехта гората, та не смеіа́х да минем“. И тогаіа рече „нали си дошла има време, а́ку си се забавила“. И тоіа седи при них, ама̀ го не вида. Седна̀а да вече́раіа, везе́а да пиіа ракиіа, като пиха сжс златна чаша. Като ли ца̀ревиа син и даде на момата, тоіа, што седеше при них, везѐ чашата испи ракиата, тури си чашата у джепо. Тражиа чашата, даверна

се и нема іа, нема; после като не намерна чашата, седна́а да вечерат, запиха вино́. Па везоха са̀с златна чаша да пиіа. Като пи царевна син, наточи и ної и остави чашата на совра́та; оньа, като седеше, украдні испи и таіа чаша, испи вино́то и тури чашата у джеп. Твіа го не вида. Тие се чудиа: „каква е таіа работа, кої ни везе чашите?“ Тражиа ги и, като ги нема́, махна́а се. Като превечерна̀а, везе́а да играіа сас златна іабжлка. Като се тжрколи іабжлката, тоіа іа везе, тури си іа у пазвата. Тогаі се давера́, какво да права. Царевна син рече: „іа имам оште една іабжлка.“ Като донесе оште една іабжлка, фана́а па да играіа. Като се тжрколи іабжлката, тоіа везе и неіа. Тиі си помисліна: таіа работа не е читава. Рече момата: „хаде да си идем сега, че ме сѐ вардат на врата́та, додѐ не са стана̀ли да ме затеча́.“ И като іа испрашташе, царевна син думаше: „не іадосваі се, аку са се загубили чашите, на іу̀тро доіди по-рано.“

И тогаі си поіде́ момата и оньа си поіде сас неіа. Мина́а през гора́та, оіде́а при морето. Она тури кжрпата, мина̀ през морето, и он тури рештото, и он мина през морето. Тогаі он стана́ пред неіа и ва̀рна тьа та оідѐ на портите, дека іа вардеше и легна̀ та спи там и таіа го па прекрокна и му продума́: „иноданна иаедоха баштините ми теета и тебе че иаеда́“ и са улеана́ у сараете и легна̀ да спи.

Като се сжвна́ло, стана царо да види да ли іе здрала па обу̀штата. Като га виде́, таіа ги па здрала. Тогаі рече на терзиіата: „на ли ти ка̀зувам сношти, че че земем и тебе главата, а каш чете іа фанеш.“ Тогаі он рече: „іа сам іа фана̀л“ И она рече: „дека си ме фанал?“ Рече: „какво не сам те фанал, хо́кни, царо, твои човеци, нека гледат да ли не сжм іа фанал.“ Тогаі царо хокна̀ неговите си човеци и тогаі го питу̀ваше: „какво си іа фанал, казуі“. Он думаше на момата: „Знаеш ли сношти ка ме прекрокна́, кога рече: „иноданна иаедоха баштините ми теета, доб̀жр Господ и за тебека.“ А іа ти одреза́х од фистано, а́ку не веруеш, те парче́то.“ Тогаі като извади парчето, истина от фистано. После іа па пита: „знаеш ли ка мина́хме през морето іа сѐ с тебе идех, та като настина́хме през гора́та, іа като откжрших од гората едно стебло и гората заехте силіата, ти един сахат стоіа̀, та не смеіа̀ да минеш; а́ку не веруете, оте и стеблото.“ Извади и стеблото. Тогаі думаше па на момата: „знаеш ли ка отиде код царевна син у тоіа град и у тоіа, он те пита, зашто се забави, а ти рече, гората заехта, та не смеіах да минем. Като седнахте да вечерате, нали зехте да служите ракиіа сас златна чаша. Като пи царевна син и даде тебе, іазе зех чашата; аку не веруете, те ча̀шата. После като повечера̀хте, фана́хте да пиете вино; като пи царевно син и даде тебе, іа зех и оваіа чаша, те и неіа, аку не веруете. После фанахте да играете сас златна іабжлка; като тжрколихте іабжлката, іа іа веза́х и вніе іа многу тражихте и се расжрди царевна зет, та донесе оште една іабжлка. Като фанахте да играете, іа везех и неіа; аку не веруете, те и таіа іабжлка.“

Като им даде шес нишане́ што зел през ношта́ од неіа: един нишан от фистано, други нишан малата чаша, трекію нишан винената чаша, четвжртію нишан стеблото од гората, петио нишан, па златна іабжлка, шести нишан па оште една златна іабжлка и тогаі повсрувала, зашто іа е истина фанал. Тогаі рекоа: „на ли беше обрекжл момата, кої фане, да му іа дадѐш“.

Тогаі се царо чу̀деше, какво́ че даде черка си на тако́в ахмак, (глупав). Па дека седеше тоіа цар, имаше срешта палата му една планина, та не можеше сжлнцето да му грее у палато. Тогаі се сети та му казува: „че ти даде́м мувле́т четириісе дена да разбиеш таіа планина, и тогаіа може мома да ти дадем; аку да не можеш да іа разбиеш, че ти земем главата“. Тогаі

онва като ста̀на не идѐ да разбива планинáта, нѫ си оди по градо на гезме[1]. Като приближава вече дните, царо си дука: „още малко че те изеда моите тщета“. Тоі като доидѐ три дена ваадето вече, он отиде царо напротив каза: „царо честити, кадѐ да стегаме за свадба“. Царо му дума̀ше: „нека се мине още три дни, па іа че ти кажем свадба, нали чеще планинáта да разбиваш“. А он му кажеʼ още два дни нема да іа разбивам, трекио ден че іа разбием“ И си одѝ още два дни по градо̀ Трекио ден на вечертá като нареди топузо, каза на топузо: „дур се сѫвни да сравниш тая планина се; штом угрее сѫлнцето, право у царевите палати да огрее“. Тогаі топузо като ѝдвечер фанá да бие планинáта и през нощтá іа се уравнѝ.

Като спеше царо и мислеше да кока желáте да му земе главáта и като ставá та погледа, сѫлнцето му у палата огреàло. Тоіа се почудѝ тогаі, какво работа, толко сѫрчено за една нощ сравнѝ планината. Тогаі он доидѐ, та на царо казува: „Цару честити, ка да стегаме за свадба, планината сравнѝх“ Царо му думаше: „че ти дадем мома, аку можш да ми раниш три месеци воінáта: зоб да даваш, леб да даваш, дреи да им даваш, аилѫк да им плашташ, што потреба за тиіа три месеци, се ти че даваш и тогаі чем можа да ти дадем“. А он тогаі продумá: „до три години можем да іа раним, а не до три месеци“. Като везѐ тасо, фана да нарича за пари за един ден една одаіá жѫлтици насипа с тасо. Тогаі накупѝ на воіната руба на сичките, какво сака, сичките воіна му премени и гиранеше наі болье. Царо един ден не можеше да ги рани, както тоіа заман гиранеше; тогаіа на сичките аилѫците двоіно заплати. Като се минáло три месеца, он іим остави ранá още за шес месеца да руча воінáта му.

Тогаі се сѫбрáа на царо, дето бéа по главните човеци и му казàха, защто „че му дадеш момата; што му каза и тоі ти свѫрши“. И царо тогаі му каза: „че ти дадем мома, ама іа сѫм цар, іа че свадба да правим голéма, да идеш да натовариш девет мѫжки имание и че ти дадем момата“ И он стана та отидѐ у една одаіа дето седеше, се златнио тас. Като нарича за жѫлтици една одаіа напѫлни па натовари девет мѫски и закара на царо. Царо тогаі нема какво, даде му момата.

Направиха свадба и іа води една година, две, стана царев зет; нѫ таіа се мислеше, какво да направи да земе царскио син. Млогу пѫти питува, какво толко сѫрчено пари спечали. Нѫ тоіа не сте да іи каже. Като се водиха две години време и тоіа іи каза „нали питаш, че ти кажем: на кога те фанах, таіа нощ намерих три гъволе на краі морето, та ми дадоа един тас, сас него іазека печалим пари“. Таіа, като іи каза, она гледа да украдне тасо и да бега. И украдна тасо и бега

Штом іа немá, сабáхле цáро го фанá и го затвори и му казуваше, защто „сáкам чéрка си от тебе, или главáта че ти зéмем“. Држá го четириесе дéна затворен и тогàі го пушти и го питаше: „или че найдеш черка ми, или че окам джелáти да ти зéмат главáта“. Тогàі тоі казуваше, „пусти ми три дéна да одим по земьáта и че іа намéрим“. Он му рече: „девет дена че ти простим, не три дена, сал да іа намериш, тука да іа докáраш“ И он тогàі като стана, везе топузо и си тури фесо и везе рештóто Като оідѐ при морето, качи се и минá през морето. Ка отидѐ тáмо код царскио син и она тáмо; нѫ он беше турил фесо та го не виде. Тогаі рече он на топузо: „да земеш цàрскио син три пѫти да го удáриш и да го утéпаш, тогàі да заберещ цàревата черка до дома, се да іа биеш и да іа закàраш дóма“ Като везе топузо, като забрà цàревио син, като го удри три пѫти и го утепа и забра цàревата черка, та іа кáраше и се іа биеше и іа закараха на цàрскио дом Като іа закарà цàрскио зет и рече „ето ти, цàро, черка ти“.

[1] На расходка.

Тогаі царо іи заповеда́. „штом побегнеш оште еднаж, дека да те наіде моіа зет, главата че ти земе“. И тогаі си стана на царо зет до века. Нема да бега черка му.

Расказана отъ сящия.

c) Смѣшни.

Отъ Ахъръ-Челебийско.

Записалъ *Ст. Н. Шишковъ.*

—

1. Будалоа.

Адин чилеак имал двамина синувеа; адиньеа бил млогу будалоа, пак по-гулеамьеа бил еацеа хитар. Ага умреал бубаіку хми, устанали хми две коашти, адноа нова, пак не воаршеана, друга стара, ала сичькадеа увоаршеана, друга стара, ала сичкадеа увоаршеана. Имали и адноа крава и адно вольчеа. Ут бубаіка хми имали венсеаіеат сичкуту да си раздеальот пу барабар, да ни надьминова колкуту кюнм неакву, ни нах аднетук, ни нах другеатук.

Нейса, ага льу пугребли бубаіка хми, и раздеалили си иманеату: хитреат зьол старата увоаршеана коашта и кравата, пак будалоиуту дал новата льу четри дуварьеа и вольчеату. Веачеароат, будалоата нахранил вольчеату, чеа легнал ду негу, та са пригоанали. Прис ноштоа вольчеату за пришийвеалу и мляскалу[1], сас устата, пак будалоата мислилу чи вольчеату му са кривй[2], та му рукалу: „нимоі ми са кривй зареа льоі сига тя закольувам“ и вольчеату си льу мляскалу. Будалоата му рукалу, ицовалу, наі сетнеа гу и бахталу, и вольчеату пак си прижийвеалу. Артак му ся расоардилу, та фаналу, та гу заколилу, удрелу гу и меасотъ уднелу еаі сйп, ф адин байрь, виделу адноа паньчьуга[3] чи са чеарньаса, та реакло чи іе поп. Фарилу му меасоту и реакло паньчугеату хи: „попеа, ду утреа тя чеакам за парисеа; утреа шта да доіда да си ми платиш меасосу.“ Вутриноата гу запитал брат му: „де ти іе кравата, бре?“ — Остави са, цала нош ми са іе кривила. Моачих іа моачих да ма пуанава за ступанин нимужих, та іа заколих и меасоту хи прудадах на адин поп ф байроан; утреа шта да йдам да си ми плати,“ реаклоа будалоата.

Другьеа ден, оште ф тьоавни зори, будалоата утишло и занскалу паньчугеату хи паритеа; пак паньчуга нищу са пумоардувала ут меастуту. „Бреа, попеа! даі си ми парицисеа, лошу штеа да станеа“ викалу, пак паньчугата нищу ни вика. Расоардилу му са, та зьоал адно доарву, завартеал гу ф паньчугата, и паньчужиштеа са искроатилу ут кореанеат. Га паднала паньчугата, чи са пуказалу адно казаништеа алтоанеа ф кореанеат хи. „Поареан нихтеа да ми ги дадеш сас хубаву, деаким сига хи дадеа врьут“ реакло будалоата и нарамилу казанеат с паритеа и хи уднелу у дума му, та чеа утишло у брата му и му реакло: „акси поп било беа братеа! Молих гу и молих с хубаву да си ми хи даде, нихтеа, ами ги пудсеадашеа пут газоан. Хелеа ми са расоарди, та му дадоах адин кьутек и зьоах му хи врьут.“ Ага утишьол брат му у дума му, чи видеал полну казаништеа алтоанеа и іумоат му ся занел ф теах.

Слушана отъ Куртювица Хубанкуска въ с. Левочово.

[1]) *Мляскамъ* = движи устнитѣ си и челюститѣ си съ шумъ, като че яде нѣщо.

[2] *Криви* = Ако нѣкой за присмѣхъ се прѣструва въ движенията си, или въ говоръть на другиго, казватъ че му са *кривй*.

[3]) *Паньчуга* = гнила или суха часть, коренътъ отъ изсъхнало дърво.

2. Двама лъжци.

Ф адно сéлу имáлу адин хинеéтин чилеак, та гичиньмéка му бил да лоажеа льудьéте. Адноаш туварил адин тувар треаски на адно магареа и тоарнал на дрýгу сéлу да лоажеа и да хи прудава за іабальки. Ф поат срьоашнал дрýгеак чилеака, ут дрýгу сéлу, и тоі катý нéгу лоагал и карал адин тувар шума, да іа прýдáва за воална. Сига се нианасат адин друк, та са изиамили и двамината, та си трампили туварьеату адиньеа дал треаскитеа за іабальки дрýгеату му, пак дрýгьеа му дал шумата за воална. Ага сторили пазарлáк, чи и двамината вйдеали туварьеату чиса са излоагали адин дрýк. Закарали са тугава адин друк и вé кеа ду бактаница гу дукарали, нимужили да са згудьоат. И адиньа си искал іабальките а, и другьеа си искал воалната и на сетнеа видеали чи и двамината са кабахаттьлиеа, та са згудили и са адýмали, да станат уртаци и на аднò да лоажат и каквоту испоадьеат, да гу деальоат пу барабарь.

Утишли сига ф адно сéлу, флеали ф адин дьукеань, имáлу млогу льудьеа, селицкиеат поп бил там. Пак тоіа поп бил адин акси чилеак. Здравовали ги льудьéтеа и ги запитал неакву нову имали пу теахнуту. Адиньеа реакоал: „іа видеах адноа фудеаница, ут веатеароат са вартеашеа, ала ни флизах воатреа да іа видеам.“ Дрýгьеа реакоал: „іа ни видеах фудеаницата, леаким видеах адно брашниву палеа, излизашеа уд нèіа.“ Утишли ф друк дьукеань и там адиньеа реакоал: „іа видеах адьнеи киреажнеи са слуснаха облаци, та ги фдигнаха ф облацитеа сас мулеатата ваднoаш.“ Другьеа реакоал: „іа ни видеах киреажнеатеа, га хи фдигнаха облацитеа, ами видеах самарьувитеа доаски га падаха ут небону.“ Попат хи видеал какви аланьжиеа, та хи пазарил за аргатье, да му пасоат волувеатеа, варвеаштим и да му таркалеат гувноту, та чеа га нимужили да му правеат тоіа измéть, своарзал хи ф адин чувал на сапоат и хи фарлил ф адин бунарь.

Слушана отъ Куртювица Хубанкуска въ с. Левочово.

3. Шопье ф Стамбол.

Адин шопьеа адноѫь уткарали ф Стамбол овцеа и уини да хи прудават, пак не били ходили и другуш. Адноа вечеарь пупиіньали, та си испуааспали врьу', пак адни хаідутеа приз ноштоа пóдитеа, хми окрадитеа льу врьу' уфцетеа. Вутриноата станали шопьеатеа, пугльоадали, нéма ни адноа овца. Троасили ги туф, там, нéма ги; сеатили са тііа, хми украли уфцеатеа, та флеали и воатреа ф Стамбол да хи троасеат, таман било икиньдііа и хожувеатеа са пукачили на минареатеа да рукат. Шопьеатеа не били ни дьували жеамии и минарé, чи ф теахнуту нéма, та са льу насиреали ду адноа минароа и зарýкали хожьутуму: „тýрцки попеа-еа-саі! каму наши óвьни?“ и хожеата ниту ги чьуеа, ами си льу рýка: „аллах итьбер, аллах итьбе-е-ерь!“ Шопеатеа низнаеат какво вика, ами реакли чи хожата рýка за уфцéтоа пипéрь, та си реакли: „а боа братку! не видитеа ли, наши овьни са закол.или и приставили да варьот, та попас а за пиперь рýка. Хаідатеа да си идим, какнè да хи троасим, тііа ги са нареадили, пак дудé да хи наідим, чи щат да ги изеадоат,“ и са развили[1]) да хи троасеат. Сига тиеа са загльодали ф минароата, та іа льу убиграавали да хи са чьудеат и думаль си адин друк „а беа братку! как гу са наваргулýщили![2]) Остави как гу са наваргулýштили, ами как гу са васпрàвуштили?[3]“ хми дýмал друк.

Слушана отъ Гела Ясува въ с. Долно-Дерекюю

1) *Развуйли* = оставили се отъ мисъльта да ги търсятъ, прѣстанали

2) *Наваргулуштили* = или „*навргулили*“ т. е. опялали за да стане обло, изоблили

3) *Васправуштили* = въсправили право. Тия думи съ притурката слогъ *уш* нѣма въ говорътъ. Притурката е за подражание и присмѣхъ на говорътъ на шопетѣ.

9. Пословици.

Отъ Пиротъ.

(Слушани отъ Симионка П. Милакова на 1885 год.

Записалъ *Любомиръ Вацовъ*

—

1. Крушка под крушку пада.
2. Сжг суну[1]) сжг совельньа[2]) нема.
3. Парен кашу дува.
4. Кога је змиа јела, он се бои и од гуштера
5. Вол се вжрзује за рог, човек — за језик.
6. Беле паре за црни дни
7. На парете: добро јутро! на парете: добро вечер!
8. Од лоше — лоше, без лоше — по лоше.
9. Како ме окнеш[3]), тека ти си одзовем.
10. Што неје мило тебе, неправи га другому.
11. Ми смо деца од стари льугье.
12. С вжрзанога ржта лов се не лови.
13. Зло куче ни копчину[4]) глоджe, ни гьу другому дава.
14. Бог дава, ама у кошару ненакарује.
15. Отело[5]) се и од цигански арач.
16. Никому ништо неправим, што се украдне у мен се найде — па лоше!
17. Гладна кокошка просо сжньује.
18. Карали се тичичи[6]) за чуждо просо.
19. Невикаі[7]) на чужда гробилта: брани си мује[8]) пред своіете очи.
20. Заминуо ми брат, остал ми комат.
21. Кови железото, догде је жешко.
22. Од старо джрво обруч се невије.
23. Зло лжено доде, мучно си отиде.
24. Невиди гредуту, види иглуту.
25. Гледаі му памет, крої му капу.
26. Спроти главу и брич[9]).
27. Подржи ми, курво, копилето, дим[10]) да се посмеіем на другуту.
28. По[11]) лоше време слжнце огрева.
29. Род рода нерани: тешко тому, кої га нема.
30. Брат за брата, сиренье за паре
31. Тебе думам, черко: ти се сечаі, снао.
32. Што ли мисли камилата, што ли камиларат
33. Кої тражи рогове, изгуби и ушити.
34. Ти га караш у раі, оно иде у враі.
35. Кої што тражи, он си га и найде.
36. Како дошло, тека и отишло
37. Вода донела, вода однела.
38. Куде је вода текла, пак че потече
39. Свака коза за свої крак виси.
40. Какваі му верата, такваі му вечерята.
41. Лжжата је дебела а кратка, правицата тжнка а джлга.
42. На наклаjену вурнцу (гльнь малко требе.

[1]) *Сжг суну* = сега подкварли. (*Суни се, та си узни лебац* = посѐгни, та си земи хлѣбецъ). [2]) *Совельньа* = свадлка. [3]) *Окнеш* = викнешъ. [4]) *Копчина* = кость. [5]) *Отело* отъмилло. [6]) *Тичичи* = врабци. (Казва се и врабац). [7]) *Викам* = плачешъ. [8]) *Муе* = мухи. *Муа* — мука. [9]) *Брич* = бръснечъ. [10]) *Дим* = да отида. [11]) *По* = слѣдъ. *Узб по пет паре окуну* = вяехъ по петъ пари оката.

43. Iезик кости нема, ама кости тро́ши
44. Зла реч. како зла стрела́.
45. Од по́више глава́ неболи̇.
46. Много збор[1]) на па́наiир.
47. У панаiир „помагаi Бог“! Коi да те чуiе?
48. Лани баба пърдьа, съг засмърде́ло.
49. Од влакно́ руно (станьуiе).
50. Компе́й, попе, низ дупке́л: сваки съм прaзник напрaзнувaлa[2]).
51. Мелье, мелье како́ празна́ воденица.
52. Коi се рано стедаа, доцна поди[3]).
53. Рано ручаi, немаi се; млад се жени, некаi се.
54. Льуто се руча, смърдльиво наkъга.
55. Каква га льулькьа зальульала, таквi га и доульульала.
56. На одсечену главу лек нема.
57. Луд од пиiаногa бега.
58. Кьел, кьел — па се напел.
59. Нестело куче са́ло па се облизало.
60. Вре́вим[4]) си, што ни псета с ма́сло да га неiеду.
61. Видело се циганче у покровъц[5]) па рекло́ кантан к.
62. Ловье нече молитву, нело сака мотику.
63. Гладна мечка оро неигра.е.
64. Неiе́ како́ зна́iеш, ама како мо́жеш.
65. Напру́жуi си ногьете спроти́ църгуту.
66. Сироти свеца́ и тъвньан.
67. Коi слуша, он окуша[6]).
68. Ти му кажеш косено, оно — стрижено.
69. Напе́л се како́ попа́рена въшка́
70. Прекриiено млеко́ мачке нело́чу
71. Сваки iе кука, а неiе лопа́та
72. Потишльиву жену́ въшкье гьу iеду́.
73. Подсмеiала се кука на криво дърво.
74. Познава се времето од сабале.
75. Гледаi на́ Бога: проси за́ Бога.
76. Пенил, непенил — па́ре съм дал
77. Ко́ви желе́зото, догде́ iе жешко.
78. Кьада́ се превърну кьола́та — пу́тове три́ста.
79. Како́ имаш шу́гу[7]), да имаш и нокти — нешто би било́.
80. Врана на врану очи невади.
81. Невидо́ аир од очи́ти, та оди[8]) тре́пкьете[9]) ли.
82. Таврата ме пашиньа, голоча́та съпи́ньа[10]).
83. Покла́ньаi се лу́дому, како́ свето́му.
84. Варди се од поти́л (потиi) у́гльен
85. Коi ниско гледа, високо́ види.
86. Коiа кокошка много затака, малечко ище́ onece.
87. Од Бога iе све добро́, од чове́ци лоше.
88. Што работиш Бог види.
89. Бог дал, Бог узел.
90. Дъвъс бил, iутре небил.
91. Гуажи негоньен бега.
92. Огънь със сламу се негаси.

[1]) *Збор* = разговоръ. [2]) Значи: компай ме, попе, презъ дупка, защото съмъ безработна та не съмъ се прѣмѣнила. [3]) *Доцна поди* = късно похажда. [4]) *Вревим* = говоримъ. [5]) *Покровац* = чул. [6]) *Окуша* = вкусва. [7]) *Шуга* = краста. [8]) *Оди* = отъ. [9]) *Трепк.* = клепки. [10]) *Съпиньа* = спъва.

93. Добра́ реч иде дале́ко, лоша но́далеко.
94. Нужда закон изменьава.
95. За̀луду работи́, залуду неседі́.
96. Рекло̀ куче да налоче море, да га омурдари.
97. Свак се біе да добіе.
98. Има срам, како̀ у вжлка́ сжлзе.
99. Кжда́ види коньа̀ — болу га ногье.
100. Кжда иде кьиша, на кокошкьете се вода не сипуіе.
101. И миш[1]) пакос[2]) праіи.
102. Коіе дете много бабе ба́бу, оно кьилаво излази.
103. Ма̀жжн[3]) како терлежж[4]).
104. Маджиіете се вачаіу[5]) како чичжк[6]) за іаіце.
105. Змиче се у пазуку нетура.
106. Наступи́ решето и оно сжрце има.
107. Піiане сжлзе Бог непрiима.
108. Кжда мреш, нериташ.
109. Ем умира, ем у гжрне надзира.
110. Луд изида два качама́ка, тпа по́луд коі му дава.
111. Петни́ вра̀га до пра̀га.
112. Немала си баба врага, та си купила пра̀се, да воі[7]) гжртри.
113. Вжрзан поп мирно село.
114. Што требе до́ма у цжркву неиде.
115. Сваки джн леп на добжр джн слеп.
116. На делник велник на празник попа̀рж.
117. Тжрпи́ло има, давило нема.
118. Боі се од мечкьете па се боі и од мечетиіата.
119. Би лудо — оно по́лудо, би паметно — оно по̀па̀метно.
120. Ем шуто̀, ем бодѐ.
121. Рекли́ на кучето, кучето — на опа̀шкуту.
122. На кьоравити штжрци и Бог гньѐздела праіи.
123. Разбира како̀ мага̀ре уканта̀р.
124. Прилега (приличе) му како на кочину катанжц[8]).
125. Кудѐ сви турци тува и го̀ли Аса̀н.
126. Вжлк домазлжк недржи.
127. И од броіено вжлк носи.
128. Бежанова мажьа невика, нело Стоіанова.
129. Два ручка̀[9]) се некараіу, два се али караіу
130. Сарп оцжт на кьупжт си докундисуіе.
131. Нѐзван дошжл, непо̀штен си ошжл[10])
132. Зван дому несу̀ди.
133. Игра мачка у празжн ко̀вчег нема што да чини.
134. Вжрбо̀во угльенье — и зѐтньова рана!
135. Зет родниниа — и маґаре стока.
136. На чиiа̀ се ко̀ла возиш, ньему пѐсжн че поеш.
137. Нашжл миш дупку за себе, влачи тикву по себе.
138. Додумии калугерье и усреду мѐсо іеду̀.
139. Неіе бельа од турцити, нело од потурньацита.
140. Неграді́ се с аржн плот, нело с аржн га комшиіу.
141. С лажицу те закусуіе с джршкуту ти о̀чи вади.
142. Коі види вжлка и о̀ка и нео̀ка, коі га невиди, он се и оде́ре.

[1]) *Миш* = мишка. [2]) *Пакос* — вреда (пакость). [3]) *Мажжн* = мазень, гладъкъ. [4]) *Терлежж* = тараленъ. [5]) *Вачаіу* — хващать. [6]) *Чичжк* = бутракъ, репей, лепкачъ. [7]) *Ноі* = й. [8]) Катанжц = куфаръ. [9]) *Ручжк* = обѣдъ: мн. числ. *ручкове*. [10]) *Непо̀штен си ошжл* = непочетенъ си отишълъ.

143. Чуждото іаіцѐ іе с два жжлткà.
144. Скýпога дваш боли.
145. Кждà зарипа свраката, онà се и нadene.
146. Кої пита, нескита.
147. Тупанжт іе голѐм, ама іе празжн.
148. Свжрча се дома како пра на тупáн.
149. Две се рибе пекле: іедна другу неверуіе.
150. Арджи коњ се и под лош покровжц се познава.
151. Непитаі старога, нело патилога.
152. Пàтило усрéд бега.
153. Процжтело како лица на пожáр.
154. Поваркал како жельња преа угáр.
155. Слага глáву како гуска у ан.
156. Доброто се забораваља, а зло — никжда.
157. Од злога джлжника и кош плева.
158. Живýіу си бралњата како рáци у торбý.
159. Кротко іагнье две матере сиса.
160. Два óстра кàмика брашно немелњу.

Отъ Панагюрище.

Записалъ *Г. Панчевъ*.

—

1. Вжрти са като пате в решето. — Казватъ за слисанъ човѣкъ.
2. Гаргата не пощте бивола да е опоскан, ами го пощте да са наеде.
3. Изьала му е котка салото. — Казватъ за угриженъ и умълчанъ човѣкъ, безъ да има важни причини за да бжде такъвъ.
4. Кої пита, тої не пипа.
5. Мухата не бьага от медж[1], ами бьага от дижж[2].
6. Надува са като куче во фасул. — Казватъ за оня, който се много гордѣе.
7. Нама ми е в клин[3]) или в ржкав. — Казватъ за такъвъ, който иска, отъ нѣкого, да му даде нѣщо или да му направи нѣкоя услуга, безъ да му дължи това.
8. Преварьа, като пжрле маікьа си.
9. Сее му на корена просо. (На нещо си). — Казватъ за такъвъ, който се втурачи въ нѣщо си и всѣкога приказва за него.
10. Сее на чуждо гувно[4]) скивале[5]). — Казватъ за оня, който се меси въ чуждитѣ работи.
11. Ходи като кихавица.
12. Ходи като прозьавка.
13. Хубавата іабулка свинья огризва.
14. Хубав, като прасе ф помпа.
15. Шава, като вжрбов клин.
16. Іала гжска лет и пила гжска вода. — Казватъ за оня, който върши все едно и сжщо нѣщо и мисли, че върши разни работи.

---

[1]) *Медж* вмѣсто *Медьтъ*. — [2]) *Дижж* вмѣсто *Димътъ*. — [3]) Клинъ на дрѣха.
[4]) *Гувно* вмѣсто *гумно* (харманъ). [5]) *Скивале* наричатъ плѣвата, която се набира по повърхността на житото, когато го прѣсѣватъ въ решето

10. Гатанки.

Отъ Дебърско.

Записалъ В. Николовъ.

1 Сите турци во зелено, сам цар во цжрвено. (Глогъ).
2 Осушен, досушен, три девет кожушен. (Кромитъ).
3 Фи у горе, фи у долу, сви глава, несвисаі. (Искра отъ огънь).
4 Кинисала куса Календина, да ми одит на гости, іа пресрети препечен кула. Коде одиш, кусо Календино? Іа ке ида у тебе на гости. (Искра въ ожакъ).
5 Цжрвено мало царьа от коньа соневат. (Поготка = ягода)
6 Жжлти правци в тиньа лежит. (Зелки)
7 Напжрчам го, вдувам го. (Чорапъ).
8 Сето внатра, главата надвор. (Бруть=гвоздь).
9 Кусо мече дрен тресет. (Чешалка=четка).
10 Вуко вуньа годичкание вуньа му се кикотеше. (Катанецъ—куфаръ).
11 Коде лежит цжрвен пес, тамо трева не растет. (Огънь).
12 Деньа пушчено, ноќьа напреку. (Резе на врата).
13 Копам дупка до колена. (Скорни или ботуши).
14 Джлго, джлго, како іоже, да е іоже, не е іоже, праскат, праскат, како мачка, да е мачка, не е мачка; уши тулит, како зоек, да е зоек, не е зоек. (Копина=кжпина).
15 Вар варосано, зие знадосано, ни зирка, ни прозирка. (Яйце).
16 Калинино вино, масленино масло во една бжчва стоит, а не се мешает. (Жълтъкъ и бѣлтъкъ на яйцето).
17 Сиво прасе по рид пасет. (Чешелъ=гребенъ).
18 Болен неолен, наплот навален (Тиква).
19 Іа удри, іа тжлчи, това чини: талили! талили! (Сукало=чекрькъ).
20 Урдено мешe по поле се тжркалат. (Могла).
21 Егьуптин се топорит, егьупка се чекорит. (Сахъ и черепна).
22 Цвитит цвитка зад пенушка. (Сокай).
23 Викат Вида от голема рида: подаіте ми го шандалото, бандалото, да пошанда, да побанда, пак кьа ви го донеса. (Сито).
24 Викат Вида от голема рида: повемиіте ме, ке ме страх от кучиньата, ток ми е страх от кокошките. (Глиста).
25 Хвжрли му и алипчата, хвати му се за доброто. (Цабланъ=кочанъ отъ кукурузъ).
26 Си имах двица браќьа, и двицата слепи; дури бее слепи, ми бее мили; се опулие, ми отмилее. (Опинци или цървули).
27 Кусо прасе по рид пасет. (Бричъ).
28 Свиньа одит нагора, свињи терат пред неа. (Чешланье).
29 Джлга Неда сенка немат. (Рѣка).
30 Кусо мече плешчи печет. (Гърне на огънь).
31 Виено, плетено, на судии моки кладено. (Синжиръ).
32 Уш[1] магаре в кошара, ушите му не влагает. (Свърделъ).
33 А-дардан татко, а-дардана маіка, шеберести деца. (Вьртелка).
34 Льута кучка в кланик лежит. (Киселина=оцетъ).
35 Калеш татко, калеш маіка и дечиньа калешчиньа (Грахъ).
36 Шар шарено, вез везано, на джрво е тафраліиа. (Зname).
37 Посегнах в дупка, извадих егьупка. (Совлка).
38 Висит висулка на трепетулка. така ти песна, дај ми да косна. (Гроѕье на лоза).

39 Си ймах една сѐстрица; кої помини бѝци ia; и а поминах си ia бацих. (Стомна).

40 Жѫлта дуньа Дѐспина, роди сина маімуна, болен неолен, на плот на вален. (Тиква).

41 Іа го мавна, това се крѐват. (Кантаръ).

42 Затворих, заклъучих, дома найдох арамиіа. (Сълнце).

43 Си ймах едно магаренце, сѐто сѐнце ми го йаеде, и ніпчо не ми остави. (Вила).

44 Сив кон ѫрзна, се море сѫѫрзна. (Вѣтъръ).

45 Цѫрн кàугер плѐшчи пѐчет. (Черепъ).

46 Чуро море преплѝвало, ни чуре се удавило, ни море се мотило. (Паякъ).

47 Наі-слатко, наі-благо на софра се нѐклават. (Сонъ).

48 Околу цѫрква дѐчиньа. (Мрайзулн=мразулци, шушулки отъ ледъ).

49 Тир, тир свирѐше, Мара му играше. (Чекрыкъ).

50 Пѫлна камара тѐслички. (Уста со зѫби).

51 Цѫрвено висит, оштраво се мислит (Мачка по месо)

52 Пѫлна кукьа дѐчиньа. (Тиква со семето іе).

53 Смок свиркт, ламьа играт, блазе си му, кой ги имат (Веденица).

54 Една дѐвоіка два арапа іа глѐдает, дѐсет души іа распашуваат и іа опашуваат. (Снага човечка).

55 Пушчиле се пѐтима бракьа, го хватиле Кузумана царьа, го хвѫрлиле в Алтумана града (Пѫрсти на роцето со хлѣбъ).

56 Нарочуват цуцубаи: како знѐет льубовьан, да доет да не видит (Разбой).

57 Пушчила се сама лика дѐвоіка, хватила ми арнаута Тута, го хвѫрлила в Алтумана града. (Котка со мишка).

58 Клукна орел на планина, го дочуе лисиците, напѫрчие опашките. (Камбана).

59 Четири ми четирьаци, петої шѐсто лумбураци, седмої осмо лопатлиа, девѐтото размахаче. (Крава).

60 Пѐтима бракьа, един омбар правит. (Игли и чорапъ)

61 Помегьу две сѐстрици имат един рид; дѐньа и нокьа тѫрчает, пак нѐможет да се видит. (Очитѣ со носотъ).

62 Ни ткано, ни прѐдено, прѐку грѐди префѫрлено. (Кожухъ).

63 Ефѐнди, фѐнди букліиа, тѐгни, под стрѐіа лѐгни (Пѣтелъ).

64 Два орла се тѐпает, бѐли пѐни пушчает (Гребени со вълна).

65 Ката колец жунжелец, а на среде песнопоец. (Звънецъ).

66 Цѫрно, цѫрно како катран, ама скокат како шеітан. (Бълха)

67 Фѫрк кучка из лѐска. (Ткаичка).

68 Пушти спица поморе, по спицата лумбата, по лумбата трумбата, се по море одеше, а не се даваше. (Дива тиква [кратуна] по вода).

69 Мотовило вило, зад гора си било, зад врата се скрило. (Овчарска тояга).

70 Викат соіка от осоіка: подаіте ми го моего Стоіка; кьа му дада четири тѫрно-сливи. (Кравата по телето).

71 На вѫрх бука власѐника. (Космитѣ на человѣка).

72 Іоже до іоже дори в Цари град (Мравя).

73 На срѐт бука две іабѫлки. (Цицкитѣ на жена).

74 Чук, чук, бѐл-чук, цѫрно море талтар. (Пящолъ).

75 На срѐд море огон горит. (Кандило).

76 Чудна ми чудна дѐвоіка, на чуден камен сѐдеше чудна ми пѐсна пѐеше. (Пчела).

77 На вѫрх бука застѫлка. (Калпакъ на глава).

78 Честа горица, под горица полица, под полица вит гаітан, под вит гаітан вѫрцала, под вѫрцала мѫрцала, под мѫрцала пастри. (Човѣчка глава).

79 Пжлна плѐмна со сла́ма; сла́мата изгоре, пле́мната о̀стана. (Фурна).
80 На се́кое ричле и пло́чле. (Но̀кти отъ пърсти).
81 Две змии се готвее, и двѐте на еднуш прекинуу́вае. (Ножици).
82 Се ткàи, се пре́ди, се го̀ли пак го̀ли. (Роце).
83 На сре́д мо̀ре ка̀чунка. (Пжпътъ).
84 Една ба́ба со три вла̀кна на го̀вот (Столъ).

11. Скоропоговорки.

Отъ г. Прилѣпъ.

Записалъ *Марко К. Цѣпенковъ.*

1. Снесла страчка[1]) на прачка,[2]) дванаесет іаіца.

Поминав	зедов	едно	и	го	изедов
„	„	две	„	и	„
„	„	три	„	„	„
„	„	четири	„	„	„
„	„	пет	„	„	„
„	„	шест	„	„	„
„	„	седум	„	„	„
„	„	осум	„	„	„
„	„	девет	„	„	„
„	„	десет	„	„	„
„	„	единаесет	„	„	„
„	„	дванаесет	„	„	„

2. Мравьалник цжрн мравьалник (3).
3. Кантар катран тегнит (3).
4. Каче скрсиренарче (3).
5. Пепел пот поклопка (3).
6. Расол лош расол. (3)
7. Плетвар[3]) бел плетвар, (3)
8. Мара мала, Мара голема
9. Лжжичник и солнарник обесени сет на тланик.
10. Цжрно пжрче, цжрно рожс цжри тжри грызеше.
11. Мое цжрно пжрче, мое цжрно рож, негрши ми мое цжрно тжрче.
12. Поминав тару̀нари,[4]) остаіа мали тару̀на̀рчиньа.
13. Клу̀кнахме, потклукнахме, потклукну̀вахме.
14. Гарван моджр (сииь) клун.
15. Іадов пет педи дебела погача, за малечка минава (умраза).
16. Потплуснат зелник го изедов во де́лник.
17. Носи, гжрбелко прегжрбен, кжрблото.[5])
18. Поминав вие попов лака, тополов изостpeн кол држжеф в рака.
19. Лимон кисел на тжрнов корен ві́сел.
20. Гжргуле[6]) мое сол соларниче.

---

[1]) Сврачка. [2]) Пржчка.
[3]) Название на едно село 2 часа на истокъ отъ Прилѣпъ. [4]) Кржгъ, на който се меси хлѣбътъ.
[5]) Малка каца долу тѣсна, отгорѣ широка. [6]) Кратунка.

12. Дѣтски залъгалки, игри и др.

а) Залъгалки.

Отъ Ахъръ-Челебийско.

Записалъ Ст. Н. Шишковъ.

1.

Ра́створи, Ке́рму, врата́-на,
Та испади теалце́-неа,
Чи згьоапихмеа[1]) куце́-неа.
Ра́страси[2]) ба́бу зе́льника-н,
Да ви́димеа што́ има:
Деадуви-неа царву́леа
С козинеави сука́рье.

Слушана отъ Недаля Саввова въ Устово

2.

Теантеану момеа, Теантеану,
Напре́ла ли си вреате́ну?
Пуеала ли си капиньки
Фаф попуви-неа падиньки?

Слушана отъ Муда С. Мангрюва въ Устово.

3.

Кольу, Кольу кулеалец,
Воартин котеа за кунец,
Откараі гу ф дольнеа-н краі,
Да видимеа коі іе крал,
Попу коапта путкупал,
Каца маслу умутал[3]),
Меах сі́реанье натаптал.

Слушана отъ Андонъ Ю. Чешмеджиевъ въ Устово.

4.

Сьоаднал старчеак на чу́чка[4]),
Ду веалена бу́чка,
Да си куве иглички.
Заштох му са иглички?
Да си шиіе турбичка.
Заштох му іе турбичка?
Да си збира желатьчеак.
Заштох му іе желатьчеак?
Да си храни свинеанцеа.
Заштох му іе свинеанцеа?
Да си храни бабичка.
Заштох му іе бабичка?
Да му руди деачинки.
Заштох му са деачинки?
Да му збират клечици.
Заштох му са клечици?
Да си вари кашица.
Заштох му іе кашица?
Да си храни деачинки.
Заштох му са деачинки?
Да му поштат[5]) брадица.
Заштох му іе брадица?
Да гу слага[6]) снашица.
Заштох му іе снашица?
Да му вари чурбица.

Слушана отъ Никола Анастасовъ въ с. Долно-Дереккюю.

5. Кога слънцето залѣзе въ облакъ.

Огреаіни ми слоанчицеа,
Да ти кажеа маічица,
Ф ореахова лу́сница[7]),
Ф кучеаньува[8]) вельчица.
Шту́ правеашеа маічица?
На беал камеань сидеашеа,
Две деачинки даржеашеа.
Адно-ту беа пувиту,
Дру́гу-ту беа развиту.

Слушана отъ Панталеимонъ Стоевъ въ Устово.

[1]) *Згьоапихмеа*=нагелкирме, набърикарме. [2]) *Растраси*=растръси, по стръси го.
[3]) *Умутал*=лакомо ялъ, сиелъ го до шушка.
[4]) *Чучка* казватъ когато сѣди съ кръстосани нозе, като чужица.
[5]) *Поштам*=когато нѣкой си разгърнова дрѣхитѣ на себе си, или другиму за да трѣби въшкитѣ, или бълхитѣ, казватъ: *поштил са, пуштил гу* и пр.
[6]) *Слага*=отдава му почеть, има му честьта.
[7]) *Лусница*=черупката отъ орѣхъ. [8]) *Кучеань*=рѣва.

6. Кога махатъ крачката на дѣте.

Туп, туп, тупавичка,
Ти си моеа ступаничка;
Мели, мели, фудеаничка,
Ти си моа глaвеаничка.

Слушана отъ Тудора Кисьова въ с. Чокманово.

7.

Каде, Вонлчу,
С кўцу магареа?
Ти гу туварееш,
То са таркалеа;
Манка му преаде
Сини шеалвареа[1],
Кака му плеате
Сяни журапеи.

Слушана отъ Мария Стоева въ Устово

8. Кога падне зѫбъ на нѣкое дѣте.

Штарбулятка лятка,
Голабова дўпка,
Донеаситеа гсарнеа,
Да варимеа шуплеа,
Да густимеа штоарбьи[2].

Слушана отъТашю Куцуту въ Левочово.

9. Кога хвърка щъркельтъ.

Леклéк[3]) бубеалéк[4]),
Клиа-мана жувеалек,
Печи пита да идéш,
Леа ку менеа ни дадéш,
Утреа вѐчеар да умрéш.

Слушана отъ Анастасъ А. Чашмеджиевъ въ Устово.

10. При поправяние свирка.

Свири, свири, пискуньу,
Ага пода на пазарь,
Штя ти купеа ноф самарь.
Тебеа ноф менеа стар.

Слушана отъ Христю Дечевъ въ Устово.

11.

Мару, Мару мараниш,
Обарни са, та са виш,
Какоаф си балтамиш[5]).

Слушана отъ Хараламнио Ивановъ въ Устово.

12.

Кустадинеа диву свинеа,
Фдигни уши, бруснн[6]) круши,
Та нахрани дѐвеат души,
Даі маци ти да накуси,
Да хи видн благи ли са.

Слушана отъ Попъ Янковица въ Горно-Райково

13.

Коста, Коста карица,
Шту ти баба нарица?
— Нарица ми убрица,
Сребаринка паничка,
С пуалатена лажичка,
Поальничичка с чурбичка,
За деадува дупичка.

Слушалъ отъ Никола Анастасовъ въ с. Долно-Дерекюю.

14. Като играятъ съ едната кога.

Куц, куц Маринеа,
Провуди баба ти да ринеа,
На коаптата-на куминеа,
Да уринеа пари-неа.

Слушани отъ Илия Симовъ въ Левочово.

[1]) *Шеалваре*=потури, връхни мъжки вълнени гащи.
[2]) *Штоарбьи* казвать на човѣкъ безъ зѫби. *Ощарбеалъ*=останалъ безъ зѫби
[3]) Съ това име казвать щъркельтъ. [4]) *Бубеалек* иде бубулечки, ними „*бабулъки*"
[5]) *Балтамиш*=дърварь, укорно име
[6]) *Брусни*=смъкни, отбруси отъ дървото плодове. Инакъ удри наведнажъ.

15.

Зоан Мару, зоан кильу[1]),
Шту ти гора заанеаша?
Заiу тоапан чукашеа,
Мечка пита плéштеашеа,
Воальку сина женеашоа
За мечкина даштеареа.

Слушана отъ Стана Кирякова въ Устово.

16.

Дроан дроан деавулен,
Дроан деавуличку,
Утидеа маiка му
Нах фудеаничка
С крива магаричка;
Да доiдеа, да доiдеа,
Горку да ми доiдеа.

Слушана отъ стара Белювица въ Устово.

17. Прѣсмивало на дрипаво дѣте.

Тарлеш тоапан чукаше,
Жоалта сагупка галеашеа.

Слушана отъ Дойкьа Стоева въ Устово.

18. Дѣтинско прѣсмивало, когато шептжтъ нѣщо.

Ширили мирили
На тикла марудьници.[2])

Слушана отъ Никола Щиковъ въ Устово.

19. Дѣтинска пѣсница, когато намѣрьжтъ охлювъ.

Пусни ми пачу рóгувеа
Чéтеари пачу пéтеари

Слушана отъ Христа Дечевъ въ Устово

20. Дѣтинско прѣсмивало на турчинъ.

Турчинеа бурчинеа,
Деалаi доаски, печи воашки.

Слушана отъ Душа Колюва въ с. Бостина.

б) Дѣтински игри.

Отъ Прилѣпъ.

Записалъ *Марко К. Цѣпенковъ.*

—

1. Слатко месо.

Слаткотó месо се игра така. Ке се óдберат една дружина од деца и едно от помегьу децата ке лежит за бабинá душа, а друго ке го вардит. Тоi што ке лежит, ке седнит нá-земи или на трева в кжрс ноаьо. И тоi, што ке го варди, ке клаi рака на седнáтио за бабина душа на глаата му и ке застанит, та ке викнит: „аiде де, коi сака слатко месо, аiте муштéриi стари, нóсете пари, да ви продаам слаткó месо“ Сета дружина ке се нагжрвалат околу слаткотó месо и секоi пазари, за колко пари óката ке им се даат. Тек чиф, ке уiдисат цената и секоi от купуáчите ке посáкаат месо, коi од глáа, коi од рáка, коi од нóга, коi от плéшка и од друго место. И така, от како ке се изнапáзарат, секоi от каi што сака ке си пресечи месо с едно мавнуанье с рака слаткото месо и ако го боли, ама ке траит

[1]) *Кильу* е умалително отъ килецъ, отъ килцуни.
[2]) *Марудьник* ед. ч. печени колачета на намазена плоча.

чунки за бабина душа лежит. С пѫрво и ако удри некого с нога, не се слагна, чунки нерекол уште „слагам“. Што туку рече „слагам“, и секоі ке се варди за да не го удри с нога. И така ке го запашкаат едни отаде, друзи отаде. Едни пати други го шашѫрдисуаат, тики тешко на слаткото месо; ке го скинат от кьутек. А пак едни пати се погодуаат бранaчот ербап, тики не е чаре де можат да каснат от слаткото месо и бѫрго ке удри некого другига. Сега што туку удри вардачот и ке стани лежачот, тоі ке биде вардач, на тоі што го удриша. Пѫрвиот вардач едни пати бидуат квачка. Него и ако го удрит не се слага. Едни пати квачката ке го iавнит вардачот, друк — ке го грабнит за рака и ке го отмит од главата на сладкотó месо и ке го фстанит по на страна, после от кога ке останит без вардач. Кога ке му се пуштат другите да го биіат со тупаници, туку така пукот ке одит от смеа[1]). Сиромаф вардач ке се отимат от што можит, за да поідит при слаткотó месо. Ако видит слаткото месо оти неможит да се отмит от квачката, ке станит и ке му поідит до него за да клаі ракáта на вардатот на главата и да удрит на купуачите. Што туку удрит некого и ке станит слаткотó месо, за да го вардит. И така се свѫршуат дури да му се здодеит на дéцата.

2. Кош капа.[2])

Кош капа се игра така. В една дружина деца, ке се наідит едно, што да си iа клаі капата, за да iа вардит за бабинá душа. Ке се напрaвит едно колце бележано на земи, колку едно решето, и ке iа клаіт капата. Среде околу колце ке се вѫртит и ке си iа бранит капата, за да не му iа кошнат. Сите ке тѫрчаат и ке се бранат за да не и удрит со нога. Удрýаньето бидуат, за да дѫржит едната нога до белешка и со другата до каі ке дóсигнит, до тамо да удрит некого. Никоі нема право да iа грабит со раце, ами со нога да iа кошнит. Што туку iа кошнит некоі, ако му се нóгоди, сите ке тѫрчаат по неіа за да iа кóшкаат; а пак вардачот ке тѫрчит за да iа фатит. Што туку iа фати со раце, ке вѫрли со неіа за да удрит некого. Ако удрит, удрениот ке лежи, а пак ако неудрит, пак тоі ке си лежит, за да си iа вардит капата.

3. Царео бунигите.

Царео бýниште се игра така. Од еден куп деца сóбрани ке се вкачи едно на вѫрф буниште и ке викни: „іас сум цар на бунигитево, іас сум цар на бунигитево“. Кога ке чуіат друзите деца, каі се воцарило на вѫрф буниште, ке му се пуштат от сите страни на бунигитето за да го турнат. Тоа ке се бранит с колку да можит да и туркат[3]) од вѫрф бунигитето и што туку се доири некоіе по-іако и веднаш ке го тýрнит и ке го истѫркалил ý долу. Така праеіkьум iа доигрýаат играчката дури да му се здодеит.

4. Слепотó коло со ортома.

Слепотó коло се игра така. Ке се вѫрзат двата краіа од ортóмата и ке влеаат сите внáтре, ке му вѫрзат на едно дете очите за бабинá душа и ке тѫрчат по ортома слепеіkьум[4]) за да фати нéкоіе дете. Што туку се загнит тоі, сите ке бéгаат низ коло околу ортóмата молчеіkьум. Тоі што му вѫрзале очите само дéмнит[5]) и слушат по тѫрчáньето на друзите. Што туку ватит некого, и нему ке му и вѫрзат очите, а другиот ке бидит квачка околу него.

[1]) Ще се пукатъ отъ смѣхъ.
[2]) Ритни шапка.
[3]) Блъска, свали
[4]) Слѣпешкомъ. [5]) Дебне.

5. Мижитáтарка.

Сите деца што ке играат, ке клаат еден да мижит на некое определено место и друзите че се искриат. Што туку му викнит некоі: „доста“ и тоі ке тжрчат за да и бжрат. Тоі ке барат на една страна, а друзи од друга страна ке дотжрчат на бележаното место и секоі треба да плукнит[1]) на местото. Ако удрит лежачот со рака на пато тжрчаікьум за на нишано да плукнит некое от децата, тоі ке лежит.

6. Чими чимичаіре.

Децата ке се фатат два и два другари. Од двоіки ке има една двоіка, што се викаат *башáрні*[2]). Тие ке пречекýаат двоиките со деца и ке им покажýаат на башарите два пжрста за фаќанье. Тие двете деца си фатиле од двата пжрста едниo едниo пжрст показалец, а другиот средниот. Башаріте ке неанаат коі пжрс фатил и така едниот од башаріте ке ватит коі да ет от пжрстите и коі си го назначил фатениo пжрст, тоі ке си поідит каі тоі башарија што го фатил тоі пжрст; а другио ке си застанит от каі другио башарија. Сите двоіки ке се наразделат едни от каі едниo башарија, а друзи от каі другио башарија. Сега се сториа два тарафа, секоі тараф с по еден башарија.

В оваа игрaчка небидуат за да лежат за бабинà душа, ами с Госпот кому ке поможит. Ке сеземит едно парче грáмида и ке се наплукнит од едната страна, та ке речат едните: „суо“, друзите: „водено“. И така ке іа вжрлат на угоре силно и ке викаат сите, колку им гжрло течи: „суо, суо, суо“, а друзите: „водено, водено, водено!“ и на чие ке паднит на лице тие ке ньáваат на друзите. После ке напраат едно место на тжркало и паднатата страна ке се наведат, како коньчинья и друзите ке им се качат. Башаријата ке почнит да галати[3]) нешто за да вели така: „е, другари, івнафте сите; гледаіте само што ке велам іас; слушаіте: чими чимичаіре, ана баба аіре, ачин, мачин . . . . , ирина, бирана . . . , од лисица опашка . . . “. И ке фатит да го судит башаріiата другио башарија и да му вели: „е, море Петко, е, море душко, тебе татко ти те праќьаше на занаат, ти неодеше; те праќьаше на даскал, кога беше мал, ти неодеше. „Море, оди синче бре“, ти велеше татко „оти на старос амал ке бидиш, како магаре ке те тоарат;“ и вистина, бре Петче, еве каі се сторн магаре; іас каі те ньàам; ете клетвата от татка ти каі те вати . . . . . стоі, не туку мжрдаі“. И ке му и затни очите с едната рака. Со дрýгата ке го почука по теме и ке му свика: чими чимичаіре . . . . И ке му забележи од пжрстите неколку и ке му речи: „колку сет“. Ако погоди, сета дружина ке искриват самарат и ке и одфжрлат івнатите од ниф; а пак ако непогодат, секоі ке размени магаренцето од едното на другото, околу на околу дури да погоди некоі од ниф. Ако неможат бжрго да погодат, ке фатат да им се биат шега горните на долните и ке им велат: „море, викаіте еден самарджиіа, бре браќьа, за да им затегнит садно[4]) на магариньава, оти каі туку се ребрат[5]) от тоарот.

7. Подаі камче.

Ке се соберат едни куп деца. Едно по-старо от помеѓу децата, што го мжрзи да тжрчат ке седни по-краі некоі зит на некоі камен и ке и собери околу него децата. Секое ке држжи обете раце длaнка со длaнка затворени. И после тоі, што седи, ке земит едно камче по меѓу своите дланки и со рет на секое ке му го подава ф раце без да види друго некое. И што

[1]) Плюйне. [2]) Тур. значи *главатари*. [3]) Да говори глупави думи. [4]) Рана. [5]) Плюскать

туку го земит некое веднаш ке сторит с пжрво гьоа ке бега. Ке подлажуа дури еднаш да побегни до определеното место, каі што си рекли. Сега подаачот на камчето ке и прашат сите деца, коі што сака да си речит. После тоі, што побегнал с камчето, си стои и чекат да доідит и да го вьанит, за да го однесит дури каі подаачот, и тоі ке му го даит камчето и пак ке подаат после така. От кога ке и прашат подавачот сите деца, кое што сакат да си нагоди, едно ке речит: „ие сакам кочіа“, други — „петел“, третио „заіак“, четвжртиот „курешница“,[1] петио „крастав пес“, шестиот „конче“ и другите, коі што ке му текнит. Подаачот ке му и гагьат[2]) на тоі што побегнал с камчето така: „еі море Мирче, слушаі вамо! Што сакаш? Али кочиіа, али петел, али заіак, али курешница?“ Тоа, от кога ке иелуша сите овие, кое ке си бендиса, тоа ке си речит. Да речиме, „курешница сакам“, ке речит и ке поідит тоа што си рекло „сакам курешница“ за да го вьавнит отаде, дури до подаачо да го носи

8. Прескакулица.

Една дружина од деца ке се наредат еден танец едно до друго, колку на поеден чекор,[3]) поведени како мостен со прекжрстени раце. Испжрво едно ке се опри с двете раце на полуината[4]) на секое дете и така ке и прериіпат сите до краі. На краю и тоі ке си легнит. Пжрвото, што остана, тоа ке станит и ке и прерипа сите до краі, и тоа ке си легнит на краіо. Така ке се испоредат сите дури да им се здоден.

9. Амбар с топка

Една дружина деца ке забележат едно тжркало, колку едно гумно на земьата и едно дете ке се турит фереде за да лежи за бабина душа. Друзите деца ке се истаат по от ускраіа и ке іа скриіат топката пот пола. Секое дете ке си држжит раката гьоа іи има топката и ке доідат сите околу бележаното гумно и секое ке намаа на тоа што е фстрет коло. Тоа ке се ребри, чунки неанаі у кого е топката, ке го плашат, ке му намавнат с рака, дури му доідит нарачно на тоі што іи има топката, за да вжрлит и да го удрит. Ако го удрит, арно; ако не го удрит, ке си лежит тоі фстреде и на него така ке мавнат. Секоі, што можит да іи улои топката, има право да удри на тоі, што лежи фстреде.

10. Со стомна в раце.

Ке се наредат едно коло деца наседнати и ке се нефатат на другари. Секоі своіот другар ке си го знаи и требит за да се бранат еден други. С пжрво ке се земит стомната од едната двоіка и едно ке іа крени в раце. Другарот негоф ке прашат еден, коі да сака, вака: „оти да іа држжит стомната овоі бре?“ Другарот на тоі што се прашат, требно е тоі да одгоорит вака: „ами коі да іа држжи бре?“ Пжрвиот ке рече за некого: „нека іа држжит оноі, зер е мал во вратот?“ Другарот на вториот, што се праша, и тоі требно е да си го бранит другарот си, и тоі вака ке му одговара: „ами оти тоі да іа држжи бре?“ — „Ами коі бре?“ — „Нека іа држжи оноі бре“, ке речит за трекио или за пжрвио. Така ке се праша секого и секоі, што се праша, ке молчит, а другарот му ке отгоорат и ке бранит. Ако некоі от прашените отгоорит, тоі си іа зема веке стомната, и другарот негоф ке почнит да прашат некого. А пак ако се итри сите за да можат да одгоорат, како што ет редот, тешко на тоі што іа зеде стомната с пжрво за бабина душа. Ке се скини држжеіньум.

[1] Кокошие лайно. [2] Отгатвать.

[3]) Раскрачъ. [4]) Кръстъ.

11. Куса магарица.

Ке застанит едно дете по краi некоi зит просто и ке легнит некое дете за бабина душа со главата ф скутат на тоа, што е просто, за гъза зоп ке му даат на тоа што лежит Треби да не гледат с очи. Другите деца ке го вьаат едно по едно молчаикьум и ке го прашат тоа, што му дава зоп: „Коi ет? Коi те вьава?“ Кусата магарица ке велит за некого по име. Ако погоди тоа ке лежи, ако не погоди, другото ке лежит пак.

12. Кутур капа.

Колку деца ке имат за да играат, секое ке си имат по едно кусо стапче. С пжрво едно ке удрит со стапчето со вжрвот в зéми колку да можит и до каi ке поiдит стапчето тамо ке стоит. Сите колку што сет деца, ке вжрлат со стапчиньата кутуркапа и коi ке останит наi близу од вжрлачката, тоi ке лежит. Леженьето ке бидит вака. Детето што ке лежи, ке удрит со стапчето кутуркапата и от каi што ке удрит со стапчето, ке се поредат сите други деца; а пак коi што ке застанит стапчето, ке си iа клаит капата и со рет секое ке вжрлат за да му iа удрит. Ако iа удрит, пак ке куцкат и пак ке си iа клаит, за да му iа бiiат. На едни му се погодуа, за да му iа дупнат и от тоа после излегуа „играчка плачка.“ Ако не му iа удри никоi, от пжрвин ке закутýркаат со стапчиньата дури да пáднит некоi.

13. Куцана со чевли.

Куцана со чевли се игра многи и малцина. Секое од децата ке си наредат чевлите едно до друго, на по една нога скраiа. Ке почнит едно од децата за да куцка околу наредените чевли, околу на околу до три пати и еднаш ке и прескочит сите чевли над них, дури да ги прескочи сите со рет по мегьу чевли. Што туку и прерипа до краi сите, ама без да се опжрсит с ногата или да задигнит некоi от чевлите. Свжршил работа и ке си седнит на страна. Коi ке неможит така да iа истера работата, нему ке се скриiат чевлите и ке се пуштит за да си и барат и сите другите деца ке одат по него и ке му викаат: „Квачко, квачко, ти загина пилето; бари си го, квачко!“

14. Со копиле.

Ке поседнат на широко тжркало деца и ке напраат едно влиште како дете рулче.[1] Еден од децата ке тжрчат за бабина душа околу на околу по децата, а пак децата ке вжрлаат копилето од дете на дете с голема бжрзина и тоа, што тжрчат, ке се пèчали[2], да го вати и да го отми од некое дете и от кое ке го отми, тоа ке си лежи за бабина душа. Демек ке тжрчат за и тоа да го отмит. И ке му викат на тоа што ке тжрчи: „джрш си, жено, копилево, джрш си, жено, копилево.“

13. Народни обичаи.

Правни обичаи.

Отъ Хаджиеллесио.

Записалъ *Ал. Поповъ.*

1. Отнасяние на нашия селянинъ спрямо съсѣда си и на жителитѣ отъ едно село къмъ друго.

По насъ селянитѣ гледатъ да живѣятъ въ съгласие, особенно за грѣхота се счита, да се каратъ двама съсѣди единъ съ другъ. Ако случайно

[1] Пеленаче. [2] Труди, мачи.

нѣкакви причини и обстоятелства прѣдизвикатъ крамола помежду двама или повече съсѣди, другитѣ съсѣди прѣбъряватъ да ги спогодѭтъ. Въ спогодбата често се слушатъ думитѣ: *„комшии (съсѣди), така да се карате е грѣхота отъ Бога и срамота отъ хората, така не прилича на комшии и комшулукъ така да се върши; утрѣ какъ ще се срѣщнете и да си раздадете комать"*.

Съсѣдитѣ се спогаждатъ и крамолата прѣстава и се забравя.

Помежду братия става крамола, повечето пѫти, когато дѣлѭтъ имущество, което имъ остава въ наслѣдство послѣ смъртьта на баща имъ, но и тѣхъ комшиитѣ имъ ги спогаждатъ, като раздѣлѭтъ бащиното имъ имущество всѣкиму по колкото се пада. Когато братиете покажѫтъ упорство противъ своитѣ комшии, тогава взема намѣса и кметството и старшинския съвѣтъ за спогодяването имъ по миролюбивъ начинъ.

Тѫжба, повдигнѫта отъ братъ противъ брата, да да земе намѣса сѫдилището да имъ раздѣли бащиното имущество, е много рѣдъкъ случай. И въ цѣлата ни околия отъ освобождението ни насамъ, на-да-ли въ околийското или гражданското окрѫж. сѫдилище е постѫпило поне едно дѣло.

Женитѣ обикновенно вдигатъ повече крамола, отколкото мѫжетѣ и често ставатъ причина за скарвание братъ съ брата или съсѣдъ съ съсѣда.

Отъ казаното ни до тукъ се вижда, че помежду нашитѣ селяни се почита съсѣдството и помежду тѣхъ царува извѣстна любовь. Обаче не е такова отнасянието на едно село къмъ друго съсѣдно и не е такъвъ селянинътъ въ отнасянието си къмъ селянина отъ съсѣднитѣ села. Селянитѣ отъ едно село съ селянитѣ отъ друго постоянно се каратъ и токоречи постоянно се намиратъ въ расправа. Ний ще споменемъ, че само отъ освобождението ни всѣко село има да е похарчило по двѣстѣ тур. лири по процесси, повдигнѫти отъ едно село къмъ друго. Напр. Бодровци противъ Сосамци (Хасковска околия). За единъ процесъ и двѣтѣ общини има да похарчихѫ по сто т. л. Динсизъ-Гьоль противъ Мосаджиклaръ и Буково сѫ похарчили повече отъ 150 т. л. Козлукъ противъ Кара-Аланъ, Кара-Аланъ противъ Карджиларъ и Козлукъ въ тѣзи разпри сѫ похарчили повече отъ по 300 т. лири. Послѣ Кетенликъ съ Иваново, Коэбунаръ съ Дерекюй, Дервентъ (Енимахла) съ Дерекюй, Хаджи-Елесъ съ Бадарлий (Конушска околия), Татарево съ Конушъ (Конушка околия), Каялий съ Караджалово и пр. Всички тѣзи разпрaви, до колкото узнахъ, сѫ прѣдизвиквани отъ зависть или по причина на селски интереси, но тѣ все сѫ се водѣли съ такава распаленность, щото всѣко село е гледало да расипва материялно противната си страна, при всичко че спорното дѣло не отговаря за прахосаното количество пари. Слушахъ да се оплаква Кара-Аланскиятъ кметъ и нѣкои селяни отъ сѫщото село за спорътъ имъ съ с. Карджиларъ, който споръ се отнася за нѣкой си лѣсъ, че колкото пари сѫ похарчили по адвокати и сѫдилища за речения споръ бихѫ си купили съ тѣхъ два такива лѣсове, а като запитахъ до колко може да сѫ похарчили, отговори ми се, че похарчили до 300 т. л. и още не билъ рѣшенъ спорътъ имъ. Ако прѣсмѣтнемъ, че и Карджиларъ е похарчило до толкова, ще се увѣримъ, че нашитѣ селяни не живѣѭтъ въ съгласие и любовь съ съсѣднитѣ си села.

2. Дѣлба.

Подъ име дѣлба ний разбираме дѣлението на бащино имущество помежду синоветѣ и дъщеритѣ послѣ смъртьта му на бащата.

Дѣлението на бащиното имущество помежду братие по насъ се извършва по равно, нъ все съ крамола. Рѣдкость е, щото братие да се не скаратъ, когато раздѣлятъ бащиното си имущество.

Селянитѣ знаѭтъ, че сестрата има равно право съ братието си отъ бащиното ѝ притежание, но па въ дѣлението на сестрата се не дава по равно дѣлъ, а много малка часть, т. е. една нива и нѣкой добитъкъ отъ живата стока.

Дѣлението на бащиното имущество бива всѣкога слѣдъ смъртьта, но има и такива случаи, щото бащата още докле е живъ, отдѣля дѣлътъ на най-голѣмия си синъ, купува му единъ чифтъ (паръ) волове, направи му кѫща, орало, кола и пр. Останѫлото имущество задържа за себе си, което послѣ смъртьта му ще раздѣлѭтъ другитѣ му синове. Освѣнъ горниятъ случай, нѣкой пѫть бащата още прѣзъ животътъ си раздѣля имуществото си на синоветѣ си, като остави за себе си твърдѣ малка часть. Послѣ дѣлението си всѣкой отъ синоветѣ му си направя особна кѫща, а бащата остава да живѣе при най-малкия си синъ. Въ такъвъ случай, т. е. когато бащата още въ животътъ си раздѣли имуществото на синоветѣ си, слѣдъ смъртьта му, дѣлътъ, когото е задържалъ за себе си, остава у сина му, въ чиято кѫща е живѣлъ послѣ раздѣлението. Този синъ, като взима бащиния си дѣлъ, длъженъ е да харчи отъ себе си за погрѣбението на усопшия си баща и за поменъ[1]).

Ако майката е жива послѣ смъртьта на мѫжа си, и тя остава да живѣе въ домътъ на най-малкия си синъ.

Когато бащата не е раздѣлилъ имуществото на синоветѣ си прѣзъ живота си, послѣ смъртьта му като го дѣлѭтъ, останѭтъ една малка часть на майка си, която часть остава на синътъ, у когото умре[2])

Патриархалностьта у насъ взе да се губи, особено отъ освобождението ни. За да се набѣгва ужъ отъ военната служба, бащитѣ сѫ почнѫли да дѣлѭтъ своитѣ синове още прѣзъ живота си.

По нашитѣ села бащата е господарь на всичкото си имущество. Отъ синоветѣ му никой нѣма свое имущество, а всички работѭтъ изобщо.

Слѣдъ оженванието на синоветѣ му, женитѣ имъ иматъ по нѣщо свое имущество, било движимо или недвижимо, находеще се въ дѣдовото ѝ (мѫжовиятъ баща) имущество. Послѣ смъртьта на бащата, то остава недѣлимо и си принадлежи на своята господарка. Това имущество се състои въ разни подарки и вниѣ (оброкъ), дадени още на сватбата, както за това ще кажемъ въ сватбенскитѣ обичаи, и отъ имущество, купено отъ кепинътъ[3]) Това имущество мѫжътъ може да продава и замѣнява съ съгласието на жената си; може да го продаде и безъ съгласието ѝ, но продажбата се счита противозаконна. Нашитѣ селяни знаѭтъ това, но пакъ съ това имущество постѫпватъ, както си щѫтъ, даже ако е и противъ волята

[1]) Подъ име поменъ се разбира правение хлѣбъ за усопшия, плащание за служба (литургия) и парестасъ.

[2]) Такъва часть по насъ се казва *старнина*, защото служи за прѣхраната въ старость. Който баща или майка нѣма такъво имущество, казва се, че тѣ нѣматъ старнини.

„*Петко не щѣше да иждѝ баща си или майка си да отидѫтъ въ другитѣ си синове ако да имаха старнина*“, казватъ селянитѣ.

Старнина бива и въ пари.

„*Баби Мария има старнини въ парици, но нѣ ще останѫтъ у най-малкия ѝ синъ*“.

Такива разговори се често слушатъ помежду селенитѣ.

[3]) Кепинъ се нарича жълтици, които се даватъ на жената отъ мѫжътъ, още когато се сгодѭтъ. Тѣзи жълтици ги дава бащата на синътъ си, който отъ своя страна ги дава на годеницата си.

Даванието жълтици по този начинъ се счита като законъ.

Жълтицитѣ се нижѫтъ наредъ и се носѭтъ на шията като гердинъ или на главата като вѣнецъ и защото се нанизватъ наредъ, казватъ се още и *наниз̂ъ*.

на жена му, защото жената не смѣе да поднгга тѫжба прѣдъ сѫдилище за оспоряване на правото си. Когато жената е втора, тогава мѫжътъ не може тъй рѣшително да се располага съ имуществото на жената си.

Подиръ смъртьта на жената имуществото остава на синоветѣ и дъщеритѣ и, а ако нѣма наслѣдници остава притежание на мѫжътъ, безъ да претендиратъ братието ѝ[1]).

Нивитѣ, ливадитѣ, градинитѣ и юртътъ се дѣлѫтъ отъ братята на равни части и послѣ хвърлятъ жребие, коя часть на кого ще се падне. Покѫщнината или се оцѣнява съ пари и послѣ са уравнява равносмѣтка парично или отъ общото имущество се купува и на другитѣ братие подобна покѫщнина. На пр. Петко зелъ единъ столъ, а на неговитѣ братие, нема столове; тогава столътъ се оцѣнява съ пари и Петко дава на своитѣ братя, каквото имъ се пада — или Петко зелъ столъ, трѣбва отъ общественото да се купи и на неговитѣ братие, или повече пари по за единъ столъ. Често въ дѣлението на покѫщнина и сѫдове една вещь се заменява съ друга. На пр. Петко зелъ столъ, а на Ивана и Стояна, като нема столове, дава имъ се единъ бакѫръ повече.

Отъ живата стока овцетѣ се дѣлѫтъ поравно, а едриятъ добитъкъ се оцѣнява съ пари и послѣ, като се направи равносмѣтка единъ зима волъ, другъ крава, а на трети се дава пари и пр.

Освѣнъ жълтицитѣ подъ името жижик се наричатъ и единъ видъ пари, състоящи отъ турски алтъльци и австрийски цванци и крайцери. Тѣ се нижѫтъ на гайтанъ и гайтанътъ за плиткитѣ, та руноветѣ висѫтъ на долѣ и като се чукатъ по гърба вадаватъ тропотъ.

Носението на рупове въ нѣкои села отъ околията ни е вече вдигнѫто, но въ нѣкои като въ Буково, Карааланъ, Коалукъ и отъ часть въ Ковъ-Бунаръ си сѫществува.

[1]) Колкото и да се мѫчихъ да испитамъ отъ по-старитѣ селачи: случвало ли се е нѣкой пѫть жена да повдигне процесъ противъ мѫжътъ си за подобно имущество и сѫдилището да ли е признавало такъво имущество за законно на жената, все ми се е отговарало, че тѣ сѫ тъй запомнили както е днесъ.